

Limba și literatura
română
Manual
pentru clasa a VIII-a

Casetă tehnică

Cuprins

1. Limba română azi	5	Mijloace externe de îmbogățire	
<i>Patria</i> de Ștefan Baciu	7	a vocabularului: împrumuturi lexicale	62
Doina de George Coșbuc	9	4. Sacru și profan	64
<i>Noi</i> de Octavian Goga	12	Făptura mamei	
Comunitatea vorbitorilor		de Grigore Vieru	64
de limbă română de pretutindeni	14	<i>Pilda semănătorului</i> (Evanghelia după Luca) ...	68
Valori naționale și europene.		Morfologia (I).	
Contacte culturale	17	Substantivul	
<i>Ar fi o rușine</i> de Liviu Damian	18	și articolul substantival (actualizare)	70
Strategii de ascultare activă:		Pronumele și adjectivele	
negocierea informației	19	pronominale (actualizare)	72
Ortografia. Modificări în ortografia		<i>Când poezii se duc</i> de Leonida Lari	72
limbii române: DOOM 3 (2021)	20	Numeralul. Tipuri de numeral.	
		Ortografia numeralului	73
		Numeralul colectiv.	
2. Patria și limba română	22	Numeralul adverbial (actualizare)	74
Scrisoarea III		Textul descriptiv	76
de Mihai Eminescu	22	<i>Peisaj</i> de Ștefan Augustin Doinaș	79
<i>Daniil Sihastru</i> de Dimitrie Bolintineanu	30		
<i>O samă de cuvinte</i> de Ion Neculce		5. Dragostea	80
(Legenda IV)	31	Romanță pentru tine	
Lexicul.		de Vasile Romanciuc	80
Monosemia și polisemia	33	Morfologia (II).	
Sensul cuvântului: propriu și figurat,		Verbul (actualizare)	83
fundamental și secundar,		<i>Cresc amintirile</i> de Lucian Blaga	83
lexical și gramatical	37	Verbe tranzitive și intransitive	85
Dicționarul enciclopedic	38	Diatezele verbului: activă, pasivă, reflexivă ...	88
Seriile sinonimice	39	Complementul de agent	90
Îmbinările libere de cuvinte.		Construcții cu pronume reflexive	92
Unitățile frazeologice: locuțiuni și expresii ...	42	Construcții impersonale	94
Dicționarul de locuțiuni și expresii	44	<i>Doină oltenească</i>	
		(culeasă de Vasile Alecsandri)	95
3. Prietenia	47	Ortografia formelor inversate ale verbului ...	96
Prietenul meu		Adverbul (actualizare).	
de Ioana Pârvulescu	47	Ortografia adverbului	97
Liviu Damian <i>Romanță în alb</i>	51	Locuțiunea adverbială	99
Mijloace de îmbogățire a vocabularului.			
Mijloace expresive ale limbii.		6. Aventură, călătorie	101
Abatere de la normă: tautologia	53	Balta Albă	
<i>Prietenul care nu vine</i> de Liviu Damian	53	de Vasile Alecsandri	101
<i>Scrisori</i> de Aureliu Busuioc	56	<i>Cronica unui periplu literar</i>	
Mijloace interne de îmbogățire		de Vasile Gârneț și Vitalie Ciobanu	108
a vocabularului: conversiunea, abrevierea	57	Sintaxa (I) (actualizare)	113
Invitația	60		

Relațiile sintactice în propoziție și frază: coordonarea, subordonarea	113	9. Cartea, obiect cultural.	
Fraza. Propoziția principală/secundară/regentă. Elementele de relație în frază	117	Biblioteca virtuală/electronică.	
Situația de comunicare.		Cărțile audio	166
Argumentarea în comunicarea orală	120	Monologul interior al unui e-book	
Atelier de elaborare a discursului: argumentarea unui punct de vedere	122	de Umberto Eco	166
7. Eu și societatea	124	Sintaxa (IV)	172
Lupul moralist		Vorbirea directă și vorbirea indirectă.	
de Grigore Alexandrescu	124	Textul cu dialog. Utilizarea citatelor	173
Sintaxa (II).		Adresarea. Norme de punctuație la adresare.	
Subiectul simplu și multiplu	130	Forumul de discuție	176
Subiectul exprimat și neexprimat	133	<i>Poveste</i> de Vasile Romanciuc	178
Acordul predicatului cu subiectul	134	Cuvinte/construcții/propoziții incidente.	
<i>Casa lui Socrate</i> de Jean de La Fontaine	135	Norme de punctuație	179
Discursul	139	Reflecția. Scrierea reflexivă	181
Rostirea textului, adaptat la context.		Prezentarea orală multimodală.	
Tehnici de respirație și controlul emoțiilor	140	Utilizarea citatelor	184
Dicția. Coordonarea dicției cu mișcarea	141	Discursul scris. Etica redactării: originalitatea..	186
8. Adevărul. Realitatea și visul	144	10. Fereastra spre lume	187
Stăpânul inelelor		Obiectivul, ca un ochi de ciclop	
de J.R.R. Tolkien	144	de Lorina Bălțeanu	187
<i>O poveste</i> de Constantin Noica	151	Lectura imaginii. Analiza unui tablou	191
<i>Pentru un album</i> de Dumitru Țepeneag	152	<i>Istoria unei vieți</i> de Mihai Greco	191
Sintaxa (III)	154	Ortografia părților de vorbire	195
Complementele circumstanțiale (actualizare) ..	155	Ortografia substantivului	195
Complementul circumstanțial condițional	156	Ortografia adjectivului	199
Complementul circumstanțial concesiv	158	Ortografia numeralului	200
Strategii de concepere		Ortografia pronumelui	200
și de comprehensiune a textului oral	160	Ortografia verbului	201
Construcții eliptice	161	Ortografia adverbului	202
Apoziția. Norme de punctuație la apoziție	163	Test-grilă de vocabular	202
		Test de ortografie	204
		Teme transdisciplinare.	
		Literatura și geografia	205
		Evenimente culturale	207

Limba română azi

La finele acestei unități de învățare, veți putea:

- relata despre sine ca reprezentant al etniei;
- raporta starea emoțional-afectivă la mesajul textului lecturat;
- manifesta atitudine pozitivă și interes pentru valorile lecturii.

1

Pre-text

Citiți catrenul poetului Aureliu Busuioc. Notați pe caiete prima reacție la aceste versuri.

Limba română

Îi sunt și-i voi rămâne fiu,
Cântarea ei mi-i casă.
Frumoasă-i limba care-o știu.
E tragic de frumoasă...

☞ Comentați figurile de stil pe care se edifică imaginea artistică centrală.

2

Lucru în grup.

Împărtășiți-vă cunoștințele și impresiile cu privire la sărbătoarea „Ziua Limbii Române”.

- a. Explicați de ce anume data de 31 august a fost desemnată pentru această sărbătoare.
- b. Ce evenimente se înscriu în programul sărbătorii „Ziua Limbii Române”?
- c. Treceți în revistă cântecele care se interpretează, tradițional, în această zi.
- d. Examinați simbolică sărbătorii. Ce reprezintă ea?
- e. De ce este importantă o asemenea sărbătoare?

☞ Prezentați-vă ideile într-un discurs din partea grupului.

3

Reformulați opinia lingvistei Rodica Zafiu. Aduceți exemple de schimbări recente în limbă, pe care le-ați observat. Comentați exemplele.

În chestiunile schimbării limbii, factorii sunt atât de mulți încât putem da explicații, poate chiar tot mai avizate sau mai complexe, dar nu putem face previziuni, sunt prea multe și prea diferite elemente în joc încât să putem ști dacă o schimbare până la urmă se va produce sau nu, se va răspândi sau nu.

Rodica Zafiu

4

Reprezentați printr-o metaforă grafică cum vă percepeți, ca individualitate, în lumea de vorbitori ai limbii române. Prezentați imaginea și comentați oral sugestivitatea ei.

- 5 Parcurgeți citatele. Alegeți unul dintre ele și comentați-l în scris, în text coerent. Discutați cu alți elevi care au ales același citat, reperând asemănările și deosebirile de interpretare.

👉 Cine au fost și ce rol au avut, în istoria culturii și literaturii române, autorii acestor afirmații?

Limba românească este cel mai sfânt și mai prețios tezaur al națiunii române, pentru că e sufletul ei; până când se va vorbi limba românească, până atunci superviază națiunea română, iar apunând limba, apune și națiunea însăși.

Aron Pumnul

Și de n-aș fi român, încă aș iubi limba română pentru dragostea frățească ce o caracterizează. În vâlmășagul războaielor, în picioarele barbarilor, aruncată prin poziția geografică între nații străine începutului și firii ei, româna nu-și uită mama și surorile; se ține lipită de latină prin gramatică, de italiană și spaniolă prin ziceri, de portugheză prin pronunțare.

Costache Negruzzi

Cine știe limba română are calea deschisă la tezaurul intelectual al limbilor romanice moderne, are în fine cheia la limba latină, la civilizațiunea antică.

Mihai Eminescu

Din toate facultățile omului [limba este] cea care fără îndoială i-a servit mai mult decât oricare alta ca instrument de civilizațiune.

Ion Ghica

Informație:

Româna este o limbă romanică vorbită în România, Republica Moldova, Serbia, Grecia, Albania, Croația, Bulgaria, Ungaria, Ucraina și alte țări de pe globul pământesc de circa 28 de milioane de oameni.

- 6 Arătați pe o hartă a lumii locurile în care există comunități ale vorbitorilor de limbă română. Alegeți un teritoriu populat compact de vorbitori ai limbii române și documentați-vă: de când aici se vorbește românește? Există un specific al limbii române vorbite pe acest teritoriu: fonetic, lexical, gramatical?

- 7 Relatați despre experiența de a comunica în limba română cu cineva de peste hotare.

- Cine sunt aceste persoane?
- Comunicați oral sau în scris?
- Cu ce probleme de înțelegere vă confrunțați?
- Cum depășiți dificultățile de comunicare?
- Cum vă ajută aceste situații să cunoașteți mai bine limba română?
- Cum se infiltrează în limbajul unor persoane cuvinte din alte limbi?

Patria

de Ștefan Baciu

Patria e un măr
Într-o vitrină de băcănie japoneză
pe strada Liliha
în Honolulu, arhipelagul Sandwich
sau o placă de patefon
ascultată în tăcere în Mexico
– Maria Tanase lângă vulcanul
Popocatepetl –
patria e atelierul lui Brâncuși la Paris
patria e peisajul lui Grigorescu
într-o după-amiază de toamnă
la Barbizon
sau Rapsodia Română auzită
într-o dimineată
în Port-au-Prince în Haiti
și patria e mormântul
lui Aron Cotruș
în California
patria e o ciocârlie
care se înalță oriunde
fără frontiere și fără intenții
patria e un concert de Dinu Lipatti
la Lucerna, Elveția,
într-o seară ploioasă
patria e această adunare de fețe
de întâmplări și de sunete
împrăștiate pe tot globul
dar patria e mai ales o clipă de tăcere.
Asta e patria.

Cu patria poți vorbi la telefon
s-o porți ca firmituri, în buzunare
poți s-o asculți în al distanței zvon
și s-o găsești decapitată-n ziare

nu-i numai cer sau piatră sau pământ
ci e un zvon ce vine de oriunde
un miros, un obraz, un dans în vânt
un glas ce bezna nopții o pătrunde

căci patria nu e un imn prescris
împodobit cu ilustrații în chenare
ea-i pânză care-o țese adânc în vis
și se destramă-n zori c-o încântare

nu-i patria făcută din urale
ci din tăceri, din doruri și distanțe:
o strâng din praf, la tropic în sandale
și-o-mpraștii-n lume în speranțe.

Turla bisericii Sfântului Nicolae din Schei
ecoul trenului lovindu-se, noaptea, de Tampa
„Kefir Lukianoff” în Cișmigiu
„Tempo, Facla și Credință”
„fierbinte porumbielu’ fierbinte!”
domnu’ Mișu de la „Cartea Românească”
fularul ca un curcubeu al lui Emil Botta
Maria Tănase cântând la „Neptun”
în Piața Buzești
Tata comentând “Război și Pace”
sau o pagină de poezie din Nietzsche
(răsfoia cartea cu degetul arătător)
un caputiner la „Coroană”
și bancnota aceasta de 500 Lei
aflată într-un fund de plic îngălbenit
adus nici eu nu știu cum
din Brașov în Brazilia
și apoi în Honolulu-Hawaii
Insula Oahu
Arhipelagul Sandwich.

- Găsiți în acest text imagini care i se asociază poetului cu Patria.

Ștefan BACIU

(n. 1918, Brașov, România – m. 1993, Honolulu, SUA)

Poet, eseist, critic de artă, profesor universitar, diplomat.
Autor al volumelor de poezie *Cetatea lui Bucur*, *Poemele poetului pribeag*, *Radiografia cuvântului „dor”* ș.a.

2 Am putea vorbi de o comunitate a vorbitorilor de limbă română din lumea întreagă?

- Cum s-a constituit această comunitate?
- Care este rolul limbii române în constituirea comunității conaționaliilor noștri de peste hotare?
- Ce țări de pe mapamond în care locuiesc conaționali de ai noștri cunoașteți?
- Ce îi face să simtă legătura cu baștina?

3 Redactați un eseu structurat argumentativ, intitulat „Ai noștri în lume”, urmând algoritmul:

- a. Istorii cunoscute ale exodului conaționaliilor noștri.
- b. Istorii particulare, cunoscute personal sau din mass-media.
- c. Meditații asupra avantajelor și dezavantajelor exodului și contactului cu alte civilizații.

4 Recunoașteți în imaginile de mai jos personaje și motive din poezia lui Ștefan Baciu. Informați-vă și povestiți colegilor ce știți despre acești artiști și opere.

Informație:

Ca specie literară, **eseul** (din fr. *essai* = „încercare”) e un text de frontieră (între știință și ficțiune) care conține reflecții ale autorului cu subiecte diverse: literare/ estetice, etice, politice, istorice. Ca produs didactic, eseul e o formă de compunere școlară, redactată conform unor cerințe concrete.

Sunt cunoscute **eseurile**

nestructurate (expunerea într-o formulă liberă a propriilor reflecții vizând o temă anume) și **eseurile structurate**, care presupun un algoritm precis de abordare a subiectului.

Apelând la potențialul divers al unui gen de frontieră, eseul școlar poate fi *descriptiv* (descriind locuri sau oameni); *narativ* (povestind evenimente în succesiunea logică a temei abordate); *argumentativ* (expunând idei, meditații și reflecții proprii, puncte de vedere).

Maria Tănase

Dinu Lipatti, concert în Besançon

Atelierul lui Constantin Brâncuși la Paris

Nicolae Grigorescu, *Apus de soare la Barbizon*

Doina

de George Coșbuc

Copilo, tu ești gata
De-a pururea să plângi!
Și când ești tristă, Doino,
Tu inima ne-o frângi.
Dar nu știi cum, e bine
Când plângi, că-n urma ta
Noi plângem toți, și-amarul
Mai dulce ni-e așa.
Și toate plâng cu tine
Și toate te-nțeleg,
Că-n versul tău cel jalnic
Vorbește-un neam întreg.

Pe fete-n faptul serii
Le-ntâmpini la izvor,
Tu singură stăpână
Pe sufletele lor.
Le-nveți ce e iubirea
Și râzi cu ochi șireți,
Deodat-apoi te-ntuneci
Și cântece le-nveți:
Să cânte ziua-n luncă
Și seara când se-ntorc,
Când triste-n pragul tinzii
Stau singure și torc.

Când merg flăcăi la oaste
Cu lacrimi tu-i petreci
Și stai cu ei, ți-e milă
Să-i lași pustii, să pleci.
Cântând le-aduci aminte
De-o fată din vecini,
De mame și de-ogorul
Umplut acum de spini.
Și când i-omoară dorul
Și-n jurul tău se strâng,
Pui fluierul la gură
Și cânti, iar dâșii plâng.

E plin de oameni câmpul,
Tu, Doino, -n rând cu ei.
Moșnegi și oameni tineri
Și tinere femei
Adună fânu-n stoguri
Și snop din spice fac

Din scutece copilul
Când plânge-n săhăidac
Te duci și-l joci pe brațe
Și-l culci apoi pe sân,
Și-i cânti s-adoarmă-n umbra
Căpițelor de fân.

Din văi tu vezi amurgul
Spre culmi înaintând,
Pe coaste-auzi pâraie
Prin noapte zgomotând,
Și-ascuți ce spune codrul
Când plânge ziua-ncet
Ah, toate, Doino, toate
Te fac să fii poet.
Și, singură cu turma,
Privind pierdută-n zări
Spui munților durerea
Prin jalnice cântări.

Pe deal românul ară
Slăbit de-amar și frânt.
Abia-și apasă fierul
În umedul pământ.
Tu-l vezi sărman, și tremuri
Să-l mângâi în nevoi.
Și mergi cu el alături
Cântând pe lângă boi.
Iar bieții boi se uită
Cu milă la stăpân
Pricep și ei durerea
Sărmanului român.

Eu te-am văzut odată
Frumoasă ca un sfânt,
În jur stăteau bătrânii
Cu frunțile-n pământ.
Cântai, ca-n vis, de-o lume
Trăită-ntr-alte vremi,
De oameni dragi, din groapă
Pe nume vrând să-i chemi.
Și-ncet, din vreme-n vreme,
Bătrânii-n jur clipeau
Și mânecile hainei
La ochi și le puneau.

Dar iată! Cu ochi tulburi
Tu stai între voinici,
Te văd cum juri și blestemi
Și pumnii ți-i rădici!
Pribegi de bir și clacă,
Copii fără noroc,
Tu-i strângi în codru noaptea
Sub brazi pe lângă foc.
Și cânți cu glas sălbatec,
Și-n jur ei cântă-n cor
Cântări întunecate
Ca sufletele lor.

Când știi haiduci în codru
Te prinzi cu ei fărțat,
Li-arăți poteci ascunse,
Pe stânci le-așterni tu pat.
Când pun picioru-n scară,
Ții roibul lor de frâu;

Grăbit, când prind ei pușca,
Scoți plumbii de la brâu:
Iar când ochesc, cu hohot
Tu râzi, căci plumbii moi
S-au dus în piept de-a dreptul
Spurcatului ciocoi.

Ai tăi suntem! Străinii
Te-ar pierde de-ar putea;
Dar când te-am pierde, Doino,
Ai cui am rămânea?
Să nu ne lași, iubito,
De dragul tău trăim:
Săraci suntem cu toții,
Săraci, dar te iubim!
Rămâi, că ne ești doamnă
Și lege-i al tău glas,
Învață-ne să plângem
C-atât ne-a mai rămas.

George COȘBUC

(n. 1866, Hordou, Bistrița-Năsăud – m. 1918, București)

Poet și traducător român, apreciat de contemporani ca un „cântăreț al Ardealului” și „al vieții poporului”, ca „poetul țărănimii”.

Poemele sale cu valoare etnoculturală se adună într-o veritabilă epopee națională. A tradus în română *Divina comedie* a lui Dante. Autor al volumelor de versuri *Balade și idile*, *Fire de tort*, *Ziarul unui pierde-vară*, *Cântece de vitejie* ș.a.

I. Lumea cuvântului

- 1 Ce înseamnă *tindă*, *scutec*, *potecă*, *haiduc*, *fărțat*, *ciocoi*? Care dintre ele fac parte din fondul comun și care exprimă realități istorice depășite?
- 2 Care este sensul locuțiunilor *de-a pururi*; *faptul serii*? Scrieți câte un sinonim al acestora.
- 3 În ce relație semantică se află cuvintele *fân*, *stog*, *snop*, *căpiță*?
- 4 Știți ce este *săhăidacul*? Care ar fi echivalentele de azi ale lui?
- 5 Citiți versurile: „*Pe deal românul ară/ Slăbit de-amar și frânt./ Abia-și apasă fierul/ În umedul pământ*”.
 - Ce obiect este sugerat prin cuvântul *fierul*?

Nicolae Grigorescu, *Țărăncă torcând*

Aflați mai mult!

Metonimia este figură de stil prin care un termen este înlocuit cu altul, cu care se află într-o anumită relație de sens. Prin metonimie pot fi înlocuite: cauza (d.e., durerea) cu efectul (lacrimile): *La noi sunt... lacrimi multe* (O. Goga), opera cu autorul, autorul cu opera („Luceafărul poeziei românești”, în loc de: Eminescu), obiectul (d.e., plugul) cu materialul din care e confecționat *Pâinea fierul o rodește* (C. Bolliac), conținutul cu cel care conține *Minciuna stă cu regele la masă* (A. Vlahuță) etc.

- 6 Ce figură de stil remarcăți în versurile:
- Tu inima ne-o frângi; Și când i-omoară dorul?*
- Cum s-a format imaginea?
 1. Definiți și explicați efectul figurii de stil din următoarele versuri:
Noi plângem toți, și-amarul/ Mai dulce ni-e așa.
 - În baza cărei relații lexicale se construiește această figură de stil?
 2. Comentați, din punctul de vedere al expresiei, următoarele versuri:
*Că-n versul tău cel jalnic/ Vorbește-un neam întreg; Pe fete-n faptul serii/
Le-ntâmpini la izvor,/ Tu singură stăpână/ Pe sufletele lor.*
 3. Ce figură de stil recunoașteți în secvența: „Din văi tu vezi amurgul/
Spre culmi înaintând” și în versul: „Și-ascuți ce spune codrul”?
 - Cum s-a format această figură?
 4. Recunoașteți figura retorică din secvența: „Ah, toate, Doino, toate/
Te fac să fii poet”.

II. Lumea textului

- 1 Pe tot parcursul poemului, eul liric se adresează către Doina, ca personaj întrupat prin procedeul personificării. Cum explicați această necesitate interioară a poetului de a evoca și de a se adresa direct unei specii folclorice, convertită în imagine poetică? Consultați și experiența similară a lui Vasile Alecsandri („Doină, doină, cântec dulce/ Când te-aud nu m-aș mai duce”).
- 2 Amintiți-vă: Ce este doina populară?

Rețineți!

Doina cultă, ca și cea populară, este o specie a liricii românești (inexistentă la alte popoare), în care omul, într-o directă relație cu natura, își exprimă sentimentele de dor și jale – stări sufletești specifice românului și puternic înrădăcinate în structura lui spirituală. Spre deosebire de doina populară, doina cultă e de origine mai recentă și e scrisă de autori cunoscuți: Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu, George Coșbuc, Octavian Goga sau de unii poeții contemporani.

- 3 Poetul personifică doina, transformând-o într-un interlocutor. Identificați câteva exemple în care se produce această personificare.
- Cu ce ființă asociază poetul această specie a poeziei populare? De ce?

- 4 Cum înțelegeți și explicați îndemnul: „Învață-ne să plângem”?
- 5 Comentați opinia lui Vasile Alecsandri despre doină: „Doina este cea mai vie expresie a sufletului românesc. Ea cuprinde simțirile sale de durere, de iubire și de dor. Melodia doinei, pentru cine o înțelege, este chiar plângerea duioasă a patriei noastre după gloria sa trecută. Ea este cântecul cel mai frumos, cel mai jalnic, cel mai cu suflet ce-am auzit eu pe lume”.
- 6 Cum explicați apariția și frecvența interpretare a doinei în creația populară orală și în poezia cultă?
- 7 Dacă tema poeziei ar putea fi definită foarte larg, ca reflecție (artistică) a vieții românului în creația populară, atunci detaliile acestei existențe se succed în formule particulare.
 - Observați și consemnați aspectele particulare ale existenței rurale, reflectate în poezia lui George Coșbuc.

Rețineți!

Unitatea structurală minimală (dar conținând o situație cu caracter repetabil, de generalitate) dintr-o operă artistică (literară, muzicală ș.a.) se numește **motiv**. Motivul este o modalitate prin care se realizează tema unei opere literare. De exemplu, tema naturii în poezia lui Mihai Eminescu se realizează prin mijlocirea motivelor: al teiului, al izvorului, al codrului etc. Motivul poate fi un personaj (Meșterul Manole, Luceafărul, Prometeu, Îngerul, Demonul), un obiect sau fenomen (oglinza, ceasornicul, codrul, marea), un număr simbolic (trei, șapte, doisprezece) sau o expresie cu valoare de maximă (soarta schimbătoare, trăiește clipa ș.a.).

- 8 Deduceți din aspectele particulare ale vieții românului fixate în poezia lui George Coșbuc pe cele cu caracter de generalitate și repetabilitate, care constituie *motive literare*. De exemplu: motivul durerii convertite în cântec; motivul izvorului sau al fluierului; motivul torsului ca îndeletnicire milenară etc.

III. Lumea cărților

- 1 Organizați un recital de doine culte, scrise de Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu, George Coșbuc, Șt.O. Iosif ș.a.
- 2 Citiți poezia lui Octavian Goga *Noi* și identificați în ea elemente ale unei doine culte.

Noi

de Octavian Goga

La noi sunt codri verzi de brad
Și câmpuri de mătăasă;
La noi atâția fluturi sunt,
Și-atâta jale-n casă.

Privighetori din alte țări
Vin doina să ne-asculte;
La noi sunt cântece și flori
Și lacrimi multe, multe...

Pe boltă, sus, e mai aprins,
La noi, bătrânul soare,
De când pe plaiurile noastre
Nu pentru noi răsare...
La noi de jale povestesc
A codrilor desișuri,
Și jale duc Murășul,
Și duc tustrele Crișuri.

La noi nevestele plângând
Sporesc pe fus fuiorul,
Și-mbrățișându-și jalea plâng
Și tata, și feciorul.
Sub cerul nostru-nduioșat
E mai domoală hora,
Căci cântecele noastre plâng
În ochii tuturor.

Și fluturii sunt mai sfoși
Când zboară-n zări albastre,
Doar roua de pe trandafiri
E lacrimi de-ale noastre.
Iar codrii ce-nfrățiți cu noi
Își înfioară sânul
Spun că din lacrimi e-mpletit
Și Oltul, biet, bătrânul...

Avem un vis neîmplinit,
Copil al suferinții,
De jalea lui ne-au răposat
Și moșii, și părinții...
Din vremi uitate, de demult,
Gemând de grele patimi,
Deșertăciunea unui vis
Noi o stropim cu lacrimi...

- 3 Care ar fi argumentele că și poezia lui Ștefan Baciu *Patria* este o doină cultă? Discutați cu colegii. Polemizați. Argumentați.
- 4 Informați-vă cu privire la doina populară și cultă considerate ca parte a patrimoniului național.
- 5 Prezentați dosarul despre doina (populară și cultă) ca parte a patrimoniului național în formă de proiect individual, ce ar cuprinde definițiile acestor specii, istoria, exemple concludente și impactul cultural.

IV. Dincolo de cărți

- 1 Noi, ca popor, suntem prezenți pe Lista Reprezentativă a Patrimoniului Cultural al Omenirii cu: ritualul călușului; colindatul de ceată bărbătească; doina; mărtișorul; cămașa cu altiță și ceramica de Horezu. Care dintre tradițiile noastre populare, în opinia voastră, ar mai merita să fie incluse pe lista patrimoniului universal?

Ceramică de Horezu

Henri Matisse, *La Blouse roumaine*

Regina Maria în cămașă cu altiță

Comunitatea vorbitorilor de limbă română de pretutindeni

- 1 Raportați noțiunea de **comunitate**, definită în casetă, la adjectivele: *lingvistică, academică, economică, mondială*.
- 2 Consultați resursele deschise și precizați:
 - a. Cine face parte din comunitatea vorbitorilor de limbă română de pretutindeni?
 - b. Cum se manifestă relațiile dintre membrii acestei comunități?
 - c. Ce canale de comunicare servesc comunității?
 - d. De ce resurse dispune comunitatea dată?
 - e. Care este dinamica observabilă a membrilor acestei comunități (migrația, studiile, călătoriile, contactele culturale, traducerile etc.)?
- 3 Alcătuiți o listă de resurse mass-media pe care le citiți sau le urmăriți în limba română.
 - a. Numiți exact publicația, postul sau canalul.
 - b. Specificați arealul tematic al materialelor publicate.
 - c. Precizați grupul-țintă căruia i se adresează emițătorul.
 - d. Apreciați măsura în care aceste resurse le sunt accesibile tuturor vorbitorilor de limbă română (indiferent de vârstă, loc de trai, nivel de studii).
 - e. Determinați cum se implică comunitatea vorbitorilor de limbă română în realizarea unor emisiuni sau postări.

Dicționar cultural

Comunitate

Caracter comun. ~ **de limbă**. ~ **de interese**.

Totalitate de persoane care trăiesc în aceeași localitate.

Comuniune

Legătură trainică între oameni; coeziune internă durabilă.

- 4 Citiți textul. Extrageți sintagmele care indică specificul românesc.

Ștefanei îi părea că-și trădase țara, îndepărtându-se de necazurile ei. Își petrecuse aproape toată viața printre străini, afară de anii primei copilării și ai războiului. Și acum se încălzise din nou la un foc românesc, ascultând flăcările care-i aminteau și copilăria, și războiul, și casele de țară; și acum asculta suferința unui frate de-al ei, a unui român, a unui moldovean, în sufletul căruia vuiseră mereu tăcerile, vânturile iernilor românești, ploile și neliniștile venite parcă toate din Siberia. Ea zâmbise prea mult, se bucurase prea

mult. Trecuse din an în an, din țară în țară, pe sub cele mai zâmbitoare ceruri ale Europei, pe când sufletul fratelui ei din România zăcuse greu, neclintit, pe pământul românesc, bătut de viscole și ploii. Se simțea din ce în ce mai vinovată. Niciodată nu vorbise, niciodată nu ascultase sufletul unui român de vârsta ei. Prietenele ei din străinătate erau camarade într-o tinerețe. Uitase treptat sunetul românesc al focului din sobă, al vorbei, al tăcerii, al amintirii, al văzduhului. Treptat, pentru ea toamna nu mai însemna cerul albastru în care se călătoresc rândunelele și cocorii României, în țări străine, fiindcă ea însăși era cu cocorii și rândunelele, în țări mereu calde, unde se simțea la ea acasă, nu între străini. Fructele pentru ea nu mai însemnau vara, vacanța cea mare, în care se coc obrații copiilor la lumina aceluiași soare, care coace pe rând cireșile, caisele, merele, perele, gutuile – fiindcă trăise în țări unde mereu erau aproape toate fructele.

Ionel Teodoreanu. *Bal mascat*

- 👉 Relevați expresivitatea enumerațiilor din enunțurile subliniate.
- 5 Explicați de ce cuvântul grecesc *diaspora* = *împrăștiere* a ajuns să numească grupurile etnice, aflate în afara granițelor țării de origine. În ce țări ale lumii există diasporă românească? Cunoașteți persoane care fac parte din diaspora?
- 6 Ce activități comune ale reprezentanților diasporei devin cunoscute, prin mass-media, altor etnii?
- 7 Scrieți o listă de nume și prenume ale rudelor pe care le cunoașteți personal: de la cei mai în etate la cei mai mici. Observați gradul de stabilitate a numelor de familie și remarcați variabilitatea prenumelor.
- 👉 Ce factori determină schimbările, de la o generație la alta?
- 👉 Ce prenume sunt în vogă astăzi?
- 👉 Din ce indicii se poate înțelege că persoana e de origine română, indiferent de locul de trai și cetățenie?
- 8 **Lucru în grup.** Ilustrați, în 5-7 exemple relevante, ideea de interculturalitate, referindu-vă la literatură, traduceri ale filmelor și emisiunilor, festivaluri, concursuri internaționale.

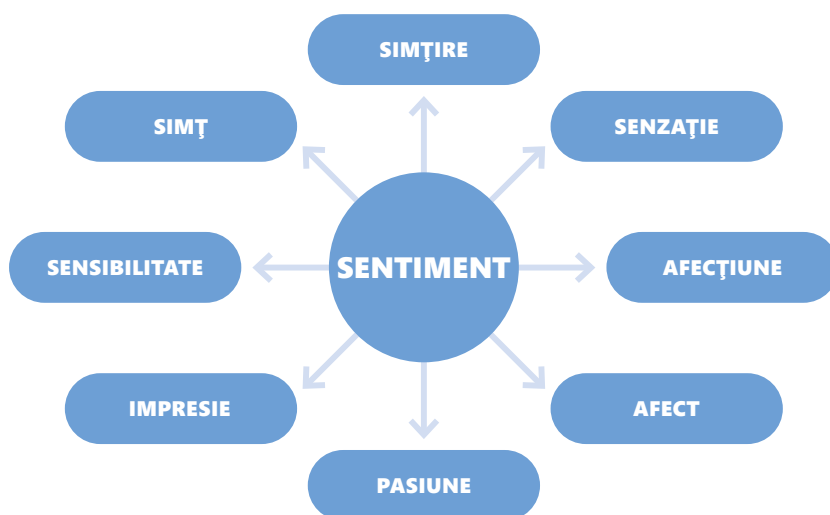
Dicționar cultural

Interculturalitate:

capacitatea de a experimenta diferențele dintre culturi și de a folosi această experiență pentru a reflecta asupra aspectelor care sunt, de obicei, luate de bune în propria cultură și mediu.

Interculturalitatea implică deschidere, interes, curiozitate și empatie față de oameni din alte culturi și, folosind această conștientizare sporită a diversității, se evaluează propriile tipare cotidiene de percepție, gândire, sentimente și comportament pentru a dezvolta atât o cunoaștere de sine, cât și o înțelegere de sine mai mare.

Câmpul semantic al cuvântului *sentiment*

- 1 Examinați câmpul semantic al cuvântului *sentiment*. Arătați în contexte echivalența a trei sinonime cu substantivul din centru.
- 2 Încercați să plasați în enunțurile cu blankuri cuvintele propuse.
👉 Faceți modificările de gen necesare.
Are un ... fin al umorului.
Trăiesc o ... de profundă decepție.
Ele au dezvoltat o ... pentru sporturile extreme.
În acest mod ne exprimăm ... față de colegile noastre.
Am rămas cu o ... de neșters.
- 3 Explicați oral în ce constă sentimentul de *dragoste, gelozie, ură, invidie, bucurie, furie, frică, vină, nostalgie, tristețe, recunoștință* și cum se manifestă, făcând referințe la propria experiență sau la texte literare.
- 4 Cum înțelegeți sintagma *sentimente nobile*? Care dintre sentimentele enumerate mai sus se înscriu la această categorie?
- 5 Citiți poemul. Deduceți sentimentele pe care le exprimă autorul și formulați într-un enunț mesajul textului.
Noros ori clar ca o amiază,
Eu sunt poetu-acestui neam
Și-atunci când lira îmi vibrează,
Și-atunci când cântece nu am.
Grigore Vieru
- 6 Alegeți o poză proprie, care – atunci când o priviți – vă provoacă un sentiment de duioșie. Explicați, în text coerent de 8-10 rânduri, de ce această poză declanșează asemenea trăiri.

Valori naționale și europene. Contacte culturale

- 1 Citiți secvența discursului rostit de Alexei Mateevici în 1917. Rescrieți cuvintele-cheie pe care se edifică expresia unor valori naționale. Comentați problemele pe care le abordează (cu referire la ziua de azi).

„Ei bine, dacă ați luat asupra D-voastră sarcina de a lumina poporul, apoi trebuie să dați poporului idei adevărate, căci altfel întreg învățământul e fără rost. Da, suntem moldoveni, fii ai vechii Moldove, însă facem parte din marele trup al românismului așezat prin România, Bucovina și Transilvania (*aplauze*). Frații noștri din Bucovina, Transilvania și Macedonia nu se numesc după locurile în care trăiesc, ci-și zic români. Așa trebuie să facem și noi (*aplauze*)... Trebuie să știm de unde ne tragem, căci altfel suntem niște nenorociți rătăciți. Trebuie să știm că suntem români, strănepoți de-ai romanilor și frați cu italienii, francezii, spaniolii și portughezii. Aceasta trebuie să le-o spunem și copiilor, și tuturor celor neluminați. Să-i luminăm pe toți cu lumină dreaptă...”

Alexei Mateevici

- 2 Amintiți-vă de la lecțiile de educație pentru societate noțiunea de **valori**. Cum se manifestă o valoare a societății?

- 3 Aranjați valorile umane enumerate în ordinea importanței lor pentru un adolescent/ o adolescentă și pentru voi personal. Descifrați în ce constă fiecare dintre ele.

Respectul față de sine
respectul față de alții
bunătatea
generozitatea
integritatea
înțelepciunea
încrederea în sine
încrederea în alții
prietenia
iubirea

- 4 Interpretați proverbele de mai jos prin prisma promovării unor valori umane:

- > *Acolo unde-i putere multă este și minte multă.*
- > *Pe vremea cea mai bună, ia mantaua cu tine.*
- > *Dacă nu știi a înota, nu te băga la adânc.*
- > *Lacătul nu se pune la ușă pentru hoți, ci pentru oameni cinstiți.*
- > *Fericit e acela ce poate încălzi mai mulți la soba lui.*
- > *Calul bun se cunoaște în mers, omul bun se cunoaște în prietenie.*
- > *Ceea ce e curat n-are trebuință de spălat.*

- 5 Numiți 3-5 texte literare studiate sau citite independent și explicați ce valori promovează ele. Formulați mesajele pe care le transmit textele.

- 6 Citiți poezia. Formulați în enunțuri valorile pe care le promovează acest părinte în raport cu copiii săi.

Ar fi o rușine

de Liviu Damian

Ar fi o rușine pentru mine
părintele vostru
dacă în fiecare zi v-aș aminti copii
că litera „A” este litera „A”
că soarele nu la apus răsare
că cerul plânge
nu doar peste-o floare.

Uitat de-aș fi
ca un cuvânt uitat
copii ai mei
rușine mare-ar fi
de mi-aș rescrie
în fiecare săptămână
testamentul.

Ar fi o rușine pentru mine
părintele vostru
dacă murind aș închide numai un ochi
spre a vedea
cum știți
a vă mai ține de cuvânt.

- 🗣️ Presupuneți: în această ordine de idei, ce ar constitui prilej de **mândrie** pentru un părinte?

- 7 Cercetați harta alăturată și explicați în ce constă fiecare dintre valorile numite.

- 8 Ilustrați printr-un colaj valorile europene sau elaborați un colaj pentru o valoare aparte.

- 9 Enumerați sărbătorile oficiale ale Republicii Moldova. De ce în țara noastră acestea sunt declarate sărbători naționale?

Contactul cultural este contactul dintre popoare cu culturi diferite, care duce, de obicei, la schimbare în ambele sisteme.

- 10 Examinați cum se materializează contactele culturale la nivelul comunității (sat, oraș, raion, municipiu). Referiți-vă la unul dintre aspectele:

limbă, emisiuni TV, emisiuni radio, alimentație, vestimentație, agricultură, muzică, dans.

- 11 Exprimați-vă punctul de vedere argumentat asupra misiunii traducerii în contactele culturale. Discutați.

- 🗣️ Relatați o experiență de traducere din limba română în oricare limbă pe care o cunoașteți (sau în limba română din oricare limbă pe care o cunoașteți).

- 12 Aduceți exemple de manifestare a contactelor culturale în diferite spații din țară: școală, primărie, oficiu poștal, stadion, centru comercial, sală de concerte, aeroport, gară, vamă.

În lumea contemporană, contactele culturale duc la cunoașterea sau chiar preluarea unor sărbători specifice altor comunități etnice: Anul Nou chinezesc, Navruz, Ziua Recunoștinței, Ziua națională a Franței etc.

- 13 Marcați pe un calendar sărbătorile naționale ale altor state, pe care le cunoașteți. Explicați în text coerent de 4-5 rânduri care sunt tradițiile legate de această sărbătoare.
- 14 Relatați într-o scrisoare unui prieten din afara țării despre sărbătoarea „Ziua Limbii Române”.

Strategii de ascultare activă: negocierea informației

- 1 Prezentați strategia prin care v-ați dezvoltat, pe parcursul anului trecut de studii, capacitatea de a asculta activ. Ce obiective vă stabiliți pentru acest an?
- 2 **Lucru în perechi.** De ce este important să manifestați capacitatea de a asculta și a înțelege din prima? Modelați o situație, improvizând dialoguri:
- a) ați solicitat o informație, vi s-a oferit un răspuns și vreți să clarificați anumite momente;
 - b) aveți o idee pe care vreți s-o promovați printre colegi;
 - c) faceți o invitație unui prieten la un film pe care l-ați vizionat deja.
- Dialogați public, solicitând informațiile care v-ar interesa.
- 3 Urmăriți sau ascultați (atent!) la radio, TV sau pe un canal web trei secvențe:
- ✓ o știre de ultimă oră;
 - ✓ un reportaj sportiv;
 - ✓ prognoza meteo.
- După o singură audiție, rezumați esența informației.
- Scrieți o listă de întrebări de precizare, pe care le-ați adresa autorului informației.
- 4 Împrospătați în memorie propria experiență de lucru în echipă, în procesul învățării sau al activităților extrașcolare.
- Decideți:
- a. Cum are loc schimbul de informații?
 - b. Cum puteți proceda dacă aveți o altă opinie decât colegii/colegele?
 - c. Cât de eficientă este activitatea în grup în scopul învățării unor lucruri noi?
 - d. Care sunt avantajele și dezavantajele muncii în comun asupra unui produs?
- 5 **Lucru în grup.** Constituiți grupuri de câte 6 persoane, în vederea elaborării unei prezentări de grup despre calea spre succes, pornind de la afirmația lui Lucian Blaga: „Lupta reușește mai ales acelor care iubesc mai mult lupta decât succesul”.

În cadrul grupului, distribuiți rolurile și sarcinile:

- I. Alegeți un lider care va facilita discuția.
- II. Notați individual câteva idei inspirate de acest citat.
- III. Acumulați ideile tuturor membrilor grupului.
- IV. Discutați ideile și negociați cu autorii lor, în vederea adaptării, ilustrării, argumentării, redactării.
- V. Organizați ideile acceptate într-o formă grafică ușor de vizualizat.
- VI. Examinați diferite variante de succesiune a secvențelor.
- VII. Perfectați varianta finală a prezentării de grup.

Ortografia. Modificări în ortografia limbii române: DOOM 3 (2021)

- 1 Enumerați 5-7 situații din practica personală când ați avut o problemă de scriere corectă în limba română.

De exemplu: *scrierea unei adrese, a denumirii unei localități, străzi, instituții.*

 Cum ați soluționat problemele?

- 2 Citați regulile cunoscute de ortografie a părților de vorbire:

- a) substantive (proprie; compuse);
- b) adverbe;
- c) pronume de politețe;
- d) verbe;
- e) numerale ordinale.

 Exemplificați regulile. Înscrieți exemplele.

- 3 Delimitați în enunțuri ilustrative ortogramele:

Niciodată	nici o dată	Scrieți	scrie-ți
lar	i-ar	Na-ți	n-ați
Nai	n-ai	Barbăneagră	barbă neagră

Pentru orice limbă care are scris se elaborează norma ortografică, stabilindu-se regulile generale și listele de cuvinte. Dicționarul ortografic este un produs al muncii instituțiilor academice și după editare devine obligatoriu. Pentru limba română, dicționarul în vigoare este DOOM 3: Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române, ediția a III-a revăzută și adăugită.

- 4 Examinați paralel articolele lexicografice din DEX și DOOM 3. Ce informații oferă cele două dicționare? Completați diagrama Venn pentru fiecare cuvânt.

Dulce, despre, nimeni, a sta, dor

- 5 Rescrieți o strofă din *Doina* lui G. Coșbuc. Subliniați toate ortogramele în care se utilizează cratima. Explicați oral de ce s-au pus cratimele.

Informațiile din DOOM 3 pot fi găsite și pe site-ul dexionline.ro (dicționare morfologice) și pe site-ul <https://doom.lingv.ro/>.

Semnele convenționale ale DOOM 3: (!) indică o modificare față de varianta precedentă a scrierii cuvântului respectiv; (+) arată că acest cuvânt sau această locuțiune a lipsit din edițiile anterioare.

- 6 În articolele DOOM 3 puteți întâlni două forme acceptate, scrise prin bară oblică. Citiți cu voce articolul din DOOM 3 și comentați informația.

tată (părinte) s. m., art. *tata* / (+ atribut) *tatăl*, g.-d. art. *tatei* / *lui tata* / (+ atribut) *tatălui*; pl. *tați*, art. *tații*

învia (a ~) (desp. *-vi-a*) vb., ind. prez. 1 sg. *învii/înviiez* (desp. *-vi-ez*), 2 sg. *înviî/înviezi*, 3 *învie/înviază*, 1 pl. *înviem*; conj. prez. 1 sg. *să învii/să înviiez*, 3 *să învie/să înviereze*; ger. *înviind* (desp. *-vi-ind*)

!deșerta (a ~) vb., ind. prez. 1 sg. *deșert*, 2 sg. *deșerți*, 3 *deșartă/deșeartă*; conj. prez. 1 sg. *să deșert*, 3 *să deșerte*; imper. 2 sg. afirm. *deșartă/deșeartă*

- 7 Conjugăți în scris verbele date la modul și timpul indicat:

a fi, a lua, a țese, a miroși, a usca

conjunctiv prezent:

imperativ afirmativ:

imperativ negativ:

condițional prezent:

Dacă aveți îndoieli, verificați în DOOM 3.

- 8 Comparați articolele lexicografice din DOOM 3 ale verbelor *a coase*, *a cosi*. Ce forme coincid?

- 9 Amintiți-vă regulile de scriere a substantivelor compuse-nume de localități. Înscrieți 5-7 exemple și comentați la ce regulă se referă acestea.

- 10 **Lucru în perechi.** Acumulați o listă de 12-15 obiective geografice (mări, lanțuri de munți, câmpii, podișuri, insule, peninsule etc.). Afișați listele și explicați de ce se scriu așa aceste denumiri.

Model: Capul Bunei Speranțe – toate cuvintele semnificative se scriu cu literă inițială majusculă;

Cape Town – se scrie ca în limba în care a fost formată denumirea, aici engleză. Se rostește [keɪp taʊn].

- 11 Citiți secvența. Rezumați într-un enunț esența explicației.

Cuvintele aflate în uzul actual, oral și scris, incluse în DOOM3 în plus față de DOOM2 sunt în majoritate neologisme, inclusiv elemente din anumite terminologii (informatică, medicală etc.), care au dobândit în ultima vreme o circulație tot mai largă, chiar de ultimă oră, precum: **+comorbiditate**, **+digitaliza** (a ~), **+informatiza** (a ~). DOOM3 nu poate însă, evident, ilustra toată bogăția extraordinară a vocabularului limbii române de azi, care sporește continuu, astfel încât dicționarele nu pot ține pasul cu această dezvoltare.

Ce e nou în DOOM 3?

Scrieți corect!

Podul Lung
Halahora de Jos
Redi-Cereșnovăț
Grinăuți-Moldova
Miercurea-Ciuc
Târgu-Neamț
Rio de Janeiro
Ciudad de Mexico
Côte-d'Ivoire
Singapore
Yemen

Patria și limba română

La finele acestei unități de învățare, veți putea:

- valorifica achizițiile lingvistice în realizarea actelor comunicative;
- comenta mijloacele expresive ale textului;
- raporta starea emoțional-afectivă la mesajul textului lecturat;
- utiliza autonom normele limbii literare în diverse situații de comunicare.

Pre-text

Este bine cunoscută afirmația din eseu lui Nichita Stănescu: „Limba română e patria mea”.

- În ce cazuri putem identifica totalmente patria și limba vorbită?
- În ce cazuri limba maternă este firul de legătură cu Patria?

Scrisoarea III

(fragment)

de Mihai Eminescu

La un semn, un țărnam de altul, legând vas de vas, se leagă
 Și în sunet de fanfare trece oastea lui întreagă;
 Ieniceri, copii de suflet ai lui Allah și spahii
 Vin de-ntunecă pământul la Rovine în câmpii;
 Răspândindu-se în roiuri, întind corturile mari...
 Numa-n zarea depărtată sună codrul de stejari.
 Iată vine-un sol de pace c-o năframă-n vârful de băț.
 Baiazid, privind la dânsul, îl întreabă cu dispreț:
 – Ce vrei tu?
 – Noi? Bună pace! Și de n-o fi cu bănat,
 Domnul nostru-ar vrea să vază pe măritul împărat.

La un semn deschisă-i calea și se-apropie de cort
 Un bătrân atât de simplu, după vorbă, după port.
 – Tu ești Mircea?
 – Da-mpărate!
 – Am venit să mi te-nchini,
 De nu, schimb a ta coroană într-o ramură de spini.

Mircea cel Bătrân
(pictură murală)

– Orice gând ai, împărate, și oricum vei fi sosit,
 Cât suntem încă pe pace, eu îți zic: Bine-ai venit!
 Despre partea închinării însă, doamne, să ne ierți;
 Dar acu vei vrea cu oaste și război ca să ne cerți,
 Ori vei vrea să faci întoarsă de pe-acuma a ta cale,
 Să ne dai un semn și nouă de mila măriei tale...
 De-o fi una, de-o fi alta... Ce e scris și pentru noi,
 Bucuroși le-om duce toate, de e pace, de-i război.
 – Cum? Când lumea mi-e deschisă, a privi gândești că pot
 Ca întreg Aliotmanul să se-mpiedice de-un ciot?
 O, tu nici visezi, bătrâne, câți în cale mi s-au pus!
 Toată floarea cea vestită a întregului Apus,
 Tot ce stă în umbra crucii, împărați și regi s-adună
 Să dea piept cu uraganul ridicat de semilună.
 S-a-mbrăcat în zale lucii cavalerii de la Malta,
 Papa cu-a lui trei coroane, puse una peste alta,
 Fulgerele adunat-au contra fulgerului care
 În turbarea-i furtunoasă a cuprins pământ și mare.
 N-au avut decât cu ochiul ori cu mâna semn a face,
 Și Apusul își împinse toate neamurile-ncoace;
 Pentru-a crucii biruință se mișcară râuri-râuri,
 Ori din codri răscolite, ori stârnite din pustiiuri;
 Zguduind din pace-adâncă ale lumii începuturi,
 Înnegrind tot orizontul cu-a lor zeci de mii de scuturi,
 Se mișcau îngrozitoare ca păduri de lănci și săbii,
 Tremura înspăimântată marea de-ale lor corăbii!...
 La Nicopole văzut-ai câte tabere s-au strâns
 Ca să steie înainte-mi ca și zidul neînvins.
 Când văzui a lor mulțime, câtă frunză, câtă iarbă,
 Cu o ură nempăcată mi-am șoptit atunci în barbă,
 Am jurat ca peste dânșii să trec falnic, fără păs,
 Din pristolul de la Roma să dau calului ovăs...
 Și de crunta-mi vijelie tu te aperi c-un toiag?
 Și, purtat de biruință, să mă-mpiedec de-un moșneag?
 – De-un moșneag, da, împărate, căci moșneagul ce privești
 Nu e om de rând, el este domnul Țării Românești.
 Eu nu ți-aș dori vreodată să ajungi să ne cunoști,
 Nici ca Dunărea să-nece spumegând a tale oști.
 După vremuri, mulți veniră, începând cu acel oaspe,
 Ce din vechi se pomenește, cu Dariu al lui Istaspe;
 Mulți durară, după vremuri, peste Dunăre vrun pod,
 De-au trecut cu spaima lumii și mulțime de norod;
 Împărați pe care lumea nu putea să-i mai încapă
 Au venit și-n țara noastră de-au cerut pământ și apă –
 Și nu voi ca să mă laud, nici că voi să te-nspăimânt,
 Cum veniră, se făcură toți o apă și-un pământ.
 Te fălești că înainte-ți răsturnat-ai valvârtej
 Oștile leite-n zale de-mpărați și de viteji?
 Tu te lauzi că Apusul înainte ți s-a pus?...

Oameni înarmați turci pe jos și călare, acua-relă (sec. XVIII)

Ce-i mâna pe ei în luptă, ce-au voit acel Apus?
 Laurii voiau să-i smulgă de pe fruntea ta de fier,
 A credinții biruință căta orice cavalier.
 Eu? Îmi apăr sărăcia și nevoile și neamul...
 Și de-aceea tot ce mișcă-n țara asta, râul, ramul,
 Mi-e prieten numai mie, iară ție dușman este,
 Dușmănit vei fi de toate, făr-a prinde chiar de veste;
 N-avem oști, dară iubirea de moșie e un zid
 Care nu se-nfiorează de-a ta faimă, Baiazid!

Și abia plecă bătrânul... Ce mai freamăt, ce mai zbucium!
 Codrul clocoti de zgomot și de arme și de bucium,
 Iar la poala lui cea verde mii de capete pletoase,
 Mii de coifuri lucitoare ies din umbra-ntunecoasă;
 Călăreții umplu câmpul și roiesc după un semn
 Și în caii lor sălbateci bat cu scările de lemn,
 Pe copite iau în fugă fața negrului pământ,
 Lânci scânteie lungi în soare, arcuri se întind în vânt,
 Și ca nouri de aramă și ca ropotul de grindeni,
 Orizontu-ntunecându-l, vin săgeți de pretutindeni,
 Vâjâind ca vijelia și ca plesnetul de ploaie...
 Urlă câmpul și de tropot și de strigăt de bătaie.
 În zadar striga-mpăratul ca și leul în turbare,
 Umbra morții se întinde tot mai mare și mai mare;
 În zadar flamura verde o ridică înspre oaste,
 Căci cuprinsă-i de pieire și în față și în coaste,
 Căci se clatină rărite șiruri lungi de bătălie,
 Cad asabii ca și pâlcuri risipite pe câmpie,
 În genunchi cădeau pedestri, colo caii se răstoarnă,
 Când săgețile în valuri, care șuieră, se toarnă
 Cad, lovind în față, -n spate, ca și crivățul și gerul,
 Pe pământ lor li se pare că se năruie tot cerul...
 Mircea însuși mână-n luptă vijelia-ngrozitoare,
 Care vine, vine, vine, calcă totul în picioare;
 Durduind soseau călării ca un zid înalt de sulți,
 Printre cetele păgâne trec rupându-și large ulți;
 Risipite se-mprăștie a dușmanilor șiraguri,
 Și gonind biruitoare tot veneau a țării steaguri,
 Ca potop ce prăpădește, ca o mare turburată –
 Peste-un ceas păgânătatea e ca pleava vânturată.
 Acea grindin-oțelită înspre Dunăre o mână,
 Iar în urma lor se-ntinde falnic armia română.

Pe când oastea se așează, iată soarele apune,
 Voind creștetele nalte ale țării să-ncunune
 Cu un nimb de biruință; fulger lung încremenit
 Mărginește munții negri în întregul asfințit,
 Pân' ce izvorăsc din veacuri stele una câte una
 Și din neguri, dintre codri, tremurând s-arată luna:

Baiazid Fulgerul

Bătălia de la Keresztes (Haçova).
 Muzeul Palatului Topkapı din Istanbul

Doamna mărilor ș-a noptii varsă liniște și somn.
Lângă cortu-i, unul dintre fiii falnicului domn
Sta zâmbind de-o amintire, pe genunchi scriind o carte,
S-o trimiță dragei sale, de la Argeș mai departe:

„De din vale de Rovine
Grăim, Doamnă, către Tine,
Nu din gură, ci din carte,
Că ne ești așa departe.
Te-am ruga, mări, ruga
Să-mi trimiți prin cineva
Ce-i mai mândru-n valea Ta:
Codrul cu poienele,
Ochii cu sprâncenele;
Că și eu trimite-voi
Ce-i mai mândru pe la noi:
Oastea mea cu flamurile,
Codrul și cu ramurile,
Coiful nalt cu penele,
Ochii cu sprâncenele.
Și să știi că-s sănătos,
Că, mulțămind lui Cristos,
Te sărut, Doamnă, frumos”.

Bătălia de la Nicopole,
miniatură (sec. XIV)

Mihai EMINESCU

(n. 1850, Ipotești, Botoșani – m. 1889, București)

Poet și publicist român, autor de poezii, poeme romantice (între care cele mai cunoscute sunt *Luceafărul*, *Memento mori*, *Călin* (file din poveste), ciclul de *Scrisori* ș.a.) și articole publicistice virulente. În timpul vieții a publicat un singur volum intitulat *Poezii* (1883).

I. Lumea cuvântului

- 1 Precizați și explicați sensul cuvintelor: *ienicer(i)*, *spahiu/spahii*, *lance/lănci*, *pristol*, *toiag*, *pleavă*, *pâlc(uri)*, *crivăț*, *nimb*.
- 2 Sensul cuvântului „bănat” (un regionalism folosit în Moldova, Bucovina și Banat) este de „stare de durere sufletească, de jale, de tristețe, de părere de rău”. Consecutiv, expresia (de politețe) „a nu fi cu bănat” înseamnă „a nu fi cu supărare.”
 - Alcătuiți o adresare în care să folosiți această expresie ca scuză pentru deranj.

3 Explicați:
a) cum s-a format și b) cum funcționează limbajul figurativ și imaginea artistică în această secvență:

„La un semn, un țărnam de altul, legând vas de vas, se leagă”.

4 Comentați efectul produs, în mod diferit în diferite cazuri, de repetiții: „legând vas de vas”; „se mișcară râuri-râuri”; „Mircea însuși mână-n luptă vijelia-ngrozitoare,/ Care vine, vine, vine, calcă totul în picioare”.

- Remarcați repetițiile care produc efect de hiperbolă.

5 Observați cum se modifică, într-o repetare specifică, sensul cuvintelor „pământ” și „apă” la începutul și la sfârșitul următoarei secvențe:

„Împărați pe care lumea nu putea
să-i mai încapă
Au venit și-n țara noastră de-au cerut
pământ și apă —
Și nu voi ca să mă laud, nici că voi să te-nspăimânt,
Cum veniră, se făcură toți o apă și-un pământ”.

Aflați mai mult!

Figură de stil (de nivel sintactic) care constă în repetarea încrucișată a segmentelor cu aceleași funcții sintactice sau opunerea a doi termeni, al doilea fiind inversul primului, se numește **chiasm**.

Mihai Eminescu, pe lângă exemplul de mai sus, folosește destul de des această figură de stil:

„Femeie între stele și stea între femei”; „Când prin această lume să trecem ne e scris/ Ca visul unei umbre și umbra unui vis”.

Dicționar cultural

Bătălia de la Rovine a avut loc în anul 1395 între oastea românească a lui Mircea cel Bătrân și armata turcească a lui Baiazid I Fulgerul.

* „Rovină” înseamnă „groapă, adâncitură, surpătură de teren, râpă (mocerloasă)” sau: „loc mlăștinos”. Adică locul bătăliei legendare („la Rovine”) nu indică o localitate (bătălia a avut loc lângă râul Argeș), ci un toponim local, o formă de relief.

** Allah – În limba arabă termenul înseamnă „Dumnezeu (unic)”. Este divinitatea supremă unică și absolută a religiei islamice și a tuturor musulmanilor.

*** Aliotman (din „Ali Osman”, însemnând „dinastia lui Osman”) – termen generic pentru turci; turcime; comunitatea turcească; neamul turcesc.

6 În *Scrisoarea III*, Mihai Eminescu apelează adesea la enumerații. Identificați-le în fragmentul studiat.

- Cum explicați frecvența lor?
- Care dintre ele vă impresionează mai mult?

7 În dialogul cu Mircea cel Bătrân, Baiazid pune o întrebare la care nu așteaptă răspuns: Cum? Când lumea mi-e deschisă, a privi gândești că pot Ca întreg Aliotmanul să se-mpiedice de-un ciot?

- Reformulați ideea lui Baiazid într-un enunț în care, folosind aceleași argumente (și cuvinte), împăratul și-ar afirma voința, în loc să întrebe.

Rețineți!

Această formă de întrebare, care nu presupune răspuns, deoarece răspunsul îl sugerează întrebarea însăși, e folosită într-o figură de stil numită **interogație retorică**, care constă în adresarea unor întrebări ce sugerează și răspunsul. Ea nu solicită o informație necunoscută, ci transmite opinia proprie, accentuată printr-un potențial răspuns absolut, ferm și univoc.

Mihai Eminescu apelează la această figură în mai multe poeme: „De ce pana mea rămâne în cerneală, mă întrebi?/ De ce ritmul nu m-abate cu ispita-i de la trebi?” (*Scrisoarea II*); „Unde ești, copilărie,/ Cu pădurea ta cu tot?” (*O, rămâi!*)

8

Explicați sensul acestei formule folosite de poet în descrierea pregătirii pentru bătălie: „Ce mai freamăt, ce mai zbugium!”

- Ce rol are aici semnul exclamării?

Rețineți!

Exclamația retorică este o figură de stil (și un procedeu artistic), constând în exprimarea unei impresii puternice, a unui sentiment, a unei emoții, prin intermediul unor exclamații și interjecții. Alte exemple din *Scrisoarea III* a lui Eminescu:

„O, tu nici visezi, bătrâne, câți în cale mi s-au pus!”
 „N-avem oști, dară iubirea de moșie e un zid
 Care nu se-nfiorează de-a ta faimă, Baiazid!”

9

Fragmentul studiat poate fi împărțit în trei părți:

- dialogul suveranilor;
- lupta;
- peisajul și atmosfera de după luptă, incluzând și scrisoarea ostașului-fiu de domnitor. Observați care sunt modurile de expunere și mijloacele gramaticale folosite preponderent în fiecare secvență (descriere, narațiune, dialog; verbe de acțiune; epitete; adresări etc.).

10

Amintiți-vă din clasele anterioare și numiți figurile de stil folosite în următoarele secvențe:

sună codrul de stejari ◊ un bătrân atât de simplu, după vorbă, după port ◊ bună pace ◊ a privi gândești că pot ◊ să se-mpiedice de-un ciot ◊ vin de-ntunecă pământul ◊ răspândindu-se în roiuri zale lucii ◊ turbarea-i furtunoasă ◊ se mișcau îngrozitoare ca păduri de lănci și săbii ◊ pentru-a crucii biruință ◊ tremura înspăimântată marea de-ale lor corăbii ◊ ca să steie înainte-mi ca și zidul neînvins ◊ când văzui a lor mulțime, câtă frunză, câtă iarbă... ◊ cu o ură nempăcată ◊ oștile leite-n zale ◊ tot ce mișcă-n țara asta, râul, ramul,/ mi-e prieten numai mie; coifuri lucitoare ◊ umbra-ntunecoasă ◊ și ca nouri de aramă și ca ropotul de grindeni, ca și leul în turbare ◊ se clatină rărite șiruri lungi de bătălie ◊ vijelia-ngrozitoare ◊ soseau călării ca un zid înalt de sulți ◊ ca potop ce prăpădește, ca o mare turburată ◊ peste-un ceas păgânătatea e ca pleava vânturată ◊ trimite-voi.

- Împărțiți-le în figuri lexicale (de sens): epitete, comparații, personificări; gramaticale (de structură): inversiune; logice (hiperbolă) și completați tabelul de mai jos:

Epitete, comparații, personificări	inversiuni	hiperbole

- Comentați efectul pe care îl produce limbajul figurativ în genere și aceste figuri de stil în particular și referindu-vă la secvențele concrete.
- 11** Citiți cu intonație adecvată următorul fragment și observați efectul sonor al versurilor:
- Și ca nouri de aramă și ca ropotul de grindeni,
 Orizontu-ntunecându-l, vin săgeți de pretutindeni,
 Vâjâind ca vijelia și ca plesnetul de ploaie...
 Urlă câmpul și de tropot și de strigăt de bătaie.
- Remarcați repetiția unor sunete (*r* în versurile 1, 2 și 4; *v, j, l, p* în versul al treilea), care imită sunetele din natură sau de pe câmpul de bătaie.

II. Lumea textului

- 1** Comparați și comentați comportamentul și atitudinea reciprocă a celor doi conducători de oști: împăratul turc și domnitorul român.
- Ce diferență remarcați?
 - Care este cauza acestor două atitudini diferite față de oameni și popoare vecine?
- 2** Caracterizați aceste două personaje prin limbaj, aducând și exemple de genul: *Cât suntem încă pe pace, eu îți zic: Bine-ai venit!; De-o fi una, de-o fi alta... Ce e scris și pentru noi, / Bucuroși le-om duce toate, de e pace, de-i război.*
- 3** Faceți o listă de calități ale acestor două personaje, care derivă din caracterizarea lor directă, de către autor.
- Completați un tabel similar modelului de mai jos, în care să fixați calitățile personajelor și modurile de caracterizare a acestora, prin contrast:

Personajul	Mircea cel Bătrân	Baiazid Fulgerul
Calități deduse de cititor		
Caracterizare directă (numirea calității) de către autor. Exemple		
Caracterizare indirectă prin comportament. Exemple		
Caracterizare indirectă prin limbaj. Exemple		
Autocaracterizare. Exemple		

- 4 Descifrați sensul și comentați următoarele versuri, pornind de la semnificația unor simboluri religioase pentru creștini (asociați, generalizat, cu Occidentul) și pentru musulmani (asociați, de regulă, cu Orientul):

„O, tu nici visezi, bătrâne, câți în cale mi s-au pus!
Toată floarea cea vestită a întregului Apus,
Tot ce stă în umbra crucii, împărați și regi s-adună
Să dea piept cu uraganul ridicat de semilună”.

Amintiți-vă!

Metafora este figura de stil care reprezintă o comparație subînțeleasă: obiectul de comparație este substituit cu un cuvânt – imagine poetică. Ea constă în folosirea unui termen impropriu, dar plastic, evocator, sugestiv, în locul termenului propriu, lipsit de expresivitate. Versiunea cea mai complexă a metaforei o reprezintă termenul-imaginea poetică în absența termenului de comparație, solicitând efort imaginativ și asociativ din partea cititorului. În exemplul de mai sus, metaforele pot să desemneze o elită socială, politică sau militară: „toată floarea cea vestită a întregului Apus”; reprezentanții unei sau altei religii: „tot ce stă în umbra crucii” (sau: „pentru-a crucii biruință”) vs.: „uraganul ridicat de semilună”; „izvorăsc din veacuri stele una câte una”; „fulgerele adunat-au contra fulgerului” (în ultimul caz, jocul de cuvinte se datorează poreclei-supranume, atribuite lui Baiazid I: Baiazid-Fulgerul).

- 5 Memorați și recitați (individual sau pe roluri), cu intonația potrivită fiecărui personaj, dialogul dintre cei doi conducători de oști, care începe cu „La un semn deschisă-i calea...” și se încheie cu: „Care nu se-nfiorează de-a ta faimă, Baiazid!”

- Fiți atenți la detaliile retorice (exclamații, invocații și interogații retorice), la pauze-tăceri, la reluări (ca ecou) a ideilor interlocutorului etc.

- 6 **Lucru în echipe.** Lucrați în echipe, alcătuiți câte o hartă a textului, în care, pe lângă elementele obișnuite (titlu, autor, genul textului, vocabularul expresiv, figuri de stil, personaje și caracterizări sau clasificări), să faceți concluzii și să exprimați opinii proprii, privind deducțiile morale, calitatea personajelor, opinia privind calitatea textului și impresiile de lectură).

- Prezentați aceste hărți ca proiecte de grup.

- 7 Exprimați-vă opinia!

Notați-vă în caiet o opinie personală, de maxim o pagină, în care să vă exprimați propria părere despre cum a reușit un domnitor și comandant al unei oști modeste a românilor să învingă o armată bine pregătită, precum era cea a Imperiului Otoman.

- 8 Construiți un plan desfășurat al bătăliei de la Rovine, pe faze (descrierea ambelor armate înainte de luptă; desfășurarea bătăliei; starea finală; detalii particulare), sub forma unui scenariu cinematografic pentru un clip. Nu uitați să fixați și indicații de regie (se filmează în cadru panoramic sau în prim-plan; camera e statică, fixată într-un loc, sau e dinamică, se mișcă împreună cu personajele; filmare din perspectiva personajelor sau de sus, cu drona etc.).

III. Lumea cărților

- 1 *Scrisoarea III* a lui Mihai Eminescu face parte dintr-un ciclu epistolar din cinci texte, catalogate de istoricii și teoreticienii literari drept satire. În realitate, ele sunt texte complexe, diferite ca temă, abordare și structură. *Scrisoarea III*, folosind ca pretext istoria națională, e alcătuită din două părți: evocarea trecutului glorios (în baza unui moment precis al istoriei: Bătălia de la Rovine), în prima parte, și critica prezentului (a politicianilor contemporani cu autorul), în partea a doua. Strict literar, prima parte e un poem eroic. Căutați la bibliotecă opera lui Mihai Eminescu și citiți în întregime prima parte a poemului.

Rețineți!

Poemul eroic (numit și poem epic) desemnează o specie a poeziei epice (sau: a genului epic în versuri), care narează fapte istorice și legendare, având în centru un erou excepțional. Exemple de poeme eroice ar fi: *Cântecul Nibelungilor* (Germania), *Cântecul lui Roland* (Franța) sau *Dumbrava-Roșie* de Vasile Alecsandri, din literatura română.

- 2 Citiți integral *Scrisoarea III* a lui Mihai Eminescu și remarcați atitudinea critică vehementă a poetului față de contemporanii săi, în comparație cu admirația pentru eroii trecutului.
- 3 Comentați atitudinea necruțătoare și violentă a autorului, în finalul satirei sale, față de politicianii contemporani cu el, apelând la autoritatea unor eroi ai trecutului:

„Cum nu vii tu, Țepeș doamne, ca punând mâna pe ei,
Să-i împarți în două cete: în smintiți și în mișei...”

Rețineți!

Figura de stil care constă în invocarea unor zeități sau personaje mitice se numește **invocație poetică**. În Antichitate, poeții apelau la zeități pentru a le cere inspirație: „Cântă, Zeiță, mânia ce-aprinse pe-Ahil Peleianul...” (Homer, *Iliada*). În Epoca Modernă, poeții (precum Eminescu în cazul nostru) solicită adesea, în formule teatrale explicite, implicarea unor personaje cunoscute, legendare sau istorice.

- 4 Citiți poezia lui Dimitrie Bolintineanu *Daniil Sihastru*, inspirată de legenda a IV-a a culegerii „O samă de cuvinte” de Ion Neculce, cronicarul român din secolul al XVIII-lea.

Daniil Sihastru

de Dimitrie Bolintineanu

Sub o râpă stearpă, pe un râu în spume,
Unde un sihastru a fugit de lume,
Cu vărsarea serii un străin sosi.
— „Ștefan al Moldovei vine a-ți vorbi!”
— „Ștefan al Moldovei, Daniil îi spune,
Să aștepte-afară! Sunt în rugăciune.”

— „Bunule părinte! Sunt rănit și-nvins;
Însăși a mea mumă astăzi m-a respins!
Viu să-ți cer povața dacă nu-i mai bine
Turcilor Moldova d-astăzi să se-nchine?”
Daniil Sihastru domnului a zis
— „Ma înșeală-auzul ori eu am un vis?”

Capul ce se pleacă paloșul nu-l taie,
 Dar cu umilință lanțu-l încovoae!
 Ce e oare traiul, dacă e robit?
 Sărbătoare-n care nimeni n-a zâmbit?
 Viața și robia nu pot sta-mpreună,
 Nu e totd-odată pace și furtună.
 Doamne! tu ai dreptul

a schimba-n mormânturi
 Pentru neatârnare, oameni și pământuri;
 Dar nu ai p-acela ca să-i umilești!
 Poți ca să îi sfarâmi; dar nu să-i robești!
 Dacă mâna-ți slabă scepțrul ți-o apasă,
 Altuia mai harnic locul tău îl lasă!
 Căci mai bine este supus lăudat,
 Decât cu rușine domn și atârnat!"
 După-aceste vorbe, Ștefan strânge-oștire
 Și-nvingând păgânii nalță-o monastire.

O samă de cuvinte

(Legenda IV)

de Ion Neculce

Iară Ștefan-vodă, mergând de la Cetatea Neamțului în sus pre Moldova, au mârșu pe la Voroneț, unde trăie un părinte sihastru, pre anume Daniil. Și bătând Ștefan-vodă în ușa sihastrului, să-i descuie, au răspunsu sihastrul să aștepte Ștefan-vodă afară până ș-a istovi ruga. Și după ce ș-au istovit sihastrul ruga, l-au chemat în chilie pre Ștefan-vodă. Și s-au ispovedit Ștefan-vodă la dânsul. Și-au întrebat Ștefan-vodă pre sihastru ce va mai face, că nu poate să să mai bată cu turcii: închina-va țara la turci, au ba? Iar sihastrul au dzis să nu o închine, că războiul este a lui, numai, după ce va izbândi, să facă o mănăstire acolo, în numele Sfântului Gheorghie, să fie hramul bisericii. Deci au și purces Ștefan-vodă în sus pe la Cernăuți și pre la Hotin și au strânsu oaste, feliuri de feliuri de oameni. Și au purces în gios. Iar turcii, înțelegând că va să vie Ștefan-vodă cu oaste

Dicționar cultural

Istoria relatată de Ion Neculce și versificată de Dimitrie Bolintineanu, ca și cea evocată poetic de Mihai Eminescu în Scrisoarea III este parțial autentică și conformă realității istorice, dovedită documentar. E cunoscut faptul că, în timp, datele istorice precise se atenuază, în schimb iese în evidență o trăsătură anume a eroului sau evenimentului, uneori exagerat eroizate. În poemul lui Bolintineanu sfatul călugărului devine secundar, în schimb, iese în evidență demnitatea acestuia, care îl încurajează pe domnitor prin atitudinea fermă.

În cazul istoriei evocate de Mihai Eminescu, data și locul Bătăliei de la Rovine mai sunt și azi detalii discutabile, dar se cunoaște precis că la data evenimentului domnitorul nu era un bătrân (avea doar 40 de ani). Iar Bătălia de la Nicopole, invocată în dialogul dintre împăratul turc și domnitorul român, va avea loc mai târziu (nu înaintea bătăliei de la Rovine). Cu toate acestea, esența evenimentului se păstrează și eroismul oștenilor lui Mircea este exemplar. Astfel de evenimente, de importanță majoră, din istoria unui popor obțin, pe parcursul timpului, o aură de mit fundamental, de legendă.

în gios, au lăsat și ei Cetatea Neamțului de a o mai bate și au început a fugi spre Dunare. Iar Ștefan-vodă au început a-i goni în urmă și a-i bate, până i-au trecut de Dunăre. Și întorcându-se înapoi Ștefan-vodă, s-au apucat de au făcut mănăstirea Voronețul. Și au pus hramul bisericii Sfântul Gheorghie.

- 5 Discutați despre prezența faptelor legendare, inventate sau exagerate, într-un text care povestește despre evenimente și personaje istorice. Cum se explică prezența acestora?
- 6 Care este importanța legendelor în cunoașterea istoriei naționale și care sunt lacunele, exagerările sau limitele, care împiedică o cunoaștere științifică, obiectivă și exactă a trecutului istoric?

- 7 Comparați textele și găsiți similitudini și deosebiri (de fapte, de modul de expunere, de prezență sau absență a figurilor de stil), completând un tabel de felul:

Textul	<i>Daniil Sihuștrul</i> (Bolintineanu)	<i>O samă de cuvinte</i> (Neculce)
Fapte, evenimente		
Portretul personajelor		
Modul de expunere		
Prezența figurilor de stil		

Rețineți!

Legenda este o specie a genului epic, scrisă în versuri sau proză, care povestește adesea cum au apărut niște lucruri, ființe, denumiri sau cum s-au produs anumite evenimente istorice. În ultimul caz, vorbim de **legenda istorică**, în care faptele istorice sunt exagerate sau împletite cu detalii inventate.

IV. Dincolo de cărți

- 1 *Scrisoarea III* a lui Mihai Eminescu, din care am studiat un fragment, începe cu următoarele versuri:

„Un sultan dintre aceia ce domnesc peste vro limbă,
Ce cu-a turmelor pășune, a ei patrie și-o schimbă,
La pământ dormea ținându-și căpătâi mâna cea dreaptă;
Dară ochiu-nchis afară, înlăuntru se deșteaptă”.

Metafora „ochiu-nchis afară, înăuntru se deșteaptă” sugerează ideea de vis, de deschidere spre lumea interioară. Dar ce semnificație are cuvântul „limbă” în primul vers: „Un sultan dintre aceia ce domnesc peste vro limbă”?

- Explicați acest transfer de sens al noțiunii de popor spre vocabula „limbă”, având în vedere că epoca romantismului (curent literar și artistic în care se încadrează și opera lui Eminescu) în literatură coincide cu epoca istorică a formării statelor-națiuni din secolul XIX (dar și cu epoca formării limbii române literare).
 - Dezvoltați ideea sugerată de poet în versul al doilea: „ce cu-a turmelor pășune, a ei patrie și-o schimbă”, având în vedere modul de trai al unui popor nomad.
- 2 Realizați un proiect de grup în care să argumentați relația dintre noțiunile *limbă* și *popor*.
- Informați-vă asupra noțiunilor puse în discuție (explicații de dicționar și enciclopedie, proverbe, definiții poetice, secvențe din opere literare, opinii, aforisme)
 - Construiți o hartă pe care să indicați locurile unde aceste noțiuni se apropie/ se intersectează/ se suprapun.
 - Deduceți raportul logic dintre aceste noțiuni.
 - Formulați opinii argumentate și prezentați proiectul în fața colegilor.

Lexicul

Monosemia și polisemia

Cuvântul este unitatea de bază a vocabularului, alcătuită dintr-un complex sonor (forma) și un sens sau un complex de sensuri (conținutul), având o întrebuințare gramaticală stabilită.

- 1 Citiți lista de cuvinte. Selectați unul care denumește diferite obiecte. Desenați aceste obiecte (sau identificați imaginile lor în dispozitivele electronice accesibile).

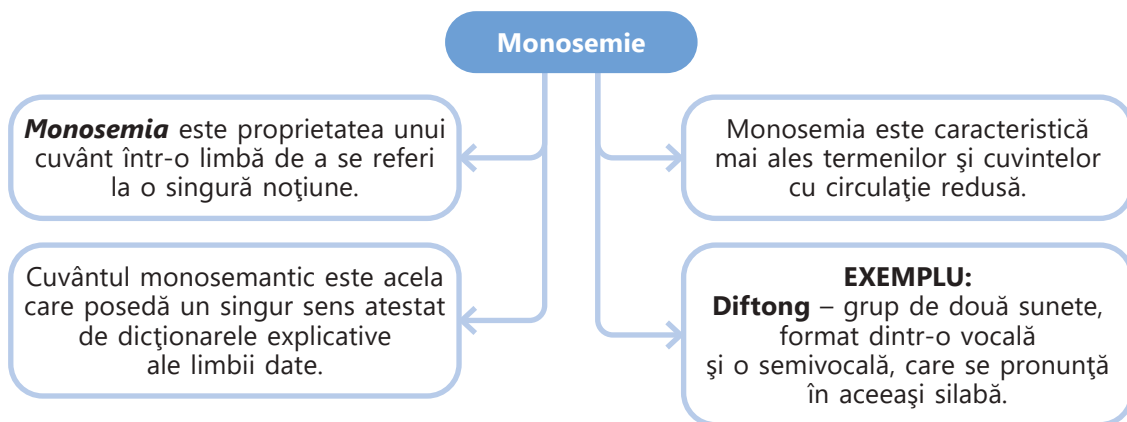
Scară, disc, coș, floare, carte, casă, câmp, sticlă

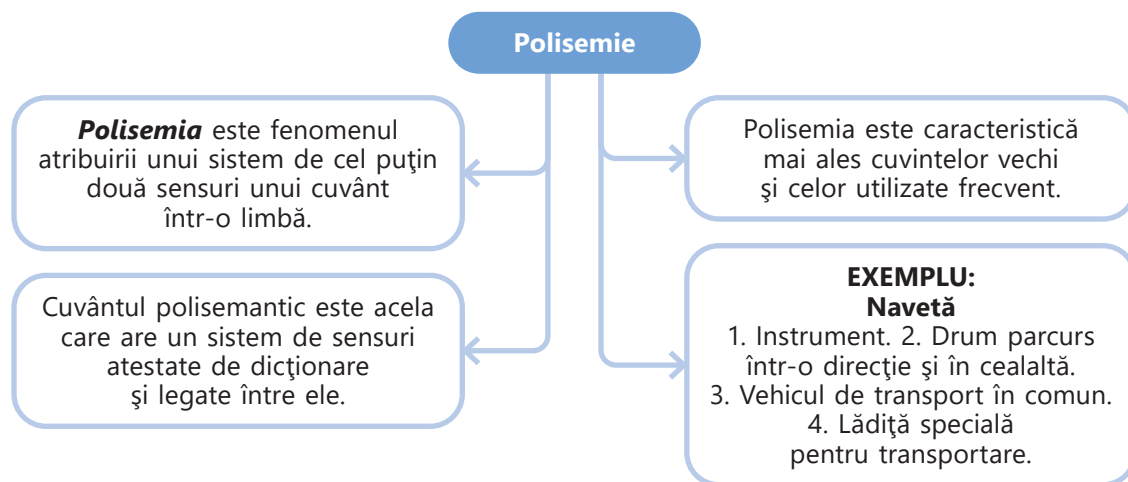
- Arătați ce este comun pentru două obiecte care se numesc la fel.

- 2 Citiți textul dat. Consultând dicționarul explicativ, extrageți pe două coloane cuvintele (a) care au un singur sens; (b) care au mai multe sensuri.

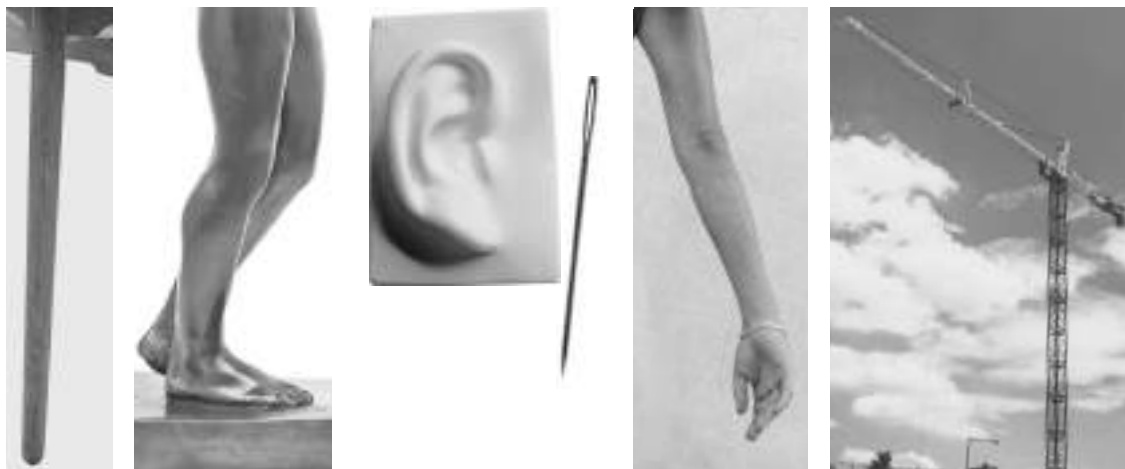
Visul său se-nfiripează și se-ntinde vulturește,
An cu an împărăția tot mai largă se sporește,
Iară flamura cea verde se înalță an cu an,
Neam cu neam urmându-i zborul și sultan după sultan.
Astfel țară după țară drum de glorie-i deschid...
Pân-în Dunăre ajunge furtunosul Baiazid...

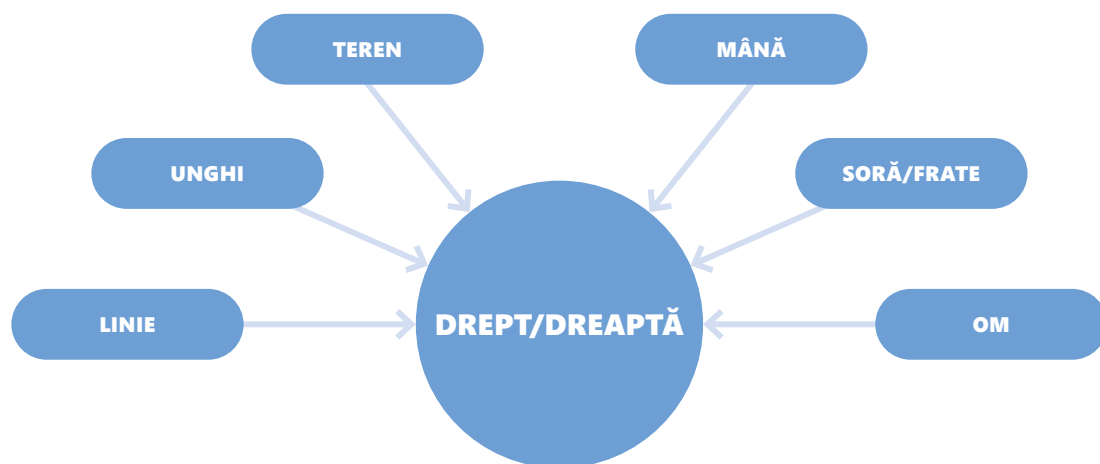
- 3** Aduceți exemple de 5-7 cuvinte monosemantice – termeni din științele pe care le studiați. Verificați în dicționarul explicativ.

Substantivul polisemantic numește obiecte diferite ca esență; cele concrete pot fi reprezentate grafic prin diferite imagini.

- 4** Examinați sensurile cuvintelor *braț, gură, limbă, mână, picior, deget, gheară, frunte, palmă*: ce mai poate numi cuvântul care desemnează o parte a corpului?
- !** Cum se explică apariția unui sens nou: prin asemănarea de formă, funcție sau capacitate (volum)?
- 5** Alcătuiți enunțuri dezvoltate, ilustrând diferite sensuri ale adjectivului *sălbatic*.

Adjectivul devine polisemantic datorită schimbării substantivului pe care îl determină.

- 6 Examinați sinonimele adjectivului *sălbatic* și propuneți câte un substantiv pe care l-ar putea determina fiecare dintre adjectivele enumerate.

SĂLBĂTIC				
animalic	barbar	bestial	crud	cumplit
dur	feroce	focos	fricos	inuman
înfricoșător	natural	necivilizat	nedomesticit	neîmblânzit
nelocuit	nemilos	neomenos	nesociabil	pădureț
primitiv	pustiu	rău	singuratic	neadaptat

- 7 Verificați, în fiecare enunț, dacă adjectivul utilizat rămâne sinonim cu *sălbatic* și îl poate substitui.
- 7 Copiați textul. Subliniați toate cuvintele pe care le considerați polisemantice. Demonstrați polisemia unui adjectiv subliniat, în trei enunțuri ilustrative.

Serile, la lumina lămpii de pe biroul părintelui său, tata ne citea mamei și mie din poezii lui preferați și vocea lui caldă, acompaniată de gestul mâinii care dirija muzica versurilor, mi-a revelat armoniile sonore ale cuvintelor, puterea lor de a ne catifela traiul, îmbogățindu-l. Adesea poemele lui Arghezi sau ale lui Emil Botta ori Lucian Blaga, din care îi plăcea să recite, ne însoțeau plimbările prin parcuri.

Monica Pillat. *Ceasuri de demult*

- 8 Explicați, în limita unui enunț dezvoltat sau complex, cum înțelegeți secvența „puterea cuvintelor de a ne catifela traiul”.
- 9 Formulați o definiție pentru sensul contextual al verbului *a catifela*, reieșind din faptul că participiul *catifelat* are sinonimele *moale, fin, delicat, plăcut, cald, mângâietor, armonios*.

Verbul își îmbogățește sensul prin schimbarea subiectului sau a complementelor.

- 8 Relatați despre ceea ce este reprezentat în imagini, utilizând verbul *a conduce*.
- 9 Ilustrați trei sensuri diferite ale verbului *a rupe* în enunțuri dezvoltate.
- 1) (*obiecte tari sau materiale*) A face să se rupă.
 - 2) (*oase sau membre*) A supune unei leziuni prin acțiunea violentă a unei forțe.
 - 3) (*stări de lucruri*) A opri brusc.
 - 4) (*despre grupuri, colectivități*) A strica forțând.
 - 5) (*despre animale*) A supune unei fărâmițări, smulgând bucăți.
 - 6) (*flori, frunze etc.*) A desprinde de pe tulpină sau de pe creangă.
 - 7) *fig.* (*bunuri materiale*) A lua aproape cu forța de la cineva.
 - 8) (*limbi străine*) A vorbi slab.
- 10 **Lucru în grup.** Potrivii diferite subiecte-substantive pentru formele verbale propuse: *seamănă, răsare, crește, rodește, se culege, se cultivă, altoiește*.
- Comentați polisemia verbelor date.
- 11 Alegeți un cuvânt polisemantic din dialogul lui Mircea cu Baiazid și ilustrați 3-4 sensuri diferite ale acestuia în enunțuri dezvoltate.
- 12 Examinați o pagină din dicționarul explicativ tipărit și relațați:
- a. câte cuvinte sunt în total;
 - b. câte dintre ele au un singur sens;
 - c. câte au mai multe sensuri;
 - d. care cuvânt are cele mai multe sensuri.
- 13 **Lucru în perechi.** Citiți articolul lexicografic al cuvântului *poveste* și adresați-vă reciproc întrebări cu privire la sensurile definite.

POVÊSTE ~ști *f.* 1) Creație epică populară, mai ales în proză, în care se redau diferite întâmplări fantastice, cu personaje imaginare aflate în luptă cu forțe supranaturale; basm. ~ **umoristică**. ♦ **Ca în** (*sau din*) ~ (*sau ~ști*) cum nu există în realitate. **A sta la** (*sau a se apuca de*) ~ști a pălăvrăgi; a flecări. ~**stea cu cocoșul roșu** *v.* **COCOȘ**. **A ajunge** (*sau a se face, a rămâne*) **de** ~, **a-i merge** (*sau a i se duce*) **cuiva vestea și** ~stea a se face cunoscut, mai ales prin fapte reprobabile. 2) Istorisire a pășaniilor sau a vieții cuiva; istorie. ♦ (**Asta-i**) ~ **veche** este o istorie cunoscută, răsufletă. 3) Afirmatie nesocotită; scornitură. ♦ (**Toate astea-s**) ~ști (toate acestea sunt) minciuni. **A spune** (*sau a îndruga la*) ~ști a spune (la) minciuni. 4) Întâmplare deosebită; eveniment. ♦ **Ce (mai) veste--?** ce noutăți mai sunt? **Așa ți-e ~stea?** a) așa îmi ești?; așa stau lucrurile?

Sensul cuvântului: propriu și figurat, fundamental și secundar, lexical și gramatical

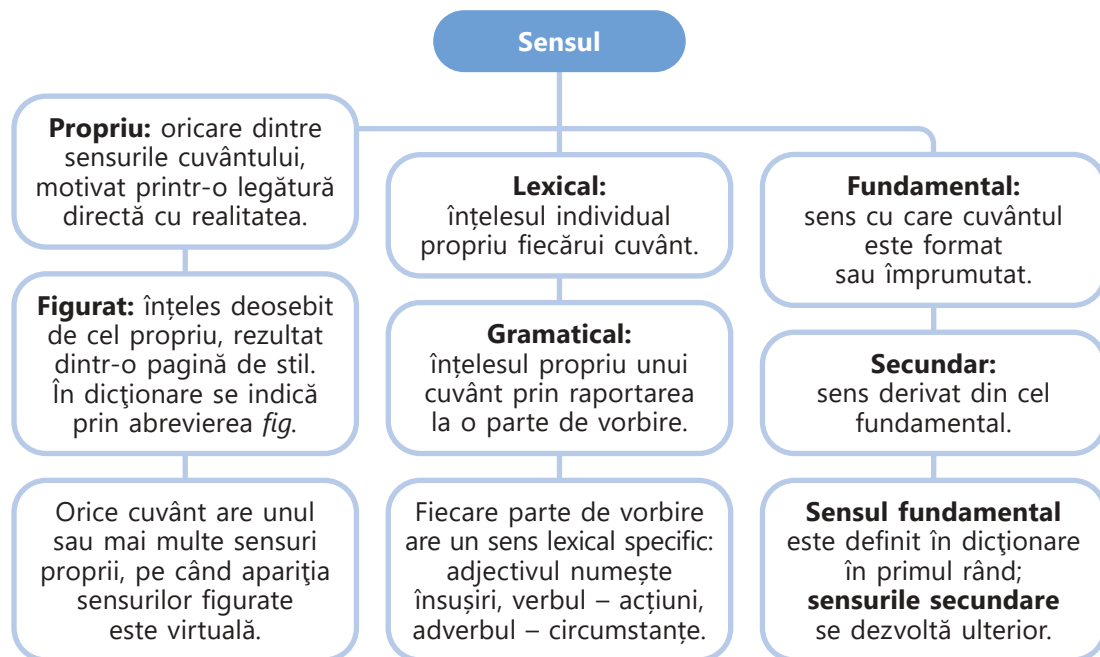
- 1 Reveniți la articolul lexicografic din exercițiul precedent. Identificați și prezentați informația cu privire la proprietățile gramaticale ale substantivului *poveste*:
- De ce gen este substantivul dat?
 - Care este forma lui de plural?
 - De ce este necesară această informație în dicționare?

- 2 Comparați informația gramaticală și definițiile lexicale ale cuvintelor *poveste* și *basm*. Remarcați asemănările și deosebirile, completând diagrama Venn.

BASM ~e n.

1) Creație populară epică, în care se redau întâmplări fantastice cu personaje imaginare aflate în luptă cu forțe nefaste ale naturii sau ale societății; poveste.

2) *fig.* Vorbe plătuite special și puse în circulație cu rea-voință; născocire; scornire.

- 3 **Lucru în grup.** Citiți informația din casete și ilustrați cu exemple tipurile de sensuri, utilizând cuvintele propuse: *măr, iarbă, rădăcină, trunchi, portaitoi, verde, altoit; a încolți, a înflori, a crește.*

- 4 Citiți afirmația. Determinați sensul lexical și sensul gramatical al cuvintelor subliniate.

Niciun om nu se întărește citind un tractat de gimnastică, ci făcând exerciții; niciun om nu se nvață a judeca citind judecăți scrise de alții, ci judecând singur și dându-și singur seama de natura lucrurilor.

Mihai Eminescu

- ☞ Au aceste cuvinte și alte sensuri lexicale?
- ☞ Care dintre sensurile acestor cuvinte – *fundamental* sau *secundar*, *propriu* sau *figurat* – este actualizat în context?
- 5 Numiți cinci fenomene meteo. Definiți sensul lor propriu. Utilizați substantivele cu sensuri figurate, alcătuind sintagme sau enunțuri.
- 6 Propuneți o listă de substantive sau locuțiuni care ar putea numi, în sens figurat, o cantitate foarte mică sau foarte mare de ceva. Explicați-le sensul.
- Model:** *o mână de oameni – foarte puțini oameni; un pumn de bani – foarte mulți bani.*
- 7 Înscrieți titlurile cărților citite în acest an de studii. Analizați cuvintele din titluri, raportând sensurile lor la: *propriu* sau *figurat*; *fundamental* sau *secundar*. Explicați oral cum ați judecat.
- 8 Cercetați lista de neologisme. Documentați-vă, accesând dicționarul explicativ, cu ce sens fundamental au fost ele împrumutate.
- Speaker, stick, sticker, reader, cursor, tregher, teaser, thriller, target*
- ☞ Care dintre aceste neologisme au dezvoltat sensuri noi sau au format derivate în limba română?
- 9 Alegeți o declarație de mai jos, confirmați-o sau contestați-o. Argumentați și exemplificați.
- ✓ Numai cuvintele polisemantice pot avea sens/sensuri figurate.
 - ✓ Orice cuvânt are un sens fundamental.
 - ✓ Toate cuvintele au sens gramatical.
 - ✓ Pronumele are doar sens gramatical.
- 10 Din aforismul de mai jos, alegeți un cuvânt polisemantic și ilustrați în enunțuri dezvoltate 3-4 sensuri diferite ale acestuia.
- Vocabularul e harta prescurtată și esențială a naturii, și omul poate crea din cuvinte, din simboluri, toată natura din nou, creată din materiale în spațiu, și o poate schimba.
- Tudor Arghezi
- 11 Descrieți, în limita de o pagină, un an calendaristic privit prin schimbările ce au loc în natură, utilizând denumirile lunilor: cele oficiale și cele tradiționale. Valorificați sensurile figurate ale cuvintelor utilizate.

Dicționarele enciclopedice

- 1 În afară de dicționarul explicativ, din ce surse vă documentați când trebuie să descifrați sensul unui cuvânt?
- Ce dicționare de termeni vă sunt accesibile?
 - Ce enciclopedii, tipărite sau electronice, cunoașteți?

ENCICLOPEDIÉ – lucrare lexicografică de mare întindere, care cuprinde sistematic cunoștințe amănunțite, termeni de bază (nume comune și proprii) dintr-un singur domeniu sau din toate domeniile cunoașterii umane, fie în ordine alfabetică, fie pe probleme sau pe ramuri de activitate.

Dicționarele enciclopedice cuprind informații despre realitățile din lumea înconjurătoare. Unele dicționare enciclopedice sistematizează datele dintr-un domeniu, definind noțiunile și prezentând faptele și personalitățile marcante.

Cuvântul-titlu, de regulă substantiv, are în astfel de dicționare descifrări specifice și referințe la viața cotidiană a poporului sau la operele de artă.

Prin utilizarea într-un anume univers cultural, cuvântul (nume propriu sau comun) capătă semnificații care îi depășesc sensul de dicționar lingvistic.

- 2 Consultați la bibliotecă *Dicționarul enciclopedic ilustrat*. Alegeți două articole și expuneți-le rezumativ oral.
- 3 Comparați articolele lexicografice ale cuvintelor poveste și basm (pp.) cu articolul din dicționarul enciclopedic. Potrivți două imagini ilustrative pentru informația din dicționarul enciclopedic.

BASM (v. sl. *basni*, născocire) Specie a genului epic, narațiune în proză îndeosebi, și mai puțin în versuri, în cuprinsul căreia, cu ajutorul unor mijloace tradiționale, se po-vestesc întâmplări fantastice, puse pe seama unor personaje sau forțe supranaturale, din domeniul irealului. Basmele, la baza cărora stă elementul fantastic, generat de caracterul fantastic în care apărea lumea pentru omul primitiv, după originea lor, pot fi *populare* și *culte*. Unii cercetători au încercat să dea o explicație antropologică poligenezei basmului, bazată pe identitatea generală a spiritualității omenești: în locuri diferite au apărut creații asemănătoare, care au circulat. Această idee a poli-genezei basmului a fost completată cu ideea influențelor reciproce. În fondul bas-melor se întrezăresc reminiscențe ale unor îndepărtate credințe mitice. Clasificări diverse, fundamentate pe variate criterii, au fost propuse de cercetătorii basmelor. În literatura noastră, o asemenea clasificare a fost încercată de Lazăr Șăineanu, în studiul său asupra basmelor, deosebindu-le în: *basme fantastice*, în care elementul princi-pal îl constituie miraculosul; *basme etico-mitice*, care, pe lângă faptele numeroase ale eroilor, cuprind și anumite învățături morale; *basme glumețe*, în care predomină umorul.

- 4 Examinați lexicul articolului enciclopedic dat. Faceți o listă a cuvintelor pentru care aveți nevoie de explicații. Din ce domenii provin aceste cuvinte? Apelând la sursele respective, explicați originea, structura, sensul actual al cuvintelor cercetate.
- 5 Secvențele din diverse dicționare enciclopedice pot fi accesate pe site-ul dexonline.ro. De asemenea, pentru unele substantive dexonline.ro oferă imagini relevante și sugestive (de exemplu, vioară, automobil). "Răsfoiți" aceste resurse!
- 6 Alcătuiți un plan dezvoltat al prezentării orale cu subiectul:
„*Basmul este oglindirea vieții în moduri fabuloase*”. George Călinescu. *Estetica basmului*

Seriile sinonimice

- 1 **Lucru în grup.** Înscrieți toate sinonimele cunoscute pentru cuvintele: *cale, impresionant, a repara*.

Cale 1. Fâșie de teren special amenajată pentru circulație. 2. Element al unui sistem tehnic pe care se deplasează un aparat sau o mașină. 3. Linie de comunicație. 4. Direcție de dezvoltare, de mișcare. 5. Manieră de a proceda.

Impresionant 1. Care produce o impresie puternică. 2. Care merită să fie luat în seamă. 3. Care umple de admirație.

A repara 1. A face propriu pentru folosire; a readuce în stare bună; a repune în stare de funcționare. 2. A modifica în bine. 3. A acoperi o pagubă, a plăti daune.

☛ Sistematizați sinonimele acumulate în conformitate cu sensul la care se referă.

☛ Faceți schimb de informații între grupe și completați listele.

- 2 Construiți sintagme în care sinonimele se pot înlocui reciproc:

Model: *cale lungă, drum lung; cale bună, drum bun.*

Seria sinonimică se alcătuiește din cuvintele care sunt sinonime în unul dintre sensuri.

Un cuvânt polisemantic se încadrează în diferite serii sinonimice.

Echivalența cuvintelor și a locuțiunilor dintr-o serie se confirmă în context.

Exemplu: *Trenul a plecat fără întârziere / fără amânare.*

Adverbul *repede* intră în două serii sinonimice, conform sensurilor:

1. Într-un timp scurt: *grabnic, iute, imediat, îndată, curând, brusc, fulgerător, instantaneu, subit, prompt, operativ, rapid, în grabă, fără întârziere, cu viteză, fără amânare, la repezeală.*

2. Înainte de vreme: *degrabă, (prea) devreme, de timpuriu, prematur.*

- 3 Propuneți câte un verb pentru fiecare adverb din cele două serii sinonimice, întrebând: *Ce poți să faci... (brusc, fulgerător, degrabă etc.)?*

☛ Comentați echivalența sau/și nonechivalența adverbelor din serii.

- 4 Examinați seriile sinonimice ale substantivului *neam*. Alegeți o formă grafică potrivită și reprezentați-le.

Neam

- 1) Totalitate a oamenilor de o anumită naționalitate.
- 2) Organizare obștească principală a comunei primitive (bazată pe rudenie de sânge).
- 3) Succesiune de generații care provin dintr-un strămoș comun.
- 4) Persoană de origine comună sau înrudită prin alianță; membru al aceleiași familii.
- 5) Grup de ființe sau de obiecte ce se caracterizează printr-o anumită însușire.

Seminție, trib, popor, națiune, viță, rudă, familie, naționalitate, generație, obârșie, origine, proveniență, rudă, fel, categorie, soi, gen, specie

- 5 Definiți sensul din context al fiecărui verb subliniat. Acumulați o listă de sinonime contextuale pentru fiecare verb. Înscrieți variantele acceptabile.

- > *Omul cu neamuri nu știe ce-i sărăcia.*
- > *Pe copac îl țin rădăcinile, iar pe om – neamurile.*
- > *Zic nucile că din neamul lor sunt migdalele.*
- > *Cei din neam șoricesc tot saci ciuruiesc.*

- 6 **Lucru în perechi.** Cercetați fraza de mai jos. Încercați să substituiți cuvintele marcate prin fiecare sinonim din seriile date. Înscrieți variantele acceptabile.

În romanele mele există un amestec de ritmuri, de viteze în care trăiesc chiar eu: sunt în genere contra cronometru, dar am și zile în care mă smulg din timp și mă ascund în lentoare și lene. Călătoria în viitor cere iuțeală, cea în trecut domolire...

Ioana Pârvulescu

Amestec: amestecătură, combinație, melanj, mixtură;
mă smulg: mă dau la o parte, mă îndepărtez, mă retrag, mă desprind;
mă ascund: mă dosesc, mă mistui, mă tănuiesc, mă camuflez, mă maschez, mă pitesc;
iuțeală: rapiditate, repeziciune, viteză, (livr.) celeritate, (rar) viteză;
domolire: potolire, atenuare, diminuare, micșorare, reducere, temperare.

- 7 Citiți cu voce articolele adjectivelor din dicționarul de sinonime. Explicați remarcile. Care este rostul lor?

VESTIT	FAIMOS
adj. 1. celebru, faimos, ilustru, mare, renumit, reputat, (înv. și pop.) mărit, numit, (reg.) revestit, (Transilv.) hireș, (înv.) norocit, (grecism înv.) perifan, (fam.) arhicunoscut, (fig.) strălucit, (rar fig.) strălucitor. (<i>Un ~ savant.</i>)	adj. 1. celebru, ilustru, mare, renumit, reputat, vestit, (înv. și pop.) mărit, numit, (reg.) revestit, (Transilv.) hireș, (înv.) norocit, (grecism înv.) perifan, (fam.) arhicunoscut, (fig.) strălucit, (rar fig.) strălucitor. (<i>Un ~ savant.</i>)
2. consacrat, cunoscut, faimos, notoriu, recunoscut, renumit, reputat. (<i>Un sportiv ~.</i>)	2. consacrat, cunoscut, notoriu, recunoscut, renumit, reputat, vestit. (<i>Un sportiv ~.</i>)
	3. legendar. (<i>Un erou ~.</i>)

☛ Delimitați cuvintele pe care le cunoașteți de cele necunoscute anterior.

☛ Observați coincidențele din seriile sinonimice.

- 8 Construiți un enunț cu cuvântul *simplic*. Înscrieți-l, apoi încercați să-l substituiți prin sinonimele pe care le identificați în dicționar. Comentați.

- 9 Confirmați, referindu-vă la cuvintele *simplic* și *natural*, ideea lingvistului Marius Sala: „Două cuvinte care au același înțeles propriu devin sinonime și prin înțelesul figurat, metaforic al unuia dintre ele”. Consultați dicționarele!

Îmbinările libere de cuvinte.

Unitățile frazeologice: locuțiuni și expresii

- 1 Acumulați o listă de denumiri ale diferitelor aparate, instrumente, ustensile, care se alcătuiesc conform modelului: substantiv + prepoziție + substantiv (*aparat de cafea*); substantiv + verb la supin (*mașină de spălat, ciocan de lipit*).

 Pentru care dintre acestea cunoașteți cuvinte-sinonime?

- 2 Care dintre disciplinele școlare studiate până în clasa a VIII-a sunt numite cu un singur cuvânt? Pentru care au fost necesare mai multe cuvinte? De ce?

 Discutați dacă *educația plastică* ar putea fi numită *desenul* sau *pictura*, iar *educația muzicală* – *cântul* sau *muzica*. Formulați răspunsuri argumentate.

- 3 Citiți textul. Extrageți sintagmele subliniate. Alcătuiți alte sintagme cu aceiași termeni regenți (marcați cu bold).

Model: *nivel superior* – **nivel mediu**, *nivel inferior*, **nivelul întâi**, *nivel înalt* etc.

Matematica este un **limbaj** al logicii. Este un **mod** de gândire disciplinat și organizat. Există un **răspuns** corect; există reguli care trebuie urmate. Mai mult decât orice altă materie, matematica înseamnă rigoare pură. **Stăpânirea** limbajului logicii contribuie la dezvoltarea unor deprinderi de nivel superior în **mintea copiilor**: de exemplu, **abilitatea de a gândi**, de **a detecta** modele și de a face presupuneri în cunoștință de cauză. Aceste deprinderi au o **valoare** tot mai **mare** într-o lume în care informațiile sunt la îndemână, dar neordonate.

Amanda Ripley. *Cei mai deștepți copii din lume*

- 4 Propuneți exemple de locuțiuni studiate în clasele precedente: *substantivale, adjectivale, verbale, adverbiale, prepoziționale, conjuncționale*. Analizați structura lor.

- 5 Cercetați varianta tipărită a DOOM 3. Extrageți 3-5 locuțiuni. Plasați-le în context.

- 6 **Lucru în perechi.** Parcurgeți informația din casetele de la pagina următoare. Aduceți exemple de locuțiuni, îmbinări libere/sintagme, expresii frazeologice care conțin cuvintele: *bine, a face, om*.

Cuvânt	Locuțiune	Îmbinare liberă	Expresie
Bine			
A face			
Om			

- 7 Scrieți câte o locuțiune echivalentă cu fiecare dintre adjectivele și adverbele date: *frumos, greu, grabnic, atent, darnic*.

 Ce prepoziții au intrat în componența locuțiunilor adjectivale și adverbiale?

Locuțiune

Grup de cuvinte cu înțeles unitar, care se comportă din punct de vedere gramatical ca o singură parte de vorbire.

În limba română, se atestă locuțiuni pentru toate părțile de vorbire, cu excepția articolului. Locuțiunile sunt definite în dicționarele explicative sau de locuțiuni.

Exemple: *arme de foc, foc de artificii, foc bengal, a da foc, a lua foc, a pune foc, a pune pe foc, cu foc*

Îmbinare de cuvinte

Unitate alcătuită din cel puțin două cuvinte semnificative, între care se stabilește o relație sintactică de subordonare.

În comparație cu locuțiunile și expresiile, îmbinările de cuvinte dispun de o libertate mai mare în combinare. Lista îmbinărilor de cuvinte posibile și corecte într-o limbă este infinită.

Exemple: *a aprinde focul, a face focul, a stinge focul, foc puternic, lemne de foc, foc continuu, foc demol, vreascuri pentru foc, para focului*

Expresie

Îmbinare stabilă de cuvinte, care exprimă figurat o idee și formează în mod obișnuit o unitate lexicală.

Expresiile frazeologice se formează din îmbinări de cuvinte, pe care vorbitorii le percep ca pe un tot întreg, nedezmembrabil, și le reproduc integral.

Exemple: *foc sacru, foc haric, foc de paie, foc și pară, a sta ca pe foc, a fi între două focuri, a pune mâna în foc, a scoate castanele din foc cu mâna altuia, a lua foc cu gura, a trece prin foc și sabie, a se arunca în foc, a pune (pe cineva) pe foc, a pune paie pe foc, a stinge focul cu paie*

8 Alcătuiți locuțiuni verbale din verbele și substantivele propuse. Definiți-le sensul.

a da a lua a pune
a avea a bate a lăsa

voie parte gând
vorbă cap obraz

9 Citiți articolul lexicografic. Identificați expresiile frazeologice și explicați oral de ce se spune așa.

COJÓC, *cojoace*, s.n. 1. Obiect de îmbrăcăminte confecționat din piele de oaie prelucrată cu mițe cu tot, care se poartă mai ales la țară ca palton (cu blana înăuntru). ◇ Expr. *Iarnă cu șapte cojoace* = iarnă foarte grea. *A scutura* (cuiva) *cojocul* sau *a i se face* (cuiva) *pielea cojoc* = a bate sau a fi bătut (zdravăn). *A nu mai întreba* (pe cineva) *de ce-i e cojocul* = a lua (pe cineva) repede, a nu-l mai lăsa să se gândească. *A-și teme* (sau *a-și păzi*) *cojocul* = a fi precaut, a evita cu prudență riscurile. 2. Pătură de bumbac bine presată, obținută în filaturile de bumbac.

Utilizați două expresii în enunțuri dezvoltate.

Scrieți corect!

Delimitați, în enunțuri ilustrative, cuvintele de locuțiuni și îmbinări libere:
de altfel / de alt fel decât / de cât nicidecum / nici de cum.

- 10 Selectați din dicționare expresii frazeologice care conțin denumirile altor obiecte de vestimentație (de ex.: *căciulă, cămașă, pălărie, ciorap* ș.a.).
- ☞ De ce denumirile obiectelor moderne de vestimentație nu alcătuiesc expresii frazeologice?
- 11 **Lucru în grup.** Amintiți-vă expresii care conțin cuvinte uzuale (de exemplu: *casă, ușă, pod, prag, poartă, gard* ș.a.). Puteți consulta dicționarele!
- ☞ Prezentați clasei 3-5 expresii.
 - ☞ Interviewați-vă reciproc în privința sensului unor expresii.

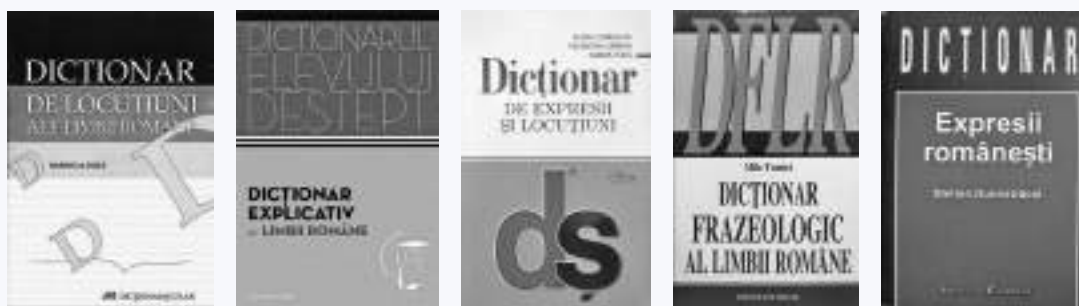
Dicționarul de locuțiuni și expresii

- 1 Amintiți-vă și relațați în text coerent (oral) cum ați aflat sensul unor expresii frazeologice.
- ☞ De ce ați avut nevoie de această informație?
 - ☞ Când ați recurs la dicționare?
 - ☞ Unde ați găsit explicația expresiei?

Expresiile sunt tălmăcite în dicționarele explicative ale limbii sau în dicționare specializate.

În dicționarele explicative, expresiile sunt prezentate în articolul unui cuvânt semnificativ.

Dicționarele de locuțiuni și expresii le prezintă fie în ordine alfabetică, fie în legătură cu un cuvânt-cheie.

- 2 Examinați semnele grafice utilizate în articolul de dicționar. Citiți cu voce articolul.
- PÂINE ~i f.**

1) Produs alimentar făcut din aluat dospit, frământat și copt în cuptor; pită. ~ **de casă.** ~ **de secară.** ♦ **Bun ca ~ea (cea) caldă** foarte bun. **A mânca ~ea degeaba** a nu răsplăti câștigul prin muncă. **A mânca ~ și sare cu cineva** a fi în strânsă prietenie cu cineva, împărțind bucuriile și necazurile. **A întâmpina (pe cineva) cu ~ și sare** a primi pe cineva cu mare bucurie. **A se vinde ca ~ea (cea) caldă** a se vinde foarte repede.

2) (cu sens colectiv) Totalitate a bunurilor materiale necesare vieții; ansamblul mijloacelor de trai. ◇ ~**ea cea de toate zilele** venit din care trăiește cineva. **A câștiga o bucată de** ~ a dobândi prin muncă minimumul de existență. **A lua cuiva ~ea** (sau **bucățica de** ~ sau **bucățică**) **de la gură** a lipsi pe cineva de mijloace de existență. **A mânca ~ea cuiva** a trăi pe socoteala cuiva. **A trăi cu ~ și apă** a trăi în sărăcie.

3) Câmp semănat cu păioase (grâu, secară etc.); semănătură de grâne.

4) Recoltă de grâne.

5) *fig.* Slujbă care asigură existența cuiva; post; funcție. * **A băga** (sau **a pune**) **în** ~ a aranja într-o funcție, într-un post. **A scoate din** ~ a elibera dintr-o funcție, dintr-un post.

3 Selectați din articol două expresii pe care le-ați cunoscut acum. Plasați-le în contexte.

4 Interpretați imaginea artistică de la baza expresiei *a se vinde ca pâinea caldă*. De ce se spune așa?

- Ce alte produse de patiserie ar putea genera aceeași imagine? De ce?
- Ce alte produse de patiserie figurează în expresii pe care le cunoașteți?
- Ce expresii similare cunoașteți în alte limbi?

Explicarea unei expresii cere nu doar definirea sensului acesteia sau prezentarea sinonimelor, ci și relatarea unui context în care expresia s-a constituit și a obținut sens figurat. Cel care învață o limbă învață, alături de cuvinte, expresii de gata cu sensul lor contextual; cel care se interesează de limbă cunoaște și originea sau istoria expresiei.

5 Alcătuiți o listă de expresii pe care le cunoașteți, le utilizați, dar a căror origine nu vă este clară. Documentați-vă în privința lor și relatați-le colegilor istoria pe care ați aflat-o.

- Explicați de ce este important să se studieze istoria cuvintelor și a expresiilor, specificați sursele accesibile pentru elevi.

6 Rezumați în 2-3 enunțuri explicația lingvistului. Ilustrați (într-un colaj, într-o serie de benzi desenate) evoluția de la îmbinare liberă de cuvinte la expresie.

- Consultați surse tipărite și electronice.

A-și da arama pe față

Arama constituia „miezul” monedelor falsificate, poleite cu un strat subțire de aur sau de argint; când această „cămașă” se rodea, ieșea la iveală arama banului „calp”. Trecerea de la enunțul „tehnic” la metaforă a fost semnalată de Iorga: în secolul al XVII-lea „se făcea deosebirea între „asprul de argint”, vechi, și cel nou, care-și dădea la iveală metalul inferior, sau, cum se zice plastic, printr-o expresie trecută apoi ca zicală, „își arăta arama”. De fapt, particularitatea demascării, prin referirea la monede, s-a grefat pe un fond de locuțiuni formate cu substantivul *față*: *a da ceva pe față* – *a descoperi adevărul*; *a fi cu fața curată* – *a fi cinstit, integru*.

Stelian Dumistrăcel

7 Referindu-vă la limbile pe care le-ați studiat sau le cunoașteți, menționați 3-5 expresii frazeologice.

- ✓ Ce echivalente au în limba română?
- ✓ Aceste expresii pot fi traduse?
- ✓ Care dintre ele se rostesc în limba de origine, fără a fi traduse?

Unele expresii au o circulație internațională în limba în care au fost constituite sau în traducere. De exemplu, expresiile latinești *terra incognita* (*tărâm necunoscut*); *rara avis* (*pasăre rară*); *lupus in fabulis* (*cel despre care se vorbește*); *urbi et orbi* (*orașului și lumii*); *in memoriam* (*în memoria*) etc. se utilizează fără traducere în diferite limbi ale lumii. La fel, multe expresii franceze și engleze circulă în varianta originală: *chapeau bas!* (*jos pălăria!*); *step by step* (*pas cu pas*).

8 Raportați expresiile de mai jos la anumite jocuri și probe sportive. Explicați sensul lor propriu, cel din sport, și sensul figurat, cu care sunt utilizate în viața cotidiană.

<i>Pe ultima sută de metri,</i>	<i>a da startul,</i>
<i>lovitură sub centură,</i>	<i>a da în bară,</i>
<i>lovitură de pedeapsă,</i>	<i>băiat de mingi,</i>
<i>a primi cartonaș roșu,</i>	<i>a ridica la fileu.</i>
<i>scor alb, a fura startul,</i>	

9 Completați lista de locuțiuni și expresii din sport cu exemple proprii. Indicați proba sportivă care le-a generat.

PROIECT INDIVIDUAL

Cuvinte și expresii

Elaborați o prezentare de maximum 3 minute, respectând algoritmul dat.

- ✓ Elaborați o prezentare de maximum 3 minute, respectând algoritmul dat.
- ✓ Alegeți o disciplină școlară.
- ✓ Cercetați 10-12 unități de vocabular (termeni, locuțiuni și expresii) pe care uzul comun le-a preluat din domeniul respectiv.
- ✓ Observați cum sunt prezentate aceste cuvinte, locuțiuni, expresii în dicționare.
- ✓ Analizați definițiile sau explicațiile din manual.
- ✓ Remarcați modalitățile grafice de prezentare a sensurilor: imagini, scheme, schițe, tabele etc.

Prietenia

La finele acestei unități de învățare, veți putea:

- gestiona experiențele de lectură în contexte școlare și de viață;
- utiliza strategiile de învățare autonomă a limbii cu ajutorul dicționarelor;
- elabora texte în format electronic;
- raporta emoțiile la mesajul textului lecturat;
- distinge trăsăturile specifice ale textului literar și nonliterar.

Pre-text

Povestiți despre unul dintre prietenii voștri, fără să-l numiți. Evidențiați niște fapte sau niște calități deosebite pe care le are și care v-au făcut să fiți prieteni apropiați. Dacă ar fi să schimbați ceva, ce ați dori să se schimbe la prietenul vostru? Faceți un portret în scris al prietenului (cu aceeași condiție: să nu-l numiți).

Prietenul meu

de Ioana Pârvulescu

Nu știu dacă ați observat și voi: e câte o zi care pornește prost și apoi te zgâlțâie întruna, ca o mașină condusă de un șofer începător pe un drum cu gropi. Așa a fost marțea în care urma să dăm teza la matematică. Prima teză din viața mea. Nu-mi făceam griji, pentru că – nu vreau să mă credeți un lăudăros – sunt cel mai bun din clasă la matematică. Ia întrebați-mă care e suma dintre produsul și câțul numerelor 27 și 9 și vă spun într-o clipă. Am deja rezultatul. Dar mai bine vă las pe voi să socotiți, ca să vă mai antrenați la teza voastră, dacă sunteți tot într-a V-a.

În schimb, la română am mereu probleme. Bunica le repetă adesea vecinilor noștri: „Bogdan – asta sunt eu – e foarte bun la matematică, iar Claudia – la română”. Claudia e sora mea și e într-a VIII-a. E genul de fată care vorbește cu florile, cu păsările, chiar și cu norii, dar e cam neîndemânică atunci când are de-a face cu oamenii. Eu n-am vorbit niciodată cu o floare, ca să nu mai spun de norii cei schimbători, în care soră-mea vede fel de fel de ciudățenii: cai-de-mare, canguri, farfurii zburătoare cu extraterestri cu tot. În rest,

Secvență din desenul animat *101 dalmățieni* de Walt Disney (1961)

semănăm bine, avem ochi verzi, gene lungi (gene de fată, cum mi se spune mereu), păr castaniu ondulat, doar că eu am o șuviță pe frunte, pe când ea are părul dat pe spate și prins într-o coadă cu elastice în culori fosforescente. Claudia n-are niciodată probleme cu literatura, i se pare o joacă, așa că uneori o rog pe ea să-mi facă tema, că nu i-ar lua mai mult de zece minute. Până acum n-am reușit s-o conving nici măcar o dată, habar n-am de ce.

Tocmai pentru ziua aceea de marți, aveam de făcut o compunere cu titlul „Prietenul meu cel mai bun”. Profesorii de română dau mereu teme despre prieteni și prietenie. Oare de ce? Mi-am făcut singur-singurel compunerea, care mi-a ieșit cam scurtă, mai exact de trei fraze, și cam seacă, dacă înțelegeți ce vreau să spun, însă apoi mi-a venit o idee genială. Adică așa mi se părea mie, că e o idee genială, deși Claudia a spus îngrozită:

– E o nebunie, nu cumva să îndrăznești!

Dar eu – vă rog să nu mă credeți iarăși lăudăros – sunt îndrăzneț, pe când Claudia, cum spune și tata, e cam fricoasă. Am preferat să n-o iau în seamă.

Cum spuneam, ghinioanele au început din zori: m-am trezit mai târziu decât oricând și apoi mi-am căutat zece minute ochelarii, pe care mereu îi las pe unde se nimerește. Ei, da, am ochelari, sper că nu vă deranjează asta, toată lumea îmi spune că-mi stau bine. Ca să nu întârzi, n-am mai mâncat și am luat-o la fugă în

viteza a patra. Afară ploua teribil, ceea ce complica planul meu, despre care o să aflați un pic mai târziu. Știu că vă pun răbdarea la încercare, dar profesorii noștri spun mereu că răbdarea e o calitate esențială în viață și că trebuie să ne-o educăm de mici. Eram la un stop, la trecerea de pietoni. Un șofer care probabil că nu-și educa-se îndeajuns răbdarea în copilărie a țâșnit ca din pușcă, iar apa din rigolă m-a stropit de sus până jos, de arătam ca un personaj din filmul *101 dalmățieni*. Așa am ajuns la școală, unde toată lumea vorbea despre teză, iar pe mine colegii mă invidiau că n-am emoții. Nu știa nimeni că aveam și eu temerile mele, cred că mai mari decât ale lor, iar acestea erau legate de ora de română și de ideea mea genială. Dar așa sunt de obicei oamenii, te judecă superficial, n-au ochi și ochelari cu care să-ți vadă și sufletul. Mi-am pus cu mare grijă rucsacul în bancă și, din fericire, nu s-a uitat nimeni la el. Deocamdată planul meu merge bine.

A început prima oră, de istorie, după care urma româna, apoi matematica. Nimeni nu putea fi atent, clasa foșnea și fremăta ca o pădure când se apropie furtuna. Doamna profesoară era oricum destul de necăjită că răspundeam anapoda, dar abia când s-a întors spre tablă, ca să scrie, s-a petrecut nenorocirea: banca cea mai apropiată de ușă, pe care o împart cu prietenul meu Adi, a început să latre. Doamna s-a întors și ne-a fulgerat pe amândoi cu privirea. Nu știu de ce i s-a părut că vinovatul e Adi.

– Popescu Adrian, a spus ea, de când ai înlocuit vorbirea articulată cu lătratul? Ieși, te rog, din clasă, până îți trece.

Toată clasa (mai puțin eu) a izbucnit într-un râs nebunesc. Spaimele legate de teză se descătușau acum și se topeau în râsul colegilor mei. Adi, pe care încă din ajun îl pusesem la curent cu planul meu, s-a făcut mai întâi roșu ca focul, apoi alb ca zăpada. Aproape că i-au dat lacrimile, a dat să spună ceva, dar a strâns din dinți și s-a îndreptat încet-încet spre ușă, cu capul în pământ. De acolo mi-a aruncat o singură privire, dar atât de puternică, încât mi-am plecat și eu ochii. Oare ce-o fi cu uitatul ăsta în pământ? M-am uitat în pământ, dar tot n-am spus nimic.

Cinci minute, care mi s-au părut lungi cât cinci ore, m-am frământat, apoi, brusc, mâna stângă mi-a țâșnit singură în sus, deși doamna profesoară nu pusese nicio întrebare, ne vorbea despre criza Imperiului Roman. Eu însă trebuie să-mi rezolv criza proprie. M-am ridicat și am spus hodoronc-tronc:

– Vinovatul e în banca mea și, ca să vă spun adevărul, vinovatul sunt numai eu. L-am adus cu mine ca să ilustrez compunerea „Prietenul meu cel mai bun”, de la română, care mi-a ieșit prea scurtă. El a lătrat.

Și l-am scos pe Joi. Așa-l cheamă, pentru că l-am primit într-o joi. Claudia îi scrie uneori numele Joy, adică „bucurie”. Clasa a făcut, ca un singur om, *uuaaa!*, iar Joi a început să latre ca atunci când o vede pe Lala, mîța vecinilor noștri. Toată lumea rămăsese cu gura căscată. Nici nu mă mir: Joi e cel mai simpatic câine chihuahua pe care l-ați văzut vreodată. E cafeniu, delicat, are 35 de centimetri și puțin peste un kilogram. A încăput perfect în rucsacul meu,

de unde-și ițea capul, de fapt un căpșor ca de căprioară în miniatură. E tot numai ochi: două bile negre, lucioase și o privire vie și mândră cu care îți topește inima. Codița e din cartea de geometrie: un semicerc perfect. Când merge, zici că-i un fulg: plutește pur și simplu! Să nu-l enervați, vă rog, că are „sindromul câinelui mic”: latră, mârâie și-și arată colții... de lapte (încă nu și-a schimbat dinții!). L-am luat pe Joi în brațe și l-am ferit de colegii care se strânseseră în jurul meu într-o hărmălaie de nedescris, în timp ce el mârâia ca un urs și-și tot arăta dințișorii de lapte. Doamna profesoară a râs.

Ce să vă mai spun? Joi a fost eroul zilei. I-am cerut iertare lui Adi. Supărarea i-a trecut în cinci minute, tot atâtea câte mă frământasem eu dacă să spun adevărul sau nu. După ce mi-am citit la ora de română compunerea, am constatat două lucruri. Primul, greșisem complet portretul: prietenul meu cel mai bun nu este Joi, este Adi. Am spus asta cu glas tare, iar după ore mi-am făcut un *selfie* cu prietenul meu cel mai bun. Al doilea lucru, pe care cred că l-ați remarcat deja: am reușit aici să-l descriu pe Joi în mai mult de trei fraze seci și am făcut-o la fel de bine ca sora mea cea talentată la română (of, poate că sunt totuși cam lăudăros). La teza de la mate am luat zece, deși eram cu gândul la Joi, care fusese dus în cancelarie. „Să nu se mai repete!”, mi-a spus domnul diriginte cu o voce severă, sub care am ghicit un zâmbet. Ajuns acasă, am simțit nevoia să-mi fac un *selfie* și cu Joi, prietenul meu al doilea cel mai bun, care-și ținea codița-semicerc în sus, semn de bucurie și de mare mândrie.

Până la urmă n-a fost o zi chiar așa de rea, nu-i așa?

Ioana PÂRVULESCU

(n. 1960, Brașov, România)

Scriitoare, eseistă, critic literar și profesoară la Universitatea București. Laureată a Premiului Uniunii Europene pentru literatură.

Volume (selectiv): *Întoarcere în Bucureștiul interbelic*; *În intimitatea secolului XIX*; *Viața începe vineri*; *Viitorul începe luni*; *Inocenții*; *Prevestirea*; *Invizibili*.

I. Lumea cuvântului

- 1 Scrieți un sinonim pentru cuvântul *a (se) zgâlțâi*.
- 2 Explicați (la necesitate cu ajutorul dicționarului) sensul cuvintelor: *ghinion; superficial; hodoronc-tronc; anapoda; teribil*. Din ce registru fac ele parte: arhaisme, neologisme, cuvinte populare/argotice, vocabular comun?
- 3 Ce sens are expresia *a-și face griji*?
- 4 Comentați imaginile pe care le implică următoarele comparații desfășurate: „ca o mașină condusă de un șofer începător pe un drum cu gropi”; „foșnea și fremăta ca o pădure când se apropie furtuna”; „s-a făcut mai întâi roșu ca focul, apoi alb ca zăpada”.
- 5 Care este sensul contextual sau sinonimul cuvântului „teză” (la matematică) de la începutul textului? Ce sensuri mai poate avea acest cuvânt? Apelați la dicționar.
- 6 Care e suma dintre produsul și câtul numerelor 27 și 9? Vi se pare o problemă dificilă pentru un elev de clasa a V-a?
- 7 Ce înseamnă „culori fosforescente”? Cum s-a format cuvântul „fosforescente”?
- 8 Ce are în vedere Bogdan atunci când spune că tema (compunerea) i-a ieșit „cam seacă”?
- 9 Precizați sensul expresiilor: *a lăsa pe unde se nimerește; i-au dat lacrimile; a rămâne cu gura căscată; a pune răbdarea la încercare*.
- 10 Comentați sensul expresiei: *a o lua la fugă cu viteza a patra*. Ce vi se pare neobișnuit aici?
- 11 Ce înseamnă *vorbire articulată*?

II. Lumea textului

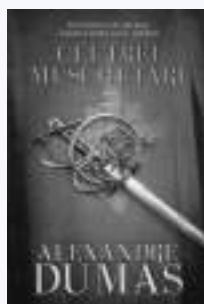
- 1 De ce, credeți voi, sora mai mare nu l-a ajutat niciodată pe Bogdan să-și facă tema la literatură?
- 2 De ce profesorii de română le dau elevilor mereu „teme despre prieteni și prietenie”? Cât de importantă vi se pare această temă vouă?
- 3 Ce reprezintă rasa de câini chihuahua? Ce rase de câini mai cunoașteți?
- 4 Reproduceți portretul câinelui (Joi), așa cum i-l face Bogdan. De ce codița lui „e luată din manualul de geometrie”?
- 5 Cine povestește istoria?
 - Cunoașteți și alte texte din literatura română sau universală în care personajul principal este și narator?
- 6 Cum este expusă narațiunea din perspectiva naratorului? Alegeți din următoarele perspective posibile: *a) de sus, indiferent, obiectiv și ironic; b) din interiorul faptelor și trăirilor, cu emoții pentru cele întâmplare; c) dintr-o parte, știind ceea ce nu știu cititorii și personajele, așteptând să se producă niște surprize*.

- 7 Narațiunea are un număr mare de personaje, cu destinele lor relatate pe larg, în amănunte și cu multe evenimente, sau toate se desfășoară în jurul unui personaj principal și al unei întâmplări principale?

Rețineți!

Specia narativă, în proză, având de obicei un singur personaj principal sau câteva, relatând o întâmplare sau un șir de întâmplări în jurul personajului principal se numește **povestire**. Ea este mai mică decât romanul și, de regulă, mai mică decât nuvela (dar mai mare decât schița), nu are o construcție elaborată, ci se concentrează asupra unui fapt, unui erou sau unei calități a eroului. Ea reprezintă arta povestitului ca proces și derivă direct din arta narațiunilor populare.

- 8 Amintiți-vă de cărțile în care prietenia este o temă frecventă. Povestiți un caz din cărțile citite, în care prietenia a însemnat salvarea de la pericole reale. Posibile repere: *Cei trei muschetari* de Alexandre Dumas, *Neamul Șoimăreștilor* de Mihail Sadoveanu, *Vasile Porojan* de Vasile Alecsandri, *Prietenia mea genială* de Elena Ferrante.

III. Lumea cărților

- 1 Citiți fragmente din corespondența lui Vasile Alecsandri cu Ion Ghica sau din corespondența lui Alecu Russo cu Nicolae Bălcescu și discutați cu colegii despre ce înseamnă prietenia oamenilor de litere. Ce exemple din literatura națională sau universală mai cunoașteți?
- 2 Citiți poezia lui Liviu Damian *Romanță în alb* și comentați mesajul ei.

Romanță în alb

Stau la spital și aștept.
Nu vine prietenul, nu.
Inima bubuie-n piept.
Nu vine prietenul, nu.
Stau la spital, nu mă plâng.
Nu vine prietenul, nu.
Speranța în brațe o strâng.

Nu vine prietenul, nu.
Alții apar, mă cuprind.
Nu vine prietenul, nu.
Lumini în ferestre s-aprind.
Nu vine prietenul, nu.
Ast' noapte din nou l-am visat
Nu vine prietenul, nu.

Stătea chiar aici, lângă pat.
 Nu vine prietenul, nu.
 C-un smoc de pelin rourat.
 Nu vine prietenul, nu.
 Și palid la față era.
 Nu vine prietenul, nu.
 Iar lumea în jur îngheța.
 Nu vine prietenul, nu.
 Iertați un reproș fără rost.
 Nu vine prietenul, nu.
 Dar tu pe la câți nu ai fost –
 mă-ntreabă tăcerea – dar tu?
 ...Stă sora la post și veghează.
 Un tren se aude plecând.
 Un gând ca un înger de pază
 îmi zice: veni-va. Curând.

Aurel David,
 Portretul scriitorului Liviu Damian. 1979

Rețineți!

Mesajul unei opere literare presupune semnificația ei de profunzime. Toate instrumentele poetice la care apelează autorul (figuri de limbaj sau de construcție, prozodie, eufonii) se conjugă în efortul de a transmite cât mai adecvat intenției, apelând la afectivitate și emotivitate, la dispunere inteligentă, la intrigă construită într-un mod anume, un mesaj profund. Uneori acest mesaj este codificat intenționat, fie pentru a obține un spor de expresivitate, fie pentru a grăbi sau amâna efectul. Mesajul poeziei lui Liviu Damian se construiește pe suspans și o lungă amânare a moralei, din care să derive o condiție a prieteniei.

IV. Dincolo de cărți

- 1 Ați privit filmul *101 dalmațieni*? Informați-vă și comunicați colegilor subiectul.
- 2 Numiți două motive plauzibile de ce naratorul își amintește și face trimitere la acest film.
- 3 Ce filme mai cunoașteți, în care personaje sunt câinii sau alte animale domestice? Prin ce vă impresionează ele?
- 4 Povestiți despre animalele domestice pe care le aveți acasă ori le-ați văzut la rude și prieteni.
- 5 Citiți romanul lui Aureliu Busuioc *Lătrând la lună* și comentați perspectiva narativă pe care o propune autorul: evenimentele sunt relatate de un câine, personajul-narator al romanului.

William Walker Morris,
 Odihnește-te la drum. 1861

Mijloace de îmbogățire a vocabularului

Mijloacele expresive ale limbii. Abatere de la normă: tautologia

- 1 Combi-nați elementele din cele două liste, alcătuind îm-binări în care substantivul să aibă funcția de complement direct. Acumulați toate variantele posibile.

Acțiune	Text
<ul style="list-style-type: none"> • A spune • A zice • A povesti • A nara • A istorisi • A relata • A prezenta • A expune • A recita 	<ul style="list-style-type: none"> • Istorie • Poveste • Basm • Povestire • Legendă • Baladă • Snoavă • Anecdotală • Banc • Întâmplare

☛ Care substantive sunt cele mai restrictive / selective față de verbe? Comentați.

☛ Care verbe impun restricții față de substantive? Comentați.

- 2 Examinați lista de substantive din exercițiul precedent sub aspectul sensului:

- Care credeți că sunt monosemantice?
- Care sunt polisemantice?
- Alegeți un substantiv bogat în sensuri și ilustrați polisemia.

- 3 Explicați diferența dintre substantivele: *narator*, *povestitor*, *prezentator*.

- 4 Citiți poezia. Prezentați verbal imaginea care ar putea-o însoți. Ce cuvinte au generat imaginea aceasta?

Prietenul care nu vine

de Liviu Damian

Prietenul care nu vine
Când îl aștept și când mi-i greu
Rămâne-abia pe jumătate
Să dăinuiască-n pieptul meu.

De parcă s-ar fi dus pe valuri
De parcă undeva l-au prins
Și-l leagă de-un catarg cu funii
De-asupra unui rug aprins.

De parcă sunt luat de ape
Iar el răsând ușor pe mal
C-o vâslă lungă mă împinge
Cu tot cu spume și cu val.

Rămâne-abia pe jumătate
Prietenul necredincios
Iar amintirea lui tăios
Ca o aripă frântă bate...

☛ Ce obiecte ar putea servi ca simboluri ale prieteniei?

- 5 Cercetați șirurile sinonimice ale verbului *a dăinui*. Care dintre acestea îl poate substitui în contextul poeziei? Argumentați.

DĂINUI vb. **1.** a dura, a exista, a fi, a se menține, a se păstra, a se perpetua, a persista, a rămâne, a trăi, a ține, (rar) a subzista, (înv.) a locui, a petrece, a sta, a via. (*Cât va ~ lumea și pământul; vechi obicei care ~ și astăzi.*) **2.** a dura, a se menține, a se păstra, a se perpetua, a persista, a stăruia. (*Amintirea lui ~ până astăzi.*)

Expresivitatea cuvintelor:

- 6 Examinați-vă experiența de comunicare cu persoane necunoscute, cărora a trebuit să mulțumiți pentru un serviciu.
- Cum ați procedat?
 - Din ce ofertă de cuvinte și formule ați ales?
 - De ce ați făcut anume această alegere?

- 7 Din lista dată, extrageți doar adverbele pe care le utilizați curent. Comentați remarcile din paranteze, conturând contextele unde apar firesc.

Amabil: *afectuos, agreabil, atent, binevoitor, civilizată, cordial, îndatoritor, politicos, prietenos, (familiar) săritor, (figurat) cald, (figurat) călduros, (învechit) cinstitor, (rar) prevenitor*

☞ Care dintre aceste cuvinte vă caracterizează comportamentul?

- 8 Citiți textul. Identificați numele proprii marcate de expresivitate. Comentați semnificația lor în istoria și cultura națională.

Ajuns, prin voia soartei, între două mari puteri, Grigore Ghica balansa cu dibăcie și iscusință între Constantinopol și Petersburg, când, deodată, se pomenește că o a treia mare capitală, Viena, îi retează partea de sus a țării, decapitând-o oarecum. Împreună cu Bucovina rămăneau înstrăinate bogatele sate cu pământuri mănoase, frumoasele păduri, împreună cu renumita Dumbravă Roșie, o mulțime de mănăstiri, printre care și cea mai mică, dar poate cea mai însemnată din toate – Putna.

Mai ales pentru Putna îi dorea inima pe toți. Acolo, în biserică, sub o candelă aprinsă, își dormea somnul de veci, într-un mic sicriu de marmură, cel mai mare dintre domnitorii țării, Măria Sa Ștefan.

Ion Druță. *Biserica Albă*

- 9 Selectați din text verbele utilizate cu sens figurat. Explicați cum apare acest sens figurat, comparându-l cu sensul propriu.

Norma lexicală se constituie în timp, odată cu evoluția limbii, edificându-se pe trei repere:

1. Prezența cuvântului în limbă, recunoașterea lui în dicționarele academice.
De exemplu, deși mulți vorbitori folosesc verbul *a cadona*, acesta nu există în limba română și folosirea lui este o greșeală. Pentru aceeași acțiune vom folosi verbele *a dăru*, *a dona*, *a oferi*, *a da*.
2. Utilizarea cuvântului cu sensul/unul dintre sensurile atestate.
De exemplu, verbul *a vocifera* are sensul de „a vorbi cu voce ridicată; a face scandal; a vorbi cu glas ridicat și enervat; a țipa”. Când unii vorbitori îl folosesc în loc de *a spune*, *a zice*, *a vorbi*, *a verbaliza*, greșeala constă în atribuirea unui sens inexistent.
3. Combinarea cuvintelor potrivite ca sens.
De exemplu, cuvintele *roib*, *pag*, *șarg*, *murg* etc. pot fi raportate doar la cai, iar *grivei* – doar la câini sau păsări, la nuanțele lor cromatice. Dacă vreunul din aceste adjective este raportat la alte animale sau oameni, aceasta este o încălcare a normei.

- 10 **Lucru în grup.** Amintiți-vă abaterile de la normă pe care le-ați studiat: *pleonasmul*, *cacofonia*, *calchierea*. Explicați în ce constă fiecare dintre aceste abateri. Aduceți exemple. Prezentați-le colegilor.

- 11 Citiți exemplele selectate de Radu Paraschivescu din mass-media. Identificați greșelile de exprimare și propuneți o variantă de corectare.

- > *Câștigătorii vor primi gratuit un weekend de șase zile la hotel.*
- > *Nu pot să dau niciun pronostic, dar cred că vom bate sigur.*
- > *Meciurile cu Republica Moldova depășesc cadrul unor simple amicale, fiind vorba mai degrabă despre niște întâlniri prietenești.*
- > *După meci lumea a ieșit pe străzi, iar sărbătoarea s-a transformat într-o adevărată fiestă.*

- 12 Documentați-vă: ce emisiuni de cultivare a limbii există la televiziunile din Republica Moldova? Care este specificul lor? Cine sunt experții și prezentatorii?

 Vizionați o emisiune. Rezumați esența problemei și a soluției propuse.

- 13 Examinați inscripțiile afișate în locurile publice.

- a. Remarcați eventualele abateri de la normă.
- b. Apelați la dicționar pentru a explica în ce constă abaterea.
- c. Propuneți o variantă corectă.

Tautologia este o repetiție: o abatere de la normă, care constă în repetarea unor cuvinte identice sau apropiate ca sens și/sau ca formă.

Repetarea cuvintelor apropiate ca sens: *ieși afară*; *mimica feței*; *am văzut cu ochii mei*; *ani de zile*; *ceremonie festivă*; *aproximativ circa*.

Repetarea cuvintelor apropiate ca formă: formele diferite ale aceluiași cuvânt (*cartea*, *cărțile*, *cărții*) sau cuvintele din același câmp derivativ (*fugar*, *a fugi*, *fugă*).
Am scris o scrisoare scriitoarei care a scris acest roman.

- 14 Explicați în ce constau pleonasmul și tautologia. Arătați căile de evitare a acestora, redactând enunțurile:

*Azi a sărbătorit aniversarea de 15 ani.
Acest lucru l-am auzit cu urechile proprii.
Am văzut cu ochii mei cum s-a întâmplat.
Mă adresez către dumneavoastră cu toată stima și respectul.
Te aștept de un ceas de vreme!
Sunt invitată la o ceremonie solemnă.*

- 15 Combinați elementele celor două coloane. Înscrieți îmbinările obținute. Comentați imposibilitatea/inacceptabilitatea unor combinații.

Verbul	Adverbul
Articulează	Tare
Îngână	Încet
Murmură	Clar
Rostește	Puternic
Se răstește	Asurzitor
Strigă	Intens
Șoptește	Confuz
Țipă	Neclar
Urlă	Strident

- 16 Citiți expresiv poezia. Evidențiați prin intonație repetițiile. Comentați efectul stilistic obținut prin tautologie. Este repetiția un procedeu de expresivitate sau o abatere de la normă? De ce?

Scrisori

de Aureliu Busuioc

Se zbat în foc scrisorile puține.
Uitarea are glas și n-o ascult.
De ce te uiți cu ochii mari la mine,
Ori ai uitat că te-am uitat demult?

Se zbat în foc șiraguri lungi de zile,
Ca ramuri despuiate la ferești...
Uitarea e un tom cu multe file
Ce-l știi întreg și nu-l mai răsfoiești.

- 17 Locuțiunile adverbiale *bară la bară, zi de zi, rând pe rând, cot la cot, față în față, cap la cap* sunt, în esență, tautologice. Explicați sensul lor și potriviți verbe la care s-ar putea referi.
- 18 Reveniți la textul poemului eminescian *Scrisoarea III*. Remarcați secvențele în care se atestă repetarea unor cuvinte, în aceeași formă sau în forme diferite. Comentați expresivitatea acestor repetiții.
- 19 Analizați aforismul lui Grigore Vieru: *Poți face un dicționar cu ajutorul poeziei, nu poți face poezie cu ajutorul dicționarului.*
- Cum poți face un dicționar cu ajutorul poeziei?
 - De ce nu poți face poezie cu ajutorul dicționarului?

 Raportați-vă la esența afirmației și la forma în care este făcută.

- 20 Exersați lectura cu voce și în viteză a frământărilor de limbă. Argumentați necesitatea acestor formule și rolul lor în cizelarea dicției.

O barză brează face zarvă
pe o varză.

Rar morar fără mărar,
morăriță și mai rar.

Șase sași cu șase saci soseau
pe șosea.

Cântăreața încântătoare
ne încântă cu cântecul
cântat.

Șapte șine și șapte șerpi
șerpuiesc șerpuitor
spre șesuri.

Domnule Dudău, dă-mi două
dude din dudul dumitale
de dincolo de drum!

- 21 **Proiect de grup.** Acumulați o serie de frământări de limbă (20-25), pe care să le aranjați într-o ordine (consecutivitate logică) într-o cărțuție, tipărită sau electronică. Intitulați cartea, desenați-i coperta și prezentați-o clasei.

 Care este grupul-țintă de cititori și cumpărători ai acestei cărți?

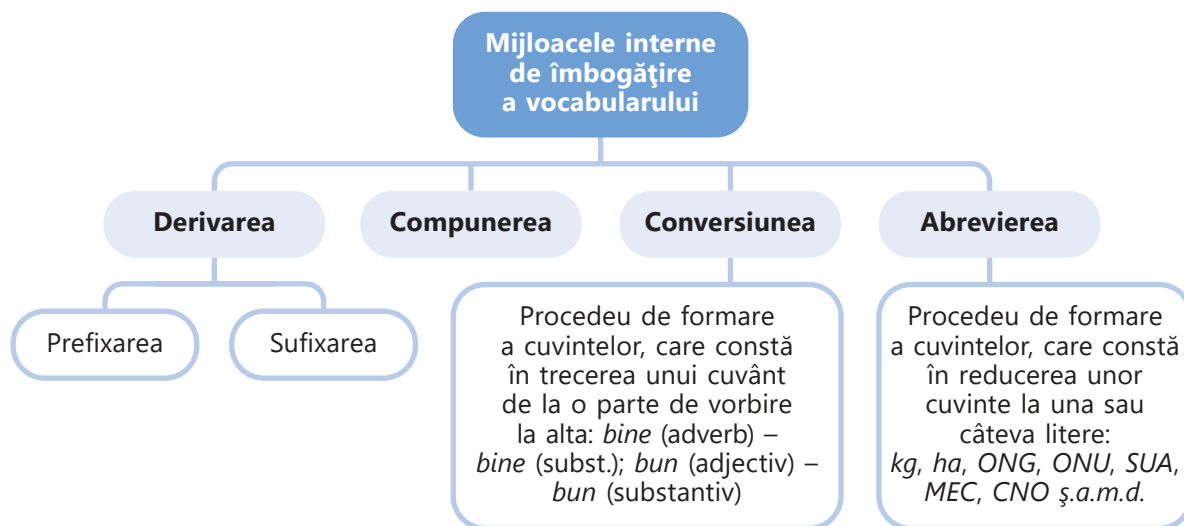
Mijloace interne de îmbogățire a vocabularului: conversiunea, abrevierea

- 1 Discutați în plen și formulați câte un răspuns colectiv la următoarele întrebări:
- De ce vorbitorii unei limbi formează cuvinte noi?
 - Cum se alcătuiesc locuțiunile (verbale, adverbiale, substantivale, adjectivale)?
 - Ce transformare suportă o îmbinare de cuvinte, devenind expresie frazeologică?
 - Care sunt cele mai noi expresii frazeologice învățate de voi?
- 2 Amintiți-vă care sunt mijloacele de îmbogățire a vocabularului. Exemplificați fiecare mijloc.
- 3 Clasificați cuvintele date în conformitate cu modalitatea de formare, completând pe caiet tabelul: *a nesocoti*, *a subestima*, *a verbaliza*, *a binecuvânta*, *a desface*, *a bine-merita*, *a rememora*, *a binevoi*, *a clasifica*, *a preveni*, *a fărâmița*, *a văru*.

Prefixare	Sufixare	Compunere

 Marcați prefixele, sufixele, rădăcinile, desinențele cu semnele convenționale cunoscute.

 Continuați seriile cu alte exemple.

4 Explicați de ce derivarea, compunerea, conversiunea, abrevierea sunt mijloace interne de îmbogățire a vocabularului. Din ce resurse ale limbii se pot forma cuvintele noi?

5 Comparați îmbinările și cuvintele compuse cu substantivele formate prin conversiune. Observați rolul articolului în procesul de substantivizare a adjectivului.

Iepure urecheat – urecheatul

Vulpe roșcată – roșcata

Găină moțată – moțata

Cal murg – murgul

Câine blănos – blănosul

Iapă roaibă – roaiba

Pătlăgele-roșii – niște roșii

Pătlăgele-vinete – niște vinete

Flori gălbenele – niște gălbenele

Flori albastrele – niște albastrele

Flori violete – niște violete

Uniformă galben-verde – galben-verzii

6 Copiați proverbele. Subliniați cuvintele conform funcțiilor sintactice și indicați deasupra fiecărui cuvânt la ce parte de vorbire se referă.

> *Banii strângătorului intră în mâna cheltuitorului.*

> *Înțeleptul învață din pățania altora, nesocotitul nici din a sa.*

> *Leneșii fac mai multe drumuri.*

> *Mincinos pe mincinos greu înșeală.*

> *Trandafirul e cu spini, dar înțeleptul miroase floarea, nu pipăie spinii.*

👉 Remarcați substantivele formate prin conversiune de la adjective.

7 Aduceți exemple de substantive formate prin conversiune. Arătați traseul parcurs de acestea.

Model: *a apune* (verb la infinitiv) – *apus* (verb la participiu) – *apus* (substantiv).

Un traseu firesc pentru formarea a numeroase adjective și substantive este conversiunea participiului în adjectiv și în substantiv: *a citi* – *citit* (participiu) – *citit*, *citită*, *citii*, *citite* (adjectiv) – *cititul* (substantiv).

Unele participii generează două substantive diferite ca sens, în diferite forme de gen: *ținut* (loc, regiune) – *ținută* (poziție a corpului; modalitate de a se îmbrăca; ansamblu de haine).

- 8 Citiți articolul lexicografic al cuvântului *drept*. Observați și comentați cazurile de conversiune a adjectivului în substantiv, adverb, prepoziție, interjecție.
- ☞ Alcătuți enunțuri cu diferite valori morfologice ale cuvântului.
- 9 Extrageți din articolul de dicționar al cuvântului *drept* 5-7 locuțiuni. Explicați ce înseamnă fiecare.
- 10 Delimitați, în enunțurile de mai jos, valoarea morfologică a cuvintelor marcate: substantiv, adjectiv sau adverb. Relatați cum ați gândit.

23 iunie 1934

Seară de **vară** sau de primăvară. **Un bleu pal**, nori albi dauriți de un soare **invizibil**. **Mici** păsări care ciripesc **dulce**. Am văzut de nenumărate ori ce vād. E **banal**. De ce mă emoționează? De ce mi se pare **totdeauna nou**? Încerc să exprim sentimentul acesta, dar cuvintele îmi lipsesc spre a reda imagini ce mi se par **strălucitoare**. Renunț. Prefer să privesc, să respir, să simt această seară – decât să încerc **zadarnic** a-l reproduce.

Jeni Acterian. *Jurnalul unei fete greu de mulțumit*

- 11 **Lucru în perechi.** Utilizați în enunțuri cuvintele *sincer, adevărat, deschis, onest, cinstit, corect*: o dată ca adjectiv și altă dată ca adverb. Discutați cu altă pereche variantele.

Unele adjective, trecând prin conversiune la substantive, devin nume proprii: de familie, de localități, de rase, de soiuri, de localuri etc.

De exemplu: *Untoasa* (soi de pere), *Ciobănesc carpatin* (rasă de câini), *Larga* (localitate), *Albu* (nume de familie), *Imperial* (hotel), *Retezat* (masiv montan; parc).

- 12 Acumulați 15-20 de substantive proprii, formate prin conversiune de la adjective. Comentați ce caracteristici ale obiectului sau ființei au ieșit în prim-plan.
- 13 **Lucru în grup.** Analizați o pagină din manualul de fizică, matematică sau chimie, selectând exemple prin care puteți ilustra abrevierea. Comparați exemplele voastre cu ale altui grup. Discutați.
- 14 Înscrieți denumirile a 12-15 unități de măsură, în varianta deplină (*litru*) și abreviată (*l*). Observați diferențele în notarea abrevierilor.
- 15 Citiți regula. Rostiți abrevierile, documentați-vă și explicați ce înseamnă. A se vedea alte reguli de ortografie a abrevierilor la p. 196.

Se scriu fără punct final abrevierile unor nume proprii de instituții: *BNM, MAIB, IPLT, CEHTA, BITEI, PMAN, USM, USMF, UTM, UE*.

- ☞ În ce sfere ale vieții sociale circulă asemenea abrevieri?
- ☞ Care sunt cauza și scopul procedurii de abreviere?
- 16 Analizați articolul lexicografic propus. Precizați descifrarea abrevierilor utilizate.

COMPŪNERE, *compuneri*, s.f.

1. Acțiunea de a (*se*) *compune* și rezultatul ei; alcătuire, îmbinare.
2. (Concr.) Bucată literară sau muzicală; compoziție.
3. (Concr.) Lucrare școlară pe o temă dată; compoziție (5).

4. (Lingv.) Sistem de formare a cuvintelor prin alipirea mai multor cuvinte având drept rezultat un cuvânt nou.
– V. **compune**.

👉 Ilustrați în contexte polisemia cuvântului *compunere*.

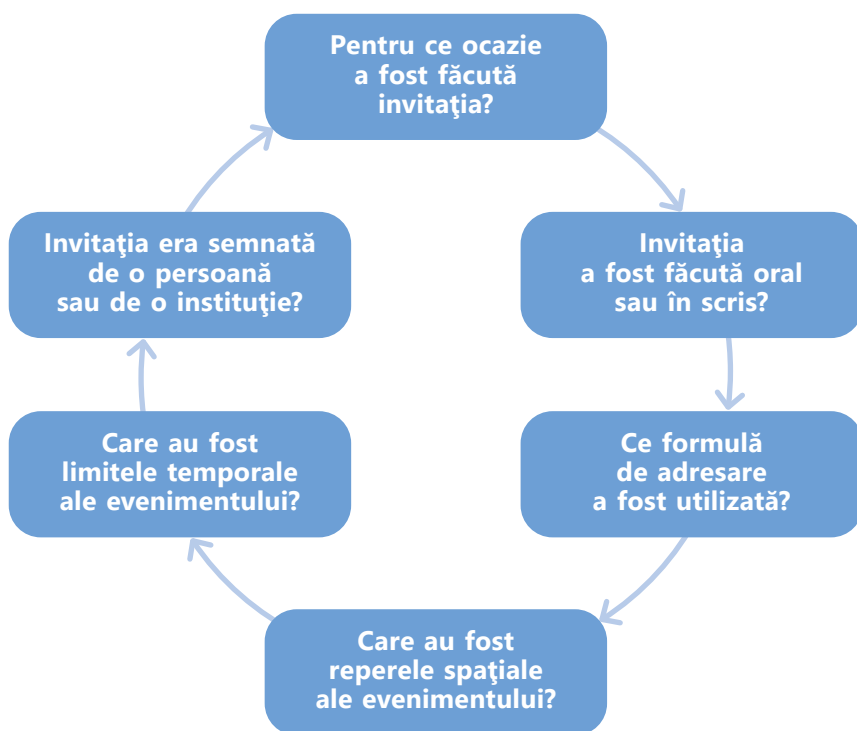
- 17 Cercetați harta localității voastre în variantă electronică (Google Maps sau altele). Identificați abrevierile utilizate; alcătuiți lista lor, cu descifrările.

Scrieți corect!

domnul – dl
domnule – dle
domnului – dlui
domnilor – dlor
doamna – dna
doamnei – dnei
doamnelor – dlor
domnișoara – dra
domnișoarei – drei

Invitația

- 1 Caracterizați o situație de comunicare când ați primit o invitație, parcurgând algoritmul:

- 👉 Ce abrevieri au fost utilizate în textul invitației?
👉 Ce rigori ale prezentării grafice au fost respectate?

Invitație: bilet prin care cineva este invitat să participe la o solemnitate, la o manifestare etc.

Cerințe față de textul unei invitații:

1. Denumirea: *Invitație*.
2. Formula de adresare către cei vizați/către persoana invitată.
3. Informații exacte despre eveniment: timp, loc, alte circumstanțe.
4. Semnătura organizatorilor evenimentului.
5. Aranjarea specifică în pagină; ilustrarea cu simboluri relevante.

2 Citiți textul invitației. Răspundeți în enunțuri complete la întrebările date:

- Pentru ce eveniment școlar a fost redactată invitația?
- Când va începe evenimentul?
- Ce înseamnă „Gala performanțelor – Speranța Liceului 2023”?
- Unde se va desfășura evenimentul?
- Care este semnificația imaginilor utilizate?
- Cine sunt invitații?
- Cine semnează invitația?
- Cum credeți, de ce semnatarii nu au indicat localitatea și adresa instituției?

Documentați-vă și înscrieți adresa instituției respective.

3 Transformați invitația de mai sus în anunț.

Țineți seama de cerințele față de textul unui anunț:

- Titlul (fără semne de punctuație după).
- Informații exacte expuse rezumativ.
- Aranjarea specifică în pagină.
- Date de contact.

4 Alegeți una dintre legende și redactați o invitație adresată colegilor/colegelor de clasă care vor dori să vă susțină prestația.

Te numești Loredana Costin.
Faci parte din echipa de junioare a Clubului sportiv *Olimp*. În cea mai apropiată duminică, echipa voastră joacă un meci amical cu o echipă din Austria, pe stadionul Zimbru (Chișinău, str. Burebista, 93), la ora 16.00.
Intrare gratuită.

Te numești Mihai Codreanu.
Studiezi pianul la Școala de Arte din centrul raional/municipiu.
La 1 martie curent, în incinta Școlii de Arte, vei evolua în calitate de acompaniator la concertul corului *Vocile primăverii*.
Concertul va începe la ora 16.00 și va dura două ore.
Intrare gratuită.

5 Elaborați o listă de evenimente pentru care puteți redacta invitații (în viața școlară și cea privată).

6 Schițați textul unei invitații. Lăsați invitațiile să circule în grupuri de 5-6 persoane, aplicând *revizuirea circulară*.

7 Redactați varianta electronică a invitației. Operați cu diferite fonturi, culori, dimensiuni etc., recurgeți la simboluri grafice expresive.

Mijloace externe de îmbogățire a vocabularului: împrumuturi lexicale

- 1** **Lucru în grup.** Numiți cuvinte pe care le-ați inclus recent în vocabularul vostru.
 - a. Relatați grupului de unde le-ați asimilat.
 - b. Explicați sensul lor.
 - c. Prezentați clasei trei cuvinte despre care ați discutat.

Împrumuturile sunt mijloace externe de îmbogățire a vocabularului.

Necesitatea de a completa vocabularul este firească pentru orice limbă.

Vorbitorii de limbă română preiau un obiect sau o noțiune împreună cu denumirea respectivă: *robot, mixer, blugi, adidași, smartphone, notebook, selfie*. Cuvântul este împrumutat împreună cu sensul din limba de origine, dar forma i se adaptează la sistemul fonetic și gramatical al limbii române.

- 2** Documentați-vă asupra sensului cu care se utilizează în limba română următoarele unități de vocabular: *radicchio, broccoli, rucolă, mangold, grepfrut, avocado, kiwi, mango, nucă-de-cocos, nucă-de-caju*.
 - 👉 Relatați sau demonstrați cum arată planta ori fructul ei.
 - 👉 Motivați necesitatea acestor împrumuturi.
 - 👉 Utilizați cuvintele în enunțuri.
- 3** Continuați lista denumirilor de culori împrumutate din alte limbi: *bej, maro, mov...*
 - 👉 Pentru care dintre acestea există echivalente românești?
 - 👉 În ce constă diferența?
- 4** Analizați structura substantivelor de mai jos, delimitând cuvintele împrumutate de cele formate în limba română. Pentru cele derivate, marcați rădăcina și sufixul.

Butrar, pitar, franzelar, jîmblar, covrigar, gogoșar, plăcintar, simigiu, patiser, cofetar, bombonier.

 - 👉 Pentru care alte profesii cunoașteți mai multe denumiri?
 - 👉 Consultați dicționarul, pentru a afla originea cuvintelor.
 - 👉 Examinați formele de feminin posibile/existente în limbă.
- 5** Amintiți-vă din cursul de istorie cu ce etnii au contactat românii de-a lungul secolelor. Arătați pe o axă cronologică perioadele când limba română a realizat împrumuturi lexicale numeroase din greacă, turcă, franceză, engleză.
- 6** Alegeți un domeniu de activitate (tehnică, medicină, alimentație, cultură, sport, vestimentație) și listați cuvinte împrumutate recent în limba română. Indicați limba de origine pentru fiecare.
- 7** Urmăriți un program de știri. Înregistrați cuvinte care pot fi considerate „recent împrumutate în limba română”. Documentați-vă în legătură cu scrierea lor.
- 8** Scrieți enunțuri, plasând în context cinci dintre cuvintele enumerate în casetă.

9 Asociați cuvintele de mai jos cu o anumită cultură națională: *ikebana, karate, sumo, ukulele, sari, panama, pizza, lasagna, cappuccino, soccer, cușcuș, samba, snooker.*

10 Explicați de ce mai multe limbi împrumută aceste cuvinte.

10 Demonstrați, într-un discurs de trei minute, necesitatea împrumuturilor pentru a desemna:

- ◇ rase de animale; ◇ fenomene meteo;
- ◇ soiuri de plante; ◇ mărci comerciale (la alegere).

11 Pronunțați-vă în legătură cu afirmația:
În era globalizării este greu de evitat denumirile străine ale localurilor (Aplicați graficul T).

11 Discutați, confruntând argumentele.

Scrieți corect!

La cuvintele neologice, articolul substantival hotărât – (u)l, (uri)le se ortografiază cu cratimă, dacă ultima literă din cuvânt nu se rostește:

site-ul, site-urile; slide-ul, slide-urile; selfie-ul, selfie-urile; freestyle-ul, freestyle-urile; mouse-ul, mouse-urile; iPhone-ul, iPhone-urile.

În celelalte cazuri, articolul se atașează fără cratimă:
jobul, designul, weekendul, flashmobul, bodybuildingul, curriculumul, hashtagul.

PROBĂ DE EVALUARE

- ✓ Pornind de la afirmația filosofului Constantin Noica și imaginea tabloului lui Aurel David, alcătuiți un colaj prin care să valorificați analogia cuvânt-arbore.

Afișați colajele realizate și efectuați evaluarea reciprocă.

„Un cuvânt e un arbore. Că s-a născut pe pământul tău ori a căzut ca o sămânță din lumea altora, un cuvânt este, până la urmă, o făptură specifică. A prins rădăcini în huma țării tale, s-a hrănit din ploile ei, a crescut și s-a răsfirat sub un soare ce nu e nicăieri același, iar așa cum este nu poate fi mutat din loc, transplantat, tradus.”

Constantin Noica

Aurel David, *Arborele Eminescu* (1967)

Sacru și profan

La finele acestei unități de învățare, veți putea:

- monitoriza exprimarea proprie și a celorlalți prin raportare la normă;
- distinge o operă lirică de alte genuri literare;
- lectura textului literar și nonliterar prin prisma componentelor de structură;
- comenta mijloacele expresive ale textului;
- raporta textul citit la propriile lecturi anterioare.

Pre-text

Scrieți o listă de atribute/ epitete/ calificative care ar putea să o caracterizeze pe mama fiecăruia dintre voi. Construiți, cu ajutorul lor, un portret verbal (fie exact și prozaic, fie expresiv și poetic) al personajului generic „Mama”.

- alcătuiți o altă imagine verbală, în care epitele/ atributele/ calitățile să lipsească cu desăvârșire (de exemplu, să obțineți un portret dinamic construit exclusiv din stări și acțiuni sau unul reconstituit din prezentarea oamenilor, ființelor și lucrurilor făcute sau îngrijite de mama).

Făptura mamei

de Grigore Vieru

Ușoară, maică, ușoară,
C-ai putea să mergi călcând
Pe semințele ce zboară
Între ceruri și pământ!

În priviri c-un fel de teamă,
Fericită totuși ești –
Iarba știe cum te cheamă,
Steaua știe ce gândești.

Grigore VIERU

(n. 1935, Pererâta, jud. Hotin – m. 2013, Chișinău)

Poet român din Republica Moldova. Autor al unor volume de poezii pentru copii (*Alarma, Muzicuțe, Mulțumim pentru pace, Poezii de seama voastră*) și pentru toate vârstele (*Duminica cuvintelor; Aproape; Mama; Un verde ne vede; Taina care mă apără ș.a.*). Este poetul cu cele mai multe poeme dedicate mamei.

I. Lumea cuvântului

- 1 Precizați sensul cuvântului *făptură* pe două căi:
 - a) citind definiția din dicționarul explicativ și analizând-o;
 - b) citind șirul sinonimic din dicționarul de sinonime și alegând variantele potrivite.
- 2 Alcătuiți câmpul lexical al cuvântului *zbor*.
- 3 Scrieți câte o serie de sinonime pentru cuvintele: *maică, ușoară, teamă, fericită*.
- 4 Identificați în texte perechi de cuvinte care formează opoziții semantice (se situează la poluri semantice opuse).
- 5 Explicați care este, în opinia voastră, motivul utilizării adresării *maică*:
 - a) este un regionalism, frecvent folosit la baștina poetului;
 - b) este cuvântul la care autorul apelează permanent în poeziile despre mamă;
 - c) este un arhaism expresiv;
 - d) trimite la ideea de călugăriță, stareță;
 - e) face o trimitere directă (prin asociere) și impune o paralelă între mamă și Maica Domnului.
- 6 Ce verb este omis în primul vers al poeziei? Cum explicați lipsa lui?
- 7 Identificați în text un vocativ și câteva forme ale verbelor și ale pronumelor care indică o adresare către o ființă (imaginară).

Igor Vieru, *Familia* (fragment triptic)

II. Lumea textului

- 1 Textul poetic este construit în întregime pe o singură imagine plastică. Comentați această imagine vizuală transformată într-o imagine poetică.
- 2 Interpretate metaforic, „semințele” au multiple valențe expresive. Comentați următoarele sensuri posibile: 1) hrană, germen; 2) rod, urmași; 3) raze de lumină; 4) idei; 5) credință în bine și frumos; 6) viță, neam; 7) izvor.
 - Ce fel de semințe vă imaginați (ale căror plante)?
 - Ce anotimp este sugerat în text?
- 3 Construiți o paralelă între imaginea semințelor și semnificația chipului mamei.
- 4 Repetiția de la începutul poemului sugerează o stare lirică dominantă.
 - Relevați rolul repetiției.
 - Comentați această stare poetică în contextul temei abordate.

- 5 Poetul realizează o proiecție cosmică a unei ființe terestre, apropiate. Explicați această viziune sublimă, încadrată în univers, în absolut.
- 6 Aproape lipsită de figuri de stil, poezia cuprinde totuși o imagine metaforică-hiperbolică în prima strofă și două personificări în strofa finală.
 - Identificați-le și comentați funcția lor expresivă.
- 7 Observați și relevați rolul stilistic al paralelismului sintactic din finalul textului.

Amintiți-vă!

Paralelismul sintactic este reluarea aceleiași structuri sintactice în două sau mai multe versuri.

- 8 La o lectură de suprafață, textul analizat poate fi definit ca o descriere-portret, ca o adresare (parte de dialog) sau ca un monolog. Cu toate acestea, atmosfera, tonalitatea și alte „semne” poetice o definesc ca operă lirică.
 - Care sunt „mărcile” lirice ale textului?

Rețineți!

Opera lirică este opera în care predomină exprimarea directă (prin vocea eului liric) a unor stări sufletești și sentimente.

Poezia este specia lirică cea mai răspândită, de regulă, de dimensiuni mici, fără o formă strictă. În terminologia modernă ea este deseori substituită prin poem.

- 9 Identificați expresiile care definesc explicit chipul mamei ca pe o figură intermediară între pământ(eni) și divinitate, între omenesc și sacru (ceresc).
- 10 Comentați forma verbală care sugerează că poetul ne prezintă nu o realitate divină întruchipată în imaginea mamei, ci doar o posibilitate a divinizării ei.
- 11 Relevați valoarea semantică a cuvântului care indică îngrijorarea mamei pentru felul cum îi va fi primit fiul (iar în ipostază sacralizată – Dumnezeu-Fiul) de către pământeni.
- 12 Opoziția cer-pământ din prima strofă este reluată, într-o ordine inversă, în final, prin două imagini concrete: una legată de pământul pe care calcă personajul liric, de naștere, de creștere, de regenerare eternă; alta legată de cer și lumină.
 - Identificați-le și comentați-le:
 - a) sub aspectul formal al paralelismului sintactic;
 - b) sub aspectul sensurilor/significațiilor.
- 13 Selectați, pe două coloane, cuvintele/expresiile care:
 - a) realizează un chip firesc, pământesc, concret;
 - b) conturează un personaj baladesc, divin, mitizat.
- 14 Critica literară remarcă printre calitățile poeziei lui Grigore Vieru simplitatea, originalitatea, ingeniozitatea, fantezia, inovația, metaforizarea, patetismul.

- Care dintre aceste calități sunt reflectate, în opinia voastră, în poezia *Făptura mamei*?
 - Argumentați cu referire la text.
- 15 Comentați titlul poemului.
- 16 Sintetizați-vă răspunsurile la sarcinile privind analiza poeziei lui Grigore Vieru într-un text coerent, de cel mult două pagini, intitulat: „*Făptura mamei* – șoaptă de dragoste și odă solemnă pentru mamă”.

III. Lumea cărților

- 1 Citiți și alte poezii de Grigore Vieru dedicate mamei (*Cămășile*, *Harpa*, *Măinile mamei* etc.).
- Schițați oral, împreună cu colegii, un portret al mamei, văzut de poet.
 - Redactați un eseu cu titlul: „Mama, personaj poetic și simbol sacru în opera lui Gr. Vieru”.
- 2 Citiți texte în care chipul mamei este privit din perspectivă reală și mitică (de ex., *Amintiri din copilărie* de Ion Creangă, *Hronicul și cântecul vârstelor* de Lucian Blaga).

- 3 Citiți poezia *Pasărea* de Grigore Vieru.

Când s-a întors	I-a căutat
La puii ei cu hrana,	Pân-îi albise pana,
Găsise cuibul gol	Pân' când în cioc
Și amuțit.	Sămânța a-ncolțit.

Valentina Rusu-Ciobanu, *Grigore Vieru*

- Explicați mesajul textului, acceptând o variantă potrivită din următoarele: a) este o poezie despre păsări și/sau semințe; b) este o poezie despre oameni; c) este o poezie în care, pornind de la o imagine a păsării, autorul invocă niște calități umane.

Amintiți-vă!

Ca figură de stil, **alegoria** reprezintă o imagine metaforică unitară, complexă (ori o suită de imagini), prin care o idee este exprimată în învelișul unei imagini capabile s-o facă mai expresivă.

Exemplele cele mai cunoscute sunt fablele.

- Remarcați în ce constă mesajul alegoric al poeziei *Pasărea*.
- Comentați opinia: „Alegoria este o gândire exprimată sub haina unei alte gândiri”.

IV. Dincolo de cărți

1 Examinați imaginea alăturată, care reproduce lucrarea *Madona Sixtină* de Rafael (1483–1520), mare pictor italian din epoca Renașterii.

- Cum comentați faptul că un pictor din Renaștere, care este un curent umanist (și anticlerical), plasează ca protagonist al lucrării un personaj biblic?
- În ce constă dimensiunea sacră (biblică și celestă) a personajului și în ce se remarcă dimensiunea ei umană, telurică, profană?
- Comparați imaginea plastică a mamei și mesajul poetic din *Făptura mamei* cu chipul Fecioarei Maria și atmosfera surprinsă de Rafael în tabloul *Madona Sixtină*.

2 Citiți *Parabola (pilda) semănătorului* din Noul Testament.

Rafael Sanzio, *Madona Sixtină* (1512–1513)

Pilda semănătorului

[...] 5. Ieșit-a semănătorul să semene sămânța sa. Și semănând el, una a căzut lângă drum și a fost călcată cu picioarele și păsările cerului au mâncat-o.

6. Și alta a căzut pe piatră și, răsărind, s-a uscat, pentru că nu avea umezeală.

7. Și alta a căzut între spini și spinii, crescând cu ea, au înăbușit-o.

8. Și alta a căzut pe pământul cel bun și, crescând, a făcut rod însutit. Acestea zicând, (Iisus) striga: Cine are urechi de auzit să audă.

9. Și ucenicii Lui Îl întrebau: Ce înseamnă pilda aceasta?

[...] 11. Pilda aceasta înseamnă: Sămânța este cuvântul lui Dumnezeu.

12. Iar cea de lângă drum sunt cei care aud, apoi vine diavolul și ia cuvântul din inima lor, ca nu cumva, crezând, să se mântuiască.

13. Iar cea de pe piatră sunt aceia care, auzind cuvântul, îl primesc cu bucurie, dar aceștia nu au rădăcină; ei cred până la o vreme, iar la vreme de încercare se leapădă.

14. Cea căzută între spini sunt cei ce aud cuvântul, dar umblând cu grijile și cu bogăția și cu plăcerile vieții, se înăbușă și nu rodesc.

15. Iar cea de pe pământ bun sunt cei ce, cu inimă curată și bună, aud cuvântul, îl păstrează și rodesc într-o răbdare.

16. Nimeni, aprinzând făclia, n-o ascunde sub un vas, sau n-o pune sub pat, ci o așază în sfeșnic, pentru ca cei ce intră să vadă lumina.

17. Căci nu este nimic ascuns, care să nu se dea pe față și nimic tainic, care să nu se cunoască și să nu vină la arătare.

18. Luați seama deci cum auziți: Celui ce are i se va da; iar de la cel ce nu are, și ce i se pare că are se va lua de la el.

Fragment din *Evangelia după Luca*, 8, 5–18

Amintiți-vă!

Parabola (sau Pilda) este o narațiune cu caracter moralizator și formă alegorică (cu aluzie la un sens general ascuns), deseori având conținut religios (parabolele biblice). Mesajul ei se aseamănă cu al fabulei, care reprezintă genul didactic.

Andrei Pleșu explică motivul existenței acestui gen narativ în felul următor: Pentru întrebările „mari”, ultimative: Ce este fericirea? De ce există răul? Care e sensul vieții?, nu poți să propui un răspuns geometric, ci o analogie, o metaforă, un „ocoliș” transfigurator... În loc să spui savant: „uite cum stau lucrurile”, spui: „hai mai bine să-ți spun o poveste”.

Pilda semănătorului (în engleză *Parable of the Sower*) este și titlul unui roman SF scris de Octavia E. Butler în 1993 și care valorifică literar și științific-fantastic parabola evanghelică.

3 Remarcați două posibile perspective de a interpreta morala sau mesajul ascuns al parabolei:

- credința are putere de influență numai asupra celor cu sufletul deschis către ea;
- orice fel de cunoștințe pot fi transmise celor pregătiți și deschiși pentru aceste lucruri.

4 Organizați o dispută privind comportamentul semănătorului din parabolă, care a aruncat sămânța peste tot, dând o șansă tuturor mediilor și spațiilor. Puteți să aduceți

Pieter Bruegel cel Bătrân, *Parabola Semănătorului* (1557)

ca argument și aceste comentarii ale lui Andrei Pleșu: „Problema este să colaborezi cu realul în datele lui. (...) Cuvântul decide să se manifeste tocmai pentru că lumea e așa cum este, tocmai pentru că trăim printre cărări pierdute, păsăret lacom, pietre încinse de arșiță și câmpuri năpădite de buruieni...”

5 Citiți și comparați cum este tratată tema semințelor și a semănatului în alte religii și la alte popoare:

- *Din sămânță rea nu aștepta roadă bună (budism, bureat).*
- *Sămânța nearuncată în brazdă nu răsare (islamic, turkmen).*
- *Nu arunca semințele în pământ uscat (islamic, karakalpak).*
- *Munca face să răsară semănăturile (creștin, lezghin).*
- *Dacă dormi în timpul semănatului, plângi în timpul secerișului (șamanism, ciuvaș).*

Cum explicați prezența acestui subiect în folclorul unor popoare diferite ca limbaj, credințe și tradiții? Discutați, analizați.

- credința are putere de influență numai asupra celor cu sufletul deschis către ea;
- orice fel de cunoștințe pot fi transmise celor pregătiți și deschiși pentru aceste lucruri.

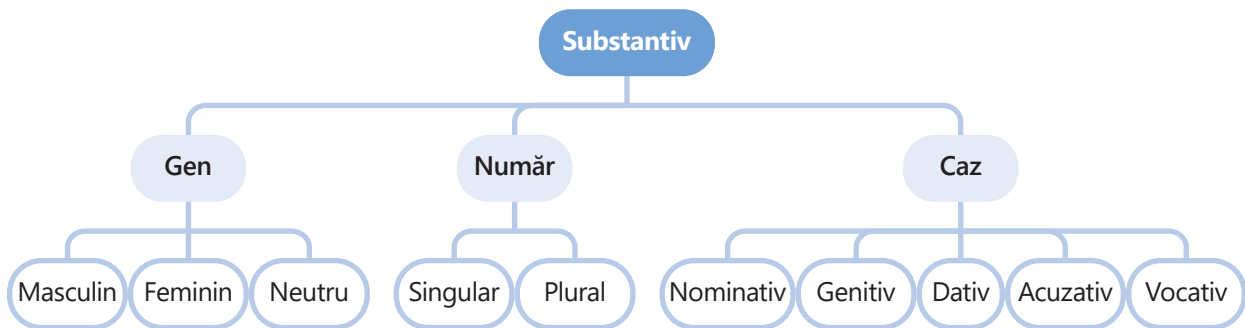
Morfologia (I)

Substantivul și articolul substantival (actualizare)

- 1 Citiți aforismul. Identificați toate substantivele și, apelând la suportul grafic de mai jos, determinați categoriile lor gramaticale.

Basmele au o origine arhaică, o vechime de multe mii de ani. Dar în ele se cuprinde, desfășurat în chip fabulos, întregul program al tehnicii moderne. Știința, din timpul Renașterii și până astăzi, n-a făcut decât să sporească enorm șansele de realizare ale basmului.

Lucian Blaga

- 2 Extrageți substantivele articulate cu articol hotărât sau nehotărât. Marcați articolele.

Amintiți-vă care este rolul articolului substantival.

- 3 Copiați fraza, plasând substantivele din paranteze la forma de număr și caz pe care o dictează contextul. Atașați, unde e necesar, articolul substantival hotărât sau nehotărât. Explicați oral de ce ați optat pentru aceste forme.

Îmi simțeam (putere) limitate și îmi amintii de frumoasa (imagine) (Titu Maiorescu), care compara (forță) creatoare (popor) cu (bloc) de (marmură), care îți e dat unul singular; dacă faci din el (statuie) mediocră, altă (marmură) nu ți se mai dă.

Marin Preda

- 4 **Lucru în perechi.** Amintiți-vă exemple de substantive proprii care numesc:

Persoane	Animale	Corpuri cerești	Localități	Râuri	Instituții	Obiective geografice	Evenimente istorice

Care dintre substantivele proprii enumerate de voi apar și ca substantive comune?

- ☞ Prin ce procedeu substantivul comun devine substantiv propriu?
- 5 Treceți în revistă termeni din diferite domenii ale științei și alcătuiți o listă de substantive comune formate de la nume proprii (de ex., *newton* vine de la numele savantului englez *Isaac Newton*).
- 6 Comparați mesajul proverbelor. Explicați esența opoziției dintre *singular* și *plural*, dintre *mult* și *puțin*, dintre *parte* și *întreg*.
- > *Cu o ceapă și o ridiche nu se face grădină.*
 - > *Un copac nu face pădure.*
 - > *Dintr-un singur copac nu poți face o corabie.*
 - > *Dintr-o floare nu faci coroniță.*
 - > *Cu o mână nod nu faci.*
 - > *Cu un deget nu poți ține niciun ac.*
 - > *Dintr-o pană nu faci pernă.*
 - > *Numai cu un par nu poți face gard.*
- ☞ Examinați valoarea simbolică a substantivelor implicate.
- ☞ Pentru unul dintre substantive, explicați-o în text coerent.
- 7 Documentați-vă și relațați oral cum arată plantele care se numesc: *floarea-soarelui*, *varza-de-Savoy*, *arborele-de-cafea*, *mierea-ursului*, *traista-ciobanului*, *bună-dimineța*, *luleaua-turcului*, *regina-noptii*, *trei-frați-pătați*.
- ☞ Explicați pe ce se bazează metafora din denumirea plantei.
- 8 Scrieți formele substantivelor de genul feminin, care provin de la substantivele masculine date: *steward*, *aviator*, *merceolog*, *vânzător*, *casier*, *controlor*, *consultant*. Marcați sufixele.
- ☞ Explicați necesitatea de a avea în limbă formele de gen masculin și feminin pentru denumirile de profesii și posturi.
- ☞ Care alte categorii de substantive trebuie să aibă forme de gen masculin și feminin?
- 9 Citați regulile de ortografie a substantivelor date și aduceți alte trei exemple pentru fiecare regulă citată: *surorii*, *corabiei*, *virgulele*, *designul*, *nonvaloare*, *Ionescu*, *dlui*, *Hănăseni de Pădure*.
- 10 Comparați cele trei enunțuri. Indicați cazul fiecărui substantiv. Constați schimbările de sens și de funcții sintactice.
- Copilul vecinului aduce cartea.
 - Copilul aduce cartea vecinului.
 - Copilul îi aduce vecinului cartea.
- 11 Copiați textul. Delimitați, prin bare oblice și cifre, propozițiile. Subliniați toate substantivele conform funcțiilor sintactice. Scrieți deasupra fiecăruia la ce caz este.
- Ținuta și comportarea bunicului impuneau respect și câștiga ușor dragostea celor care-l cunoșteau. Iubea viața cu tot ce era frumos în ea și pune suflet în tot ce făcea. Un astfel de om dădea lumii acolo jos unde ea se năștea ca celulă socială și comunitate originară o forță și o trăinicie din care la mine au ajuns ultimele adieri.

Gabriel Liiceanu. *Scrisori către fiul meu*

Pronumele și adjectivele pronominale (actualizare)

- 1 Amintiți-vă definiția pronumelui. Arătați prin ce diferă pronumele de (a) substantiv, (b) adjectiv, (c) numeral.
- 2 Propuneți câte un exemplu de pronume pentru fiecare dintre categoriile enumerate. Plasați-le oral în enunțuri.

Personal	Personal de politețe	Reflexiv	Posesiv	Demonstrativ
De întărire	Interogativ	Relativ	Nehotărât	Negativ

- 3 Care dintre categoriile de pronume sunt dublate de adjective pronominale? Pentru certitudinea delimitării, dați exemple de enunțuri cu pronume și adjective pronominale.
- 4 Citiți poezia. Explicați cum înțelegeți secvențele: *nimic din ce-i viu; locul ce l-au avut între oameni; vestitori a ceva nevăzut.*

Când poeții se duc

de Leonida Lari

Când poeții se duc, nu asameni
Lipsa lor cu nimic din ce-i viu,
Locul ce l-au avut între oameni
Multă vreme rămâne pustiu.
Că îți plac, că nu-ți plac, că îți pasă
Ori nu-ți pasă ce drum au ales –

Despărțirea cu dâșii îți lasă
O tristețe și-un dor ne-nțeles.
Ca și cum ei ar fi sub soare
Vestitori a ceva nevăzut,
A ceva minunat, ce nu moare,
A ceva ce-am visat și-am pierdut.

- ☛ Extrageți pronumele și adjectivele pronominale. Indicați categoriile la care se referă.
 - ☛ Arătați echivalența substantivului *poeții* cu pronumele care îi țin locul.
- 5 Delimitați în enunțuri ilustrative ortogramele date și explicați prin regulă scrierea pronumelor și a adjectivelor pronominale: *l-a, s-au, v-ați, să-și, v-a, m-ai, nu-și, zi-i, ia-ți, i-ați.*
 - ☛ Scrieți pe tablă alte forme pronominale care se ortografiază cu cratimă.
 - 6 Acordați adjectivele pronominale *aceiași, aceeași, aceia, aceea, aceleiași, aceleași, însuși, însăși* cu substantivele: *mătușă, unchiul, rude, neamul, familie, verii, bunica, nepoțelei* și înscrieți toate îmbinările posibile.
 - ☛ Explicați cum vă ajută analiza gramaticală a cuvântului la alegerea formei corecte.

7 Copiați proverbele. Efectuați analiza sintactică a enunțurilor, subliniind părțile de propoziție.

- > Foarte des se încarcă pe spinarea unei cămile bătrâne pielea unei tinere.
- > Nu orice întrebare merită răspuns.
- > Ochii nu servesc la nimic unei minți oarbe.
- > Nu se pun în același loc focul și lâna.
- > Cu fiecare pagubă înveți ceva în plus.

☞ Precizați rolul adjectivelor pronominale în mesajul fiecărui proverb.

☞ Explicați în text coerent semnificația unuia dintre proverbe.

Scrieți corect!

Dumneavoastră
dvs./dv./d-voastră
domnia-voastră (dumneavoastră)
pr., g.-d. domniei-voastre
Domniile Voastre (către domnitori, boieri) (înv.) (desp. -ni-i-)
loc. pr. pl., g.-d. Domniilor Voastre
domniile-voastre (dumneavoastră) (desp. -ni-i-)
pr. pl.
dumneata

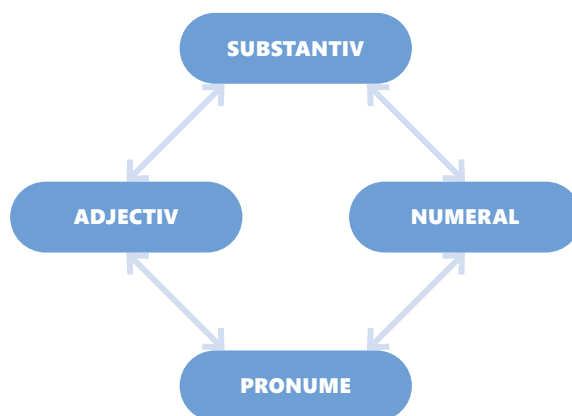
Numeralul. Tipuri de numeral. Ortografia numeralului

1 Ce sensuri ale substantivului *număr* vă sunt cunoscute?

☞ Treceți în revistă cuvintele din câmpul derivativ al substantivului *număr*.

2 Definiți numeralul. Ce loc ocupă **numeralul** în sistemul părților de vorbire?

3 Reproduceți pe caiet schema de mai jos. Explicați oral relația dintre părțile de vorbire enumerate. Ce este comun pentru toate? Ce este comun pentru unele? Ce diferențe de sens există?

4 Motivați denumirile categoriilor de numere – *cardinal*, *ordinal*, *fracționar*, *multiplu*, *distributiv*, *colectiv*, *adverbial* – pornind de la definiție și aducând exemple.

5 Câte numere cardinale are o limbă? Care este primul numeral din șirul de cardinale? Care ar putea fi ultimul?

- 6 Citiți textul. Identificați cuvintele-cheie (termenii) și utilizați-le într-un rezumat de 40-50 de cuvinte.

Cel mai lung cuvânt în limba engleză a apărut în 1964, în *Chemical Abstract*, un soi de dicționar care servea ca sursă de referințe pentru chimiști. Cuvântul descrie o proteină importantă, aparținând de ceea ce istoricii consideră a fi primul virus descoperit vreodată, în 1892 – virusul mozaic al tutunului. Cuvântul are 1 185 de litere. Cea mai utilizată literă în engleză, e, apare de 65 de ori; mult mai rara literă y apare de 183 de ori. O singură literă, l, reprezintă 22% din cuvânt (apare de 255 de ori). Iar y și l nu apar aleatoriu, ci adesea alăturat – 166 de perechi, aproximativ o dată la fiecare a șaptea literă. Din punct de vedere istoric, tendința de a amalgama cuvinte reflectă influența puternică pe care Germania și a sa limbă chitită pe cuvinte compuse au avut-o asupra chimiei.

Sam Kean. *Lingura care dispare*

- 👉 Apreciați oral rolul numeralelor într-un text științific.
- 7 Formați numerele de toate categoriile posibile de la numerele cardinale *patru, opt, zece*.
- 8 Actualizați regulile de ortografie a numeralelor, explicând scrierea secvențelor date:
paisprezece pagini, aniversarea a șazecea, secolul al XXI-lea, anul două mii douăzeci și patru, o cincisprezecime din teren, de două ori mai puternic, tusp patru concurenții.
- 9 Descoperiți semnificația și arătați modul de formare a substantivelor derivate de la numerele simple: *îndoială, triumghi, pătrat, pătrar, patrulater, cincime, zeciuială*.
- 10 Scrieți o listă comună de titluri care conțin numerele: cărți, filme, emisiuni, cântece etc. Relatați despre sugestivitatea și simbolică numerelor.
- 11 Reproduceți regula care impune utilizarea prepoziției *de* pe lângă numerele cardinale. Plasați în contexte numerele date, cu termenul regent *elevi*: *35, 90, 101, 222, 1 119*.
- 12 Scrieți denumirile a cinci sărbători naționale și datele la care se marchează (cu litere).
- 13 **Lucru în grup.** Documentați-vă individual și sistematizați în grup informația despre principiile de numerotare a caselor pe o stradă. Comparați-le cu situația din localitatea în care studiați.
- 👉 Ce alte elemente sunt utilizate pentru diferențierea imobilelor și a încăperilor?
- 👉 Ce semnificație are sintagma *kilometrul zero*?
- 👉 Prezentați rezumativ informația pentru toată clasa.

Numeralul colectiv. Numeralul adverbial (actualizare)

- 1 Amintiți-vă din clasa a VII-a exemple de numere colective și adverbiale. Restabiliți definițiile din secvențele date.

numerele	de grupare	ideea	a obiectelor	în timp
de însoțire	colective	în spațiu	exprimă	și

arată	numeralele	se găsește	o acțiune	o calitate
adverbiale	sau în ce proporție	de câte ori	se repetă	sau o cantitate

- 2** Identificați și rescrieți cu litere toate numeralele din textul dat. Indicați categoria la care se referă.

Durata jocului de fotbal este de 90 de minute, împărțite în două reprize a câte 45 de minute fiecare. Între cele două reprize este o pauză de 15 minute. În pauze, dar și pe timpul jocului este permisă hidratarea jucătorilor. Scopul jocului este înscrierea de goluri, adică introducerea mingii în poarta echipei adverse. Câștigă echipa care a înscris mai multe goluri, dar meciurile se pot termina și la egalitate. În unele meciuri eliminatorii egalitatea nu este admisă și atunci meciul se poate prelungi cu două reprize a câte 15 minute fiecare. Dacă rezultatul de egalitate persistă, se poate trece la executarea loviturilor de departajare.

 Precizați cum arată un scor posibil în fotbal și în alte jocuri de echipă.

- 3** Selectați din lista de mai jos în două șiruri numeralele adverbiale și colective.

Câte unul, prima, ambele, amândoi, de două ori, tustrele, întreit, o treime, câte patru, tuspatru, cinci, a șasea, tusșase, tusșapte, de șapte ori, înzecit.

- 4** Raportați numeralele colective date la diverse ființe și obiecte, observând dacă există restricții de combinare a lor cu substantivele: *amândoi, ambele, tustrei, tuspatru, tuscinci*.

 Consultați dicționarele și comentați.

 Observați care este topica admisă pentru numeralele ambii/ambele și amândoi/amândouă.

 Ce formă a substantivului (articulată cu articol hotărât/nehotărât sau nearticulată) este corectă în asemenea sintagme?

- 5** Examinați lista elevilor din clasă. Remarcați coincidențele. Faceți publică statistica, operând cu numerale colective.

Modele: *Ambele eleve cu prenumele Bianca sunt pasionate de muzică.*

Tustrei băieții cu numele de familie Duca locuiesc pe aceeași stradă.

Numeralul adverbial este întotdeauna un grup de cuvinte cu structură de locuțiune.

- 6** Examinați-vă activitatea de astăzi. Completați enunțurile cu numeralele adverbiale potrivite:

Astăzi am dat „Bună ziua!”

Astăzi am așteptat culoarea verde a semaforului

Astăzi am răspuns la lecție

Astăzi am vorbit cu prietenele

Astăzi am trimis mesaje

Astăzi mi-am verificat telefonul

- 7 Relatați, în aceeași ordine de idei, despre activitățile recurente de elev de la începutul anului de studii (minimum cinci informații).

Model: *De la începutul anului de studii, am răspuns la istorie de trei ori.*

Alături de numeralele adverbiale care exprimă exact de câte ori se repetă o acțiune, vorbitorul poate să sugereze nesiguranța prin cuvinte care adaugă aproximație mesajului: *de vreo / circa / cam / aproximativ / peste zece ori.*

- 8 Amintiți-vă piesele de șah și scrieți cu litere numărul natural respectiv:

- ✓ În totalul de 32 intră piese de **n** (număr natural) tipuri.
- ✓ Fiecărui jucător îi revin câte **n** piese.
- ✓ Piesele sunt de **n** culori.
- ✓ În fiecare set sunt câte **n** regi.

- 9 În ce contexte sunt utilizate substitutele de numeral adverbial: *de n ori, de ensprezece ori, de nenumărate ori?*

☞ Continuați enunțurile:

- > *De câte ori te-ai convins că...?*
- > *De zeci de ori am repetat:...!*
- > *De sute de ori ți-am spus să...*
- > *De mii de ori am verificat dacă...*

- 10 Analizați cuvintele și locuțiunile de mai jos, delimitând numeralele adverbiale de adverbele și locuțiunile adverbiale. Explicați ortografia lor.

O dată, odată, câte o dată, câteodată, încă o dată, o dată în plus, o dată pentru totdeauna, dintr-odată.

- 11 Relatați cum s-ar putea transmite ideea de adverbial sau colectiv în limbile străine pe care le studiați.

Textul descriptiv

- 1 Relatați despre o situație de comunicare când a fost necesar să descrieți un obiect, specificând:

- ✓ de ce trebuia să-l descrieți;
- ✓ ați comunicat oral sau în scris;
- ✓ ați transmis suficientă informație;
- ✓ v-ați atins scopul?

- 2 Aruncați o privire prin sala de clasă. Alegeți un obiect pe care ați dori să-l descrieți detaliat.

- a. Schițați câteva repere ale descrierii.
- b. Acumulați cuvinte-cheie pentru a redacta un asemenea text.

- c. Precizați culoarea și aspectele tehnice (dimensiuni, structură, material).
d. Argumentați utilitatea și utilizarea obiectului.

3 Redactați individual textul coerent al descrierii, în 10-12 rânduri.

4 **Lucru în perechi.** Comparați lucrările, reveniți la ambele texte și redactați individual descrierea finală.

În afară de obiecte concrete, pot fi descrise colțuri de natură (peisaje), localități, itinerare, interioare, persoane (portrete), activități de muncă etc.

Descrierea poate fi nu doar artistică (parte a unui text literar), ci și științifică, tehnică, publicitară sau uzuală.

5 Evocați și recitați fragmente cu descrieri memorabile ale naturii. Reperați caracteristicile peisajului descris.

6 Citiți fragmentul. Extrageți elementele cadrului natural și caracteristicile lor. Ilustrați printr-un desen descrierea.

Sură-i sara cea de toamnă; de pe lacuri apa sură
Înfunda mișcarea-i creată între stuf la iezătură,
Iar pădurea lin suspină și prin frunzele uscate
Rânduri, rânduri trece-un freamăt, ce le scutură pe toate.
De când codrul, dragul codru, troienindu-și frunza toată,
Își deschide-a lui adâncuri, fața lunei să le bată,
Tristă-i firea, iară vântul sperios vo creangă farmă –
Singuratece izvoare fac cu valurile larmă.

Mihai Eminescu. *Călin*

 Caracterizați descrierea drept *statică* sau *dinamică*. Argumentați.

 Extrageți sintagmele cu adjective și adverbe. Observați frecvența și rolul lor în crearea tabloului autumnal.

7 Parcurgeți textul. Determinați ce anume constituie obiectul descrierii. Remarcați substantivele proprii și precizați ce numesc ele.

Locuiam în Cotroceni de aproape treizeci de ani. Cum voi reuși, mă întrebam în timp ce căutam strada Lucaci, să schimb cartierul caprifoilor, salcânilor și al teilor cu acest cartier sordid? Dar, în timp ce mă afundam pe străduțele mici, peisajul se limpezea și descopeream un strat al arhitecturii bucureștene, altul decât cel interbelic al Cotroceniului, unul care cobora către sfârșitul secolului dinainte, punctat când și când de vile neoclase, retrase misterios în funduri de grădini invadate de o vegetație nedefinită. Mai târziu, când am început să-mi cunosc vecinătățile, mi-am dat seama că, abordat dinspre străzile Mântuleasa și Ionescu-Gion, și nu dinspre Hala Traian, noul meu cartier avea un farmec nespus, cel din nuvelele fantastice ale lui Mircea Eliade. Te puteai lesne rătăci în el, puteai, plimbându-te în serile fierbinți de vară, să imaginezi, plecând de la câte o fereastră deschisă, viața generațiilor care se perindaseră prin camerele înalte, cu pereții acum scorojiți.

Gabriel Liiceanu. *Bucula vieții mele*

 Explicați oral cum înțelegeți secvențele: *peisajul se limpezea*; *cobora către sfârșitul secolului dinainte*; *invadate de o vegetație nedefinită*; *avea un farmec nespus*.

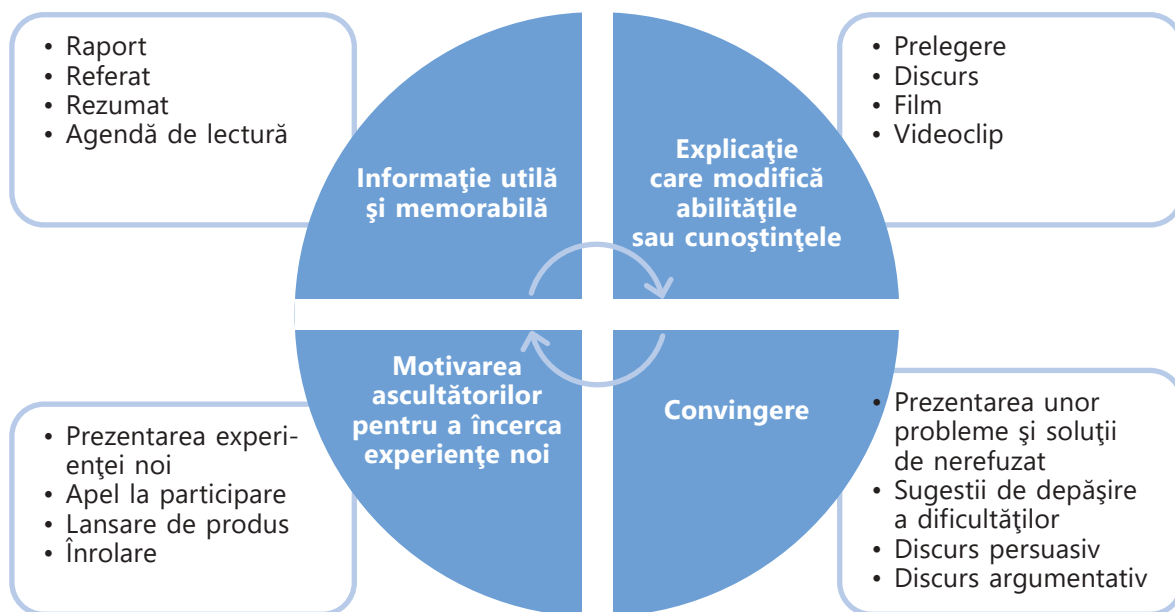
Descrierea unei localități presupune:

- ✓ numirea localității;
- ✓ raportarea localității la o anumită zonă geografică;
- ✓ prezentarea infrastructurii localității;
- ✓ trecerea în revistă a obiectivelor de interes (monumente ale naturii, monumente istorice, întreprinderi, localuri, edificii etc.), care constituie unicitatea localității;
- ✓ caracterizarea populației.

8 Descrieți localitatea voastră în limita unei pagini de caiet, ca pentru un ghid turistic. Selectați câteva obiective, încadrați-le în text și însoțiți-le de imagini relevante.

 Faceți o demonstrație în fața clasei, optând pentru: *colaj, poster, prezentare multimodală*.

O prezentare poate avea în obiectiv:

9 Din fragmentul dat, selectați trei obiecte a căror prezență pe birou sugerează ceva despre stăpân. Comentați în text coerent sugestia și încercați să deduceți profesia, ocupația sau interesele proprietarului.

M-am apropiat de birou, fiindcă pe el erau risipite tot felul de nimicuri, n-am ccutezat să umblu la plicul cu fotografii, am dat cu ochii de o mulțime de medicamente, de o ascuțitoare veche cu forma unui fier de călcat, de o călimară și un stilou arămiu, de creioane și hărți alpine, de un compas, o lanternă și un set de baterii, de un teanc de cărți, dintre care cea de deasupra, cu titlul în engleză sau franceză, avea pe copertă un vultur urâcios, cu pieptul roșcat și aripile negre, cu un fel de barbă sub cioc. Le-am privit și pe restul, una câte una, și, indiferent de limba în care erau tipărite, se refereau doar la păsări, cuprinzând nenumărate schițe, poze și planșe despre migrații și cuibărit. Din șapte, câte erau, patru descriau bufnițele, într-o varietate pe care n-o bănuisem.

Filip Florian. *Toate bufnițele*

🗨️ Descrieți într-un enunț biroul ca obiect de mobilă.

10 Citiți textul. Rezumați-l în limita de 60-65 de cuvinte.

Am apucat să scriu că nu m-am atașat de niciunul din locurile unde mi-am dus zilele. M-am legat, în schimb, de unul sau mai multe obiecte din locurile acestea. Primul obiect e un fotoliu din sufrageria apartamentului părintesc, în care mă cufundam ca să citesc după ce veneam de la școală. Al doilea obiect de care m-am lipit ca un sentimental caraghios ce mă aflu a susținut și susține o mulțime de lucruri din viața mea. Inclusiv tastatura pe care o folosesc pentru rândurile acestea. Mi-a fost alături cel puțin treizeci și cinci de ani bucureșteni. E un birou vechi și masiv, din lemn de nuc, pe care l-am primit în dar de la o ramificație basarabeană a familiei. În secunda când biroul a devenit al meu (începusem clasa a șasea, cred), mi-au fost prorocite izbânzi peste izbânzi. Și se vede treaba că ursitoarele au deslușit bine semnele sortii, fiindcă aici, la biroul în fața căruia mă aflu și acum, am învățat pentru toate examenele, am scris cincisprezece cărți, am tradus șaptezeci și cinci și am compus vreo două mii de articole pentru ziare și reviste.

Radu Paraschivescu. *La Medelugoj*

11 Selectați din textul de mai sus datele care ar fi utile într-un anunț de vânzare a biroului. Adăugați detalii care se potrivesc logic cu informația. Redactați anunțul.

12 Elaborați o biografie a biroului respectiv, la persoana I, de la momentul confecționării și până la descrierea dată, ținând cont de cele spuse de autor și dând frâu liber imaginației.

13 Citiți poezia. După lectură, completați tabelul care reflectă starea cititorului:

Ce ați văzut?	Ce ați auzit?	Ce ați simțit?

Peisaj

de Ștefan Augustin Doinaș

Toamna e gata de plecare.
O trestie,
doar una singură:
antena
pe suprafața lăcuită-a bălții.

Și apa, în amurg duios ridată
de cercuri vagi, concentrice,
asemeni unui rai de chihlimbar

în care lipitori, și pești, și broaște
– peștrițe ginți fraternizând obscur
sub zodiile lintiței solzoase –
în forfotă mărunță se apropie
de axul clătinat,
și răscolesc nămolul mut, ca drojdiile
unor mesaje care s-au acrit sub mușița
de ore-mpurpurate.
Și vântul care știe doar să fluiera...

🗨️ Discutați în grupuri mici și comparați reacțiile voastre imediate.

🗨️ Elaborați proiectul unui videoclip care ar însoți lectura expresivă a poeziei.

Dragostea

La finele acestei unități de învățare, veți putea:

- elabora propriul act de comunicare prin raportare la norma fonetică, lexicală, gramaticală a limbii române;
- utiliza autonom normele limbii literare în diverse situații de comunicare;
- interpreta aranjarea în pagină a textului literar și nonliterar;
- structura ideile receptate din cotidian, într-un mesaj, prin resurse digitale.

Pre-text

Comentați maxima: „Nu frumusețea ne face să iubim, ci iubirea ne face să vedem frumusețea”. (Lev Tolstoi)

Romanță pentru tine

de Vasile Romanciuc

Trece Ieri, trece Azi, trece Mâine,
Tot ce-a fost între *Da* și *Nu*,
Numai tu rămâi veșnic cu mine,
Numai tu, numai tu, numai tu.

Curge luna-n pământ... Șopotirea
Curge-n vânt de pe creanga de tei
Și renasc când le-ating cu privirea
Ochii tăi, ochii tăi, ochii tăi...

Tace codrul cu frunză de-alamă,
Stânca tace, cu sufletul greu,
Și vorbesc doar atunci când le cheamă
Glasul tău, glasul tău, glasul tău...

Tremur ierbi, tremur lanuri de grâie
Parcă-ar crește-ntr-o casă de nea...
Se-ncălzesc doar de cum le mângâie
Mâna ta, mâna ta, mâna ta...

Iarbă sunt, stâncă sunt, lună sfântă,
Vânt ce-și caută naiul prin văi,
După cum nesfârșit mă descântă
Mâna ta, glasul tău, ochii tăi...

Trece Ieri, trece Azi, trece Mâine,
Tot ce-a fost între *Da* și *Nu*,
Numai tu rămâi veșnic cu mine,
Numai tu.

I. Lumea cuvântului

- 1 Ce părți de vorbire sunt cuvintele *Ieri*, *Azi*, *Mâine* din prima și ultima strofă? Alcătuiți enunțuri în care aceste cuvinte să fie adverbe de timp.
- 2 Ce pronume personal predomină în această poezie?

Vasile ROMANCIUC

(n. 1947, Bădrăgii Noi, Edineț)

Poet român din Republica Moldova.

Volme de versuri: *Genalogie*, *Citirea proverbelor*, *Din tată-n fiu*, *Ce am pe suflet*, *Note de provincial*, *Îndoiala de sine*, *Olimpul de plastic*, *Recitirea proverbelor*, *Purtătorul de cuvânt al tăcerii*, *Cuvântul ne adaugă vedere*, *Pâinea noastră cea din toate filele*.

- Dar care sunt adjectivele pronominale posesive cele mai frecvente?
- Identificați și numiți figurile de stil prezente în secvențele: *Trece ieri, trece Azi, trece Mâine*; *Curge luna-n pământ...*; *Șopotirea/ Curge-n vânt*; *Tace codrul*; *frunză de-alamă*; *Stânca tace, cu sufletul greu*; *Tremur ierbi, tremur lanuri de grâie*.
- Fiecare dintre primele cinci strofe se încheie cu o figură de stil care ține de sintaxa discursului. Cum se numește această figură? Ce efect produce ea?
- Poetul recompune un univers, în care se produce această mărturisire lirică. Ce fel de univers este acesta? Din ce elemente se compune? Alegeți, eventual din posibila listă: univers domestic; un anturaj tehnologizat; universul naturii; cosmosul; tărâmurii fantastice, ireale.

II. Lumea textului

- 1 Poezia este o declarație de dragoste. Cum puteți argumenta această afirmație?
- 2 Poezia are în titlul său cuvântul „romanță”, un gen cantabil. Ce elemente de structură sunt caracteristice cântecelor și sunt prezente și aici?
- 3 Care este relația dintre elementele naturii și iubita poetului? Cum explicați că aceste elemente au o anume semnificație și valoare doar atunci când ele sunt accesate de prezența iubitei?
- 4 Poate fi această poezie înțeleasă și interpretată din punctul de vedere al iubitei? Poate fi iubitul cel cui i se adresează poezia?

Rețineți!

Poezia lirică este denumirea generică pentru toate speciile lirice (odă, satiră, elegie ș.a.) sau denumirea particulară pentru formula poetică lirică (spre deosebire de poezia epică/narativă sau poezia dramatică, aparținând teatrului). În poezia lirică (spre deosebire de poezia epică) poetul sau eul liric, care rostește discursul, își exprimă în modul direct și nemijlocit stările de spirit, trăirile, sentimentele de bucurie sau de tristețe, atitudinile față de diverse fenomene.

- 5 Poetul sugerează câteva puteri magice pe care le-ar avea dragostea. Care sunt acestea?

III. Lumea cărților

- 1 Ce poezii ale lui Vasile Romanciuc mai cunoașteți?
- 2 Ce poezii de dragoste cunoașteți? Cine sunt autorii lor?
- 3 Ce cântece (populare și culte, vechi și noi, din genuri diferite de muzică) știți, care au ca temă dragostea?
- 4 **Lucru în grup.** Selectați poezii despre iubire din folclor, din lirica românească și universală și organizați un recital.
 - Adunați, împreună cu colegii (de clasă sau de echipe), o antologie, pe care ați intitula-o: „Cele mai frumoase poezii de dragoste”.
- 5 Poeziile despre dragoste pot fi și foarte laconice, incluzând însă idei poetice de profunzime. Comentați mesajele următoarelor poezii:

Ne privim tăcuți
Luminați de-un mac.
Te cunosc de-o zi,
Te iubesc de-un veac.

(Vasile Romanciuc)

Spune-mi, dacă te-aș prinde-ntr-o zi
și ți-aș săruta talpa piciorului,
nu-i așa că ai șchiopăta puțin, după aceea,
de teamă să nu-mi strivești sărutul?

(Nichita Stănescu)

Primește cu suflet lin
Stihul, care îți închin,
Căci îi făcut din suspin.

(Costache Conachi)

Duce-m-aș cu luna-n nor,
Nu mai pot de-al badei dor.
(Folclor)

Pentru ochi ca murele,
Ocolii pădurile.
Pentru sprâncene-mbinate,
Umblai țara jumătate
Și de ele n-avui parte.
(Folclor)

IV. Dincolo de cărți

- 1 Adunați un dosar în care să înregistrați proverbe, zicători, maxime sau citate/secvențe despre dragoste ale diferitor autori.
 - Citiți-le colegilor și puneți în discuție, pentru a comenta și a polemiza pe marginea celei mai originale sau controversate afirmații.

Constantin Brâncuși,
Sărutul (1907–1908)

Auguste Rodin,
Catedrala (1908)

Morfologia (II)

Verbul (actualizare)

- 1 Alegeți un verb care reflectă activitățile voastre școlare. Conjuțați-l în enunțuri (în total 7), la persoana I singular, utilizând fiecare timp și aspect al modului indicativ.
Model: *Eu citesc un roman. Ieri am citit 10 pagini. În clasele primare citeam mai încet.* Etc.
- 2 Formulați definiția verbului. Insistați pe următoarele aspecte:
 - a. ce numește verbul;
 - b. ce forme gramaticale are;
 - c. la ce întrebări răspunde;
 - d. ce funcții sintactice poate avea.
- 3 Aduceți exemple de câte două verbe care numesc: activitate de muncă, creație, mișcare, comunicare, stare emotivă.
- 4 Citiți poezia. Extrageți verbele și analizați-le, completând tabelul:

Forma din text	Forma inițială (infinitiv)	Modul	Timpul	Aspectul

Cresc amintirile

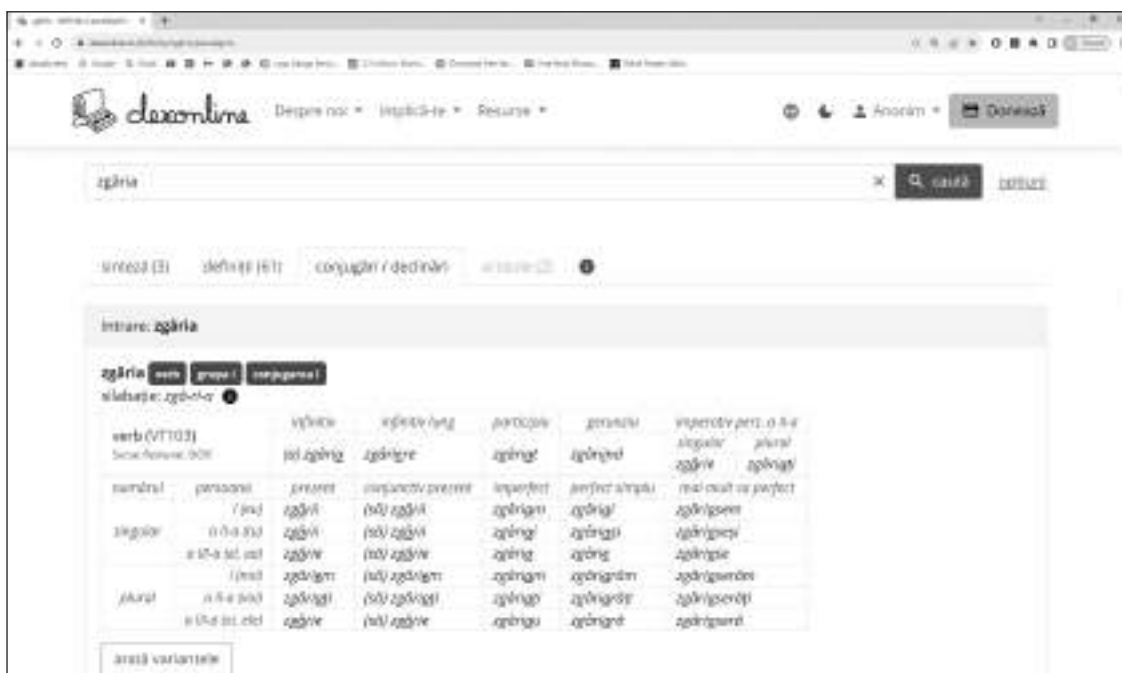
de Lucian Blaga

Într-un amurg, sunt ani de-atunci, mi-am zgâriat stăruitor
 în scoarța unui arbor – numele –
 cu slove mici, stângace și subțiri.
 Azi am văzut din întâmplare
 cum slovele-au crescut din cale-afară – uriașe.
 Așa îți tai și tu, copilo, numele
 în inima-mi supusă
 mărunț, mărunț, ca un ștrengar.

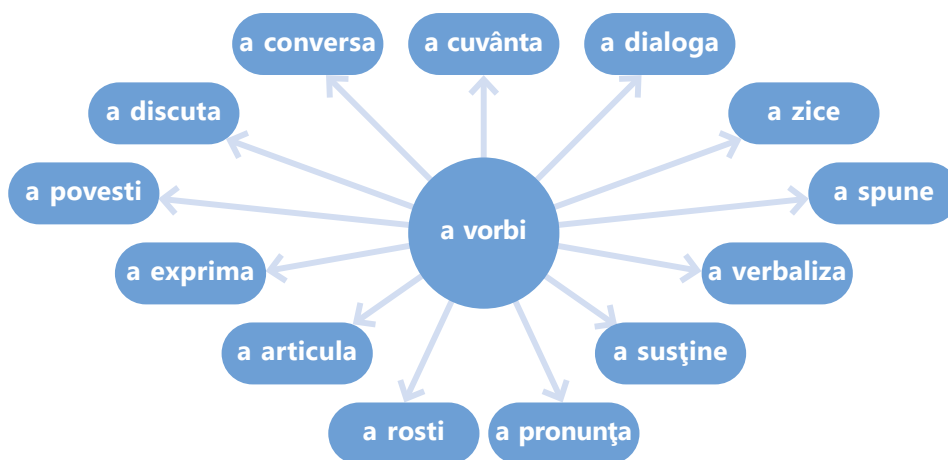
Și după ani
 și ani de zile-l vei găsi
 cu slove-adânci și uriașe.

- 1 Rescrieți adverbele și locuțiunile adverbiale care însoțesc verbele.
- 2 Dezvoltați, în text coerent, una dintre imaginile artistice: *cu slove mici, stângace și subțiri;* *cu slove-adânci și uriașe.*
- 3 Scrieți formele de moduri nepersonale a două verbe selectate din poezia de mai sus. Subliniați sufixele cu care se alcătuiesc acestea.
- 4 Consultați 4-5 articole lexicografice ale verbelor într-un dicționar explicativ.
 - a. Cum este prezentat verbul?
 - b. Ce informații despre verb oferă dicționarele?
 - c. Cum este reflectată polisemia verbului?
 - d. Există o diferență dintre informația din DEX și informația din DOOM 3?

- 7 Adresați-vă unui site specializat (de ex., dextonline.ro), care prezintă formele verbului la conjugare. Ce dubii aveți, bunăoară, la alegerea formelor verbelor *a lua*, *a copia*, *a încliea*, *a zgâria*? Ce informații noi ați descoperit?

Câmpul semantic al verbului *a vorbi*

- 1 Examinați definițiile. Deduceți verbul definit și explicați cum ați gândit.

- ◇ A exprima în cuvinte o idee, o experiență etc.
- ◇ A sta de vorbă cu cineva, a întreține o convorbire.
- ◇ A expune detaliat și, de obicei, într-o desfășurare gradată fapte, întâmplări reale, evenimente etc.
- (Cu privire la sunete sau la cuvinte)
- ◇ A emite, a rosti deslușit cu ajutorul organelor de vorbire.

2 Descrieți situațiile de comunicare când cineva *cuvântează*, *discută*, *povestește*. Ce diferență sesizabilă există între sensurile lor?

3 Uniți în sintagme verbele și substantivele din cele două coloane. Înscrieți-le. Atenție la articole și prepoziții!

a articula	prieten	a povesti	interes
a conversa	colegi	a pronunța	pasiune
a cuvânta	argument	a rosti	adevăr
a dialoga	silabe	a spune	străin
a discuta	vorbe	a susține	istorie
a exprima	cuvinte	a zice	opinie

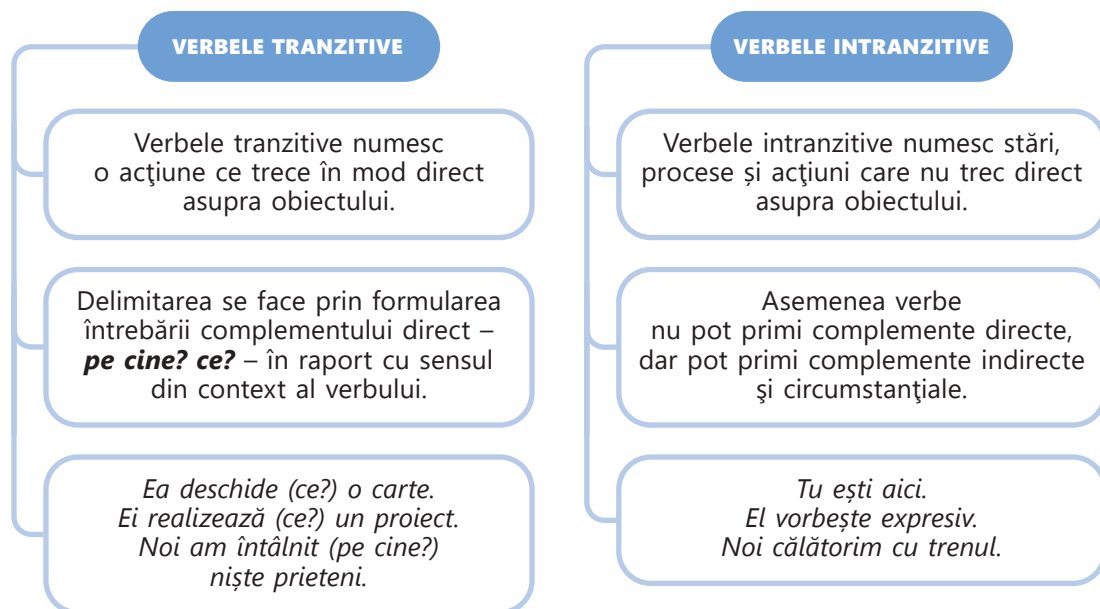
4 Selectați din lista de mai sus verbele care pot avea complemente directe. Alcătuiți enunțuri ilustrative.

5 Amintiți-vă trei situații de comunicare din texte artistice, în care obiectele sau fenomenele capătă darul vorbirii. În ce momente personajul dialoghează cu ele? Ce formule de adresare sunt utilizate?

Verbe tranzitive și intransitive

1 Relatați despre câteva (4-6) lucruri învățate recent, alcătuiind enunțuri în care formele verbului *a învăța* sunt predicate verbale.

Model: *Am învățat o formulă la chimie. Am învățat a rezolva un tip de probleme. Am învățat configurația telefonului.*

2 Citiți informația din casete. Completați-o cu exemple de verbe tranzitive și intransitive.

3 Delimitați verbele tranzitive (adresând întrebările *pe cine? ce?* și răspunzând prin complemente directe la ele) de verbele intransitive.

4 Specificați esența verbelor date în funcție de natura fizică a obiectului asupra căruia trece acțiunea. În ce măsură obiectul supus acțiunii „își alege” verbul regent?

a distruge	cană
a fărâma	clădire
a fărâmița	pâine
a frânge	creangă
a măcina	mal
a mărunți	floare
a năru	lemn
a toca	boabe
a rupe	lacăt
a sparge	nucă
a strivi	pânză
a zdrobi	struguri

Tranzit – trecere de mărfuri sau de persoane dintr-o țară în alta prin teritoriul unei a treia țări.
Tranziție – trecere de la o stare, de la o situație, de la o idee la alta.

5 Citiți enunțul. Extrageți verbele tranzitive, împreună cu complementele directe. Prin ce sunt exprimate complementele?

Ceea ce îi face pe scriitorii maeștri ai meșteșugului lor nu este doar abilitatea de a exprima gânduri interesante, ci și stăpânirea unui întreg arsenal de pași de bază pe care cel mai probabil i-au deprins citind o mare varietate de cărți ale altor scriitori celebri.

Gerald Graff. *Manual pentru scrierea academică*

Uneori, locul complementului direct este ocupat de o propoziție secundară, care răspunde la aceleași întrebări: *pe cine? ce?*
Știi¹ (ce?) când pleci², dar nu știi³ (ce?) când te întorci⁴.

6 Continuați frazele, adăugând propoziții care răspund la întrebarea *ce?*

- Înțeleg (*ce?*) cum ...
- Am aflat (*ce?*) că ...
- N-am auzit (*ce?*) când ...
- Îmi amintesc (*ce?*) unde ...
- Mi-a spus (*ce?*) care ...

7 Parcurgeți articolul lexicografic al verbului *a arde*. Alcătuiți exemple proprii pentru sensurile care nu sunt ilustrate în enunțuri.

INTRANZITIV	TRANZITIV
1) (<i>despre foc</i>) A fi aprins.	1) A distruge prin foc; a preface în cenușă. ~ o scrisoare.
2) (<i>despre obiecte, lucruri etc.</i>) A se distruge prin foc; a se preface în cenușă. Pădurea arde.	2) A consuma dând la foc. ~ toate lemnele.

3) A emite lumină; a lumina. Lampa arde.	3) (<i>mâncăruri</i>) A face să-și piardă calitățile, expunând prea mult acțiunii focului.
4) (<i>despre surse de căldură</i>) A emana radiații calorice; a răspândi căldură foarte mare; a frige; a dogori; a pârjoli; a pârlî; a pâli. Soba arde.	4) (<i>cărămidă, obiecte de ceramică etc.</i>) A supune acțiunii focului în procesul de fabricație.
5) <i>fig. (despre persoane sau despre părți ale corpului lor)</i> A avea temperatură ridicată.	5) (<i>instrumente</i>) A trece prin foc în vederea dezinfectării.
6) <i>fig. (despre față, obraji)</i> A se înroși din cauza unei stări emotive.	6) (<i>țesuturi bolnave</i>) A distruge cu cauterul; a cauteriza.
7) A fi cuprins de un sentiment puternic. ~ de rușine.	7) (<i>fînțe sau părți ale corpului lor</i>) A face să suporte o durere fizică (atingând de foc sau de ceva fierbinte); a frige.
8) A avea mare dorință (de ceva). A-i ~ de plecare.	8) <i>fig.</i> A face să simtă o senzație asemănătoare cu o arsură.

8 Care sunt sinonimele verbului *a arde*? Faceți o listă și arătați în dreptul lor dacă acestea sunt tranzitive sau intransitive.

9 Parcurgeți textul. Extrageți pe caiet verbele tranzitive și complementele lor directe. Substituiți verbele tranzitive prin sinonimele lor. Propuneți alte complemente directe pe lângă aceste verbe.

Apoi, controlând căciula de stuf a acoperișului, meșterii au descoperit-o friabilă, deci s-a hotărât că trebuie refăcută în întregime din stuf nou... În sat mai era un singur meșter, de 85 de ani, care se mai pricepea la așa ceva, dar nu se știa dacă mai este în stare să se suie pe acoperiș. Am pornit deci toți în pelerinaj la nea Balgioi, care locuia în partea opusă a satului. Nu l-am găsit acasă, era la lucru, la învelit o casă bătrânească, deci era sănătos și în putere și ne-am înscris și noi pe lista de așteptare. Acasă era doar soția lui, și ea trecută de 80 de ani, care lucra o ie cu alesături, despărțind firele țesăturii și adunându-le în modele complicate, fără să poarte ochelari. Am aflat astfel cu uimire că și ea e ultima din sat care mai lucrează îi, pe bani, și am rugat-o să-mi facă și mie una.

Ana Blandiana. *Casa din afara istoriei*

Utilizați verbul *a lucra* în două enunțuri, ca tranzitiv și intransitiv.

Friabil, -ă – (Despre materiale) Care se fărâmițează, se sparge ușor.

Unele verbe tranzitive intră în componența locuțiunilor verbale și a expresiilor frazeologice. Dacă locuțiunea sau expresia conține un complement direct al verbului respectiv, ea devine intransitivă:

a da (verb tranzitiv, *ce?*) + *voie* = *a da voie* (locuțiune intransitivă, *cui?*).

Dacă locuțiunea sau expresia nu conține un complement direct al verbului tranzitiv respectiv, ea rămâne tranzitivă:

a da (verb tranzitiv, *ce?*) *în primire* (*ce?*), locuțiune tranzitivă;

a da (verb tranzitiv, *ce?*) *cu chirie* (*ce?*), locuțiune tranzitivă.

- 10** Delimitați locuțiunile tranzitive de cele intransitive, scriindu-le în două coloane.
A lua parte, a lua foc, a lua cu binișorul, a lua sub ocrotirea sa, a pune foc, a pune la foc, a pune umărul, a pune pe hârtie, a ține capul sus, a ține de vorbă, a ține socotelile, a ține ca pe palmă, a ține în rezervă, a nu avea număr, a avea în mână, a avea cunoștință.
- Alcătuiți enunțuri cu trei dintre locuțiunile tranzitive.
- 11** Explicați oral de ce verbele sunt date la infinitiv intransitive: *a se simți, a se bucura, a se veseli, a suspina, a ofta, a geme, a se lamenta, a se întrista*.
- Discutați în plen și formulați individual o concluzie scrisă.
- 12** **Lucru în grup.** Cercetați esența proverbului în care lipsesc complementele directe necesare. Propuneți varianta completată cu substantivele potrivite și comentați.
Când eu cumpăr, nimeni nu vinde; când eu vând, nimeni nu cumpără.
- Ar fi corect ca în acest text să apară, repetat de fiecare dată, același substantiv?
- Ce relații între cuvintele propuse sunt posibile?

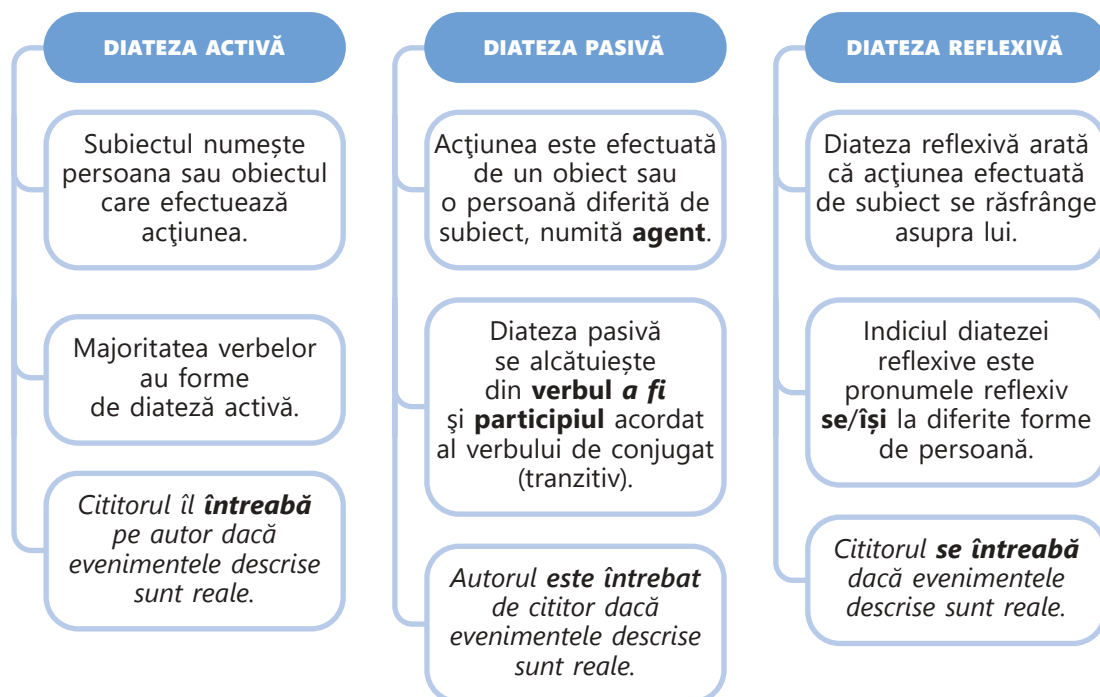
Diatezele verbului: activă, pasivă, reflexivă

- 1** Enumerați acțiunile pe care le-ați întreprins pregătindu-vă pentru lecția de astăzi.
- Înscrieți trei enunțuri.
 - Subliniați subiectele și predicatele.
 - Determinați dacă verbele-predicate sunt tranzitive sau intransitive.
 - Subliniați complementele directe.
- 2** Transformați enunțurile care au complemente directe astfel încât complementul direct să devină subiect.
Model: Eu am scris un eseu. Eseul a fost scris de mine.
- 3** **Lucru în perechi.** Citiți informația din casete. Plasați verbele de mai jos, date la infinitiv, la modul indicativ, timpul prezent, persoana III, numărul singular, diateza activă, pasivă și reflexivă.
A cunoaște, a alege, a auzi, a confecționa, a folosi
- 4** Conjugăți oral verbele date la diateza, modul și timpul (aspectul) indicat.

	A aminti	A imagina	A certa	A hrăni	A îmbrăca
Diateza	Reflexivă	Activă	Pasivă	Pasivă	Reflexivă
Modul	Indicativ	Conjunctiv	Indicativ	Condițional	Imperativ
Timpul (aspectul)	Trecut, perfectul compus	Prezent	Viitor	Trecut	

- Discutați în plen despre dificultăți.

Diateza exprimă raportul dintre subiect și acțiunea verbului.

5 Amintiți-vă și înscrieți toate formele pronumelor reflexive de persoana III (pentru cazurile acuzativ și dativ).

☛ Care pronume personale se utilizează în calitate de reflexive pentru persoanele I și II?

☛ Ce probleme de ortografie pot apărea în scris?

6 Citiți proverbele. Determinați diateza verbelor.

- > *Nu-i nevoie să bei toată apa mării ca să-ți dai seama că este sărată.*
- > *Cine nu se teme de nimic este surprins de primejdie.*
- > *Lumea nu-i cât se vede pe fereastră.*
- > *Când ești poftit la vreo masă, pleacă sătul de acasă.*
- > *Ferește-te de cărbunele acoperit.*
- > *Firele când se încurcă, anevoie se descurcă.*

☛ Precizați dacă verbele analizate au forme și pentru celelalte diateze.

☛ Înscrieți formele posibile, păstrând persoana și numărul.

Activ – care participă în mod efectiv la o acțiune.

Pasiv – care nu participă direct la acțiune.

Reflexiv – care se răsfrânge asupra celui ce face acțiunea.

Uneori, verbele la diateza reflexivă au sens de diateză pasivă.

În acest caz, acțiunea nu se răsfrânge asupra subiectului, ci subiectul suferă acțiunea făcută de altcineva.

Se hrănește o armată timp de o mie de zile; se folosește soldatul doar un moment.
= Armata este hrănită timp de o mie de zile; soldatul este folosit doar un moment.

- 7 Rescrieți enunțurile, substituind formele diatezei reflexive prin formele diatezei pasive.
- > Calul bun se vinde din grajd.
 - > Lucrul de astăzi nu se lasă pe mâine.
 - > Copacul mare nu se taie dintr-o lovitură.
 - > Trestia care se pleacă vântului niciodată nu se frânge.
 - > Peștele cu apă nu se prăjește.

☞ Explicați sensul unuia dintre proverbe.

- 8 Citiți afirmația. Extrageți toate verbele la formele din text. Efectuați analiza lor, specificând: diateza, modul, timpul (aspectul), persoana, numărul.

O parte din timp ne este răpită, alta ne este sustrasă, alta se scurge. Dar cea mai urâtă pierdere este aceea datorată neglijenței. Și dacă vei voi să bagi de seamă, vei vedea că cea mai mare parte a vieții noastre o pierdem făcând ce nu trebuie, o mare parte nefăcând nimic, întreaga viață făcând altceva.

Seneca

☞ Relatați din proprie experiență care este diferența dintre timpul *răpit*, *sustras*, *scurs*, *pierdut*.

Complementul de agent

- 1 Derivați substantive-nume de agent de la verbele: *a conduce*, *a taxa*, *a vâna*, *a privi*, *a croi*, *a tencui*, *a dansa*, *a însoți*, *a administra*, *a țese*, *a vopsi*, *a tăia*, *a trece*, *a întemeia*, *a coborî*.

☞ Examinați formele pentru masculin și feminin, singular și plural ale numelui de agent (*cusător*, *cusătoreasă*).

☞ Comparați variantele și consultați dicționarele.

Complementul de agent este partea secundară de propoziție care numește agentul acțiunii, adică obiectul sau persoana ce efectuează o acțiune desemnată prin verb la diateza pasivă.

Complementul de agent răspunde la întrebarea *de (câtre) cine este/a fost/ va fi făcută acțiunea?*

Portretul a fost pictat de un artist celebru.
Portretul a fost pictat de Valentina Rusu-Ciobanu.

- 2 Citiți informația din casete. Propuneți trei variante de răspuns la întrebările din paranteze, numind agenții posibili:
 Rondul de flori a fost proiectat (de către cine?) ...
 Inspecția este realizată (de cine?) ...
 Concursul era organizat (de către cine?) ...
 Centrul de tineret va fi inaugurat (de către cine?) ...
 Munca echipei are să fie apreciată (de cine?) ...

Agent – factor activ care dă naștere unei acțiuni.

Nume de agent – numele care indică autorul acțiunii unui verb.

- 3 Copiați frazele. Delimitați prin subliniere părțile de propoziție. Precizați prin ce este exprimat complementul de agent.

- > Cine îi mușcat de șarpe/¹ se ferește și de șopârlă./²
- > Cine de lup a fost rupt/¹ acela și de trunchi se teme./²
- > Cine de lup a fost rupt/¹ și de câini se teme./²
- > Cel/¹ care a fost mușcat de șarpe/² se teme și de o funie./¹

- ☞ Este posibil ca în aceste enunțuri complementul de agent să fie exprimat prin pronume? De ce da? De ce nu?

- 4 Asociați cuvintele din cele două coloane, alcătuiind enunțuri cu verbe la diateza pasivă și complemente de agent. Înscrieți enunțurile și încercuiți complementele de agent.

concert	actor/actriță
discurs	omagiat/ă
felicitare	orchestră
omagiu	artist/ă
premieră	interpret/ă
recital	naist/ă
reprezentare	spectator/spectatoare
spectacol	cor

- 5 Restabiliți un subiect posibil pentru a întregi sensul enunțurilor:

- ... a fost scrisă de Ionela Hadârcă.
- ... este interpretat de surorile Osoianu.
- ... a fost cucerit de Ansamblul „Joc”.
- ... va fi dirijat de Nicolae Botgros.
- ... a fost desenată de Gheorghe Vrăbie.

- 6 Rescrieți aforismele lui Grigore Vieru, trecând verbele marcate de la diateza activă la diateza pasivă sau reflexivă. Operați și alte modificări necesare.

- > Taina mă tulbură, cunoașterea mă deprimă.
- > Chiar marea va muri atunci când își va uita copilăria ei: izvorul.
- > Rupi floarea ieșită prin gard – superi stăpânul, o lași – superi floarea.
- > Sufletul rănit naște mărgărit.
- > Natura este patria pe care o simt, o trăiesc și o înțeleg și copiii cei mai mici.

- 7 Examinați proverbul. Explicați:

- a. Care este mesajul proverbului?
- b. Care este ponderea substantivului cu funcția de complement de agent?

- c. Ce se schimbă în structura proverbului, dacă înlocuim sintagma *stăpâna casei* prin cuvintele: *copil, oaspete, cumpărător*?
- Când cana este spartă de stăpâna casei, nu se aude niciun zgomot.

În limba română, verbele la diateza pasivă pot coincide cu unele structuri de predicate nominale: Focul a fost aprins. Discursul a fost aprins.

Dacă verbul este la diateza pasivă, alături de el putem identifica sau adăuga un complement de agent, care nu schimbă esența enunțului: *Focul a fost aprins de sobar.*

Dacă este o structură de predicat nominal (verbul a fi + participiul adjectival), nu este posibilă adăugarea unor componente de agent, iar adjectivul poate avea diferite grade de comparație: Discursul a fost aprins. Discursul a fost foarte aprins.

- 8 Utilizați participiile *obosit, uitat, vopsit, liniștit, purtat* în câte două enunțuri: o dată ca verb de conjugat în structura diatezei pasive; o dată – ca nume predicativ în structura predicatului nominal.
- Ce substantive (nume de ființe sau de lucruri) ar putea fi utilizate pe rol de componente de agent?
- 9 Examinați gama de agenți care pot însoți verbul *a spăla* la diateza pasivă: *lichidele (apa, ploaia, râul, valurile); săpunul, detergenții; dispozitivele tehnice; ființele*. Înscriseți trei enunțuri ilustrative.
- 10 Conturați situații de viață în care este absolut necesar să fie numit agentul acțiunii. (*Ambulanța a fost chemată de vecină.*)
- Redactați textul unei știri, utilizând enunțuri cu componente de agent.

Construcții cu pronume reflexive

- 1 Comparați perechile de verbe. Explicați diferența de sens și de formă dintre acestea. A mulțumi – a se mulțumi; a îndura – a se îndura; a uita – a se uita; a învoi – a se învoi; a înțelege – a se înțelege; a lăsa – a se lăsa; a saluta – a se saluta; a respecta – a se respecta.
- Ce forme de caz și ce prepoziții cer verbele date?
- Conjugați oral două dintre verbele cu pronume reflexive, unul la modul indicativ viitor, al doilea – la conjunctiv prezent. Ce diferă?
- 2 Înscriseți formele de imperativ, afirmativ și negativ, singular și plural, ale verbelor cu pronume reflexive: *a-și aminti, a-și spune, a-și aduce, a-și alege, a-și reveni, a-și găsi, a-și lua*.

Atenție la ortografie!

- I. Nu confundați ortograma **a-și** (**a**: prepoziție a infinitivului + **și**: pronume reflexiv) cu ortograma **aș** (formă specială a verbului **a avea** pentru modul condițional).
Sportiva decide a-și încerca puterile la biatlon.
Eu aș încerca să particip la competiție.

II. Nu confundați ortograma de tip **tine-ți** (verb + pronume, imperativ, persoana II, singular) cu ortograma de tip **țineți** (verb la indicativ prezent, conjunctiv prezent sau imperativ, persoana II, plural).

Ține-ți prietenii aproape.

De ce **țineți** la această idee? **Să țineți** minte povăța proverbului. **Țineți** cartea mea de vizită.

3 Citiți proverbele. Înlocuiți prin sinonime verbele subliniate. Observați dacă toate verbele sinonime sunt de asemenea reflexive. Comentați.

- > În spatele unui om priceput se află întotdeauna alt om priceput.
- > Sabia nu are putere acolo unde se află pana.
- > Începutul pomului se află în sâmbure.
- > Și oalele se ciocnesc dacă se află împreună.

Construcțiile cu pronume reflexive sunt alcătuite din verbe, locuțiuni verbale sau expresii frazeologice care conțin neapărat un pronume reflexiv.

În procesul conjugării verbului, la persoana I și II, în locul pronumelui reflexiv se utilizează pronumele personal.

*Ne-am strâns în curtea școlii.
Și-a strâns bagajele.
Strânge-ți gura!*

4 Citiți informația din casete. Consultați dicționarul explicativ și extrageți din articolele lexicografice ale verbelor *a pune* și *a trece* construcțiile cu pronume reflexive. Explicați oral sensul lor, plasați-le în enunțuri.

5 Din enunțul de mai jos, rescrieți toate construcțiile cu pronume reflexive. Specificați la ce formă de caz este pronumele și care este forma de infinitiv a verbului.

Și satul Broștenii fiind împrăștiat, mai ca toate satele de la munte, nu se rușinau lupul și ursul a se arăta ziua-miaza-mare prin el; o casă ici, sub tihăraia asta, alta dîncolo de Bistrița, sub altă tihăraie, mă rog, unde i-a venit omului îndemână să și-o facă.

Ion Creangă. *Amintiri din copilărie*

6 **Lucru în grup.** Propuneți diferite variante de subiecte pentru construcțiile date: *a-i veni* (cuiva) *la îndemână*; *a-i veni* (cuiva) *la socoteală*; *a-i conveni* (cuiva); *a-i fi pe plac* (cuiva). Comparați-vă exemplele și înscrieți cele mai reușite enunțuri.

La modurile personale, construcțiile cu pronume reflexive au toate formele posibile ale verbului conjugat: *ea își zice, ea își zicea, ea și-a zis, ea își zise, ea își zisese, ea își va zice, ea are să-și zică, ea să-și zică, ea să-și fi zis, ea și-ar zice, ea și-ar fi zis.*

La modurile nepersonale, se atestă doar formele de infinitiv și gerunziu: *a-și zice; zicându-și.*

7 Scrieți formele de gerunziu pentru construcțiile cu pronume reflexive: *a-și lua ziua bună; a-și păstra echilibrul; a-și netezi barba; a se uita în gura cuiva; a (i) se urca la cap; a (i) se pierde urma; a se face scară și punte.*

8 Meditați, în text coerent de 8-10 rânduri, asupra uneia dintre sentințe:

- > *Cine se aseamănă se adună.*
- > *Cine se joacă cu focul pe sine se arde.*
- > *Cine se pornește cu graba se întâlnește cu zăbava.*

Construcții impersonale

1 Treceți în revistă sensurile cunoscute ale adjectivelor și adverbelor *personal* și *impersonal*. Care dintre ele se referă la noțiuni comune și care – la noțiuni de gramatică?

👉 Notati sintagmele ilustrative pentru diferențierea sensurilor.

2 Grupați verbele date în două categorii: (1) cele care pot avea subiect exprimat; (2) cele care nu pot avea subiect exprimat. Specificați pentru fiecare verb din prima categorie prin ce se poate exprima subiectul.

A plăcea, a-i plăcea, a-i păsa, a veni, a-i veni, a dura, a apărea, a viscoli, a bureza, a îngheța, a aduna, a se încălzi.

👉 Care dintre verbele date se înscrie în ambele categorii?

Construcțiile impersonale sunt structuri care numesc o acțiune ce nu este atribuită niciunei persoane, care nu are subiect propriu-zis și se întrebunțează numai la persoana a treia singular.

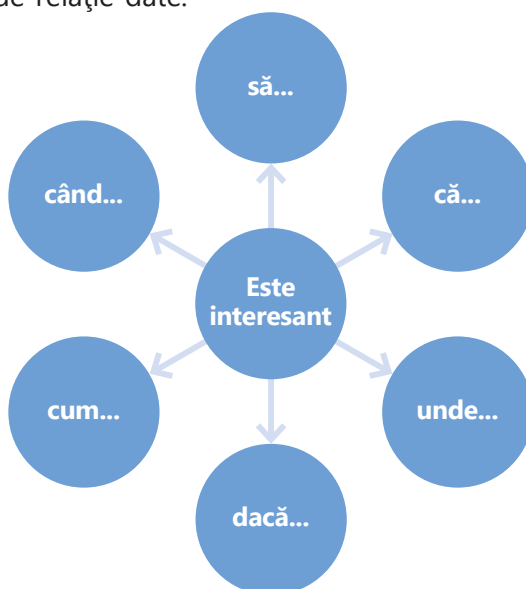

Există verbe impersonale care nu pot avea subiect, pentru că este de neconceput un agent real al acțiunii: *tună, plouă, burnițează, ninge, se înserează, se înnoptează* etc.

Există expresii al căror subiect exprimat niciodată nu este o persoană. Ele sunt alcătuite din verbul *a fi* la persoana III singular + adverb, verb la supin, substantiv: *e bine, e posibil, e de dorit, e un noroc* etc.

- 3 Citiți informația din casete. Alcătuiți enunțuri cu verbele și construcțiile impersonale din exemple.
- 4 Dezvoltați construcția propusă, continuând enunțul cu propoziții secundare introduse prin elementele de relație date:

- 5 Înscrieți verbe și construcții impersonale care se referă la fenomenele meteo observate pe parcursul a 24 de ore (*alternativ*: pe parcursul unei săptămâni). Dați echivalentele lor în limba străină pe care o studiați și menționați dacă acestea sunt, la fel, impersonale.
- Formulați o argumentare pentru statutul de impersonale al verbelor și construcțiilor care numesc fenomene meteo.
- 6 Vizitați un site cu informații meteorologice. Examinând hărțile și datele, verbalizați informația și scrieți textul pentru a fi citit la radio.

Deși construcțiile respective sunt impersonale, uneori persoana care trăiește o stare este sugerată prin pronume sau substantiv la dativ: **mi-e bine**, **mi-i frig**, **ți-i rău**, **le este foame**, **mi-e peste putință**, **ni-i de mirare**, **vi-i dor**, **li-i ușor**, **mi-i indiferent** etc.

- 7 Citiți *Doină oltenească*. Ce stări de spirit ale eului liric transmite o doină? Selectați secvențele în care sunt exprimate aceste stări. Efectuați analiza lor gramaticală.

Doină oltenească

Culeasă de Vasile Alecsandri

Mult mi-e dor și mult mi-e sete
Să vad frunza-n codrul verde,
Să mai strâng vreo șapte cete!
Primăvara, muma noastră,
Suflă bruma din fereastră

Și zăpada de pe coastă,
Să văd iar verzind în cale,
Să mă las iar în cea vale
Cu-o pereche de pistoale.
Frunza-n codru cât se ține

Toți voinicii trăiesc bine,
Iară frunza dacă-i lasă
Toți voinicii merg pe-acasă
Și la para focului
Zac de dorul codrului!
Frunză verde de susai,
De-ar veni luna lui mai

Să-mi aud cerul tunând,
Să vad norii fulgerând
Ierbulița-n șesuri dând,
Să mai văd focuri pe-afară,
Copilași cu pielea goală,
Cai în câmpuri nechezând
Și voinici pe plai suind.

☛ Ce elemente ale naturii sunt implicate în crearea imaginilor artistice?

☛ Comentați expresivitatea contextuală a gerunziilor subliniate.

8 Includeți într-un dialog dintre un adult și un adolescent trei dintre locuțiunile date, punându-le la modul imperativ (forma afirmativă sau negativă): *a-și aduce aminte*, *a-și aduna puterile*, *a-și apăra poziția*, *a-și ascunde ochii*, *a-și descărca inima*, *a-și face inimă rea*, *a-și ieși din răbdare*, *a-și păstra calmul*.

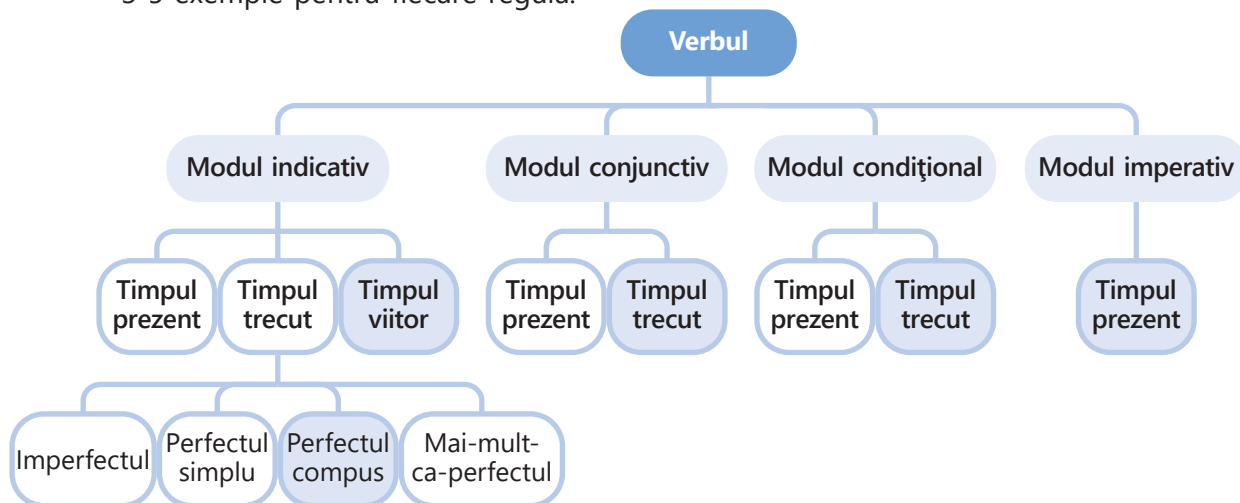
☛ Care dintre locuțiuni nu pot avea ambele forme: afirmativă și negativă? Exemplificați și explicați de ce.

9 Relatați în scris despre atitudinea voastră față de valorile umane, alegând, pentru redactarea textului, trei construcții impersonale din cele de mai jos:

E ușor	E greu
E frumos	E urât
E posibil	E imposibil
E important	E fără importanță
E o lege	E o întâmplare
E de dorit	E de neconceput
E cu puțință	E cu neputință

Ortografia formelor inversate ale verbului

1 **Lucru în grup.** Citați regulile cunoscute pentru ortografia verbului. Înscrieți câte 3-5 exemple pentru fiecare regulă.

- 2 Examinați totalitatea formelor verbale. Care dintre formele modale, temporale, aspectuale ale verbului sunt alcătuite din mai multe cuvinte? Exemplificați.

Forma verbală inversă este aceea în structura căreia se schimbă ordinea elementelor componente (pronume, verb auxiliar, verb de conjugat):

au trecut: trecut-au; s-au trecut: trecutu-s-au; voi trece: trece-voi; mă voi afla: afla-mă-voi; să se uite: uite-se; m-aș lua: lua-m-aș; te mișcă: mișcă-te etc.

Formele inverse ale verbului se scriu cu cratimă la toate elementele componente.

- 3 Înlocuiți forma directă a verbelor date cu forma inversă. Analizați structura formelor inverse, indicând natura morfologică a fiecărui element: verb de conjugat, verb auxiliar, pronume.

S-a alcătuit, voi compune, veți redacta, s-a creat, mi-aș imagina, se va scrie, am zugrăvit.

- 4 Alcătuiți enunțuri ilustrative pentru formele inverse ale verbului *a se duce*: *dusum-am, duce-mă-voi, ducându-se, ducându-și, duce-m-aș, duceți-vă, du-ți-le, duceți-vi-le, ducă-se.*

 Puneți verbele de mai sus la forma directă.

 Appreciați expresivitatea poetică a formei inverse, citând din textele memorizate.

Uneori forma inversată a verbului este utilizată pentru a conferi expresivitate sporită enunțurilor interogative: *Pierit-au dacii?*

- 5 Modificați structurile date în enunțuri interogative cu verbul-predicat la forma inversă.

Și voi ați văzut expoziția.

V-a plăcut melodia.

Ei vor participa la concurs.

Te vei decide în sfârșit.

Adverbul (actualizare). Ortografia adverbului

- 1 Acumulați pe tablă trei serii de adverbe: de loc, de mod, de timp. Delimitați în enunțuri orale adverbul de alte părți de vorbire.

- 2 Restabiliți definiția adverbului din secvențele date. Examinați mai multe variante.

a unei stări	adverbul	neflexibilă	unei acțiuni	un verb	care	de vorbire
sau	arătând	partea	determină	a unei însușiri	este	caracteristica

- 3 Citiți textul. Identificați și extrageți adverbele, în sintagme împreună cu termenul regent. Indicați la ce parte de vorbire se referă regentul.

Pe înnoptate, ajunserăm în Păltiniș. Casele, rar semănate pe amândouă laturile drumului, începură a dormita în mijlocul ogrăzilor largi, împrejmuite cu garduri de răzlogi în zigzag; iar pe lângă focurile aprinse mai deoparte, și ale căror flăcări roșietice jucau capricios în întunericul împrejmuitor, stăteau cei de casă, pregătind cina de seară. Aninat de o cujbă înaltă, atârna, nemișcat, deasupra focului, ceaunul negru într-o baie de flăcări; un câine cu urechile ascuțite și istețe, conștient de locul ce-l ocupa în familie, stătea și el culcat în apropiere, cu botul pe labe și cu ochii țintă la foc; un copil cu un băț lung, mai mult de joacă, scormolea de departe jăraticul, și o puzderie de scânteii se ridica, topindu-se în văzduhul înalt și întunecos...

Calistrat Hogaș. *Pe drumuri de munte / Un popas*

- 4 Citați regulile cunoscute de ortografie a adverbului. Motivați prin reguli scrierea adverbilor din caseta **Scrieți corect!**
- 5 Alcătuiți și înscrieți enunțuri ilustrative pentru cuvintele din casetă.

Adverbele compuse, în care termenii s-au contopit demult, se scriu într-un singur cuvânt: *înadins, aseară, acasă, alaltăieri, poimăine.*

Adverbele formate din *iară, tot(u), cât(u), acu + și* se scriu cu **i** la sfârșit: *iarăși, totuși, câtuși, acuși.*

Adverbele constituite de la substantivele-nume de zile ale săptămânii și de la alte adverbe, care se termină în **i**, primesc la formare sunetul/litera **e** în loc de **i**: *luni, dar luna; marți, dar marțea; miercuri, dar miercurea; vineri, dar vinerea; aici, dar aicea; asemeni, dar asemenea; altminteri, dar altmintrelea.*

- 6 Consultați DOOM 3 și completați lista de exemple cu alte adverbe potrivite.
- 7 Completați o *pagină de jurnal* ca pentru ziua de ieri. Utilizați diverse adverbe. Subliniați-le și explicați oral ortografia lor.

8

Lucru în perechi. Cercetați proverbul.

- Ce spații se au în vedere prin adverbele *acolo* și *unde*?
 - Pe ce experiență se bazează această afirmație?
 - Care alte produse pot înlocui *trandafirul* în această sentință?
- > *Trandafirul nu e prețuit acolo unde crește.*

Scrieți corect!

Acuși	Alaltăieri
Anșart	Astă-seară
Așadar	De aceea
De asemenea	Deunăzi
După-amiază	După-amiezile
După-prânz	După-masă
Iarăși	Răspoimăine

Locuțiunea adverbială

Locuțiunile adverbiale sunt structuri unitare care se comportă ca un adverb: *cot la cot*, *pe îndelete*, *în niciun caz*.

Locuțiunile adverbiale au diferite structuri, constituindu-se din prepoziții, substantive, adjective, adverbe, numerale: *de jur împrejur*, *fir cu fir*, *de-a lungul*, *pe neobservate*.

În cadrul locuțiunilor, cuvintele constituente nu mai au nici sensul propriu, nici posibilitatea de a-și schimba forma morfologică: *pe de rost*, *cu grijă*, *de bună seamă*.

1

Citiți informația din casete. Determinați din ce părți de vorbire sunt constituite locuțiunile date. Verificați dacă elementele lor componente nu-și schimbă forma.

În față, în spate, în urmă, la dreapta, ici și colo, colo și colo, de dimineață, într-un rând, în permanență, după aceea, din când în când, bob cu bob, cu asprime, de nevoie, de-a berbeleacul, cu grămada, cu siguranță, fără îndoială, așa și-așa, cel puțin, cât pe ce, de exemplu, de aceea, pentru asta, cu toate acestea.

2

Documentați-vă și explicați, în cuvinte proprii, ce sens au locuțiunile adverbiale. Ilustrați în enunțuri sensurile a cinci locuțiuni pe care nu le utilizați frecvent.

De-a pururi, de azi înainte, de așa manieră, de-a valma, de azi pe mâine, de bună seamă, de comun acord, de cu seară/toamnă/vară, de gata, de la un capăt, cu noaptea-n cap, din vreme-n vreme, pe din două, cu hurta.

Ce verbe regente admit locuțiunile *de comun acord*, *de-a pururi*, *cu noaptea-n cap*, *pe din două*, *de-a valma*?

Locuțiunile adverbiale și adverbele compuse din cuvinte care își păstrează înțelesul se scriu separat: *de abia, de aceea, de jur împrejur, pe atunci, pe de rost, pe din dos*.

- 3 Rescrieți comparația din prima coloană împreună cu adverbul sau locuțiunea adverbială echivalentă. Arătați în enunțuri echivalența lor.

Ca de la om la om	perfect
Ca din senin	nerăbdător
Ca frunza pe apă	inedit
Ca nimeni altul	pe neașteptate, fără veste, dintr-odată
Ca pe ghimpi	ușor, lent
Ca pe note	sincer, deschis, prietenește

- 4 **Lucru în echipe.** Discutați și elaborați împreună o prezentare a informației de care dispuneți în legătură cu verbul și relațiile lui cu alte părți de vorbire, completând enunțurile:

- Verbul este o parte de vorbire flexibilă, la fel ca și, ..., ... ,
- Categoria modului indică ...
- Forma de timp a verbului arată ...
- Formele care nu au persoană se numesc ...
- Locuțiunea verbală trebuie să conțină neapărat ...
- În locuțiunea verbală, se schimbă numai ...
- Forma inițială a verbului se numește ...
- Supinul este o formă apropiată de ...
- Participiul este o formă apropiată de...

PROBĂ DE EVALUARE FINALĂ

Prezentare de grup: poster electronic

- ✓ Documentați-vă individual, din sursele disponibile la bibliotecă și din resursele digitale, în privința specificului verbului ca parte de vorbire.
- ✓ Discutați și elaborați împreună o prezentare a informației de care dispuneți în legătură cu verbul și relațiile lui cu alte părți de vorbire, structurând-o într-un poster electronic.

Un **poster electronic (E-Poster)** sau digital este elaborat în format Word, PowerPoint, Photoshop, Corel, Pinterest etc.

Aventură, călătorie

La finele acestei unități de învățare, veți putea:

- distinge trăsăturile specifice ale textului literar și nonliterar;
- elabora texte reflexive, funcționale, imaginative pe diferite suporturi;
- exprima un punct de vedere propriu privind o prezentare orală pe o temă.

Pre-text

Unde călătorim, astăzi, noi sau conaționali, prietenii și cunoștii noștri?

- Ce ne surprinde cel mai mult?
- Ce îi surprinde cel mai mult pe străinii care ne vizitează țara și locurile cunoscute de noi?

Balta Albă de Vasile Alecsandri

Într-o seară din luna trecută eram adunați mai mulți prieteni, toți lungiți pe divanuri, după obiceiul oriental, și înarmați de ciubuce mari, care produceau o atmosferă de fum vrednică de sala *selamlicului* a unui pașă. Afară cerul era învelit de nori vineți, care se spărgeau deasupra Iașului, cu gând de a-l spăla de glod și de păcate; dar în zadar ei își vărsau sudorile!... Eforia nu încuviințase proiectul lor!

Printre noi se găsea un tânăr zugrav francez, care pentru întâia dată ieșise din țara lui spre a face un voiaj în Orient.

– Domnilor, ne zise el, vă mărturisesc cu rușine că, pân-a nu veni în țările d-voastră, nici nu prepuneam că se află în Europa o Moldavie și o Valahie. Dar nu mă plâng nicidcum, de vreme ce, ca un Columb, am avut plăcere a descoperi eu însumi aceste frumoase părți ale lumii și a mă încredința că, departe de a fi locuite de antropofagi, ele cuprind în sânul lor o societate foarte plăcută.

O gravură reprezentând *diligența*, o formă de vagon, o trăsură cu patru roți, trasă de cai de închiriat la Paris. Datată din sec. al XIX-lea

- Domnule, răspunse unul din noi, nu te încrede așa lesne în descoperirea d-tale, pentru că cine știe dacă pân-în sfârșit nu-i fi pus în frigare și ospătat de sălbaticii acestor țări!

- Domnilor, adăugă străinul râzând, vă înștiințez că, de-oi mai ședea multe zile la masa de la tractirul dlui Regensburg, sălbaticii ce-or vroi să mă prefacă în friptură nu or găsi pe mine decât pielea și oasele. Cu toate acestea, pân-a nu mă face jertfa descoperirii mele, dați-mi voie să vă istorisesc și eu partea cea mai curioasă din călătoria mea.

Plecând din Paris spre a întreprinde un voiaj în Orient, lucru ce, precum știți, s-a făcut astăzi de modă, am ajuns bun sănătos la Viena; și de aici m-am imbarcat pe un vas de vapor cu gând de a coborî Dunărea pân-în Marea Neagră, fără a mă opri nicăieri.

Cred că nu e niciunul din d-voastră care să nu fi făcut voiajul Dunării și să nu se fi mirat ca mine de sălbatica frumusețe a malurilor acestui râu între Banat și Serbia. E de prisos dar să vă mai vorbesc de acei munți plini de peșteri adânci și înveliți cu păduri vechi, precum și de Porțile de Fier, și de Turnul-Severinului, și de rămășițele podului lui Traian.

Voi mărturisi însă că, cu cât mă depărtam de centrul Europei și mă apropiam de țările d-voastră, curiozitatea mea creștea. În toate părțile vedeam o altă lume, pe care nici o visasem. Din toate părțile auzeam răsunând pe podul vaporului cuvintele: valah, Valahia și, în neștiința mea vrednică de veacul de aur, nu înțelegeam ce însemnau acele enigme, pentru că eu eram încredințat că, de la granița nemțească și până în Marea Neagră, se întindea numai Turcia Europei.

În sfârșit căpitanul, ce vorbea puțin franțuzește, îmi tâlmăci că pământul ce se vedea de-a stânga noastră se numea Valahia și că era locuit de un neam de oameni cu totul străini de nația otomană!... Să vă spun mirarea mea la această descoperire e peste putință! Atâta numai voi mărturisi că, de așa fi avut atunci sub mână pe profesorul meu de geografie, l-aș fi aruncat în Dunăre!

Din ceasul acela mă simții cuprins de un dor nemărginit de știință și hotărâi a studia cu

de-amănuntul această țară necunoscută mie și acel neam de oameni atât de nou pentru mine. În urmare, țineam neconținut privirile mele pironite pe malul stâng al Dunării, cu sperare de a zări ceva care să-mi înmulțească cunoștințele asupra Valahiei; dar se vede că această provincie vroia să mă pedepsească, căci ea nu-mi arăta altă decât șesuri pustii ce se uneau cu cerul în depărtare.

Din vreme în vreme însă zăream câte o ființă rătăcită pe acele câmpii fără margini sau câte o adunătură de bordeie coperite cu stuh; dar nu puteam înțelege de departe dacă acea ființă era om și dacă acele locuințe primitive formau un sat. Îmi închipuiam deci Valahia ca un soi de pustiu vânturat de cărduri de fiare sălbatice și de oameni pribegi ca în sânul Africii... Râdeți, domnilor? dar bun e Dumnezeu! m-oi întâlni eu vreodată cu profesorul meu de geografie!

Oprindu-se vaporul la Brăila, mă hotărâi a mă coborî pe uscat și a întrerupe călătoria mea în Orient, pentru de a mă rătăci câtăva vreme în câmpiile Valahiei. Speram să intru într-o viață nouă și plină de întâmplări originale. Mă pregăteam a-mi apăra zilele împotriva fiarelor primejdioase și a cetelor de hoți ce gândeam că aş întâlni în calea mea. Îmi încărcam deci pistoalele și sării din corabie pe pământ, cu gând de a răsturna jos pe cel întâi valah ce s-ar înainta spre mine... Niciunul din oamenii adunați pe mal nu mă băgă în seamă, și, în loc de dușmani, mă trezii față-n față cu consulul francez din Brăila,

Carl Spitzweg, *Englezi în Anagoria Campagna*. 1845

Theodor Aman, ilustrație la *Balta Albă*, de Vasile Alecsandri

care, cunoscându-mă de compatriot, mă pofti la dânsul acasă.

La consulat se aflau adunați mai mulți străini care vorbeau cu mare entuziasm de o baltă făcătoare de minuni ce se descoperise în Valahia, de vro câțiva ani, și care se numea Balta Albă.

După zisa acelor prieteni ai domnului consul, peste zece mii de oameni se găseau acum împrejurul acelei bălți și se lecuiau, văzându-i cu ochii, de tot soiul de patimi. În acel izvor de tămăduire orbii câștigau vederile, surzii auzul, ologii picioarele, bătrânii puterile!

Cum auzii pomenind de o asemenea minune, rugai pe dl consul să-mi înlesnească vreun chip de a mă duce îndată la Balta Albă, și, peste o jumătate de ceas, un arnăut intră în salon vestindu-mi că trăsura era gata. Îmi luai un sac de drum și mă coborâi iute în uliță.

Când acole, ce să văd?... În loc de malpost sau de diligență, o cutioară plină de fân, pe patru roți de lemn cu spițele stricate.

Patru cai mici, numai oasele și pielea, pe care erau săpate urme adânci de bici, și un om sălbatic, bărbos, zdrențăros și înarmat cu un harapnic lung de un stângen!... Acesta era echipajul meu!

Rămăsei încremenit la o așa de ciudată priveliște, dar consulul ce se coborâse după mine începu a râde și, incredințându-mă că acela era chipul de a călători în Valahia, mă îndemnă a mă sui în căruță.

– N-ai grijă, adăugă el; cu trăsura aceasta primitivă și cu caii aceștia care seamănă mai mult

a niște mâțe postite vei face un drum de care ți-i aduce aminte cât vei trăi. Ține-te bine, însă!

Primii aceste sfaturi ca o glumă din partea compatriotului meu și, clătînând din cap, drept semn de îndoială, mă aruncaii în cutie, strigând la postaș: *allons!*

Deodată căruța fugi de sub mine ca un șarpe! iar eu, făcând în aer o tumbă neașteptată, mă trezii pe pavea. Ce se întâmplase? nu știu. Atâta numai îmi aduc aminte că, în vreme cât m-am sculat din colb, amețit și zdruncinat, echipajul meu se făcuse nevăzut.

Consulul își ținea șoldurile de răs, și oamenii din uliță, care fuseseră față la această întâmplare comică, ziceau hohotind: *neamțo dracoli!*

Peste zece minute căruța veni înapoi ca să mă ia de a doua oară. Postașul se zbucliuma de răs pe cal; iar eu, astfel eram de tulburat, încât mi se părea că și roțile râdeau scârțâind de mine!

Mă urcai în sfârșit de iznoavă pe cuibul acel de fân; dar astă dată mă apucaii cu mâinile țeapăn de căruță: *Allons.*

– *Alon*, domnule! strigă postașul și, înțepinindu-se în scări și chiuind ca un furios, și pocnind grozav din harapnic, el porni ca o bombă.

Ce să vă spun, domnilor?... De când sunt nu mi-am închipuit o alergare așa de infernală, un lucru atât de original!

Într-un nor de colb ce zbură pe fața pământului, caii alergau ca și când ar fi intrat dracul într-înșii; căruța fugea încât nu mai avea vreme să scârțâie; roțile se alungau, săltând din hopuri în hopuri și azvârlindu-mă în sus ca pe

o minge; surugiul țipa, vorbea, pocnea de asurzea câmpii; iar eu... dacă mi-ar fi fost cu puțință să mă las cu mâna de trăsură și s-o bag în buzunarul cu pistoalele, aș fi intrat într-un păcat, negreșit. Un vârtej grozav mă cuprinsese în sânul aceluia *steplechasse* diavolesc; ochii îmi ieșeau din cap, creierii mi se clătinau ca o apă într-o garafă, șoldurile mă dureau, dinții îmi clănțăneau, urechile îmi țiuiau; și de câte ori mă văitam la vreun hop mai adânc, de câte ori strigam: ai, ai! postașul îmi răspundea: hai, hai, domnule! și bătea caii din nou, și chiuia încă mai sălbatic, și căruța fugea încă mai iute, și eu amețeam încă mai tare.

(...)

Înspre seară ne duserăm călări iarăși pe malul bălții, cu gând de a face o primblare cu vaporul! Înțelegeți prea bine, domnilor, că ideea unui vapor pe Balta Albă era în stare să-mi aducă o mirare nemărginită; dar când zării mașina ce purta un nume atât de falnic, începui a râde ca un nebun. Vaporul Bălții Albe era o plută de grinzi, având un cort mare drept coperiș și două roți mici de moră aninate pe laturile ei. Acele roți, care îi meritaseră numele de vapor, erau învărtite în apă de patru oameni și, prin mișcarea lor, purta încet pluta pomenită pe fața bălții.

Ne suirăm pe dânsa vro treizeci de persoane, dame și cavaleri, precum și o bandă de lăutari țigani și, până la opt ceasuri de seară, făcurăm o primblare sentimentală sub razele lunii ce se ridicase în cer. Damele se cam temeau de furtuni și alte întâmplări ale navigării, dar cavalerii care stau pe lângă dumnealor le făcură jurământ de a le scoate înot din orice primejdie, și așa ne întoarserăm la mal teferi, voioși și gata de a merge la balul ce se da în satul Balta-Albă.

Acel bal, care era menit spre a-mi răsturna toate ideile mele asupra stării sălbatice a Valahiei, mă aduse într-o încântare neașteptată! Peste două sute de persoane adunate într-o sală mare, ce purta nume de Cazino, alcătuiau o societate

Henri de Toulouse-Lautrec,
Pasagera în cabină. 1896

cu totul europenească atât prin toaletele lor plăcute, cât și prin ale lor maniere civilizate. Vă las dar să gândiți, domnilor, ce impresie îmi făcu acea adunare, mie care eram încă asurzit de strigările furioase ale postașului din Brăila, mie care eram încă stâlcit de patul casei străjerului, mie, în sfârșit, care asistasem la scenele din târgul așezat pe malul bălții! Dar, mai cu seamă, când făcui cunoștință cu câte-va dame românce tinere și frumoase și când le auzii pe toate vorbind limba franceză întocmai

ca niște pariziene, credeți-mă că mă socotii în palatul încântat al unui vrăjitor.

Ochii damelor atât de fermecători, zâmbetele lor grațioase, glasurile lor dulci, taliile lor bine făcute și care se mișcau repede în figurile contradansului sau treceau ca fantasmе albe în vârtejul valsului; acel amestec de flori, de toalete scumpe, de lumini și de muzică mă îmbătaseră atât de mult, încât uitasem de tot că mă aflam în fundul Europei, pe marginea Orientului. Și când se sfârși balul și când ieșii din sală și mă găsii iar într-un câmp pustiu, nu mă putui opri de a zice cu cea mai adâncă încredințare: „În adevăr, Valahia este o țară plină de minuni! una din țările care sunt descrise în Halima!”

După vro două ceasuri, îmi luai adio de la prietenii mei de baltă și mă pornii spre Galați într-o brișcă jidovească, cu gând de a mă sui în vaporul Țarigradului. Lăsați satul în urma mea și mă afundai în câmpii, după ce întâlnii în cale-mi vro două companii de cavaleri și de dame, ce se primblau cu lăutari pe lună.

Iată, domnilor, istoria voiajului meu la Balta Albă. În 24 de ceasuri am văzut atâtea lucruri nepotrivite, atâtea contraste originale, că nu știu nici acum dacă Valahia este o parte a lumii civilizate sau de este o provincie sălbatică! Dumneavoastră, domnilor, care mă încredințați că nu-i nicio deosebire între Valahia și Moldova, puteți să-mi talmăciți această problemă.

Sfârșit!

(*Calendarul Albinei*, 1848)

Vasile ALECSANDRI

(n. 1821, Bacău – d. 1890, Mircești, Iași)

Poet, prozator, dramaturg român, fondator al dramaturgiei naționale, scriitor exponențial al romantismului românesc. Cărți și opere de referință: *Doine și lăcrămioare*; *Legende istorice*; *Ostașii noștri*; *Pasteluri*; *Istoria unui galbân*, *Balta Albă*, *Despot-Vodă*; *Chirița în Iași*; *Chirița în provincie*.

I. Lumea cuvintelor

- 1 Precizați și explicați sensul cuvintelor: *ciubuc*, *selamic*, *pașă*, *eforie*, *harapnic*, *antropofag*, *tractir*, *consul*, *olog*.
- 2 Scrieți un sinonim frecvent utilizat al cuvântului *voiaj*.
- 3 În ce relație se află cuvintele: *trăsură*, *diligentă*, *echipaj*, *căruță*?
- 4 Scrieți forma corectă, actuală, a următoarelor cuvinte folosite de autor în formula acceptată la mijlocul secolului al XIX-lea: *carele*, *frățez*, *a prepune*, *Evropa*, *soțietate*, *șerpe*, *sămn*, *am agiuns*, *videam*, *cu deamăruntul*, *prietini*, *giumătate*.
- 5 Precizați, consultând enciclopediile electronice, ce dimensiune presupune sintagma „lung de un stânjîn (= stânjîn)“.
- 6 Observați prezența unor cuvinte și expresii franceze, precum „Allons!“, și explicați sensul lor.
- 7 Comentați sintagma „neamțo dracoli“ (înțeleasă astfel de călătorul francez), deducând ce a rostit de fapt personajul român, amuzându-se de neîndemânarea străinului.

II. Lumea textului

- 1 Citiți textul integral al nuvelei *Balta Albă* de Vasile Alecsandri.
- 2 Comentați relația dintre aparențele așteptate și realitățile prozaice, surprinsă în prima aventură, odată cu coborârea călătorului francez la Brăila. Cui se datorează această scenă amuzantă?

Oprindu-se vaporul la Brăila, mă hotărâi a mă coborî pe uscat și a întrerupe călătoria mea în Orient, pentru de a mă rătăci câtăva vreme în câmpiile Valahiei. Speram să intru într-o viață nouă și plină de întâmplări originale. Mă pregăteam a-mi apăra zilele împotriva fiarelor primejdioase și a cetelor de hoți ce gândeam că aş întâlni în calea mea. Îmi încărcai deci pistoalele și sării din corabie pe pământ, cu gând de a răsturna jos pe cel întâi valah ce s-ar înainta spre mine... Niciunul din oamenii adunați pe mal nu mă băgă în seamă, și, în loc de dușmani, mă trezii față-n față cu consulul francez din Brăila, care, cunoscându-mă de compatriot, mă pofti la dânsul acasă.

- Observați câteva detalii care să demonstreze că naratorul nu forțează nota să ne amuze, ci doar relatează întâmplările cât se poate de sincer și obiectiv.

Rețineți!

Nuvela este o specie a genului epic în proză, de obicei (dar nu neapărat) mai mare decât povestirea și mai scurtă decât romanul. Printre calitățile nuvelei, ca gen de proză scurtă, este obiectivitatea (naratorul este detașat de cele relatate, ca un observator) și caracterul rotund (revenind la un punct inițial sau construind un parcurs narativ încheiat). Uneori, nuvela include (ca și în cazul textului lui Alecsandri) o povestire (sau câteva) „în ramă”.

- 3 Cine începe să povestească această istorie?
- Cine este al doilea (și principalul) narator?

- 4 Unde începe „povestirea în ramă”?

Aflați mai mult!

Povestirea în ramă este un procedeu prin care o narațiune independentă se încadrează într-o altă narațiune mai amplă.

- 5 La începutul istoriei, naratorul enumeră o serie de denumiri geografice. Scrieți-le pe caiete și determinați poziția lor geografică pe hartă.
- 6 După imbarcarea la Viena și până la descinderea lui la Brăila, vaporul cu călătorul francez străbate Dunărea, care trece prin câteva orașe mari (capitale) și prin câteva țări. Urmăriți pe hartă și identificați țările prin care trece sau pe care le desparte Dunărea până a ajunge la Marea Neagră. Raportați-vă paralel la entitățile politice și geografice din momentul călătoriei și la cele de astăzi.
- 7 Comentați tablourile poetice surprinse în unele secvențe desfășurate sau în fraze precum: a) „Afară cerul era învelit de nori vineți, care se spargeau deasupra lașului, cu gând de a-l spăla de glod și de păcate; dar în zadar ei își vărsau sudorile!... Eforia nu încuviințase proiectul lor!” și b) „șesuri pustii ce se uneau cu cerul în depărtare”.
- Identificați și alte secvențe de acest gen și numiți figurile de stil care fac imaginile mai plastice.
- 8 Cum apreciați cunoștințele geografice ale călătorului francez?
- Cine se face vinovat de aceste cunoștințe și ce pedeapsă îi inventase călătorul?
 - Cu ce sens folosea francezul cuvântul *Orient*? E vorba de o situație geografică? Despre încadrarea teritoriului în noțiunea de domeniu al Imperiului Otoman?
- 9 Ce înseamnă, în sens geografic și istoric, „o Moldavie și o Valahie”? Care ar fi sinonimul lor unificator, pe parcursul istoriei? Amintiți-vă de la orele de istorie despre destinul acestor ținuturi în 1848, 1859, 1892.
- 10 Ce puteți să spuneți despre timpul și locul acțiunii nuvelei lui Vasile Alecsandri?
- Cât de important este să înțelegem timpul în care se desfășoară acțiunea?
 - Ce legătură este între locul și timpul acțiunii din acest text?

Rețineți!

Conexiunea esențială a relațiilor temporale și spațiale, realizată artistic în literatură se numește **cronotop** (de la grecescul *cronos* (=timp) și *topos* (=loc), denumind o legătură logică și indestructibilă între aceste coordonate într-un text literar. Acest termen simbiotic dintre timpul și locul acțiunii unei opere literare, cu toate relațiile care se stabilesc între aceste dimensiuni, s-ar traduce cam așa: *timpspațiu*. Unitatea aceasta e sugerată de *teoria relativității* a lui Albert Einstein, în contextul în care, într-un spațiu tridimensional, timpul e abordat ca o a patra dimensiune.

Mihail Bahtin, care a introdus termenul în circuitul larg literar, explica fenomenul în felul următor (făcând trimitere și la teoria relativității):

„În cronotopul literar și artistic există o contopire a semnelor spațiale și temporale într-un întreg semnificativ și concret. Timpul aici se îngroașă, devine mai dens, devine vizibil artistic; spațiul este dens, atras în mișcarea timpului, a intrigii, a istoriei. Semnele timpului se dezvoltă în spațiu, iar spațiul obține semnificații și poate fi măsurat prin timp. Această interpătrundere a liniilor și împletire a semnelor caracterizează cronotopul artistic”.

- 11 Un text precum este *Balta Albă* nu poate fi repovestit fără elemente de descriere a unor locuri și situații, care naratorului i se par exotice. Scrieți un rezumat al nuvelei, în care să intercalați secvențe descriptive.

De exemplu:

Discuția de la Iași. „Afară cerul era învelit de nori vineți, care se spărgeau deasupra Iașului...”

...

Plecarea spre Balta Albă cu „diligența românească” („În loc de malpost sau de diligență, o cutioară plină de fân, pe patru roți de lemn cu spițele stricate”).

III. Lumea cărților

- 1 Expuneți-vă opinia despre această afirmație a lui Vasile Alecsandri:

„Adevăratul călător e acela care, când pornește la un drum, își propune să meargă unde l-ar duce fantazia lui, astăzi spre răsărit, mâine spre apus, astăzi pe mare, maine pe uscat. Iar cât pentru acela care se jertfește de bunăvoie unui țel întocmit după harta geografică, acela îl socot un curier însărcinat a se purta pe sineși ca pe un pachet dintr-un loc într-altul”.

- Observați cum consună opinia lui Alecsandri cu ideea expusă de poetul francez Charles Baudelaire:

„Adevărații călători sunt doar cei care pleacă/ Pentru a pleca; inimi ușoare, asemenea baloanelor,/ Ei nu se îndepărtează niciodată de destinul lor/ și fără să știe de ce, spun mereu: Să plecăm!”

- 2 Citiți impresiile scriitorilor Vasile Gârneț și Vitalie Ciobanu după o călătorie la Paris (și în alte centre culturale europene).

Cronica unui periplu literar

de Vasile Gârneț și Vitalie Ciobanu

Paris, 12 iunie 2000, luni

Vasile Gârneț: La Paris, în gara „Montparnasse”, ajungem la orele 14.30. Cobor din tren cu un fel de teamă amestecată cu o nestăpânită curiozitate: cum voi găsi orașul despre care am citit mai multe cărți, prin care m-am plimbat imaginar de atâtea ori? Nu mă las influențat de ceea ce văd în gară, de fapt încerc să privesc cu o veselă superficialitate în jur, păstrându-mi ochiul și creierul pentru alte imagini și peisaje, care să-mi confirme mitul Parisului...

Vitalie Ciobanu: Acum trebuie să spun că am față de „orașul-lumină” un complex de scriitor. A scrie despre Paris este mai greu decât despre un oarecare oraș de provincie, despre Bordeaux, de exemplu, în pofida a ceea ce s-ar crede la prima vedere. Pentru că, în primul rând, este un centru al excelenței, care desfide orice comparație prin imensul său prestigiu de metropolă culturală a Europei și chiar a lumii întregi. Din orice punct al globului l-ai privi – București, Moscova, Dallas, Madrid, Canberra sau Tokio – Parisul emană aceeași strălucire și nu are motive prea mari să se teamă că acest nimb îi va păli, chiar dacă mai ales în ultimele decenii începe să fie serios concurat pe plan cultural de New York. S-au scris mii de cărți despre Paris sau în care capitala Franței figurează ca loc de desfășurare a unei trame oarecare, sunt la fel de banale reacțiile de încântare față de monumentele sale și cele de sfidare a prejudecăților pe care le conservă – nonconformismul unor autori încercând să obtureze același complex de inferioritate. Pentru români, Parisul este „capitala” lor de peste hotare, modelul după care s-a desfășurat modernizarea țării în secolul al XIX-lea și o sursă nesecată de inspirație culturală...

Vasile Gârneț: Văd panorama Parisului, noaptea, din fața bisericii Sacré-Coeur, o splendidă construcție din piatră albă, care răspândește în jur o lumină lăptoasă. Mi-e teamă să descriu cu cuvinte perspectiva care se deschide în fața mea, pentru a nu sărăci imaginile. Aș îndrăzni poate să mărturisesc doar gândul că în prima zi de aflare la Paris e bine să vezi

Bazilica Sacré-Coeur de pe colina Montmartre

orașul de pe colina Montmartre, din fața bisericii Sacré-Coeur. Restul zilelor cobori în vale și, cum s-ar zice, „lucrezi la detalii”, ca unul care a înțeles.

Vitalie Ciobanu: O promenadă pe Champs-Élysées – cel mai lung bulevard din Europa – constituie elementul obligatoriu al unui sejur la Paris. Începe din Place de la Concorde și se încheie cu Arcul de Triumf din Place de l’Etoile-Charles-de-Gaulle, a cărui replică mai mică o avem la București. (...) Am văzut de câteva ori în viața mea fragmente din parada militară de 14 iulie de pe Champs-Élysées, la televiziunea română, încât faptul că trec eu însumi pe acele largi trotuare îmi dă senzația de teleportare... televizată – sunt unul din nenumărații omuleți

Bulevardul Champs-Élysées

care mișună pe micul ecran, figurant anonim într-o emisiune de actualități la care privește, undeva, departe, o familie reunită la masa de prânz.

Vasile Gârneț: În piațeta din fața catedralei Notre-Dame. Lume trântită direct pe asfalt, epuizată de atâta alergătură. Două englezoaice bătrâne mănâncă sandvișuri și comentează elementele de arhitectură ale catedralei. Un pictor care face portrete, momentan fără clienți – ultimul care l-a refuzat am fost chiar eu –, intră în vorbă cu „femeile care dejunează pe asfalt” și le spune ceva despre ornamentele celor trei uși de la intrare. Locul unde se află el, continuă pictorul c-un aer de cunoscător, e cel mai potrivit pentru a observa atent întreaga fațadă a edificiului. Englezoaicele îi dau dreptate și-l servesc cu un sandviș.

Vitalie Ciobanu: Căile de urcuș spre cartierul Montmartre sunt înțesate de mici birturi, unul mai cochet decât celălalt, având fiecare o decorație unică și un ecleraj îmbietor. Deși celebritatea colinei i-ar putea scuti de un asemenea efort de inventivitate, patronii nu se lasă. A conferi localurilor de aici o personalitate inconfundabilă înseamnă a-ți demonstra deopotrivă bunul-gust și condiția financiară. (...) Zăbovim mai mult în Place de Tertre – un loc celebru, poate inima colinei Montmartre, cu multă verdețură și nenumărați pictori: vezi aici enorme expoziții sub cerul liber. Cu siguranță, nu este un profesionalism extrem de ridicat, dar cu asemenea tablouri se fac bani buni aici. Ceea ce le sporește valoarea este *locul* în care sunt pictate, majoritatea reprezentând chiar colina Montmartre sau alte colțuri faimoase ale Parisului. Fiecare casă de aici își are propria istorie, se leagă de numele unei personalități artistice de renume, franceză sau străină. E fascinant să descoperi identitatea acestor clădiri...

E frumos, e *kind*, e *lovely*, dar acum, după ce am gustat „pe viu”, din mitul Montmartre, nu-mi pot reprima o ușoară insatisfacție. Îmi imaginasem acest „paradis al artiștilor” mai mare ca suprafață și mai fastuos nu știu cum. Deziluzia mea are o explicație simplă: se întâmplă mereu cu locurile importante, faimoase, pe care datorită celebrității lor le decorăm cu tot felul

de atribute exotice. Impactul cu realitatea este de regulă frustrant, pentru că dezgolește contururile reale, finite ale toposului visat, pe care nu le mai poți dilua și extinde fără a te situa pe un teren fals, într-un fel de impostură sentimentală. Imaginația înnobilează ignoranța, dar nu o mai absolvă atunci când își pierde inocența.

Catedrala Notre-Dame din Paris

Vasile Gârneț: De dimineață, cinci ore în Musée de Louvre. Nu mă impacientez ca la Prado, alergând din sală în sală, pentru că oricum nu voi reuși să văd prea mult și pe îndelete, mai ales că aici totul este la o dimensiune mai mare. Starea aceasta de liniște și împăcare mă va face, probabil, să rezist mai mult timp oboselii. Scări enorme, maiestuoase, coloane uriașe din marmură albă, nivele care coboară în subteran, etaje care urcă, escalatoare silențioase... Ajuns aici din îngheșuiala apartamentului în care trăiește, omul se simte complexat, redus la condiția lui de ființă fragilă. Impresia puternică, fascinația pe care ți-o lasă vizitarea muzeului se datorează în mare parte și arhitecturii lui interioare.

Sala unde este expusă *Mona Lisa* lui Leonardo da Vinci. Lume multă, care se fotografiază și se filmează pe fundalul tabloului. Unii încremesc minute în șir în fața picturii și sunt rugați să se ferească de către cei care așteaptă. Exclamații și comentarii în mai multe limbi: franceză, spaniolă, germană, japoneză, rusă... Apoi clipe de tăcere, o tăcere murmurată. Gioconda provoacă, peste secole, un catharsis colectiv. Participi la el fără să sesizezi momentul alunecării în această sensibilitate afișată a mulțimii. Și nici nu-ți mai pare atât de vulgară...

La etajul II pictură flamandă, olandeză și franceză. Rubens – o opulență a formelor care marginalizează subiectele picturilor. Autorul *Vânătorii de lei* nu-mi mai place de mult. Manet, *Portretul lui Zola*, superb (scriitorul înfățișat printre cărți și gravuri). Urmează Cézanne, Van Gogh, Gauguin, Monet, Poussin... Multe lucrări splendide, dar simt că nu mai am puterea să asimilez, că nu mai disting detaliile, elementele care mă fac să memorizez o pictură sau alta. E aproape un sacrilegiu desantul acesta cultural, doar de câteva ore, într-un asemenea muzeu. Îți trebuie zile, poate săptămâni întregi să vii prin aceste săli, să poți afirma că ai văzut Louvre.

În sala de antichități grecești, lângă statuia *Venerii din Milo*, un grup de japonezi, însoțiți de ghid. Sunt mulți și ascultă tăcuți ca niște elevi. Limba japoneză îmi sună la fel: ritm sacadat, scurt, icnit. După ce ghidul își încheie prezentarea, turiștii japonezi se filmează și se fotografiază pe rând lângă statuia frumoasei...

Vitalie Ciobanu: Pe rive gauche, asăzi la un adevărat spectacol înfățișat de tarabele buchișiștilor – faimosul trib parizian al traficantilor de bunuri simbolice, cărora îți este peste puțință să nu le faci hatârul, dacă treci pe acolo. Au de toate sub umbrarele lor ponosite: gravuri medievale și contemporane, cărți rare, obiecte de artă, curiozități numismatice, cărți poștale, mărci și afișe din diverse perioade, multe altele. Disponibilitatea lor este infinită. Îmi satisfac o veche dorință și-mi cumpăr o hartă a Europei de la 1637. Harta înfățișează un conglomerat de teritorii colorate pestriț, amintind vag conturul națiunilor de azi. În apele ce scaldă Europa dinspre sud, vest și nord-vest – Mediterana, Oceanul Atlantic și Marea Nordului – plutesc zugrăvite

galioane cu pânzele în vânt: suntem în epoca marilor cuceriri geografice. Lumea era în proces de extindere, Europa însăși se afla într-o ebuliție din care puțini ar fi putut spune la vremea respectivă ce va ieși. Azi, situația nu este sensibil diferită față de „instabilitatea” (cum am spune noi azi) de acum 460 de ani. Doar că în raport cu veacurile trecute, am acumulat o experiență mult prea scump plătită pentru a ne permite luxul de a o ignora și există aspirația unor spirite creatoare de a stăpâni și gândi această entitate în curs de reformulare, numită Europa, de a-i reda unitatea prin valorile sale fundamentale, chiar dacă Europa este deocamdată continentul unor vârste istorice diferite. A le înțelege și reconcilia constituie marea provocare culturală a anilor ce vin.

Publicul din Muzeul Luvru

Vasile Gârneț: Pentru contrast, după Luvru, e bine să vizitezi Centrul Național de Artă și Cultură Georges Pompidou, situat în cartierul Beaubourg. Este o întregă instituție creată în scopul difuzării și popularizării creației moderne și contemporane, în toate formele sale. Clădirea Centrului este ea însăși frapantă, și reprezintă un scandal, judecat după canoanele artei tradiționale: o uriașă cutie de sticlă plasată în interiorul unei carcase de oțel... Ultimele trei etaje sunt ocupate de Muzeul Național de Artă Modernă, cuprinzând colecții de la începutul secolului al XX-lea: Matisse, Kandinsky, Dalí, Picasso, Kupka, Bonnard, Miro, Victor Brauner, Modigliani etc. Apuc să văd mai bine secțiunea cu *pop art*, *noul realism*, anti-form, artă conceptuală. Foarte multe instalații, mijloace

Centrul Cultural Georges Pompidou

multimedia, abstracții geometrice, artă cine-tică. Toate acestea se adresează, în mod sigur, altor centre de percepție ale creierului decât creația obișnuită. Dacă nu ești un cunoscător, trebuie să decizi: accepți sau nu să te situezi în interiorul acestui mod de a produce și recepta... frumosul. Un efort pe care nu oricine este dispus să-l facă. Aparent, regula este aceeași: esteticul rămâne încuiat într-o metaforă, dar expresia acesteia deranjează, reprezintă o făcătură industrială, în fața căreia a exulta artistic și se pare, oricât de riscant ar suna, un gest ridicol.

Alături de Centrul Pompidou se află Atelierul lui Constantin Brâncuși, pe care marele sculptor român l-a lăsat moștenire statului francez. Studioul este accesibil cu biletul de intrare în Muzeu (30 F) și păstrează o colecție unică a lucrărilor artistului, inclusiv uneltele sale de lucru, protejate cu un perete de sticlă circular. Când am intrat noi, un grup de studenți, probabil de la Arte, stăteau în-

tr-un ungher, impasibili la vizitatori, și făceau schițe după sculpturile artistului. Am interpretat devoțiunea și concentrarea lor ca un omagiu adus lui Brâncuși, omagiu din care însă nu cred că sentimentul național românesc se poate alimenta fără a-și pune anumite întrebări. Valoarea creației lui Brâncuși este proiectată în universalitate, acolo unde multe din achizițiile specificului nostru național ezită să se resoarbă, nu numai din lipsa unor „căi de acces”, furnizate de marile spirite, cât mai ales din cauza unei mentalități de autarhie politică și culturală, greu de dislocat. Tot aici, sunt și câteva instalații electronice, video, computere cu informații despre Brâncuși și despre prietenii săi de la Paris. Pentru cineva grăbit și mai puțin cunoscător al biografiei sculptorului, datele pe care le găsește acolo îi spun foarte puțin despre originile românești ale lui Brâncuși. Mai toți care trec pe aici – cu excepția românilor – îl consideră un artist francez.

(Fragmente din cartea *Literatur Express. Europa de la fereastra vagonului*, Editura Cartea Românească, 2007)

- 3 Identificați pasajele în care geografia se întâlnește cu istoria și cultura.
- 4 Care sunt locurile și personalitățile „cunoscute” de autori încă înainte de a vizita Parisul?
- 5 Documentați-vă și relațați ce știți despre conașionali noștri care au vizitat Franța, au trăit sau trăiesc în această țară (Vasile Alecsandri, Alecu Russo, Mircea Eliade, Emil Cioran, Eugene Ionesco, Paul Goma, Matei Vișniec, Tatiana Țibuleac ș.a.)?

- 6 Scrieți o listă de locuri geografice, obiective culturale și turistice sau nume de personalități (din domeniul culturii, artei, politicii, sportului etc.) care v-au devenit familiare fără să le fi vizitat. Argumentați-vă dorința de a le vizita pe viu.

IV. Dincolo de cărți

- 1 De unde vă informați despre cum sunt alte locuri, țări și popoare?
- 2 Scrieți un eseu argumentativ în care să demonstrați că orice călătorie în alte spații geografice și politice sau orice comunicare cu un străin presupune un *dialog cultural*, un schimb de *valori și repere culturale*.
- 3 Povestiți propriile impresii sau întâmplări cu prietenii voștri care au vizitat alte locuri decât cele cunoscute în copilărie: cei care au trăit în localități de câmpie vizitând localități din zonele de pădure sau invers; sau, eventual, țări străine. Care au fost detaliile care i-au uimit sau i-au surprins?
- 4 Știți ce este o *călătorie virtuală*? Ați călătorit vreodată virtual? E cum ai naviga pe internet, cu o destinație turistică precisă, de la cele istorice (d.e. Mesopotamia sau Egiptul Antic) la cele moderne (insulele Haway sau Dubai, de ex.). Apropo, o informare sau o călătorie virtuală înaintea unei excursii pe viu este utilă. În acest sens, o sursă virtuală precum Netul este o primă fereastră deschisă spre lume.
 - Pentru a călători virtual: a) bifați și accesați locația/destinația (o țară, un oraș, un muzeu); b) cercetați oferta propusă de motoarele de căutare; c) accesați sursa. Călătorie plăcută!
 - Descrieți o călătorie virtuală realizată și împărtășiți-vă impresiile.
- 5 Ce importanță au contactele interculturale?
- 6 Care sunt valorile culturale naționale ce coincid cu cele europene?
- 7 Ce valori europene urmează să le achiziționăm și să ni le asumăm? Apelați și la cunoștințele acumulate la istorie și educație pentru societate.

Muzeul Luvru din Paris

Atelier Brâncuși în capitala Franței

Sintaxa (I) (actualizare)

1 Amintiți-vă ce este propoziția, fraza, enunțul. Aduceți exemple. Explicați prin ce se deosebește **propoziția** de **frază**.

2 Rescrieți fraza. Marcați prin bare oblice propozițiile, numerotându-le consecutiv.

Gramatica este pentru limbă ca și schela pentru o clădire: o ajută să se ridice, dar, pentru ca adevărata frumusețe a clădirii să poată fi văzută, schelele trebuie coborâte.

 Examinați în amănunt asocierile *gramatică – schelă; limbă – clădire*.

 Găsiți alte asocieri posibile în spiritul acestei comparații.

3 Copiați pe caiet enunțul de mai jos, lăsând câte un rând liber, și subliniați, cu semnele convenționale cunoscute, toate cuvintele conform funcției lor sintactice. Indicați deasupra fiecărei părți de propoziție prin ce parte de vorbire este exprimată.

De atunci și până astăzi colonii de lumi pierdute vin din sure văi de haos pe cărări necunoscute.

Mihai Eminescu. *Scrisoarea I*

4 Dezvoltați propoziția simplă, adăugând diferite atribute și complemente. Înscrieți trei dintre variantele obținute.

Au înflorit ghiociei.

 Determinați la ce părți de vorbire se referă atributele și complementele pe care le-ați adăugat.

5 **Lucru în grup.** Integrați propozițiile separate într-o frază (originalul aparține lui Fănuș Neagu):

ca să-mi inunde
pentru totdeauna
ființa cu cel mai
scump vis

de-atunci au rămas înscrise în mine
frumusețea de neîntrecut a drumului
pe ceair, clipocitul stelelor spre Moldova
și vuietul ireal al Dunării

care parcă venea
pe sub pământ

 Examinați toate variantele posibile ca topică.

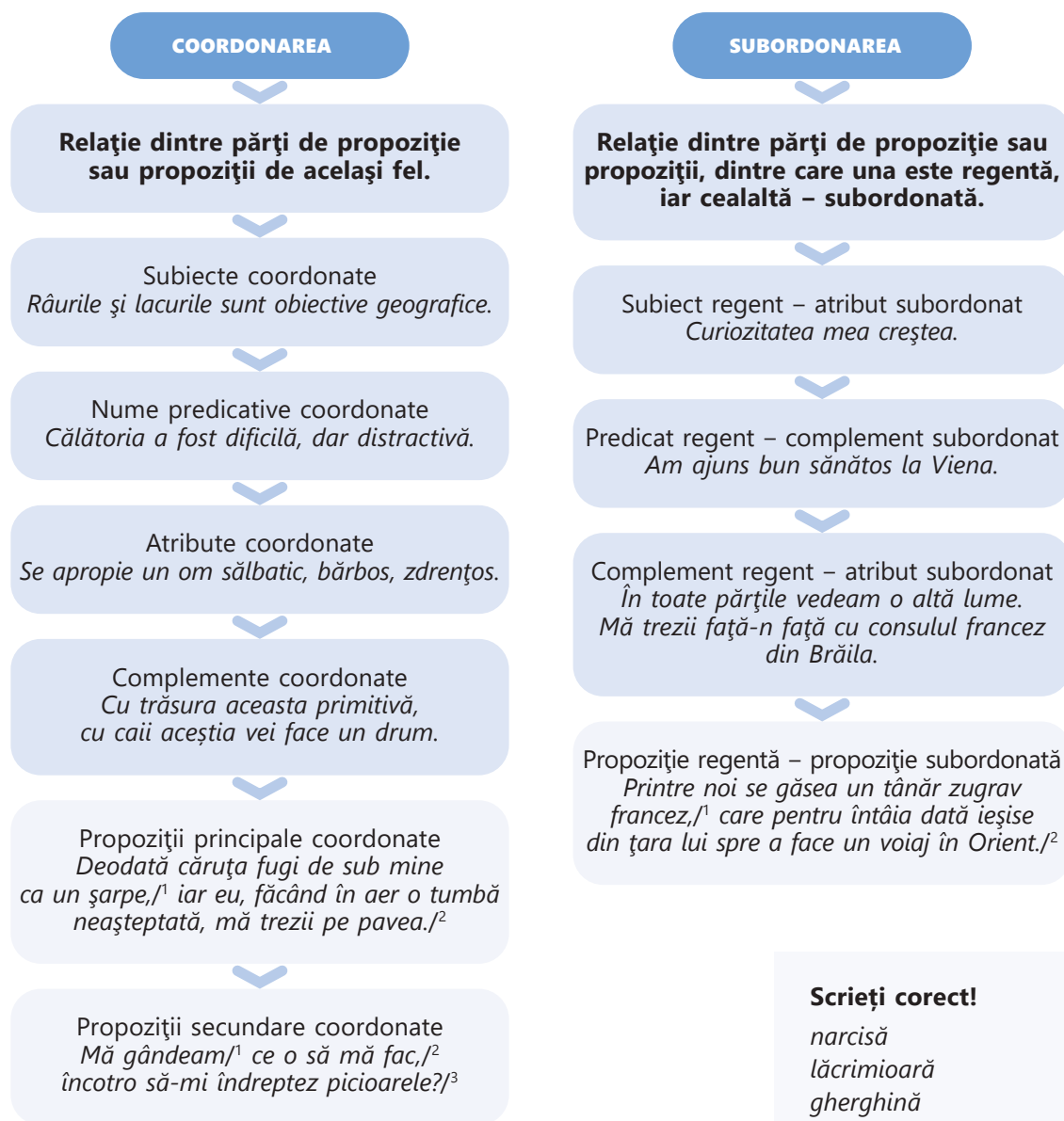
 Aplicați semnele de punctuație necesare.

Relațiile sintactice în propoziție și frază: coordonarea, subordonarea

1 Citiți proverbele. Delimitați propozițiile de fraze. Utilizând informația din tabel, specificați relația dintre propoziții: coordonare sau subordonare.

- > *Din rădăcina urzicii urzică crește.*
- > *Ascultă cu urechile, vezi cu ochii, dar taci cu gura.*
- > *Ce naște din pisică șoareci prinde.*
- > *Bufnița nu clocește privighetori.*
- > *Câinele care mult latră nu mușcă pe furis.*

 Care dintre enunțuri sunt afirmative și care – negative?

Scieți corect!

narcisă
lăcrimioară
gherghină
floarea-Paştelui
iarba-fiarelor
iarbă-de-săpun
floare-de-colț
flori-de-paie
garofiță-de-munte
nemțisor-de-grădină
mâna-Maicii-Domnului
luleaua-turcului

2 **Lucru în perechi.** Asociați noțiunile de coordonare și subordonare cu obiecte din lumea înconjurătoare. Reprezentați grafic asocierile și comentați cel puțin două opțiuni.

3 Alcătuiți o listă cu zece denumiri de flori. Adăugați la fiecare denumire câte două atribute care ar caracteriza aceste flori, unindu-le prin conjuncții coordonatoare: *și, dar, însă*. Remarcați rolul conjuncției și al ordinii în care ați utilizat adjectivele.

Model: *lalelele multicolore și mirositoare; lalelele bătute, dar scumpe; lalelele frumoase, însă efemere.*

Sugestie de atribute: *frumos/frumoasă; scump/scumpă; mirositor/mirositoare; efemer/efemeră; peren/perenă; bogat/bogată; multicolor/multicoloră; bătut/bătută; înflorit/înflorită; grațios/grățioasă; falnic/falnică; pestriț/pestriță* etc.

- 4 Citiți propoziția simplă dată. Adresați întrebările din grilă către subiectul și predicatul propoziției date, răspundeți la ele și înscrieți enunțurile obținute.

Artistul cântă.	
Care/ce fel de artist?	
Ce cântă?	
Cui îi cântă?	
Unde cântă?	
Când cântă?	
Cum cântă?	
Cu cine cântă?	
Despre ce cântă?	
De ce cântă?	
Cu ce scop cântă?	

- Uniți într-un enunț dezvoltat 2-3 dintre propozițiile alcătuite.
- Prezentați-l clasei.

Alcătuirea schemei propoziției

Pentru a efectua analiza sintactică a unei propoziții în formă de schemă, se aplică următorul algoritm:

1. Se identifică prin subliniere părțile de propoziție.
2. Predicatul se înscrie într-o casetă, pe prima linie în dreapta.
3. Subiectul se înscrie într-o casetă, pe aceeași linie, în stânga.
*În lipsa subiectului exprimat, în această casetă se înscrie subiectul dedus (inclus, subînțeles).
4. Fiecare atribut sau complement dependent nemijlocit de subiect sau de predicat se înscrie în casetă, sub cuvântul pe care îl determină. Pe linia verticală dintre cele două casete se scrie întrebarea la care răspunde atributul sau complementul.

5. Dacă în propoziție au mai fost identificate alte atribute și complemente dependente de acestea, ele se vor plasa în casete pe liniile următoare. La fel, se vor scrie întrebările la care răspund.

Balta vesel clipoțește de-un concert asurzitor. *Vasile Alecsandri*

Balta		clipoțește	
		<i>Cum?</i>	<i>Din ce cauză?</i>
		vesel	de-un concert
			<i>Ce fel de?</i>
			asurzitor

- 5 Copiați enunțurile. Efectuați analiza lor sintactică (prin subliniere) și reprezentați structura în formă de schemă.

Gerul aspru și sălbatic strânge-n brațe-i cu jelire neagra luncă de pe vale. *Vasile Alecsandri*

Din tuspaturu părți a lumii se ridică-nalt pe ceruri, ca balauri din poveste, nourii negri plini de geruri. *Vasile Alecsandri*

- 6 Copiați proverbele. Numerotați propozițiile din cadrul fiecărei fraze și marcați elementele de relație, încercuindu-le.

- > Acul este mic, dar scumpe haine coase.
- > După carul care nu te așteaptă nu alerga.
- > Nu e meșteșug a găti mâncare, ci e meșteșug a o potrivi de sare.
- > Olarul pune toarta unde-i vine.
- > Unii țes la pânză și alții o poartă.
- > Unul taie și croiește, altul stă și potrivește.

- Determinați relația dintre propoziții: coordonare sau subordonare.

Deși numesc acțiuni concomitente sau consecutive, verbele-predicate din propozițiile coordonate respectă o ordine logică.

Este corect enunțul *Nu face haina pe om, ci omul face haina*. Dar nu este posibil să inversăm ordinea propozițiilor, păstrând această conjuncție: **Nu omul face haina, ci haina face pe om*.

- 7 Reveniți la exemplele din ex. 6 și încercați să schimbați ordinea propozițiilor. Pentru care exemplu schimbarea nu este posibilă? De ce?

- 8 Relatați un episod din viața voastră, urmărind consecutivitatea acțiunilor și exprimând-o în propoziții simple sau dezvoltate. Reorganizați discursul în 3-4 fraze. Intitulați povestirea.

Fraza. Propoziția principală/secundară/regentă. Elementele de relație în frază

- 1 Copiați fraza. Delimitați propozițiile prin bare oblice și cifre.

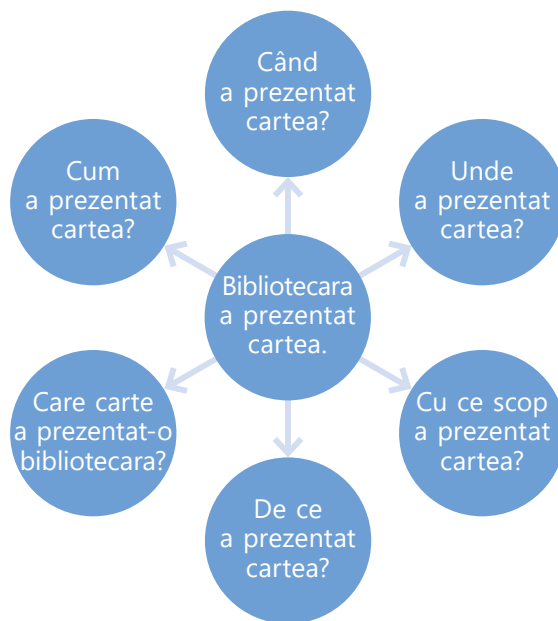
Gerul face cu-o suflare pod de gheață între maluri,
Pune streșinilor casei o ghirlandă de cristaluri,
Iar pe fețe de copile înflorește trandafiri,
Să ne-aducă viu aminte de-ale verii înfloriri.

Vasile Alecsandri

- ☞ Identificați conjuncțiile care leagă propozițiile într-o frază și semnele de punctuație care le separă. Comentați.

- 2 **Lucru în perechi.** Pornind de la propoziția din centru, adresați întrebările date către diferite cuvinte, răspundeți la ele în enunțuri și înscrieți frazele obținute.

- ☞ Alcătuiți o frază în care să integrați mai mult de două propoziții.

- 3 Definiți sensurile cunoscute ale adjectivelor *principal* și *secundar*. Selectați din seriile sinonimice cuvintele care ar putea să le substituie în îmbinările *propoziție principală*; *propoziție secundară*. Argumentați-vă alegerea.

Principal	Secundar
Important, major, fundamental, capital, crucial, decisiv, hotărâtor, primordial, substanțial, vital, cardinal.	Auxiliar, colateral, dependent, neimportant, neînsemnat, subaltern, subordonat.

- 4 Explicați semnificația adjectivelor din îmbinările terminologice: *verb auxiliar*, *numeral cardinal*, *sens fundamental*, *sens secundar*. Aduceți exemple.

PROPOZIȚIA PRINCIPALĂ

- este propoziția independentă în structura unei fraze, care nu răspunde la vreo întrebare.
*Plouă*¹, *ninge*², *drumul nu stă*³.
Propozițiile au sens și pot exista independent: *Plouă. Ninge. Drumul nu stă.*

PROPOZIȚIA REGENTĂ

- este doar propoziția care are subordonate în cadrul unei fraze. Propoziția principală poate să nu fie regentă, dacă nu are propoziții secundare (subordonate).
*Când e strâmbă lumina*¹, *e strâmbă și umbra*².
Propoziția regentă nu este în mod obligatoriu și principală: o propoziție secundară (subordonată) poate fi regentă, la rândul ei, pentru alte propoziții.
*Se întâmplă uneori*¹ (ce?) *să cadă în cursă*² (cine?) *și cine învață*³ (ce?) *să te păzești de ea*⁴.

PROPOZIȚIA SECUNDARĂ

- este propoziția subordonată care determină un cuvânt din regentă și răspunde la una dintre întrebările părților de propoziție, formulate de la cuvântul respectiv.
*Plugul ruginește*¹ (în ce condiție?) *dacă nu lucrezi cu el*².

- 5 Citiți informația. Raportați-o la secvențele de mai jos, numerotând propozițiile și delimitându-le pe cele principale, regente, secundare.

Poți să te uiți la un tablou o săptămână și să nu te mai gândești după aceea la el niciodată. Dar poți să te uiți la un tablou o secundă și să te gândești la el apoi toată viața.

Donna Tartt. *Sticlele*

- 6 Construiți exemple proprii de fraze despre călătorie, pentru a ilustra noțiunile de *propoziție principală*, *propoziție regentă*, *propoziție secundară*.
- 7 Efectuați analiza sintactică a unei fraze pe care ați construit-o.

Alcătuirea schemei frazei

Pentru a efectua analiza sintactică a unei fraze în formă de schemă, se aplică următorul algoritm:

1. Se identifică prin subliniere predicatoarele.
2. Se încercuiesc elementele de relație.
3. Se marchează prin bare oblice și se notează prin cifre consecutiv propozițiile.
4. Numerele propozițiilor principale, care nu răspund la nicio întrebare, se plasează în casete pe prima linie.
5. Dacă sunt mai multe propoziții principale sau secundare coordonate, legătura de coordonare dintre ele se marchează pe orizontală prin linii. Pe linii se înscriu elementele de relație și se plasează semnele de punctuație.
6. Propozițiile secundare (cele care răspund la întrebări asemănătoare părților secundare de propoziție) se plasează pe verticală, sub propoziția de la care a fost formulată întrebarea.

7. Pe linie se înscrie întrebarea și elementul de relație; se indică semnele de punctuație.
De exemplu:
 Și o luăm de la capăt din nou/¹, din nou așteptăm/² să înflorească cireșii/³, să rodească merii/⁴, să se coacă via/⁵, să ni se împlinească dorințele/⁶. Ana Blandiana

Și o luăm de la capăt din nou/ ¹	din nou așteptăm/ ²			
	Ce (așteptăm)?			
	(să) înflorească cireșii/ ³	(să) rodească merii/ ⁴	(să) se coacă via/ ⁵	(să) ni se împlinească dorințele./ ⁶

1 Propoziție principală (independentă), coordonată cu propoziția 2	2 Propoziție principală (independentă), coordonată cu propoziția 1 Propoziție regentă pentru propozițiile 3, 4, 5, 6			
	Ce?			
	3 Propoziție secundară , coordonată cu propozițiile 4, 5, 6	4 Propoziție secundară , coordonată cu propozițiile 3, 5, 6	5 Propoziție secundară , coordonată cu propozițiile 3, 4, 6	6 Propoziție secundară , coordonată cu propozițiile 3, 4, 5

8 Reprezentați în formă de schemă structura frazei date. Respectați algoritmul de mai sus!

Nu cred să fie alt spectacol în lume care să-mi poată face o impresie mai mare decât aceea ce mi-a pricinuit privirea aceluia târg nou, care la cel mai mic vânt era în primejdie de a se preface în ruine.

Vasile Alecsandri

9 Alegeți din coloana a doua caracteristicile posibile pentru fiecare dintre propozițiile frazei din exercițiul 8.

1	Propoziție principală
2	Propoziție secundară
3	Propoziție principală și regentă
4	Propoziție secundară și regentă

10 Dezvoltați propoziția **Nu cred** într-o altă frază proprie, adăugându-i trei propoziții secundare.

Situația de comunicare. Argumentarea în comunicarea orală

- 1 Prezențați o situație de comunicare pe care ați urmărit-o recent, specificând:
 - ✓ Cine a fost emițătorul?
 - ✓ Cine a fost receptorul?
 - ✓ Ce canal de comunicare a fost utilizat?
 - ✓ Ce coduri au fost folosite?
 - ✓ Ce mesaj a fost transmis?
- 2 **Lucru în grup.** Enumerați 3-5 situații de comunicare orală când este necesară argumentarea unei solicitări. La ce formule verbale veți recurge pentru a obține un răspuns pozitiv?
- 3 **Lucru în perechi.** Alegeți o situație din cele enumerate și improvizați dialogul.
- 4 Explicați în scris, într-un text coerent de 10-12 rânduri, cu exemple convingătoare, cum înțelegeți mesajul proverbului: *După ce cade scara, fiecare dă sfaturi.*
- 5 Cercetați în ce constă activitatea de muncă a persoanelor angajate în calitate de:
 - a. vânzător-consultant;
 - b. secretar-referent;
 - c. operator la un call center;
 - d. recrutor de personal;
 - e. coordonator de proiecte.

 Discriminați situațiile de comunicare profesională care se rezumă la argumentarea orală de cele care solicită argumentarea scrisă.

- 6 Citiți textul. Deduceți problema discutată și formulați-o într-un enunț.

– Ia lasă-i și tu, măi nevastă, lasă-i, că se bucură și ei de venirea mea, zicea tata, dându-ne huța. Ce le pasă? Lemne la trunchi sunt; slănină și făină în pod este de-a volna; brânză în puțină, asemenea; curechi în poloboc, slavă Domnului! Numai de-ar fi sănătoși să mănânce și să se joace acum, cât îs mititei; că le-a trece lor zburdăciunea când or fi mai mari și i-or lua grijile înainte; nu te teme, că n-or scăpa de asta.

Ion Creangă. *Amintiri din copilărie*

 Care sunt soluțiile posibile pentru rezolvarea problemei?

Ilustrație de Eugen Taru la ediția Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*, Editura Tineretului, 1959

7 Interpretați pe roluri dialogul dintre Bob și Amelița.

[Amelița, o fostă campioană la tenis, a pierdut un joc improvisat cu un adolescent anonim.]

- Vreți o revanșă, doamnă?
- Da: la tenis, se lumină Amelița.
- Aveți racheta dumneavoastră personală? o întrebă Bob, plin de curtenitoare solicitu-dine.
- Rachetele mele, scandă Amelița. Max-play.
- Unica mea rachetă vă stă la dispoziție.
- Ce marcă? îl cercetă de sus Amelița.
- Nu știu, doamnă, răspunse Bob, ca cine-va care nu acordă importanță unor astfel de bagatele. Eu joc cu orice rachetă. Ați văzut...

Ionel Teodoreanu. *Arca lui Noe*

 Alcătuiți un dialog din 6-8 replici, în care doi adversari discută despre rezultatul unui alt joc sportiv.

8 Examinați secvența de text ca pe un act de comunicare. Răspundeți desfășurat la întrebări.

A, nici nu știți: după școala medie, pe care, spre neprefăcuta mea mirare, am terminat-o binișor, tata a încercat să mă plaseze la Institutul de Arte.

- Nu, am zis hotărât și a fost prima (și ultima...) mea răscoală împotriva lui tata. Doi artiști sub un singur acoperiș ar însemna o curată nebunie!

Tata a râs, a declarat că arta nici n-are ce pierde în mine, dimpotrivă, și mi-a dat bilet alb. Cum la medicină nu se cerea calcul integral sau diferențial – am ales medicina.

Aureliu Busuioc. *Unchiul din Paris*

- a. Care sunt alternativele acestui tânăr în alegerea profesiei?
- b. Ce îi propune tatăl?
- c. Care este contraargumentul tânărului?

 Dezvoltați cu argumente proprii opțiunea pentru medicină.

9 Răspundeți în scris la întrebările sondajului.

- a. Ce profesie v-ar interesa pentru viitor?
- b. Cunoașteți persoane care au această profesie?
- c. Unde puteți obține studiile dorite?
- d. Care este atitudinea familiei față de preferințele voastre?
- e. Care este cel mai puternic argument în favoarea acestei alegeri?
- f. Ce contraargumente aduc cei cu care discutați?
- g. Ce decizie credeți că veți lua?

 Includeți răspunsurile într-un discurs oral argumentativ.

Scrieți corect!

bineînțeles
de bună seamă
de loc / deloc
desigur
neapărat
negreșit
nicăieri
nicidecum / nici de cum
niciodată / nici o dată / nici odată
nici vorbă
numaidecât / numai de cât

10 Răspundeți oral (atât afirmativ, cât și negativ) la întrebări, sprijinindu-vă fiecare răspuns cu câte un argument:

- a. Ați prefera să lucrați într-un birou/oficiu?
- b. V-ar interesa statutul de „propriul angajat”?
- c. Intenționați să vă specializați în domeniul IT?
- d. Vă tentează o carieră în showbiz?

11 Comparați diverse modalități de a vă exprima acordul și dezacordul. Enumerați adverbele și locuțiunile adverbiale care sugerează că va urma un răspuns afirmativ și pe cele care anticipează un răspuns negativ.

12 Exprimați-vă atitudinea în raport cu o problemă, selectând-o din lista de mai jos.

- Păstrarea manualelor școlare împrumutate de la bibliotecă
- Introducerea uniformei școlare la nivel de instituție
- Accesul tuturor la obiectivele sportive comunitare
- Rolul călătoriilor în dezvoltarea intelectuală a copiilor

 Formulați trei argumente în text coerent, în sprijinul opiniei personale.

O tehnică elementară de argumentare se numește *argument în patru pași*. Ea presupune realizarea obligatorie a următoarelor operații:

I. Afirmăția: *Părea mea este că...; Cred că...; Consider că...; Ader la opinia...*

II. Explicația: *Optez pentru..., deoarece...; Poziția mea se bazează pe...*

III. Exemplul/Dovada: *Aduc drept exemplu... (din literatură, cinematografie, experiență de viață).*

IV. Concluzia: *Prin urmare, ...; În consecință...; În concluzie...*

Atelier de elaborare a discursului: argumentarea unui punct de vedere

Premisa:

Din moment ce puteți avea **acces** la colecțiile celor mai repute **muzee** ale lumii, aceste excursii virtuale devin o **sursă** inepuizabilă de informații și impresii.

1 Analizați premisa. Identificați cuvintele-cheie și explicați în ce constă problema.

2 Documentați-vă: ce muzee din spațiul românesc oferă excursii virtuale. Accesați unul dintre site-uri și faceți un tur virtual prin acest muzeu.

3 Exprimați-vă opțiunea pentru o excursie virtuală sau una reală, cu participare fizică.

4 **Lucru în grup.** Parcurgeți citatul. Examinați afirmația de start și completați *graficul T*:

Muzeul [Metropolitan din New York] era întotdeauna un fel de sărbătoare. Pentru mine, copil de oraș, întotdeauna închis între patru pereți, muzeul era interesant în primul rând prin dimensiunile sale uriașe – un palat în care sălile se succedau la nesfârșit și deveneau tot mai pustii pe măsură ce te adânceai în el. Încă de când începusem să merg neînsoțit cu metroul, îmi plăcuse să mă duc acolo singur și să cutreier până când mă pierdeam, pătrunzând tot mai adânc în labirintul de galerii.

Donna Tartt. *Sticletele*

Chiar și în secolul nostru, cu mii de muzee virtuale accesibile la un click, avem nevoie să simțim realmente atmosfera muzeului.

Argumente pro	Contraargumente

- Elaborați tezele unui discurs argumentativ (**pro** sau **contra**) din partea grupului.
- Delegați o persoană care va rosti discursul.

- 5** Apreciați discursurile rostite de colegi, observând:
- a. Dacă a fost formulată o opinie **pro** sau **contra**.
 - b. Dacă opinia a fost susținută prin argumente logice.
 - c. Dacă tezele au fost explicate și exemplificate.
 - d. Dacă a fost formulată o concluzie în corespundere cu opinia enunțată.
 - e. Dacă textul rostit a fost fluent și corect din punct de vedere lingvistic.

- Verbalizați-vă aprecierea.

Analiza frazei

Efectuați analiza sintactică a frazei, respectând algoritmul:

Unii încremenesc minute în șir în fața picturii și sunt rugați să se ferească de către cei care așteaptă.

- ✓ Copiați separat fiecare propoziție din fraza dată. 8 p.
- ✓ Indicați tipul fiecărei propoziții: *principală*, *principală* și *regentă*, *secundară* și *regentă* sau *secundară*. 8 p.
- ✓ Identificați prin subliniere fiecare parte de propoziție. 10 p.
- ✓ Construiți schema frazei, respectând algoritmul de la pagina 118. 14 p.

Eu și societatea

La finele acestei unități de învățare, veți putea:

- comenta mijloacele expresive ale fabulei;
- utiliza metodele de interpretare fono-verbo-motor în diverse contexte de comunicare;
- monitoriza exprimarea proprie și a celorlalți prin raportare la normă.

Pre-text

Pregătiți un concurs pentru cel mai bun (cumsecade, generos, modest, prietenos, săritor la nevoie) coleg/ colegă. Pentru asta, într-un exercițiu de brainstorming (asalt de idei), propuneți criteriile de selecție. După elaborarea, acumularea și selectarea criteriilor, propuneți (și votați) trei colegi/ colege, care vor face parte din juriu, dar care nu participă la concurs.

- Care au fost criteriile conform cărora ați ales juriul?
- Care sunt criteriile pe care le întrunește cel mai bun coleg ales?
- Care sunt criteriile pentru care candidatul pierde puncte sau este descalificat?

Lupul moralist

de Grigore Alexandrescu

V-am spus, cum și se pare, de nu îți fi uitat,
Că lupul se-ntâmplase s-ajungă împărat.
Dar fiindcă v-am spus-o, voi încă să vă spui
Ceea ce s-a urmat sub stăpânirea lui.

Auzind împăratul că-n staturile sale
Fac năpăstuiți multe păroșii dregători,
Că pravila stă-n gheare, că nu e deal sau vale
Unde să nu vezi jertfe mai mulți prigonitori,
Porunci să se strângă obșteasca adunare,

Lângă un copaci mare;
Căci vrea pe unii-alții să îi cam dojenească,
Și-n puține cuvinte,
Să le-aducă aminte
Datoriile lor.

Toți se înfățișară: și-nălțimea lupească
Începu să vorbească
C-un glas dojenitor:

„Domnilor de tot felu! Bune sunt astea toate?
Datoriile slujbei astfel le împliniți?
Nu aveți nici sfială, nici frică de păcate,
Să faceți nedreptate și să năpăstuiți?
Toate slujbele voastre țara vi le plătește;

Încă, pe la soroace,
Câte un dar vă face.
Dar reaua năvălire,
Ce o aveți din fire,
Nu se tămăduiește.
Vedeți cu ce morți grele
Se isprăvesc din lume
Și cum lasă rău nume
Acei care fac rele.

Gândiți-vă că poate veți da cuvânt odată.
La-nalta judecată.

Gândiți-vă la suflet, și luați de la mine
Pildă a face bine”.
Ast cuvânt minunat,
Pe care domnul lup auz că l-a-nvățat,
Trecând pe lângă sat.
La ziua unui sfânt, când preotul citea
Și propoveduia,
Pe mulți din dregători, să plângă i-a-ndemnat.
„E! ce ați hotărât, jupâni amploiați?
Oare-o să vă-ndreptați?”
Îi întrebă atunci înălțimea-mblănită,
Ce purta o manta de oaie jupuită.
„Spuneți, o să schimbați purtarea-vă cea proastă?”
– „Să trăiți la mulți ani, dobitocia-voastră,
Răspunse un vulpoi, în slujbe laudat;
Ne poate fi iertat,
Să vă-ntrebăm smerit, de vreți a ne-arăta,
De unde-ați cumpărat postavul de manta?”

Când mantaua domnească este de piei de oaie,
Atunci judecătorii fiți siguri că despoaie.

Gravură de Gustave Doré reprezentând fabula
Lupul prefăcut în oaie
de Jean de La Fontaine. 1867

Grigore ALEXANDRESCU

(n. 1810, Târgoviște – m. 1885, București)

Poet și fabulist român.

Texte de referință: *Adio. La Târgoviște; Umbra lui Mircea. La Cozia; Epistola către Voltaire; Boul și Vițelul; Lupul moralist; Pădurea și toporul ș.a.*

I. Lumea cuvântului

- 1 Fabula începe cu câteva formule lingvistice proprii unui anume stil:
V-am spus, cum și se pare, de nu îți fi uitat,
Că lupul se-ntâmplase s-ajungă împărat.
 - Cărui registru stilistic i se potrivesc aceste formule?
 - Alegeți eventual din lista: oficial; solemn; familiar; științific.
- 2 Pe cine îi are în vedere autorul când spune *păroșii dregători*?
- 3 Explicați și comentați, în același context, formulele *nălțimea lupească; înălțimea-mblănită*.
- 4 Comentați (ținând cont și de originea sintagmei) înțelesul literal și efectul produs de formula *dobitocia-voastră*.

- 5 Scrieți formulele gramaticale sau sinonimele actuale ale cuvintelor: *subt*; *pravilă*.
- 6 Pe *la soroace* desemnează, conform sensului cuvântului *soroc*, un „termen fixat pentru săvârșirea unei acțiuni sau pentru îndeplinirea unei obligații”.
 - Care ar fi sinonimul potrivit al cuvântului, pentru a denumi termenul unei totalizări?

II. Lumea textului

- 1 Cum înțelegeți principiul existențial: „pravila stă-n gheare”?
- 2 Ce figură de stil folosește autorul în următoarele versuri?

Bune sunt astea toate?
Datoriile slujbei astfel le împliniți?
Nu aveți nici sfială, nici frică de păcate,
Să faceți nedreptate și să năpăstuiți?

 - Care este, de fapt, intenția lui? Transformați aceste interogații într-un discurs cu acuzații și învinuiri directe.
- 3 Care este sensul următoarei acuzații?

Dar reaua năvălire,
Ce o aveți din fire,
Nu se tămăduiește.

 - Amintiți-vă un proverb sau vorbă de duh care să sublinieze această calitate.
- 4 Explicați ce înseamnă *pildă a face bine*.
 - Puteți să dați exemple din experiența voastră de binefacere?
 - Organizați o dispută la subiectul motivelor binefacerii umane.
- 5 Ce rost are ultima întrebare a unuia dintre dregători:

„vă-ntrebăm smerit, de vreți a ne-arăta,
De unde-ați cumpărat postavul de manta?”
- 6 De ce autorul apelează la un limbaj alegoric, „în pilde”?

Alegoria este o figură de stil sau un procedeu, alcătuit(ă) dintr-o serie de metafore și personificări, în care autorul sugerează idei și noțiuni abstracte prin intermediul unor fapte și detalii concrete. Cea mai cunoscută formă de alegorie este fabula, în care sub chipul unor animale (sau, uneori, obiecte neînsuflețite) sunt sugerate chipuri umane și criticate comportamente umane. Unele basme, parabole sau romane folosesc același procedeu.

- 7 Comentați mesajul textului prin prisma formulei propuse de autor. De ce într-un text moralist-didactic, dincolo de argumentarea „în pilde”, mesajul nu este formulat direct, dar se apelează la personaje din lumea necuvântătoarelor?

- 8 Explicați deducția autorului cuprinsă în morala fabulei:
„Când mantaua domnească este de piei de oaie,
Atunci judecătorii fiți siguri că despoaie”.

Fabula este o specie a genului epic (cu elemente dramatice), cel mai adesea în versuri (dar poate fi și în proză), care ilustrează o pildă/o morală, critică unele defecte umane ori moravuri sociale, apelând la personaje alegorice (animale, plante, lucruri).

III. Lumea cărților

- 1 Ideile cuprinse în fabula lui Grigore Alexandrescu își au sursa într-o fabulă omonimă a filosofului și satiricului francez Voltaire. Acolo lupul rostește un discurs înflăcărat și fariseic în apărarea mieilor. „Fabula lui Voltaire, scrie lingvista română Rodica Zafiu, care examinează originea sintagmei „lupul moralist”, era „o satiră anticlericală, în care lupul îi dădea fiului său sfaturi, recomandându-i o viață liniștită, onestă, modestă, departe de sacrificarea nevinovatelor oi. În final, fiul observa însă urme de lână și sânge pe botul părintesc și râdea ironic, promițând că va urma exemplul viu al tatălui”. Mai precis, fiul său, după ce ascultă discursul tatălui, prinde a râde, iar la reproșul părintelui său că nu se cuvine să râzi de mieii sacrificați și nici de sfaturile părintești, îi răspunde: „Exemplul pe care ni-l dai, tată, e un bun garant: voi face exact ceea ce faci tu”.
- Care sunt, în opinia voastră, asemănările dintre morala fabulei lui Grigore Alexandrescu și învățămintele cuprinse în satira lui Voltaire?
- 2 Observați similitudinile dintre mesajul fabulei lui G. Alexandrescu și ideea cuprinsă într-un pasaj din Noul Testament: „Feriți-vă de proorcii mincinoși, care vin la voi în haine de oi, iar pe dinăuntru sunt lupi răpitori”, Matei 7,15.
- 3 Citiți fabula de mai jos:

Frunzele și rădăcina

de Alexandru Donici

Într-o zi de vară, lină, călduroasă,
Răspândind în vale umbră răcoroasă,
Frunzele pe arbor vesel dănțuiau
Și cu zefirașii astfel se șopteau:
– Dulce e viața frunzelor, când ele,
De rouă lucinde, mândre, tinerele,
Lumea înverzesc
Și o răcoresc.
Călătorul pacinic, obosit de cale,
Oricând se arată în a noastră vale,
Sub arbor el stă
Repaos de-și dă.

Mândre fetișoare locul vin să prindă,
 Vrând la umbra noastră hora să întindă;
 Și cel păstoraș
 Le cântă de jale-n al său fluieraș.
 Iar de primăvară, chiar privighetoarea,
 Cântăreața văii, cea fermecătoare,
 În desimea noastră mult s-a răsfațat
 Și ne-a tot cântat.
 Apoi când românul doina hăulește,
 El pe frunză verde întâi o numește;
 Înșiși zefirașii, voi ne legănați
 Și ne dezmierdați.
 – Dar spre neuitare,
 Nu se cade oare
 – Frunzelor le zise un glas din pământ –
 Despre rădăcină vreun bun cuvânt?
 – Cine-i rădăcina? Și cum de cutează
 Cu noi să se certe, când nici se-nsemnează?
 Frunzele pe arbor zise vâjâind,
 De ciudă plesnind.
 – Rădăcina face arborul să crească
 Și peste tot anul frunză să renască –
 Le răspunse ea.
 În alt chip ființă voi nici ați avea.

Să țineți dar minte
 Aceste cuvinte:
 Viața vegetală,
 Viața socială,
 Totului atârnă
 De la rădăcină.

- Organizați o dispută pe marginea subiectului „Persoana și societatea: înțelegere, apreciere, responsabilitate”.
- Folosiți și valorificați în context morala:
 Să țineți dar minte
 Aceste cuvinte:
 Viața vegetală,
 Viața socială,
 Totului atârnă
 De la rădăcină.
- Apelați și la secvențe din fabulă, invocându-le ca argument.
- Comentați fabula din punct de vedere strict biologic și proiectați deducțiile în disputa voastră, atribuind tuturor straturilor sociale sau elementelor naturale rolul bine distinct într-o societate.

Înființarea fabulei

de Alexandru Donici

În palat la împărat,
 Adevărul, gol din fire,
 Fără veste au intrat.
 La a lui așa privire
 Împăratul au strigat:
 – Cine ești? Cum îndrăznești,
 Gol, aici, să te ivești?
 – Adevărul sunt.
 – Ce vrei?
 – Vreau să-ți spun a mea părere:
 Tu nicidecum nu ai durere
 Pentru pământeni tăi;
 Cei mai mari te măgulesc
 Și norodul jefuiesc;
 Legile îți sunt călcate...
 – Ieși afară! Ieși afară!
 Golule nerușinate!
 Dați-l uite jos pe scară!
 Iată cum fu primit
 Adevărul de zgolit;
 El, oftând, se depărtară.
 Dar a lui dorință bună
 Un alt chip i-au arătat.
 Adevărul mai pe urmă
 Iar au mers la împărat,
 Însă nu gol, ci-n veșminte
 Împrumutate la minte
 Și, cu aer de respect,
 Au vorbit frumos, încet.
 Împăratul, în mirare,
 I-au dat toată ascultarea;
 L-au pătruns, l-au înțeles,
 Și îndată au ales
 Alți miniștri, altă curte,
 Au făcut prefaceri multe,
 Trebile au îndreptat
 Și-au fost binecuvântat.

- Explicați existența acestei specii literare cu argumentele din textul fabulistului.
- Comentați această poezie în contextul discuției despre adevăr și realitate / realitate și ficțiune (inclusiv, ficțiune literară).

Ilustrații de Gustave Doré
 la fabulele lui Jean de La Fontaine.

Sintaxa (II)

Subiectul simplu și multiplu

- 1 Din secvențele date, restabiliți definiția subiectului. Discutați diferite variante.

Subiectul	suferă o stare	posedă	partea principală	persoana
este	care	îndeplinește	numește	sau
o acțiune	ce	o caracteristică	a propoziției	obiectul

- 2 Copiați proverbele. Subliniați cuvintele conform funcțiilor sintactice. Indicați deasupra fiecărui subiect partea de vorbire prin care este exprimat.

- > *Cămila nu se adapă cu lingura.*
- > *Calul străin te dă jos tocmai în mijlocul glodului.*
- > *Peștele de la masa altuia e fără oase.*
- > *Noaptea toate pisicile sunt negre.*
- > *Fiecare pune bucuros șaua pe iapa vecinului.*

- 3 Plasați în enunțuri dezvoltate cuvintele date, explicând oral ce verb-predicat se potrivește unui asemenea substantiv în funcția de subiect: *voleiul, făina, Beijingul, ceaiul, flora și fauna, Ana Blandiana.*

- 4 Alcătuiți textul anunțului de vânzare a unei plante decorative, pe care îl veți plasa pe un site specializat, fără a publica fotografia plantei.

 Aplicați în plen tehnica *turul galeriei*:

- a. Afișați anunțul.
- b. Cercetați anunțurile colegilor și oferiți sugestii de redactare.
- c. Analizați textul propriu din perspectiva obiectivelor și sugestiilor primite.
- d. Redactați o versiune îmbunătățită.

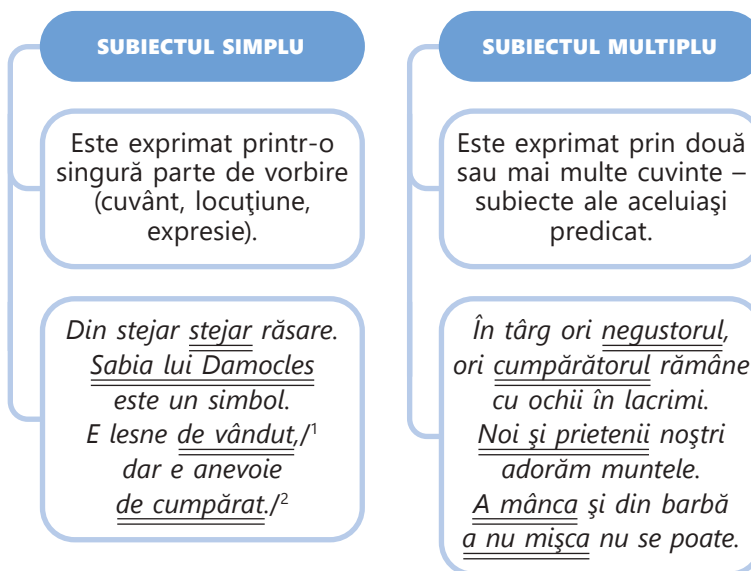
- 5 Copiați frazele. Identificați predicatul și subiectele, delimitați prin numerotare propozițiile. Completați pe caiet tabelul:

Nr. propoziției	Predicatul	Subiectul

Când arde soarele de mai,
Când vântul iernii geme,
Mărețul brad pe-naltul plai
Stă verde-n orice vreme.

De mult cu blocul de granit
El s-a făcut totuna
Și pe-amândoi neconținut
Îi zgonește furtuna.

Bogdan Petriceicu Hasdeu. *Bradul*

6 Aduceți exemple de enunțuri cu subiecte simple, exprimate prin părțile de vorbire indicate:

- substantiv,
- pronume,
- numeral,
- verb,
- interjecție.

👉 Înscrieți enunțurile.

👉 Subliniați subiectele și predicatele.

7 Citiți catrenele de mai jos. Extrageți subiectele și predicatele din fiecare propoziție. Specificați care sunt subiecte simple și care sunt multiple.

Roi de flăcări ușurele, lucioli scânteietoare
Trec în aer, stau lipite de lumânările-n floare,
Răspândind prin crengi, prin tufe o văpaie albăstrie
Ce mărește-n miezul nopții dalba luncii feerie.

Iată, vin pe rând, pereche, și pătrund cole-n poiană
Bujorelul vioi, rumen, cu nălțuța odoleană,
Frățiori și romanițe care se ațin la drumuri,
Clopoței și mazărele, îmbătate de parfumuri.

Vasile Alecsandri. *Concertul în luncă*

👉 Parcurgeți întreg textul pastelului *Concertul în luncă*. Identificați alte subiecte multiple și precizați prin ce părți de vorbire sunt exprimate.

- 8 Transformați subiectul simplu marcat în subiect multiplu, adăugând cuvinte potrivite gramatical și semantic. Înscriteți enunțurile.

Levăntica are o culoare deosebită.

Trandafirul este un arbust ghimpos.

Teiul înflorește vara.

- 9 Dezvoltați oricare dintre enunțurile de la exercițiul 8 prin utilizarea unor atribute. Precizați la ce parte de vorbire se referă acestea.

- 10 Descrieți (la alegere) *un lan de levănțică, o tufă de trandafiri* sau *un tei*. Observați ce fel de predicate ați folosit. Comentați rolul predicatului nominal și al atributului în descriere.

Denumirile de instituții, organizații, localități, titluri onorifice etc. sunt considerate o singură parte de propoziție.

Dacă elementul central al denumirii are funcția de subiect, celelalte cuvinte tot intră în componența denumirii și aceasta se consideră un singur subiect: *Liceul Republican cu Profil Sportiv; Inspectoratul Fiscal de Stat; Cuhureștii de Sus; Maestru în Arte*.

Asemenea denumiri se scriu cu literă inițială majusculă la toate cuvintele semnificative.

- 11 Documentați-vă în privința domeniului de activitate al instituțiilor enumerate în caseta alăturată. Alcătuiți enunțuri cu fiecare dintre aceste denumiri, în funcția de subiect. Înscriteți-le.

- 12 Înscriteți denumirile a 5 instituții care se află în localitatea voastră. Fiți atenți la utilizarea majusculei și a ghilimelelor!

- 13 Cercetați resursele web cu privire la localitățile din Republica Moldova:

- Identificați anul când este menționată prima dată localitatea în care studiați.
- Găsiți alte două localități cu aproximativ aceeași vechime.
- Rezumați informația într-un enunț cu subiecte multiple.

- 14 Relatați, în text coerent de 10-12 rânduri, ca într-o pagină de jurnal, despre o călătorie prin localitatea voastră sau în împrejurimile ei. Utilizați (unde e posibil) subiecte multiple.

 Pentru a exprima relația sintactică, recurgeți la diverse conjuncții coordonatoare (*și, nici, sau, ba, dar și*).

Scrieți corect!

*Guvernul Republicii Moldova
Ministerul Educației și Cercetării (MEC)
Centrul Tehnologii Informaționale
și Comunicaționale în Educație (CTICE)
Întreprinderea de Stat „Poșta Moldovei”
Baletul Național al Moldovei „Joc”
Biblioteca Națională a Republicii
Moldova (BNRM)
Instituția Publică Centrul de Excelență
în Construcții (IPCEC)*

Subiectul exprimat și neexprimat

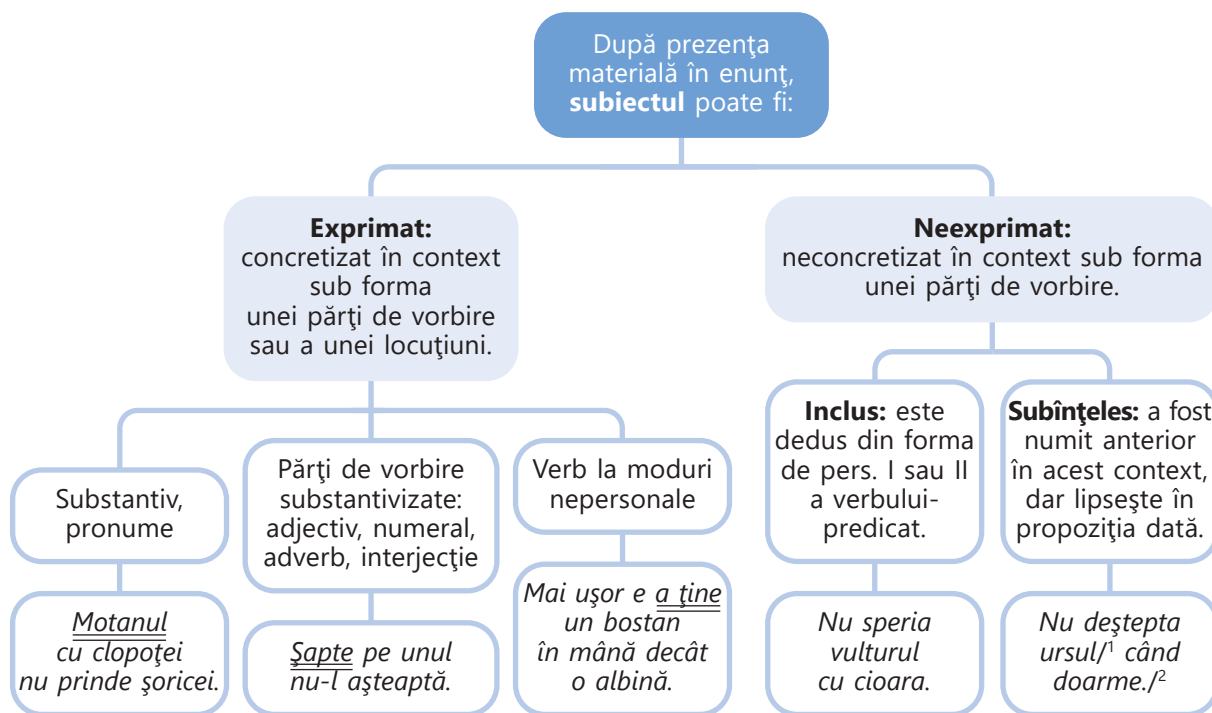
- 1 Copiați epigrama. Delimitați propozițiile și efectuați analiza lor sintactică. Prin ce cuvinte au fost exprimate subiectele?

Pe gheața subțire, un ins pescuiește.
În van se agită pe mal salvamarul –
Pescarul așteaptă să-i cadă vreun pește,
Iar peștele-așteaptă să-i cadă pescarul!

Efim Tarlapan

- 2 Numiți persoana care ar putea realiza acțiunea verbului, substantivul respectiv devenind subiect pe lângă predicatul dat:

... brodează o ie.
... ară ogorul.
... sudează țevile.
... confecționează vase de lut.
... repară computerul.
... inventează jocuri video.

- 3 Citiți informația din schemă. Scrieți pe caiet exemplele și efectuați analiza sintactică a celor cinci enunțuri. Precizați prin ce este exprimat subiectul sau care este cuvântul subînțeles.
- 4 Parcurgeți fragmentul. Extrageți în caiet șase propoziții, la alegere. Subliniați sau restabiliți subiectele și predicatele.

Cândva, cu mii și mii de ani în urmă, oamenii au prins în pustiri aceste ființe mândre și frumoase, le-au domesticit și multe milenii la rând ele trăiesc împreună cu noi, târând povara și umilința noastră, culegând frimituri din palma copiilor noștri, înghițind paie și nedreptate, împărțășind cu o supușenie uimitoare destinele speciei umane. Au arat și semănat secole la rând, s-au dus la războaie pe vremuri de restriște, au sângerat alături de străbunii noștri și, întorși înapoi la vatră, se trudeau până cădeau pe câte o arătură, la câte o talpă de deal și niciodată, prin nimic, n-au arătat că sunt nemulțumite de soarta lor.

Ion Druță. *Clopotnița*

☞ Deduceți: despre ce animale este vorba?

☞ Ce indicii textuale v-au făcut să credeți așa?

- 5 Determinați care ar putea fi subiectul (exprimat, inclus sau subînțeles) al predicatelor date, ținând cont de faptul că uneori forma verbului este ambiguă și insuficient de sugestivă. Alcătuiți enunțuri.

Model: *cântă* – Subiectul acestui predicat ar putea fi:

Exprimat – substantiv *Orchestra/Orchestrale cântă*; pronume *Ea/El/Ei/Ele cântă*.

Subînțeles – pronume de pers. III, singular; pronume de pers. III, plural; substantiv la singular; substantiv la plural.

Inclus – pronume de pers. II, singular.

Merg, stau, veneam, am știut, să fi spus, ar face.

- 6 Propuneți 4-5 verbe impersonale. Discutați:

- Ce subiecte ar admite aceste verbe?
- Care dintre aceste verbe nu admit niciun subiect?
- Cum deducem subiectele subînțelese în asemenea enunțuri?

- 7 Rescrieți proverbul. Delimitați propozițiile prin bare oblice și cifre. Efectuați analiza sintactică a fiecărei propoziții.

Pentru omul vesel, fiecare buruiană e o floare; pentru cel îmbufnat, fiecare floare e o buruiană.

☞ Exprimați-vă acordul sau dezacordul în raport cu afirmația proverbului.

- 8 Prin analogie cu dialogul din fabula *Frunzele și rădăcina*, construiți un dialog în care două flori de primăvară discută despre vreme.

☞ Analizați:

- În ce circumstanțe ați putut omite subiectele?
- Cum se transmite informația despre „cel care face acțiunea”?
- Cum este reluată această informație?

Acordul predicatului cu subiectul

- 1 Delimitați propozițiile. Extrageți subiectele și predicatelor. Înscrieți în dreptul fiecărui *subiect + predicat* categoriile coincidente: **persoană, număr, gen**.

Casa lui Socrate

de Jean de La Fontaine

Socrate, marele-nțelept,
De construit se apucase.
Dar cunoscuii, pe nedrept,
Îi tot găseau mereu ponoase,
Căci oamenii-s croiți pe prici.
Și mulți spuneau că li se pare
Că-s încăperile prea mici,

Când omul e atât de mare!
Socrate le-a răspuns, aici:
– Așa cum sunt, de-aș fi măcar în stare
Să le ticsesc cu-adevărați amici!
Avea dreptate mare Socrate, așadar.
Mulți se numesc prieteni și-n casă îți apar;
Prietenia însă e lucru foarte rar.

- 👉 Explicați diferența dintre acordul subiectului cu predicatul verbal și cu predicatul nominal.

Acordul dintre subiect și predicat se manifestă prin coincidența categoriilor gramaticale comune. Subiectul îi dictează predicatului forma de persoană, număr, uneori gen. *Casa era nouă și modernă.*

- 2 Alcătuți enunțuri dezvoltate, utilizând ca subiecte substantivele propuse, iar ca predicate – verbele date, la orice formă de mod și timp. Schimbați forma de număr a subiectelor și faceți modificările necesare pentru predicat.

Casa	a se construi
Palatul	a apăra
Edificiul	a se înălța
Conacul	a domina
Castelul	a se ruina
Locuința	a se vinde

- 3 Rescrieți rețeta, schimbând verbele subliniate de la diateza activă la diateza pasivă. Operați alte modificări de ordin gramatical. Observați cum se realizează acordul predicatului cu subiectul.

Model: Căpșunile le spăl, le sortez și le curăț de codițe.

Căpșunile au fost spălate, au fost sortate și au fost curățate de codițe.

Comentariu: *Complementul direct „căpșunile” devine subiect. Predicatele, verbe la diateza pasivă, se acordă cu subiectul „căpșunile” în gen (feminin) și număr (plural).*

Am cântărit fructele curățate și am văzut că am 1 kg. La această cantitate am pus 1 kg se zahăr tot într-o cratiță înaltă și largă și l-am umezit cu 200 ml de apă rece. Am adăugat tot acum și zeama de la 1/2 de lămâie. Am așezat cratița pe foc viu și am așteptat ca zahărul să înceapă să fiarbă și să scadă. A durat cam 15 minute fierberea siropului de zahăr până am obținut consistența dorită. Am așezat toate căpșunile în siropul clocotind și am amestecat foarte ușor, cât să le cuprindă bine siropul. În dulceață nu se amestecă, ci mai mult se clatină cratița, cu grijă. Din momentul în care au început să fiarbă am cronometrat fix 10 minute de fierbere.

După <https://savoriurbane.com/dulceata-de-capsuni-fara-conservant/>

- 👉 Încercați aceeași modificare pentru predicatele exprimate prin verbe la diateza reflexivă. Explicați procedura.

- 4 Propuneți subiecte (simple sau multiple) exprimate prin substantive și pronume pentru predicatul nominal dat.

... am devenit amici.
 ... ne-au fost vecini.
 ... am ajuns prietene.
 ... erau colege.
 ... păreau de nedespărțit.
 ... se simțeau concurente.

Relația dintre subiectul simplu și predicat se manifestă în felul următor:

Categorii gramaticale coincidente	Predicatul	Exemplu
Persoană, număr	Verbal (verb la diateza activă sau reflexivă)	<u>Calul cel</u> <u>voinic la</u> <u>suiș</u> <u>se cunoaște</u> .
Persoană, număr, gen	Verbal (verb la diateza pasivă)	<u>Lucrul bine început</u> <u>ē pe jumătate făcut</u> .
Persoană, număr	Nominal cu verbul de relație	<u>Dealurile îndepărtate</u> <u>par verzi</u> .
Număr, gen	Nominal cu numele predicativ exprimat prin adjectiv	<u>Drumul drept îți pare</u> <u>lung</u> .
Număr, caz	Nominal cu numele predicativ exprimat prin substantiv la cazul nominativ	<u>De frică, îi pare</u> <u>cușma</u> <u>pisică</u> .

- 5 **Lucru în perechi.** Parcurgeți informația din tabel.

- Alcătuieți enunțuri ilustrative proprii pentru coloana a treia.
- Prezentați-le clasei.
- Discutați exemplele propuse de colegi.

- 6 Plasați pe lângă substantivele-subiecte simple date câte un predicat verbal și câte un predicat nominal, realizând acordul cerut. Indicați categoriile gramaticale coincidente.

Borangic, catifea, doc, lână, mătase, nailon, pluș, stofă, tul

Acordul în număr al predicatului cu subiectul multiplu

Structura subiectului multiplu	Regula de acord	Exemplu
Substantiv + substantiv, adjectiv, numeral, cu sau fără instrumente gramaticale, desemnând o persoană, o colectivitate, un fenomen sau un obiect	Predicatul are forma de număr a primului substantiv.	<u>Lacul Roșu este</u> <u>o destinație</u> <u>turistică</u> . <u>Cheile Bicazului sunt</u> <u>o destinație</u> <u>turistică</u> .
Substantiv cu sens colectiv la singular + un substantiv la plural	Predicatul are forma de plural.	<u>Majoritatea oamenilor</u> <u>pornesc în călătoria</u> <u>vara</u> .

Substantiv + substantiv sau pronume la acuzativ, legate prin prepoziția cu sau locuțiunea prepozițională împreună cu	Predicatul are forma de plural.	<u>Fratele meu cu prietenul lui au vizitat Brașovul.</u>
Pronume nehotărât sau numeral cardinal + substantiv sau pronume precedat de prepoziția din sau dintre	Predicatul se acordă în număr cu primul termen.	<u>Fiecare dintre turiști și-a luat bagajele.</u> <u>Doar trei dintre turiști au ajuns la timp.</u>

- 7 Alegeți forma gramaticală adecvată a predicatului pentru fiecare subiect dat. Argumentați-vă alegerea. Alcătuiți enunțuri.

Subiectul	Variante de predicate	
Sora împreună cu prietenele	va participa	vor participa
Felix Cincilei	trece	trec
Fiecare dintre sportive	s-a antrenat	s-au antrenat
Majoritatea călătorilor	citește	citesc
Nimeni dintre participante	nu reușise	nu reușiseră
O mulțime de oameni	s-a adunat	s-au adunat

- 8 Citiți informația. Identificați subiectele și predicatele fiecărei propoziții. Arătați cum se manifestă acordul predicatului cu subiectul (în persoană, număr, gen).

Statuia lui Ștefan cel Mare și Sfânt este un monument închinat domnitorului Ștefan cel Mare, realizat în perioada 1925–1928 de sculptorul Alexandru Plămădeală și amplasat în parcul cu același nume din orașul Chișinău. Muzeul Național de Artă al Moldovei este amplasat în centrul Chișinăului, fiind singura instituție de acest profil din Republica Moldova. Turnul de Apă este un monument de arhitectură și artă de însemnătate națională, introdus în Registrul monumentelor de istorie și cultură a municipiului Chișinău. Astăzi Turnul de Apă găzduiește Muzeul Orașului Chișinău.

- 9 Examinați harta Republicii Moldova. Extrageți 10-12 denumiri de obiective geografice compuse din mai multe cuvinte. Precizați ce formă de număr vor avea predicatele, dacă aceste substantive vor fi subiecte.
- 10 **Lucru în grup.** Acumulați o listă de 10 substantive-denumiri de localități care au forma de plural (de ex., *Bălți, Glodeni, Godești*). Documentați-vă în privința așezării lor geografice. Pornind de la localitatea voastră de baștină, includeți aceste substantive în calitate de subiecte în prezentarea unui itinerar turistic prin Republica Moldova.

- 11 Potrivii câte un subiect multiplu, realizând acordul lui cu predicatul verbale și nominale date. Adăugați alte părți de propoziție necesare și înscrieți enunțurile.

Verbale

... au ascultat ...
 ... vine ...
 ... a fost întemeiată ...

Nominale

... sunt atente ...
 ... pare distrată ...
 ... devin clienții ...

Acordul în persoană și număr al predicatului cu subiectul multiplu

Structura subiectului	Regula de acord	Exemplu
Mai multe subiecte legate prin coordonare, dintre care unul este pronume personal de persoana I	Predicatul ia forma de persoana I plural.	<i><u>Eu și colegii mei suntem pasionați de robotică.</u></i> <i><u>Noi și colegii noștri participăm la concursul de robotică.</u></i>
Mai multe subiecte legate prin coordonare, dintre care unul este pronume personal de persoana II (dar niciunul de persoana I)	Predicatul ia forma de persoana II plural.	<i><u>Tu și Alex mergeți în excursie?</u></i> <i><u>Voi și un elev din clasa paralelă ați câștigat premii.</u></i>
Mai multe subiecte legate prin coordonare, substantive sau pronume de persoana III	Predicatul ia forma de persoana III plural.	<i><u>Eleva și antrenorul ei s-au bucurat de succes.</u></i> <i><u>Elevii și părinții lor au participat la târgul de binefacere.</u></i>

- 12 Transformați regulile din tabel într-o prezentare grafică (schemă). Comentați oral schema, ilustrând-o cu exemple proprii.

- 13 Examinați o pagină de text din manualul de istorie sau educație pentru societate. Remarcați frecvența utilizării subiectelor multiple pentru care este necesară respectarea unor reguli. Citați regula de acord pentru fiecare caz atestat.

- 14 Pentru majoritatea denumirilor de profesii, în limba română există un substantiv masculin și unul feminin. Completați enunțurile cu formele potrivite. Atenție la respectarea normelor de acord în gen!

Aurelian este secretar, Aurelia este ...
 Gabriel s-a angajat ..., Gabriela s-a angajat chelneriță.
 Valeriu a devenit pictor, Valeria a devenit ...
 Marin lucrează ..., Marina lucrează designeră.
 Domnul Munteanu este regizor, doamna Munteanu este ...
 Sportivul David Brega este arcaș, sportiva Sofia Brega este ...

- 15 Parcurgeți lista de personalități ale culturii românești și universale. Documentați-vă în privința domeniului în care s-a afirmat și alcătuiți câte un enunț despre fiecare, cu structura **subiect + predicat nominal + atribut/complement**, valorificând explicit informația.

Andreea Bocelli, George Sand, Paulo Coelho, Erich Maria Remarque, Sergiu Celibidache

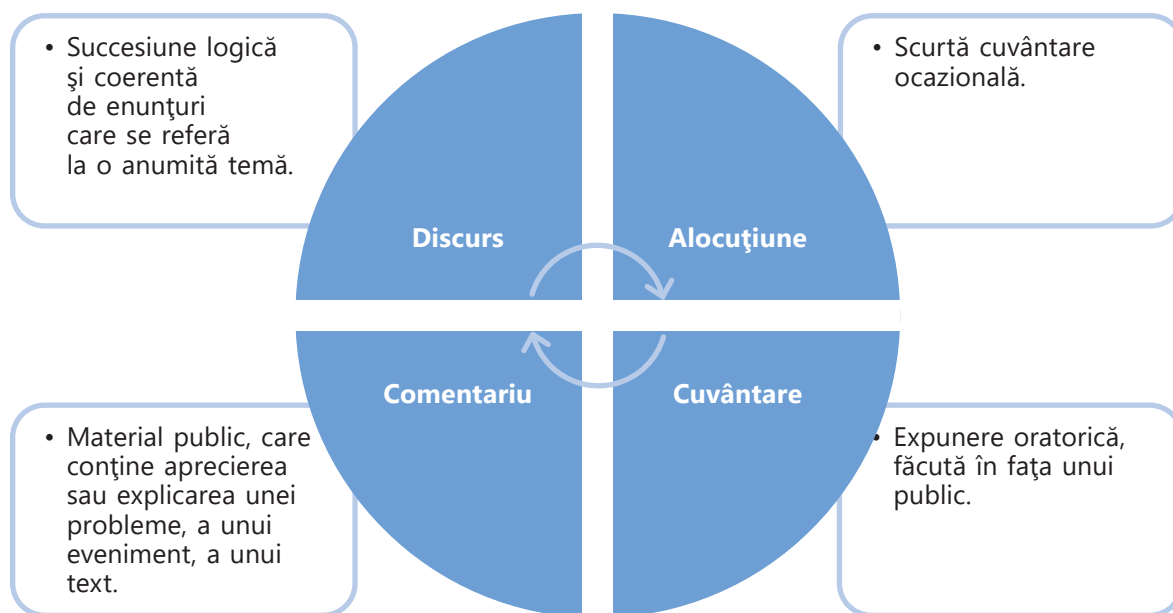
- 16 Scrieți pe caiet fraza. Delimitați, prin bare oblice și cifre, propozițiile. Identificați predicatele și subiectele. Analizați cum se realizează acordul și în ce se manifestă el.

Mai târziu, ni se pare firesc să vină caisele, și piersicile, și strugurii, și prunele, dar pentru cireșe avem de fiecare dată emoții, emoții ce ne marchează și ne leagă de acești copii ai universului fructifer, de acești roșii, și dulci, și rotunzi, și mărunți messia, vestindu-ne de fiecare dată o lume mai bună, chiar dacă scurtă cât un anotimp.

Ana Blandiana

Discursul

- 1 **Lucru în perechi.** Evocați o situație când ați fost impresionat de discursul cuiva.
- Cine a fost vorbitorul?
 - Ce v-a captat atenția?
 - Despre ce s-a vorbit?
 - Ce ați memorat din acel discurs?
- 2 Enumerați diverse comunicări publice pe care le-ați urmărit. Precizați contextul în care au fost rostite:
- ocazia cu care s-a vorbit în public;
 - numărul de ascultători (mai mult de...; nu mai puțin de...);
 - specificul publicului ascultător (vârstă, ocupație etc.);
 - spațiul în care s-a ținut discursul (închis/deschis; amenajat special/adaptat).
- 3 Parcurgând informația de mai jos, raportați comunicările pe care le-ați enumerat la o categorie:

- 4 Faceți cunoștință cu fragmentul din discursul scriitorului Liviu Rebreanu *Lauda țărânului român*, rostit la 29 mai 1940, cu ocazia alegerii în Academia Română.

- a. Extrageți cuvintele-cheie.
- b. Formulați mesajul.
- c. Citiți expresiv discursul.

O caracteristică tot atât de importantă a unui neam, ca și comunitatea de sânge, este limba. La noi și aceasta e opera țaranului. Limba românească e o limbă țărănească. Farmecul și expresivitatea specifică le-a căpătat de la făuritorul ei original, care a fost țaranul. Toată dezvoltarea ei, până în timpurile mai nouă, se datorește țaranului, singurul care a vorbit-o totdeauna. Limbile prea cultivate, ajunse la completă maturitate, devin rigide, abstractizante, mecanice. Pierzând sau disprețuind contactul direct cu poporul, în cele din urmă îmbătrânesc, se artificializează, ajung a fi organisme moarte – latina, greaca, ebraica... Limba noastră, cultivată numai de țărani, în legătură continuă cu pământul și cu lumea concretă, a păstrat expresia imagică și naivă a omului simplu, o proșpețime pitorească și colorată, ritmul vieții mișcătoare.

- 5 Urmăriți, în resursele media digitale, discursul de lansare a unei competiții sportive sau a unui concurs artistic. Rezumați discursul.
- 6 Documentați-vă cu privire la evenimentele literare ale anului în curs. Alegeți un scriitor omagiat. Elaborați tezele discursului de inaugurare a seratei literare jubiliare dedicate acestui scriitor.
- 7 Pregătiți un discurs argumentativ întru susținerea unui punct de vedere (**pro** sau **contra**) cu privire la **angajarea legală a elevilor în câmpul muncii pe perioada vacanței de vară** și roștiți-l în fața colegilor.
- 8 Analizați latura formală a discursurilor audiate, observând:
 - a. viteza cu care s-a vorbit; b. volumul vocii; c. intonația; d. corectitudinea lingvistică.

Rostirea textului, adaptat la context. Tehnici de respirație și controlul emoțiilor

- 1 Pregătiți lectura expresivă a unui text poetic preferat. Marcați în prealabil pauzele lungi și scurte, accentele logice, intonația enunțiativă, interogativă, exclamativă.
 1. Prezentati în fața colegilor textul ales.
 2. Urmăriți dependența rostirii textului de controlul respirației.
- 2 Descrieți procesul de respirație a omului, din perspectiva celor studiate la biologie. Ce organe participă? Care este rolul fiecăruia în articularea sunetelor?
- 3 Relatați oral esența soluției propuse de Sextil Pușcariu pentru depășirea emoțiilor.

Vorbitorului „îi lipsesc cuvintele” mai ales când se găsește într-o stare de emoție sufletească. El va trebui într-un asemenea caz să înlocuiască sărăcia lexicală cu mijloace extralexicale, care nu sunt numai gesturile corporale, ci și gesturile vocale, nu numai mișcărilor cu umerii, mâinile și mușchii obrazului, ci și mlădierile și inflexiunile vocii, nuanțele de înălțime și timbru, precum și precipitățile și zăbovirile de ritm, care pot duce până la pauză, – cu un cuvânt intonația. Intonația precizează atitudinea vorbitorului față de conținutul comunicării.

Sextil Pușcariu. *Limba română*

- 4 Apreciați rolul respirației în lansarea adecvată a unui discurs coerent. Care ar putea fi impedimentele fiziologice ale rostirii deslușite?

Dacă aveți emoții puternice sau trac în preajma discursului public, trebuie să vă puneți la punct respirația. Exersați una dintre cele mai populare tehnici de respirație, care se numește *Patru timpi*:

- I. Inspirați ușor, numărând până la **patru**.
- II. Rețineți-vă respirația în următoarele **patru** secunde.
- III. Expirați încet în următoarele **patru** secunde.
- IV. Reluați ciclul de la început.

- 5 Examinați lista de factori care pot afecta rostirea și perceperea adecvată a discursului:

- ✓ respirația precipitată;
- ✓ emoțiile și tracul;
- ✓ gesticulația excesivă;
- ✓ postura, poziția corporală.

👉 Discutați cum puteți diminua efectele negative ale acestor factori.

👉 Apreciați care dintre acești factori vă periclitizează vorbirea publică.

- 6 **Lucru în perechi.** Dialogați despre rolul omului în viața animalelor domestice și a animalelor de companie, pornind de la afirmația Micului Prinț: *Noi suntem responsabili pentru cei pe care i-am îmblânzit* (Antoine de Saint-Exupery).

👉 Adresați-vă reciproc întrebări de precizare.

👉 Observați reacția colegului/colegei la ceea ce afirmați.

👉 Remarcați importanța contactului vizual cu interlocutorul/interlocutoarea.

👉 Controlați-vă mișcărilor, mimica și gestică.

👉 Generalizați.

- 7 Elaborați o strategie de îmbunătățire a propriei prestații de vorbire în public, din trei acțiuni pe care le puteți întreprinde.

Dicția. Coordonarea dicției cu mișcarea

- 1 Amintiți-vă ce este **dicția**. Ce legătură există între: *dicție și articulație*; *dicție și voce*; *dicție și respirație*?

- 2 Urmăriți un discurs filmat pentru TedTalks alegând vorbitorul dintr-un domeniu care vă este cunoscut sau pe care sunteți interesat să-l cunoașteți. Remarcați care este relația dintre conținutul discursului și gestică vorbitorului:

- a. Care gesturi anume sunt dictate de conținut?
- b. Care gesturi au fost deosebit de sugestive?
- c. Care gesturi sunt mecanice, fără subtext?
- d. Care gesturi transmit emoțiile vorbitorului?

- 3 Citiți secvența. Extrageți și comentați o idee a autorului, raportând-o la propria experiență de vorbitor.

O condiție obligatorie pentru a fi un bun orator este vocea. Vorbitorul trebuie să aibă glas natural, în sensul ca tonul și accentuările să corespundă cu ceea ce tratează, cu dispoziția sufletească a auditoriului. E necesar ca glasul să fie nuanțat, după situație, să se ferească de monotonie, să transmită diversele nuanțe ale gândirii și simțirii, prin intonația sau accentul pus pe anumite cuvinte, întrerupte de scurte pauze, bine calculate, acolo unde este cazul. Nu în ultimul rând, ținuta corpului va influența auditoriul. Mișcarea brațelor, limbajul trupului, privirea etc. contribuie în mare măsură la succesul misiunii oratorice. Gesturile oratorului, puse în concordanță cu sentimentele sale, trebuie făcute cu o anumită moderație, fără a se trece de un prag, dincolo de care pot părea inadecvate.

Adrian Săvoiu. *Discursul oratoric românesc*

- 4 Citiți cu voce discursul de mai jos, fără a face mișcări corporale și gesturi. Contextul discursului: scriitorul ieșean Catul Bogdan îl rostește în fața profesorilor și elevilor care au susținut bacalaureatul la Galați.

🗨️ Analizați-vă experiența de a prezenta un discurs străin:

- Ce a fost dificil?
- Care cerință este imposibil de realizat?
- În ce moment nu ați putut controla mișcările sau gesturile?
- Ce gesturi vi s-ar părea firești?

– Vă mulțumesc tuturor. Ați cinstit prin mine orașul de unde viu. Dați-mi voie să iubesc prin dumneavoastră orașul în care mă aflu. Nu-l știam până acum. L-am descoperit într-o noapte de vară, vrednică să fie dăruită de Shakespeare balconului Juliettei, când se înălța înspre el cu versuri tinerețea lui Romeo. Nu cunosc străzile acestui oraș, nu-i știu instituțiile, nici monumentele, și abia îi întâlnesc oamenii. N-am nici morminte în acest oraș, nu-mi știam nici prietenii, nici dușmanii în casele lui; nimic nu mă lega de el. Până a nu-l întâlni, orașul dumneavoastră nu era pentru mine decât „ceva” de pe marginea Dunării. Dar mi l-au arătat teii înfloriți dintr-un capăt în celălalt și iată-l acum în mine, alături de colinele Florenței și lagunele Veneției.

Ionel Teodoreanu. *Lorelei*

🗨️ În scopul autoevaluării, înregistrați-vă discursul și urmăriți-vă specificul dicției. Remarcați momentele la care trebuie să mai lucrați.

- 5 Amintiți-vă termenii care se referă la elementele de versificație. Scrieți pe caiet strofa de mai jos și marcați silabele accentuate/neaccentuate. Citiți versurile, bătând ritmul. Comentați legătura dintre mișcări și rostire.

Liră de argint, Sihleanu – Donici, cuib de-nțelepciune,
Care, cum rar se întâmplă, ca să mediteze pune
Urechile ce-s prea lungi sau coarnele de la cerb.

TED (în engleză: technology, entertainment, design – tehnologie, divertisment, design) a fost la început o conferință anuală pentru persoanele care aveau ceva de spus publicului larg.

Unde-i boul lui cuminte? Unde-i vulpea diplomată?
S-au dus toți, s-au dus cu toate pe-o cale neînturnată.

Mihai Eminescu. *Epigonii*

6 Priviți înregistrarea unui concert simfonic (de ex., Sergiu Celibidache dirijând *Rapsodia Română*).

 Verbalizați (exprimați în cuvinte) gesturile pe care le face dirijorul. Cum se regăsește/se reflectă în gesturile dirijorului esența melodiei interpretate de orchestră?

PROIECT DE GRUP

- A. Citiți fragmentele de mai jos și raportați-le la contextul în care este recitat poemul.
- B. Citiți poemul lui George Coșbuc *El-Zorab*.
- C. Lucrând în grup, pregătiți textul pentru lectura expresivă: marcați pauzele, accentele logice, intonația.
- D. Desemnați un elev/o elevă pentru rolul învățătorului, care va face lectura-model.
- E. Distribuiți în grup alte trei roluri: Nuța, Mircea, Tudorache (care vor citi conform indicațiilor autorului).
- F. Interpretați rolurile care v-au revenit.
- G. Prezentați scenele de serbare în fața clasei.
- H. Apreciați verbal cum au fost respectate indicațiile autorului.

De două ori pe an – iarna, înainte de sărbătorile Crăciunului, și primăvara, prin mai, Miculescu făcea la școală serbări pentru tot satul. Opt serbări au fost de tot în Ciutura și fiecare începea, firește, cu balada lui George Coșbuc *El-Zorab*.

Nuța Cărăbuș

...prima serbare a fost deschisă de Nuța Cărăbuș. Ea prindea versul la repezeală, cu toate că nu cunoștea nici jumătate din literele alfabetului. A rostit balada în fața satului tare și răspicat, înghițind stăruitor toate semnele de punctuație, dar nu s-a încurcat niciodată și a avut mare succes.

Mircea Moraru

La a doua serbare în fața satului a apărut Mircea Moraru. Firav și oțărât din naștere, Mircea a citit poezia cu multă ciudă, căci nu i s-a spus din ajun ca să se poată pregăti. Scuipelele unuia după altul, dar era vorba de vinderea unui cal. Țăranilor nu le plăcea să vândă dobitoacele de la casă și Mircea a avut un succes nemaipomenit.

Tudorache Moraru

La ultima serbare a apărut și Tudorache pe scenă. Sufla greu, de parcă trăgea la plug. Și-a șters fruntea, a răcnit de s-a cutremurat întreaga câmpie a Sorociei:

La pașa vine un arab!

I se năzărea că a încurcat poezia, făcea cu mâinile semne, cerând ajutor, dar nu s-a încurcat niciodată și a dus povestea la bun sfârșit.

Selecție din romanul *Povara bunătății noastre* de Ion Druță, ediția 1970

Adevărul. Realitatea și visul

La finele acestei unități de învățare, veți putea:

- elabora texte reflexive;
- rezuma un text științific;
- stabili afinități între două sau mai multe opere literare;
- structura un discurs cu ajutorul tehnologiilor digitale;
- valorifica achizițiile lingvistice în realizarea actelor comunicative.

Pre-text

Organizați o sesiune-fulger de brainstorming (asalt de idei), răspunzând la întrebarea: dacă știm cu siguranță că poveștile, literatura fantastică și cam toate operele de ficțiune sunt istorii ireale, imaginate și povestite de autori, adică, în esență, niște minciuni, care ar fi argumentele ca noi să le citim?

Stăpânul inelelor

de J.R.R. Tolkien

Se zvoneau tot felul de lucruri ciudate care se petreceau în lumea de afară; și cum Gandalf nu se întorsese până la acea dată și nici nu trimisese vreo veste de mai mulți ani, Frodo strângea cât mai multe noutăți cu putință. Elfii, care intrau rareori în Comitat, erau acum zăriți trecând spre vest prin păduri la ceas de seară, ducându-se fără să se mai întoarcă; dar ei părăseau Pământul de Mijloc și nu mai zăboveau cu gândul la grijile lui. Mai erau însă și gnomi, care străbăteau drumurile într-un număr neobișnuit de mare. Străvechiul Drum de la Soare-Răsare la Soare-Apune traversa Comitatul până la capătul acestuia, înspre Limanurile Cenușii, iar gnomi îl folosiseră întotdeauna când se îndreptau spre minele din Munții Albaștri. Mai ales ei erau, pentru hobbiți, cei care le aduceau vești de pe meleaguri îndepărtate – dacă voiau

să afle câte ceva: de regulă, gnomii dezvăluiau puține lucruri, iar hobbiții nu mai puneau alte întrebări. Dar acum Frodo întâlnea nu arareori gnomi străini din țări îndepărtate, și unii dintre ei vorbeau în șoaptă despre Dușmanul din Ținutul Mordor.

Secvență din filmul *Stăpânul inelelor*.

Numele acesta îl știau hobbiții doar din legendele trecutului întunecat, zăcând în adâncile cotloane ale memoriei precum o umbră; dar era de rău augur și naștea neliniști. Ai fi zis că puterea cea rea din Codrul Întunecimii fusese alungată de Sfatul Alb, doar ca să apară cu și mai mare forță în vechile fortărețe din Mordor. Turnul Întunecat fusese reconstruit, așa se zvonea. De acolo, puterea se întindea în lung și-n lat, și departe înspre Soare-Răsare și miazăzi erau războaie și stăpâna o teamă tot mai mare. Orcii se înmulțeau din nou în munți. Căpcăunii cei răi ieșiseră din cotloane, dar nicidecum cu mințile încețoșate, ci vicleni și înarmați cu arme înspăimântătoare. Și se zvonea în șoaptă că ar fi existat creaturi și mai cumplite decât acestea, dar fără de nume.

Puține dintre toate acestea, bunăntes, ajungeau la urechile hobbiților de rând. Dar chiar și cei mai surzi și mai închiși-în-casă începuseră să prindă din zbor tot felul de povești stranii; iar celor ai căror treburi îi duceau spre hotare le era dat să vadă lucruri ciudate. Vorbele ce se spuneau într-o seară de primăvară, în anul în care Frodo împlinea cincizeci, la Dragonul verde din Lângă Ape, dovedeau că până și în miezul tihnit al Comitatului ajunseseră zvonurile, deși mulți hobbiți încă râdeau de ele.

Sam Gamgee ședea într-un colț lângă foc, iar în fața lui stătea Ted Roșcovanul, fiul morarului; și mai erau de față tot felul de alți hobbiți simpli, care ascultau la ce vorbeau ei.

– Tare ciudate lucruri se mai aud în ziua de azi, zău așa, spuse Sam.

– De auzit, auzi dacă stai și-ascuți, zise Ted. Dar povești la gura sobei și basme de-adormit copiii aud și-acasă dacă vor.

– Nu mă-ndoiesc c-auzi, i-o-ntoarse Sam, și-aș cuteza să spun că-i mai mult adevăr în unele dintre ele decât îți poți închipui. Cine-a inventat poveștile, dacă-i pe-așa? Să luăm, bunăoară, poveștile cu dragoni de-acum.

– Ba, mulțam. Am auzit vorbindu-se despre ei când eram copil și n-avem pricini să credem în ele taman acuma. În Lângă Ape e-un singur Dragon, și ăla-i verde.

La aceste vorbe ale lui Ted, toți izbucniră în râs.

– Fie cum spui tu, încuviință Sam, râzând împreună cu ceilalți. Dar ce zici de oamenii-copaci, uriașii ăia, sau cum vrei să le spui; umblă vorba c-a fost văzut unu' mai mare decât un copac, dincolo de Pârloagele de la Miazănoapte, și nu cu foarte mult timp în urmă.

– Cine l-a văzut?

– Văru-meu Hal, spre pildă. Lucrează la domu' Boffin, la Peste Deal și se duce la vânatoare în Meleagul de Miazănoapte. El a văzut unu'.

– Poate numai zice așa. Hal al tău întotdeauna zice că vede lucruri; și te pomenești că vede lucruri care nici nu-s.

Secvență din filmul *Stăpânul inelelor*.

– Dar ăsta cică era tot pe-atât de mare cât un ulm și umbla... umbla cu un pas cât șapte de-ai noștri.

– Pun capu' că nici de-un deget nu-nainta. Ce-a văzut el chiar a fost un ulm, vrei, nu vrei.

– Dar ăsta *umbla*, ascultă-mă pe mine; unde mai pui că nu-i urmă de ulm la Pârloagele de la Miazănoapte.

– Atunci nici c-a văzut Hal vreunu', hotărî Ted.

Se auziră câteva hohote și bătaii din palme: ascultătorii mai c-ar fi zis că Ted ieșise învingător.

– Să zicem, nu se dădu Sam bătut, dar nu poți să nu recunoști că sunt și alții pe lângă Halfast al nostru care au văzut seminții ciudate străbătând Comitatul – străbătându-l dintr-un cap în celălalt, ia seamă; și încă mai multe sunt întoarse din drum la hotare. Vameșii noștri n-au avut nicicând atâta treabă ca acum.

Secvențe din filmul *Stăpânul inelelor*. Regizor: Peter Jackson

Și-am mai auzit spunându-se că elfii o iau înspre Soare-Apune. Ei spun că se duc spre porturi, departe, dincolo de Turnurile Albe.

Sam își flutură mâna într-un gest nedeslușit: nici el și nici altcineva dintre ei nu știa cât de lung era drumul până la Mare, trecând de vechile turnuri și dincolo de hotarele dinspre nord ale Comitatului. Dar poveștile de demult ziceau că acolo, departe, se aflau Limanurile Cenușii, de unde, din când în când, plecau corăbiile elfilor spre a nu se mai întoarce nicicând.

– Se duc departe, departe pe Mare, se duc înspre Soare-Apune și ne părăsesc, continuă Sam, pe jumătate incantând cuvintele, clătinându-și trist și solemn capul.

Dar Ted izbucni în râs.

– Păi, nu-i nimic nou în asta, dacă te încrezi în basmele alea vechi. Și nu văd ce treabă ai tu sau am eu. Să se ducă! Da' mă pun chezaș că nu i-ai văzut cu ochii tăi făcând-o; și nici altcineva din Comitat.

– Apoi, știi și eu, căzu Sam pe gânduri.

Era incredințat că, odată, văzuse un elf în pădure și trăgea nădejdea să mai vadă unul într-o bună zi. Dintre toate legendele pe care le auzise în anii copilăriei lui, cel mai mult îl tulburaseră asemenea frânturi de basme și povești pe jumătate ținute minte despre elfi, din cele pe care le știau hobbiții.

– Sunt unii, chiar și prin părțile noastre, de-i știi pe cei din Seminția Bălaie și primesc vești despre ei, spuse el. Cum e domnu' Baggins, pentru care lucrez acum. Mi-a zis că elfii pleacă pe Mare, și el cunoaște una-alta despre ei. Și Bătrănu' Bilbo știa și mai multe: la câte povești n-am stat cu el când eram puștan.

– Ohoho, amândoi sunt săriți, pufni Ted. Cel puțin Bătrănu' Bilbo era sărit bine de tot, iar Frodo e și el pe-aproape. Dacă de la de-alde ăștia îți culegi mata veștile, n-ai s-auzi decât baliverne. Ei, prieteni, mă duc acasă. Sănătate tuturor!

Își goli cana și ieși trântind ușa.

Sam rămase tăcut. Avea destule la care să se gândească. Întâi și-ntâi, erau multe de făcut în grădina Fundăturii; a doua zi o să trudească nu glumă, dacă se limpezea vremea. Iarba creștea repede. Dar mai erau și alte gânduri care stăruiau în mintea lui, în afară de gradină. Într-un târziu oftă, se ridică și părăsi crâșma.

Era la începutul lui aprilie, iar cerul se limpezea după ce turnase cu găleata. Soarele coborâse spre asfințit și înserarea răcoroasă și tăcută se stingea tot mai mult în noapte. Se îndreptă spre casă trecând prin Hobbiton și urcând Măgura pe sub bolta presărată cu primele stele, fluierând încetișor și lăsându-se năpădit de gânduri.

Cam la acest timp reapăru și Gandalf după lunga lui absență. Plecat în seara Petrecerii, dispăruse timp de trei ani. Apoi i-a făcut o vizită scurtă lui Frodo și, după ce l-a privit o vreme cu multă atenție, a dispărut din nou. Un an sau doi după aceea revenise destul de des, apărând pe neașteptate după lăsarea serii și plecând fără un cuvânt înainte să răsară soarele. Nu spunea nimic despre ce treburi îl aduceau sau ce drumuri bătuse, părea interesat mai mult să afle despre cum stătea Frodo cu sănătatea și ce isprăvi mai făcuse.

Apoi, dintr-odată, vizitele lui au încetat. Trecură mai bine de nouă ani de când Frodo nu-l mai văzuse și nu mai primise nicio veste de la el, încât începuse să creadă că vrăjitorul nu se va mai întoarce vreodată și nu-l mai interesau hobbiții. Dar în seara cu pricina, în timp ce Sam

venea spre casă și amurgul pălea, la fereastra camerei de lucru se auzi ciocănitul atât de familiar odată.

Frodo își primi prietenul cu surprindere și mare încântare. Se priviră îndelung.

– Toate bune, da? întreba Gandalf. Arăți la fel ca întotdeauna, Frodo.

– Și tu, răspuse Frodo, dar în sinea lui își spuse că Gandalf arăta mai bătrân și mai ros de griji.

Începu să-l descoase despre ce mai era nou la el și în lumea largă și curând se adânciră amândoi în vorbe, stând treji mult în noapte.

A doua zi dimineața, după o gustare servită târziu, vrăjitorul ședea cu Frodo în dreptul ferestrei deschise a camerei de lucru. Un foc darnic ardea în vatră, dar soarele era cald și vântul bătea dinspre sud. Totul arăta proaspăt și verdele crud al primăverii scânteia pe pajști și în vârful crengilor rășchirate ca niște degete ale copacilor.

Gandalf se gândea la o altă primăvară, în urmă cu optzeci de ani, când Bilbo își luase tălpășița de la Fundătura fără măcar o batistă la el. Părul lui era poate mai alb decât îi fuse se atunci, fața mai brăzdată de griji și înțelepciune; însă ochii erau la fel de strălucitori, iar de fumat, fuma și scotea rotocoale de fum cu aceeași strășnicie și plăcere.

Acum fuma în tăcere, căci Frodo stătea nemișcat, adâncit în gânduri. Chiar și în lumina dimineții, resimțea umbra întunecoasă a veștilor pe care le adusese Gandalf. Într-un târziu, rupse tăcerea.

– Seara trecută, Gandalf, ai început să-mi spui lucruri ciudate despre inelul meu. Apoi te-ai oprit, zicând că e mai bine ca asemenea treburi să fie lăsate pentru lumina zilei. Nu crezi că ai putea să isprăvești acum? Spui că inelul e primejdios, mult mai primejdios decât îmi pot închipui. În ce fel?

– În multe feluri, răspuse vrăjitorul. Este mult mai puternic decât am îndrăznit vreodată să gândesc la început, atât de puternic încât, până la urmă, ar înfrânge pe de-a-ntregul orice ființă muritoare în posesia căreia s-ar afla. Ar ajunge să o posede.

În Eregion, continuă el, acum multă vreme au fost făcute multe inele elfice, inele magice, cum

Secvență din filmul *Stăpânul inelelor*.

li se spune, și erau, de bună seamă, de multe feluri: unele cu mai multă putere, altele cu mai puțină. Inelele mai slabe erau doar încercări, până când meșteșugul a-nceput să se desăvârșească, iar pentru fierarii elfi devenise o joacă să le meșteșugească – totuși, după câte știu, primejdioase pentru muritori. Dar Inelele Mari, Inelele Puterii, erau o adevărată amenințare.

Un muritor, Frodo, care ține asupra sa unul dintre Inelele Mari nu moare, dar nici nu crește și nici nu i se lungește viața, ci continuă să trăiască până când, într-un sfârșit, fiecare clipă înseamnă epuizare. Și dacă folosește prea adesea Inelul pentru a se face nevăzut, dispăre el însuși: la urmă devine pentru totdeauna nevăzut, umblând în amurg sub ochiul puterii întunecate ce stăpânește Inelele. Dar, mai devreme sau mai târziu – mai târziu, dacă este puternic sau are gânduri curate, dar nici forța lui și nici buna intenție nu țin o veșnicie – mai devreme sau mai târziu Puterea Întunecimii îl va devora.

– Ce cumplit! exclamă Frodo.

Urmă o altă tăcere lungă. Din grădină se auzea zgomotul făcut de Sam Gamgee, care tundeia iarba.

– De când știi aceste lucruri? întrebă Frodo după o vreme. Și cât știa Bilbo din toate astea?

– Bilbo nu știa mai multe decât ți-a spus ție, n-am nicio îndoială. Cu siguranță că nu ți-ar fi lăsat moștenire ceva ce ar fi fost primejdios, chiar dacă i-am promis că mă voi îngriji de tine. El găsea că inelul era foarte frumos și foarte folositor la nevoie; și dacă era ceva în neregulă sau ciudat, ei bine, era el însuși. Îmi zicea că „îi creștea în minte” și mereu își făcea griji din pricina asta; nu bănuia că de vină era inelul.

Dar și-a dat seama că obiectul nu trebuia scăpat din ochi nicio clipă; nu părea întotdeauna de aceeași mărime sau aceeași greutate; se micșora sau se lărgea într-un mod ciudat și te pome-neai că din senin îți alunecă de pe degetul pe care până atunci stătuse ca lipit.

– Da, mi-a zis ceva despre asta în ultima lui scrisoare, astfel că l-am ținut mereu prins de lanț.

– Înțelept lucru. Cât despre viața lui lungă, Bilbo n-a făcut niciodată vreo legătură între ea și inel. A gândit că meritul era doar al lui și era foarte mândru. Deși începuse să fie cam neli-niștit și stânjenit. Subțire și întins, acestea i-au fost vorbele. Semn că inelul începea să pună stăpânire pe el.

– De unde știi toate astea? întrebă Frodo încă o dată.

– De unde știu? Știu multe din cele pe care le știu numai înțelepții, Frodo. Dar dacă mă întrebi „de când știu despre acest inel”, ei bine, încă nu știu, aș putea să zic. Mai am de făcut o încercare. Dar nu mă mai îndoiesc de intuiția mea. Când am avut prima bănuială? cugetă el, răscolindu-și amintirile. Stai să văd – a fost în

anul în care Sfatul Alb a alungat Puterea Întu-necimii din Codrul Întunecat, chiar înainte de Bătălia celor Cinci Armate, atunci a găsit Bilbo inelul. Mi-am simțit inima cuprinsă ca de o umbră, deși n-am știut atunci ce anume îmi trezea spaima. M-am întrebat adesea cum de-a dat Gollum peste un Inel Mare, căci asta era limpede – cel puțin, asta a fost limpede de la bun început. Apoi am auzit povestea ciudată cu Bilbo, despre cum l-a „câștigat”, și nu mi-a venit să cred. Când, în sfârșit, am scos adevărul de la el, am văzut imediat că se străduia să-și păstreze dincolo de orice îndoială dreptul asupra inelului. Aproape așa cum făcuse și Gollum cu „darul de ziua lui”. Minciunile se asemănau prea mult, încât n-aveau cum să mă liniștească. Era limpede că inelul avea o putere nesănătoasă, ce începuse să se facă simțită asupra posesorului său încă din prima clipă. Acela a fost primul avertisment pe care l-am primit că ceva nu era în regulă. I-am spus adeseori lui Bilbo că asemenea inele mai bine rămâneau nefolosite; dar nu-i plăcea că-i spuneam, și nu după multă vreme a-nceput să se-nfurie. Mai mult de atât nu puteam face.

John Ronald Reuel TOLKIEN

(n. 1892, Bloemfontein, Africa de Sud – m. 1973, Bournemouth, Regatul Unit)

A fost un scriitor britanic și profesor de limba engleză la universitățile din Leeds și Oxford. Cele mai cunoscute romane ale sale sunt *Hobbitul* și *Stăpânul inelelor*, în care autorul a creat o mitologie fictivă despre trecutul îndepărtat al unui tărâm numit Pământul de Mijloc. Alte lucrări publicate ale lui Tolkien includ eseuri filologice, adaptări moderne ale literaturii medievale și povești orale, inventate și spuse inițial copiilor săi.

I. Lumea cuvântului

1 Deși istoria povestită se produce pe un tărâm al imaginarului, într-o lume inventată de autor, observăm că spațiul este bine localizat și că am putea să ne orientăm în el.

- Urmăriți detaliile care țin de localizare: Comitat; Pământul de Mijloc; Străvechiul Drum; Soare-Răsare; Soare-Apune; Limanurile Cenușii; Munții Albaștri; Ținutul Mor-dor; Codrul Întunecimii; cotloane; Turnul Întunecat, Pârloagele de la Miazănoapte, Peste Deal, Meleagul de Miazănoapte.

- Distribuți aceste indicii în două categorii: a) denumiri reale pentru orientarea geografică; b) indicii (locuri) din lumea imaginară.
 - Distribuți locurile imaginare în categorii ale confortului: locuri agreate de personajele romanului și locuri periculoase, de unde vin răutățile.
- 2** Deși e vorba de o istorie inventată, cititorul este atras în poveste inclusiv cu ajutorul unor cuvinte, sintagme, expresii, care sunt caracteristice pentru lumea reală: *Se zvoneau; lumea de afară; la ceas de seară; legendele trecutului întunecat; ciudate lucruri; te încrezi în basmele alea vechi.*
- Găsiți și alte detalii narative de acest fel, care îmblânzesc domestic lumea fantastică și bizară.
 - Selectați și comentați expresiile care trimit la povești și istorii incredibile de genul: *se zvonea; ciudate lucruri; nu mă-ndoiesc; povești la gura sobei; basme de-adormit copiii; poveștile cu dragoni de-acum.* Cum explicați prezența în textul narațiunii a acestor expresii, când chiar istoriile din acest roman sunt „povești la gura sobei” și „basmе de-adormit copiii”, în care se povestesc „ciudate lucruri”?
 - Cine „vede lucruri care nici nu-s”?
- 3** Cum explicați expresia: „adâncile cotloane ale memoriei”?
- 4** În roman întâlnim personaje cu calități deosebite: Elfii, gnomii, hobbiții, orcii, căpcăunii, Dragonul Verde din Lângă Ape, Sfatul Alb, oamenii-copaci.
- Care dintre ele fac parte din registrul personajelor de basm sau mitologice universale și care sunt inventate de autorul *Stăpânului inelelor*? Informați-vă din dicționarele mitologice și ale literaturii *fantasy*.
 - Ce figuri de stil stau la baza expresiilor: *precum o umbră; năștea neliniști; își flutură mâna; turnase cu găleata*?
- 5** Explicați sensul expresiilor: *în lung și-n lat; de rău augur.*
- 6** Remarcați obiectele, detaliile, fenomenele care sunt descrise cu ajutorul unor elemente de referință cunoscute: „mare cât un ulm”; „cu un pas cât șapte de-ai noștri”; „nici de-un deget nu-nainta” ș.a. Care sunt motivele acestor referințe? Alegeți, eventual, din lista ce urmează: a) pentru a părea mai credibil; b) pentru a raporta dimensiunile la reperele cunoscute de cititor; c) ambele.
- 7** Pleonasmul, după cum se știe, este, în general, o eroare de exprimare, alăturând într-o frază cuvinte și expresii care se repetă inutil. Cum explicați prezența lui în expresii de genul: „i-ai văzut cu ochii tăi”?
- Cunoașteți și alte expresii similare?
- 8** Scrieți un sinonim pentru cuvântul „baliverne” din registrul negativ al sensurilor, exprimând un neadevăr, și un sinonim din registrul pozitiv al sensurilor, exprimând produsul unei imaginații.

II. Lumea textului

- 1 Dacă o operă literară exprimă, de regulă, o ficțiune, o scriere fantastică este accentuat ficțională, subliniind și prin genul/specia respectivă un produs pur imaginar. Ce genuri/specii literare fantastice (populare și culte) cunoașteți?

Amintiți-vă!

Romanul este o specie a genului epic de întindere mare (mai mare decât nuvela și povestirea), cu conținut complex, care se desfășoară, de regulă, de-a lungul unei perioade considerabile și angajează mai multe personaje. Romanul presupune observația socială largă și analiza psihologică a personajelor. Chiar și atunci când se concentrează pe un singur personaj sau familie, romanul proiectează imaginea unei societăți.

Rețineți!

Romanul fantastic este o formă specifică a romanului, povestind istorii ipotetice, inventate, care pot avea loc în viitor (**romanul SF**/sau: **romanul științifico-fantastic**), ori istorii plasate într-un timp nedeterminat, adunând în el elemente de mitologie națională sau universală, romane SF, basme și legende (romanul în genul *Fantasy*).

Stăpânul inelelor este considerat prima scriere în genul *Fantasy*.

- 2 În ce moment cititorul își dă seama că are în față un roman fantastic?
- 3 Textul acesta ține de literatura fantastică și povestește despre lumi imaginare. Care sunt detaliile/indiciile unor lumi imaginare, inexistente în realitate?
- 4 Deși lumea e fantastică, reprezentanții acestei lumi nu admit o imaginație fără limite și fără reguli. Care sunt fenomenele, ființele și lucrurile care nu pot să existe, în opinia personajelor acestui text?
- 5 Remarcați secvențe în care personajele textului încearcă să-i convingă pe alții că fenomenele neobișnuite au avut loc (de genul: „Dar ăsta *umbla*, ascultă-mă pe mine”), chiar dacă sunt incredibile.
- 6 În unele cazuri, personajele sau naratorul divulgă mecanismele romanului *Fantasy*, constând din îmbinarea unor secvențe de mitologie sau de fragmente de basme („frânturi de basme”; „povești pe jumătate ținute minte”). Găsiți și alte exemple de acest gen.

Dicționar cultural

Stăpânul Inelelor este una dintre cele mai faimoase și populare cărți ale secolului al XX-lea. Cartea a fost tradusă în cel puțin 38 de limbi. Ea a avut un impact uriaș asupra literaturii fantastice, a jocurilor de masă și pe calculator, a cinematografului și, în general, a culturii mondiale. Un mare succes la public l-a avut și versiunea cinematografică a cărții, în trei episoade, creată de regizorul Peter Jackson în anii 2001–2003.

III. Lumea cărților

1. Ce romane *Fantasy* mai cunoașteți?
 - Dar ce romane și nuvele din genul literaturii SF ați citit?
2. Citiți nuvela lui Ray Bradbury *Casa* și comentați scenariul unui viitor posibil. Cum vi se pare un asemenea viitor și care ar fi cauzele unei asemenea evoluții?
 - Cât de mult contează într-o societate a tehnologiilor avansate aspectul moral al relațiilor sociale?
3. Romanele de genul SF sau Fantasy se împart de regulă în două categorii: a) utopii, povești despre locuri și societăți agreabile, ideale, inexistente; b) distopii, istorii ipotetice despre un viitor sumbru, catastrofal. Amintiți-vă ce cărți ați citit sau ce filme ați privit din ambele categorii numite.
4. Am văzut că antonimele (opозиțiile) adevărului nu sunt doar din registrul adevărat-fals sau adevăr-minciună, ci și din spațiul artei.
 - Citiți eseuul lui Constantin Noica *O poveste* și comentați relația dintre adevăr și ficțiune.
 - Expuneți-vă opiniile asupra situației când naratorul preferă imaginația realității, ca în finalul poveștii lui Oscar Wilde, relatată de Constantin Noica

O poveste

de Constantin Noica

Wilde, mi se pare, a născocit-o. „A fost odată un om care era iubit în satul său pentru că povestea frumos. În fiecare dimineață pleca din sat și seara, când se întorcea, toți muncitorii satului, după ce munciseră toată ziua, se adunau în jurul său și-l îndemneau să povestească, întrebându-l:

– Ce-ai văzut astăzi?

Și el le povestea că a văzut în pădure un moșneag care cânta din nai și care făcea să joace în juru-i localnicii pădurii.

– Și ce-ai mai văzut? spuneau oamenii.

– Când am ajuns pe malul mării, am văzut trei zâne care își pieptănau c-un pieptene de aur cosițele lor bălaie.

Și oamenii îl iubeau pentru că povestea.

Dar într-o dimineață, părăsind, ca-n alte dimineți, satul, iată că zări pe malul mării trei zâne care își pieptănau c-un pieptene de aur cosițele lor bălaie. Și, mergând mai înainte, văzu, lângă pădure, pe un moșneag care cânta din nai, înconjurat de localnici de-ai pădurii... în acea seară, când se reîntoarse în sat și când muncitorii, ca-n alte seri, îl îndemnară:

Oscar Wilde

– Haide! spune-ne ce-ai văzut! el răspunde:

– N-am văzut nimic.”

Și Wilde adaugă: „Sunt două lumi. Cea care este și despre care nu se vorbește; se numește

lumea reală, pentru că nu e nicio nevoie de a vorbi despre ea pentru a o vedea. Și cealaltă e lumea artei; e cea despre care trebuie să se vorbească, pentru că altfel n-ar exista”.

* * *

De bună seamă, sunt două lumi. Două lumi care stau față în față, potrivnice, pentru că una se naște numai prin moartea celeilalte, și aceasta nu renaște decât prin moartea primei. Una e lumea reală; cealaltă e lumea ideală. Pe una o simțim; pe alta o presimțim. Într-una trăim, către alta aspirăm.

- 1 Citiți schița lui Dumitru Țepeneag.
 - Comentați modul de codificare a cuvintelor propus de eroii schiței.
 - Ce coduri mai cunoașteți?
- 2 Comentați modalitatea de a construi o lume ficțională și de pătrundere în această lume, folosită de autor.

Pentru un album

de Dumitru Țepeneag

Stătea cu picioarele lipite, pantofii cu botul în sus, sprijiniți în tocurile subțiri, pentru că era destul de răcoare, toamnă. Băiatul de alături își rezemase bărbia în pumni, coatele pe genunchi, se uita către lac. Soarele se scufunda încet, înroșind apa. O frunză căzu între ei. Eram așezat pe o bancă ceva mai încolo, de partea cealaltă a aleii. În buzunar aveam o foarfecă de grădinarie, puțin ruginită, dar ascuțită. O mângâiam cu buricele degetelor; era rece. O frunză a căzut între ei, și fata a luat-o, a sucit-o între degete și i-a dai drumul. Băiatul se uita către lac.

– Hai să te învăț un joc, a spus.

Fata s-a aplecat, a ridicat frunza și a strivit-o. N-a mai rămas decât codița și puțin praf galben în palmă.

– Ce joc?

Băiatul s-a întors către ea și a zâmbit. S-a rezemat de spătarul băncii și a spus:

– Un joc cu... cifre. Uite, în loc de „a” zici unu, în loc de „b”, doi. Așa.

– Tu l-ai scornit, acum. Fata privea vârfurile ascuțite ale pantofilor. Acum

– Da, a recunoscut băiatul. Dar e frumos. O să-l știm numai noi doi.

Lumea în care trăim, de ce am mai vorbi de ea? Realitatea și prezența ei au mai multă elocvență decât sărmănele noastre cuvinte... dar cealaltă lume, lumea care nu trăiește decât în cuvintele creației noastre – anticipație de simțiri –, lumea aceasta, cum n-am vorbi noi de ea când imaginația ei ne frământă și ne încântă? Dar cât de puțin și cât de nesigur putem vorbi asupra-i! Suntem niște bieți poeți ce descriem o mare pe care n-am văzut-o încă.. Și totuși o vom vedea! Religiunea ne-a făgăduit-o. Arta ne-a făgăduit-o. [...]

Ea tăcu.

– Uite... 12, 1, 3.

– Ce-i asta?

– Gândește-te. A douăsprezecea literă din alfabet, prima, a treia.

– Lac, spuse fata bătând din palme.

Un bărbat înalt, mustăcios, întoarse capul spre ei, ridică din umeri și se depărtă cu pași mari. În jurul soarelui horea un stol de pescăruși. Sălciile, ușor înroșite pe creștet, se gârboviseră. Scosei foarfeca din buzunar și tăiai o crenguță deasupra capului. Băiatul spuse:

– 20, 5, 9, 22, 2, 5, 18, 3.

Ea privi în sus printre frunzele îngălbenite, mișcând ușor buzele. Pe urmă a înțeles. „E mai ușor cu cifre”, se gândi fata, și surâse către lac.

Dintre tufișuri se ivi un bătrânel țopăind pe niște picioare scurte, strâmbe. Purta un surtuc jerpelit. O pălărie rotundă, de vânător, pe vârful capului. Se opri la un pas în spatele celor doi și privi curios, lungind gâtul.

Acum era ușor: – 20, 5, 9, 22, 2, 5, 18, 3.

– 20, 5, șopti fata, și-l privi, în sfârșit, pe băiat. Bătrânelul era încântat, făcu doi pași pe loc.

În mâini ținea un arc mic, mai precis: un fel de arbaletă minusculă.

– Mi-e frig.

Fata se zgribuli lângă băiat, soarele se scufundase de tot în apele lacului. Parcul albăstrea treptat. Băiatul o cuprinse de umeri și o strânse lângă el ca sub o aripă.

– 20, 5...

Bătrânul râse încetișor, apoi, cu pași ușori, dispăru printre arbuști. Și atunci mi-a venit ideea. M-am ridicat, m-am dus către ei, am scos foarfeca și-am început să tai repede, dar cu grijă, în jurul lor. I-am decupat din peisaj cu tot cu bancă și puțin frunziș în spate. În loc a rămas o frunză de întuneric, înlăuntrul căreia n-am avut curaj să mă uit.

IV. Dincolo de cărți

- 1 Ce este adevărul? Discutați și concluzionați cum poate fi stabilit adevărul când opiniile asupra unei realități sunt diferite?
- 2 Care este deosebirea dintre adevărul obiectiv și empiric (bazat pe cunoștințele din realitate și pe experiență) și adevărul artistic?
- 3 Care sunt sinonimele cuvântului *adevăr*?
- 4 Numiți antonimele cuvântului *adevăr*.
- 5 Ce este un *fake*? Cum se construiește el și în ce scopuri?
 - De ce a-l minți pe cineva este un lucru reprobabil, iar a născoci povești se consideră un lucru normal?
 - De ce a crea lumi virtuale (inclusiv, la calculator) e un fapt admisibil și salutar, iar a crea și a răspândi falșuri prin aceleași rețele electronice este un fapt abominabil?
 - Discutați cu colegii. Polemizați. Argumentați apelând la aspectele etice ale problemei: pretexte, motive, cauze, scopuri urmărite, în fiecare caz.

Dicționar

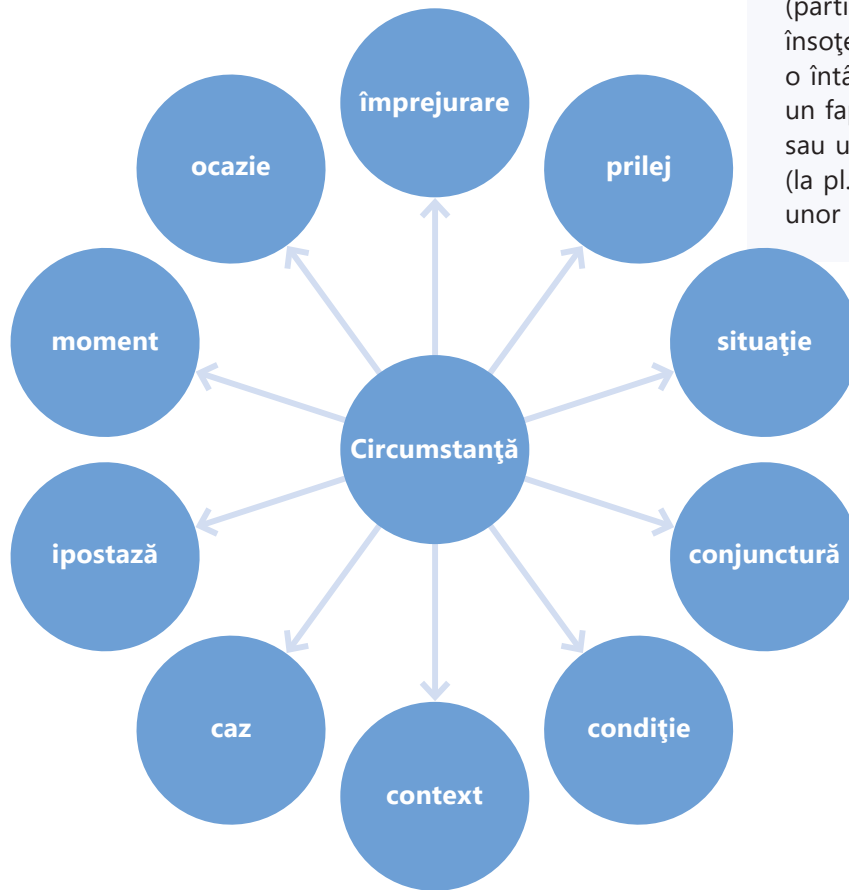
ADEVĂR s. **1.** (FILOZ.) real, realitate. (*Noțiunea de ~.*) **2.** realitate, veridicitate, (livr.) veracitate, (înv.) veritate. (*Există mult ~ în acest roman.*) **3.** autenticitate, exactitate, exactitudine, justețe. (*S-a confirmat ~ul celor spuse de el.*)

Dicționar cultural

Fake este un cuvânt englez și înseamnă „fals”. În mediile virtuale el poate să însemne o identitate falsă a unui utilizator, a unui profil dintr-o rețea de socializare; poate să însemne că o imagine nu este reală, ci construită cu instrumentele IT; dar poate să indice asupra unui fișier fals (care, odată descărcat, se dovedește că include altă informație decât cea anunțată: un text, o imagine, un film). Există și adrese (e-mailuri) false, folosite pentru a sustrage informația din fișierele (sau din cardurile bancare) ale unor utilizatori mai puțin informați asupra acestor fraude cibernetice.

În mijloacele de informare e cunoscut termenul *fake news* („noutăți false”) – fișiere, articole, material care conțin informații false, în scopul de a manipula conștiința utilizatorilor acestor „noutăți”. Ele se folosesc pentru a influența opinia unor oameni (de ex., a alegătorilor, într-un scrutin), pentru a lupta cu opoziției politici sau a slăbi și înlătura adversarii (politici, economici, militari). Contracurarea fake-urilor se efectuează fie prin expertize tehnice ale imaginilor, fie prin consultarea unor surse credibile, atunci când e vorba de o informație îndoielnică.

Sintaxa (III)

Circumstanță – împrejurare (particulară) care însoțește o întâmplare, un fapt, o acțiune sau un fenomen; (la pl.) totalitatea unor condiții date.

- 1 Examinați câmpul semantic al substantivului *circumstanță*. Propuneți contexte în care este evidentă sinonimia cuvintelor date.
- 2 Raportați noțiunea de *circumstanță* la întâmplări, fapte, acțiuni, fenomene. Comparați ideile proprii cu ale colegilor. Acumulați în plen cele mai reușite exemple.
- 3 Apelând la dicționar, definiți sensul locuțiunilor și expresiilor de mai jos.
Concurs de împrejurări, circumstanțe atenuante, circumstanțe agravante, cu altă ocazie, context diagnostic, caz de conștiință, a fi stăpân pe situație
- 4 Atribuiți determinative (substantive, adjective, numerale, pronume) la fiecare dintre substantivele-sinonime.
- 5 Explicați oral, în enunțuri dezvoltate, ce înseamnă sintagmele: *împrejurare fericită, prilej unic, a proceda după circumstanțe, inspirație de moment, conjunctură economică, creatori de context, interese geopolitice, a avea o ocazie inedită*.
- 6 Amintiți-vă un eveniment cultural sau sportiv la care ați asistat sau ați participat. Descrieți, în text coerent de 8-10 rânduri, circumstanțele evenimentului.

Complementele circumstanțiale (actualizare)

- 1 Copiați pe caiet textul. Identificați, prin bare oblice și cifre, propozițiile. Subliniați cuvintele conform funcției lor sintactice. Deasupra complementelor indicați abreviat tipul fiecăruia.

Proza (povești, legende, povestiri, schițe, nuvele, romane) mă captiva, mă făcea să uit de mine însumi. Intram complet în universul fictiv și când reveneam la realitate totul mi se părea decolorat și plictisitor. Poezia mă emoționa chiar și mai mult, îmi răscolea sufletul, mă făcea fericit. La vârsta mea de acum încă îmi reprezintă paradisul ca pe un loc în care ascultă la nesfârșit poezie, citită cu glas tare de cineva invizibil.

Alex Ștefănescu. *Acasă, adică în lumea cărților*

Tom Gauld, coperta pentru revista *New Yorker*

- 2 Numiți toate tipurile de complemente circumstanțiale pe care le cunoașteți. Aduceți exemple de enunțuri cu fiecare tip.
- 3 Dezvoltați enunțurile date prin complemente circumstanțiale de cauză și/sau de scop. Puteți adăuga și alte părți de propoziție necesare.

Unii oameni se pricep la povești.
Copiiilor le plac poveștile.

- 4 Răspundeți prin diverse complemente circumstanțiale la întrebările formulate de la verbele de mai jos:

Călătorește: de unde? pe unde? până unde? cum? de când? până când? cu ce scop? din ce cauză?

Discutăm: cu ce scop? din ce cauză? pe unde? în ce fel? când?

Vă distrați: unde? cum? când? cât timp? cu ce scop? din ce cauză?

👉 Înscriseți unul dintre enunțurile dezvoltate.

👉 Determinați prin ce părți de vorbire sunt exprimate complementele circumstanțiale.

- 5 Descrieți, într-un text coerent de 10-12 rânduri, în ce constă activitatea de muncă a unuia/uneia dintre profesioniștii numiți: *croitor/croitoreasă, ceasornicar/ceasornicăriță, morar/morăriță, țesător/țesătoare, stilist/stilistă*. Insistați pe complementele circumstanțiale de mod.

Complementul circumstanțial condițional

1 Construiți pe caiet tabelul și completați-l conform modelului:

Verbul	Condiția	Enunțul
A câștiga	Procurarea unui bilet de loterie	<i>Orice persoană ar putea câștiga la loterie, cu condiția procurării unui bilet.</i>
A accepta		
A cunoaște		
A învinge		
A protesta		
A refuza		
A uita		

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL CONDIȚIONAL

Arată condiția de care depinde realizarea unei acțiuni sau existența unei însușiri.

Regentul lui este exprimat printr-un verb, o locuțiune verbală sau un adjectiv.

Verbul arată o acțiune care nu s-a realizat până în momentul vorbirii. Acțiunea se va realiza dacă se respectă condiția exprimată de complement.

RĂSPUNDE LA ÎNTREBĂRILE

În ce condiții?

Cu ce condiție?

În ce situație?

SE EXPRESSĂ PRIN

Substantiv:

În asemenea circumstanțe, eu mă retrag din concurs.

În caz de pericol, copilul devine vulnerabil.

În eventualitatea unei urgențe, se vor lua măsurile adecvate.

Pronume:

În locul lui, aș fi procedat altfel.

Verb la gerunziu:

Citind, voi afla argumentele autorului.

Reorientându-mă, voi face față provocării.

- 2** **Lucru în perechi.** Citiți informația din casete. Propuneți alte exemple de complemente circumstanțiale condiționale, similare celor date.
- 3** Parcurgeți articolul din *Regulamentul circulației rutiere*. Identificați informația care stipulează condițiile de transportare a copiilor în autoturisme. Reformulați cele trei cerințe, recurgând la complemente circumstanțiale condiționale.

82. 1) Copiii cu vârsta de până la 12 ani pot fi transportați doar în autoturismul care este utilat cu sistem de reținere (sau cu alte mijloace de adaptare: pernă specială, scaun de înălțare, care acordă posibilități de aplicare a centurilor de siguranță standard) a copiilor, cu respectarea următoarelor cerințe:

- a) sistemul de reținere a copiilor corespunde standardelor de siguranță;
- b) sistemul de reținere a copiilor corespunde masei și taliei copilului;
- c) poziția copilului pe scaun permite aplicarea corectă (bazin/umăr) a centurii de siguranță.

- 4** Discutați cu adulții și aflați ce contracte încheie familia voastră cu diferiți prestatori de mărfuri și servicii (energie electrică, aprovizionare cu apă și gaze naturale, evacuarea deșeurilor, TV, internet, telefonie fixă și mobilă etc.):
- a. Ce condiții sunt înaintate?
 - b. Care este rolul clauzelor contractuale în contractele-tip?
 - c. În ce condiții clientul poate rezilia contractul?
 - d. În ce condiții prestatorul poate întrerupe acțiunea contractului?

Complementul circumstanțial condițional poate ocupa orice poziție față de regentul său, dar, de regulă, este antepus: *În caz de necesitate, adresați-vă la elevul de serviciu. Sosind în prima zi, aveți șansa de a participa la festivitatea de inaugurare.* Complementul circumstanțial condițional antepus se izolează.

- 5** Construiți enunțuri cu următoarele secvențe pe rol de complement condițional. Înscriseți exemplele.

În caz de incendiu, ...	În caz de cutremur, ...	În caz de accident, ...
Simțind miros de gaz, ...	Având nevoie de ajutor medical, ...	Descoperind o greșeală în acte, ...

- Cum ați putea ilustra asemenea recomandări?
- De ce fiecare persoană trebuie să cunoască aceste informații?

- 6** Înaintați trei condiții plauzibile pentru acceptarea persoanelor care doresc să se antreneze la o sală de sport din localitate.

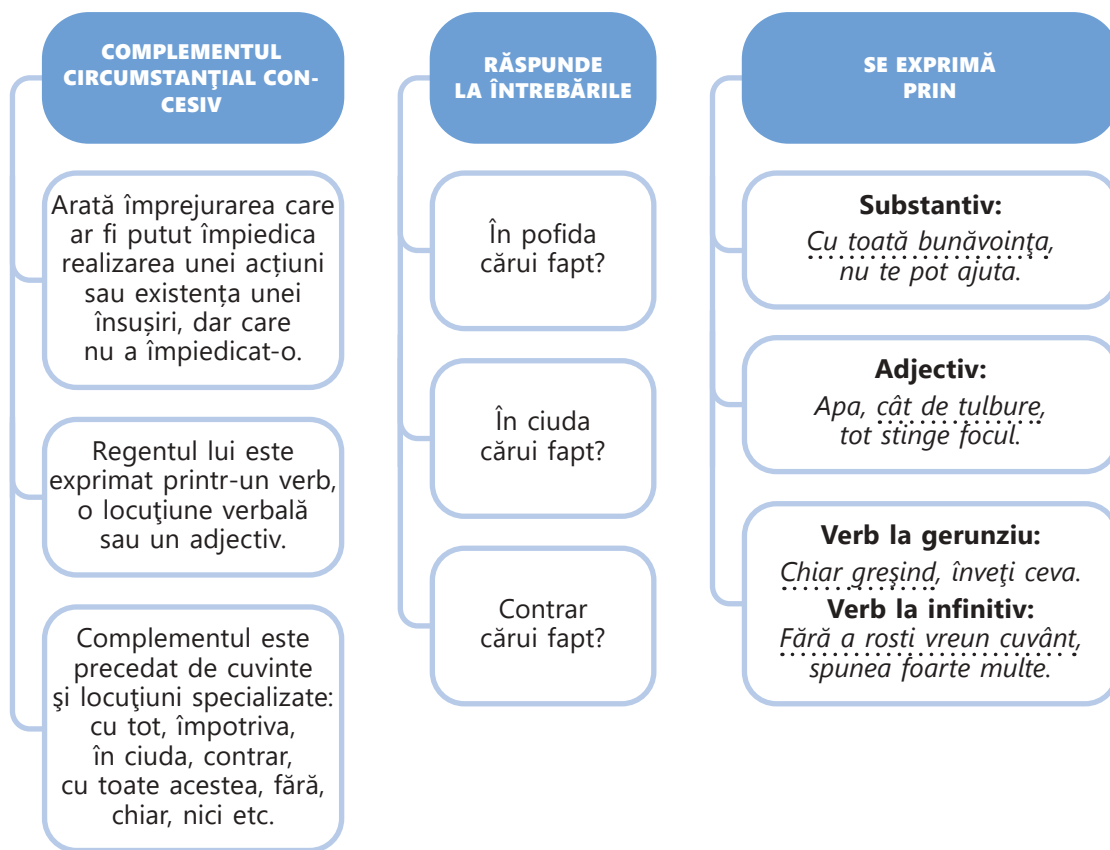
- Justificați condițiile înaintate.

Caz de forță majoră – eveniment imprevizibil care impune (împotriva voinței) un anumit tip de conduită sau de acțiune și care presupune exonerarea de obligații sau de răspundere.

- 7 Exprimați-vă atitudinea în raport cu stipularea în scris a unor condiții înainte de angajarea cuiva la serviciu și semnarea unui contract.

Complementul circumstanțial concesiv

- 1 Alcătuiți două enunțuri cu substantivul **concesiv**. Încercați substituirea lui prin fiecare dintre sinonimele: *îngăduință, permisiune, favoare, trecere cu vederea, cedare, renunțare*. Comentați posibilitatea/imposibilitatea echivalării acestor cuvinte.

- 2 Citiți informația din casete. Propuneți exemple proprii de enunțuri cu complemente circumstanțiale concesive, introduse prin cuvintele și locuțiunile: *cu tot, împotriva, în ciuda, cu toate acestea*.

- 3 **Lucru în grup.** Deduceți care ar putea fi termenii regenți ai complementelor circumstanțiale concesive date: *contrar așteptărilor, contrar obiceului, contrar firii, contrar principiilor, contrar practicii*. Relatați cum ați gândit și prezentați-vă concluziile.

- 4 Uniți elementele celor două coloane, obținând enunțuri dezvoltate cu complement circumstanțiale concesive. Puteți adăuga orice alte cuvinte.

Model: *Iarna, oricât de caldă, tot iarnă rămâne.*

oricât de rece	zgârie adânc
oricât de blândă	comite câte o greșeală
oricât de mare	totuna trebuie supravegheat
oricât de cuminte	se încălzește
oricât de atent	nu ajunge pentru toate

- 1 Formulați, pentru fiecare caz, explicația concesiei făcute.

- 5 Copiați enunțurile. Efectuați analiza lor sintactică, subliniind părțile de propoziție. Deasupra complementelor concesive indicați părțile de vorbire prin care sunt exprimate.

Cu tot efortul, nu am încheiat lucrarea.

Fără a cunoaște prea bine limba, am reușit să mă fac înțeleasă.

În ciuda jocului slab, echipa lor a ieșit învingătoare.

Neavând ocazia de a repeta cu orchestra, s-a prezentat totuși foarte bine.

Noi plecăm în excursie, chiar și fără ei.

Cu toate insistențele noastre, ei nu s-au lăsat înduplecați.

Complementul circumstanțial concesiv poate ocupa orice poziție față de regentul său, dar, de regulă, este antepus: *Deși foarte activ, copilul are un comportament adecvat vârstei.* Complementul circumstanțial concesiv antepus se izolează.

- 6 Construiți câte un enunț pentru fiecare predicat, organizând secvențele în orice ordine și adăugând alte cuvinte necesare. Înscrieți enunțurile. Atenție la aplicarea semnelor de punctuație!

Predicat	Complement circumstanțial causal	Complement circumstanțial condițional	Complement circumstanțial concesiv
Am avut succes	datorită pregătirii prealabile	în aceste condiții vitrege	cu toată concurența acerbă
Ai realizat			
Am învins			
Ați terminat cu bine			

- 7 Reflectați în baza proverbului indian, dezvoltând esența comparației și construind schița unui discurs de 3-4 minute: *Omul virtuos seamănă cu arborele stufos care, chiar expus razelor soarelui, răspândește răcoare sub ramurile lui.*

Strategii de concepere și de comprehensiune a textului oral

- 1 Pregătiți și realizați un exercițiu de comunicare orală:
 - a. Alegeți un fragment preferat de text narativ.
 - b. Exersați în prealabil lectura lui.
 - c. Formulați întrebări de înțelegere.
 - d. Citiți-l cu voce în fața clasei.
 - e. Adresați-le colegilor întrebările pregătite.
 - f. Discutați cu colegii răspunsurile.
- 2 Caracterizați circumstanțele deduse din textul narativ analizat: când, unde, cum, de ce, cu ce scop, în ce condiții, în pofida cărui fapt are loc întâmplarea relatată.
 - ☛ Care este rolul circumstanțelor în cadrul narațiunii?
 - ☛ Care este relevanța lor pentru înțelegerea textului?
- 3 Examinați diferite modalități de a sugera locul evenimentului prin prezentarea unei imagini sau a unui simbol.
 - ☛ Precizați care este simbolul Parisului, Londrei, New Yorkului, Romei, Berlinului.
 - ☛ Ce imagine ar putea deveni un asemenea simbol pentru localitatea voastră?
 - ☛ Care sunt simbolurile cunoscute pentru alte localități din Moldova?
- 4 Elaborați schița unei povestiri din experiența personală.
- 5 **Lucru în grup.** Desfășurați un schimb de povestiri orale în baza schiței:
 - a. Relatați episodul elaborat.
 - b. Răspundeți la întrebările colegilor.
 - c. Ascultați povestirile lor.
 - d. Adresați-le întrebări de precizare.
 - e. Faceți evaluarea reciprocă a povestirilor.
- 6 Discutați cu un adult angajat în câmpul muncii despre circumstanțele în care lucrează. Adresați-i întrebări. Înscriteți rezumativ informația obținută în urma dialogului.
- 7 Alegeți și ascultați o emisiune radiofonică sau un podcast al cărui subiect vă interesează. Rezumați în scris esența informației audiate în decurs de 5 minute.
- 8 Ierarhizați diferite genuri de emisiuni televizate de popularizare a științei (difuzate în limba română pe canalele *Animal Planet, Discovery, Travel, National Geographic, History* ș.a.), în funcție de gradul de comprehensiune (de înțelegere) a informației. Apreciați rolul imaginii și al comentariilor verbale.

Scrieți corect!

Babysitter
Blogger, bloggeriță
Copywriter
Influencer
IT-ist
Job
Promouter
Software developer
Tester
Vlogger
Web-designer

Construcții eliptice

1 Citiți expresiv dialogul.

Când ceata ajunsese în vârful dealului și spera a descoperi, în fine, pe misterioșii dușmani, ea n-a văzut altceva decât un copilăș ca de opt ani, cu păr roșietic, care se juca în iarbă.

- Al cui ești tu? îl întrebă postelnicul.
- Al tatei, răspuse băiatul, uitându-se fără frică la călăreții ce-l încungiuară.
- Și cine-i acel tată?
- Un pui de zmeu.
- Un hoț?
- Ba hoț ești tu!

Postelnicul rădică pe copil și-l așeză înaintea sa pe cal.

- Mulți haiduci sunt aici în codru?

- Douăzeci și patru.

- Cine e căpitanul lor?

- Drăgan Bărbuță-Scurtă.

- Unde sunt ei acum?

- S-au dus în ceea parte, răspuse copilul, arătând la dreapta.

Bogdan Petriceicu Hasdeu. *Ursita*

- Expuneți esența dialogului, în text narativ. Adăugați cuvintele necesare pentru ca acesta să fie înțeles.

2 Citiți textul. Restabiliți informația care lipsește în enunțurile subliniate. Comparați cele două variante. În ce rezidă diferențele?

Majoritatea copiilor din generația mea purtau pulovere împletite de mame. Astăzi, nu; cea care îi îmbracă pe cei mici și pe cei mari e Bunica Marketing. Ea e cea care îi îmbracă, îi hrănește, le potolește setea, îi încălță, îi piaptână, îi echipează pe fiecare, ea e cea care îl înzestrează pe elev cu tot soiul de chestii de electronică, îl urcă pe role, pe bicicletă, pe scuter, pe motocicletă, pe trotinetă, ea e cea care îl distrează, îl informează, îl pune la curent cu ultimele noutăți, îl plasează sub transfuzie muzicală permanentă și-l dispersează în cele patru colțuri ale universului consumabil, ea îl adoarme, ea îl trezește... Mi-a venit ideea să-i evaluez pe elevii cu care mă încrucisam pe drum, făcând un calcul metodic: 100 de euro bascheții, 110 jeanșii, 120 geaca, 80 rucsacul, 180 walkmanul, 90 de euro telefonul mobil multifuncțional, fără a mai pune la socoteală ce conțin trusele pe care le socotesc la 50 de euro, totul cocoțat pe role noi-nouțe, la 150 de euro perechea. Total: 880 de euro. Este o estimare medie pe cap de copil din clasa mijlocie, având părinți cu venituri medii, din Parisul de astăzi.

Daniel Pennac. *Necazuri cu școala*

- Explicați sensul secvențelor: *tot soiul de chestii de electronică*; *îl plasează sub transfuzie muzicală permanentă*; *îl dispersează în cele patru colțuri ale universului consumabil*; *mă încrucisam pe drum*; *o estimare medie pe cap de copil din clasa mijlocie*.

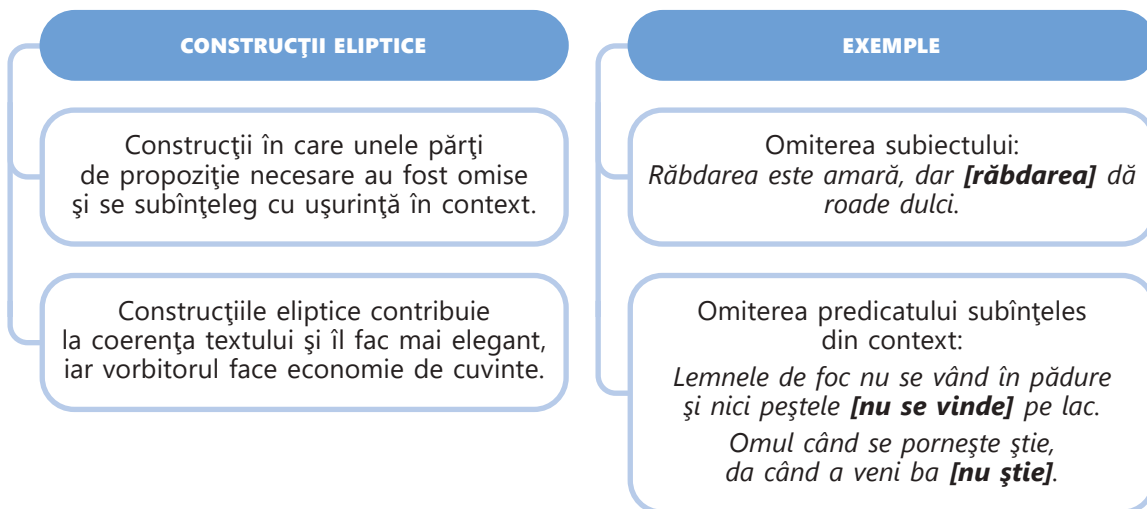
3 Rezumați textul în 80-90 de cuvinte.

Elipsă –

omitere în vorbire sau în scris a unui sau a mai multor cuvinte dintr-o frază, care continuă să-și păstreze neschimbat sensul.

- 4 Raportați cuvintele din câmpul semantic dat la noțiunea de „elipsă” și la procedura de rezumare a textului. Care sunt antonimele acestor cuvinte?

Brevilocvent, comprimat, concentrat, concis, condensat, laconic, lapidar, rezumativ, succint, telegrafic

- 5 Citiți informația din casete. Alcătuiți exemple proprii de fraze în care un subiect/predicat este prezent, iar celălalt se subînțelege ușor.

- 6 Analizați cazurile de elipsă în enunțurile date. Precizați ce parte de propoziție este omisă și restabiliți-o. Comentați diferența dintre cele două enunțuri.

- > *Coarneau nu-i atârână greu boulu, nici aripile păsării.*
- > *Curajul este bun, dar, dacă întrece măsura, devine nechibzuință.*
- > *Multă speranță, mare dezamăgire.*
- > *Parfumul se apreciază după miroș, nu după vorbele vânzătorului.*
- > *Poți să-ți speli haina, dar nu și conștiința.*
- > *Și elefantul cade, dacă face un pas greșit.*
- > *Șarpele pielea își leapădă, dar inima ba.*

- 7 Rescrieți proverbele de mai jos, introducând cuvintele omise la locul convenit. Interpretați semnificația unuia dintre proverbe.

- > *Mai bine o pasăre în mână decât o mie pe casă.*
- > *Mai bine mai târziu decât niciodată.*
- > *Mai bine dușman curajos decât prieten fricos.*
- > *Mai bine colibă sătulă decât palat flămând.*

 Discutați diferite variante.

- 8 **Lucru în grup.** Acumulați 5-6 slogane publicitare care conțin construcții eliptice. Examinați structura lor. Apreciați rolul elipsei în publicitate.

- 9 Analizați un panou publicitar, remarcând:

- a. Esența lexicală a textului verbal.
- b. Structura sintactică a sloganului.

- c. Expresivitatea imaginii.
- d. Raportul dintre imagine și text.
- e. Impactul panoului respectiv asupra grupului-țintă.

10 Exprimați-vă preferințele față de lectura diferitelor texte literare (de la proverb la roman). Apreciați caracterul lapidar al unora și stilul detaliat al altora.

11 Apreciat drept cel mai scurt roman din istoria literaturii universale, textul lui Augusto Monterroso (vezi imaginea alăturată) lasă mult teren imaginației cititorilor.

- 🗣️ Discutați în perechi despre cele spuse și nespuse în acest text.
- 🗣️ Relatați un episod anterior evenimentului.

Apoziția. Norme de punctuație la apoziție

- 1** Discutați în plen și notați pe caiet răspunsurile la două dintre întrebări:
- a. De ce oamenii au nevoie de nume și prenume?
 - b. În ce situații acestea pot fi schimbate?
 - c. De ce oamenii le pun nume (porecle) animalelor domestice și celor de companie?
 - d. De ce sunt denumite sau numerotate străzile?
 - e. De ce se schimbă, uneori, denumirile de localități?
 - f. De ce obiectele de uz comun, produsele industriale și alimentare primesc denumiri comerciale?
- 2** Documentați-vă: care localități din Republica Moldova și România au denumiri identice?
- 🗣️ Ce pași ați parcurs pentru a găsi datele solicitate?

APOZIȚIA	EXEMPLE
Este un atribut substantival care identifică, explică sau califică o altă parte de propoziție, aflându-se pe același plan cu acea parte de propoziție.	<p style="text-align: center;"><i>Poezia „Limba noastră” a devenit imn național.</i></p> <p style="text-align: center;"><i>Ea a fost pusă pe note de Alexandru Cristea, compozitorul.</i></p>
Apoziția simplă este exprimată printr-un singur cuvânt semnificativ.	<p style="text-align: center;">Substantiv, de regulă la cazul nominativ:</p> <p style="text-align: center;"><i>Bulevardul Dacia este una dintre arterele orașului Chișinău.</i></p>
Apoziția dezvoltată poate avea diferite structuri sintactice, reprezentând o îmbinare de cuvinte.	<p style="text-align: center;">Îmbinări de cuvinte:</p> <p style="text-align: center;"><i>Grădina Botanică din Chișinău – o oază de verdeață – găzduiește diferite evenimente culturale.</i></p>

3 Cercetați caseta. Substituiți apozitiile din exemple cu altele adecvate contextului.

4 În secvența dată, identificați apozitiile și cuvintele pe care le însoțesc. Determinați funcția fiecărei apoziii.

Bucureștiul a devenit capitala Țării Românești la jumătatea secolului al XVI-lea, fiind preferat capitalelor anterioare din zona subcarpatică: Câmpulung, Curtea de Argeș, Târgoviște. A devenit apoi capitala Principatelor Unite românești, Țara Românească și Moldova, după unirea lor din 1859, și capitala României Mari, numită astfel datorită alipirii Transilvaniei și Basarabiei la sfârșitul Primului Război Mondial, în 1918.

Șerban Cantacuzino

☛ Care au fost, de-a lungul secolelor, capitalele Țării Moldovei?

☛ Numiți-le și explicați-le sau calificați-le prin câte o apozitie dezvoltată.

5 Apelând la manualul de istorie, găsiți exemple de identificare a unor personalități prin supranume (model: *Ștefan cel Mare și Sfânt*). Explicați oral cine și în ce circumstanțe le-a identificat astfel.

☛ Numiți artiști, sportivi, scriitori care și-au luat ori au primit un supranume sau pseudonim. Care a fost rostul acestuia: identificare, explicare, calificare?

6 Analizați expresivitatea apozitiilor din exemplele în care substantivul comun, ca denumire, devine substantiv propriu:

Cafeneaua „Crizantema”; stadionul „Zimbru”; satul Lingura; pâinea „Codru”; bomboanele „Inspirație”; constelația Săgetător; vârful Omu; lacul Ursu; roșia „Chihlimbar”.

☛ Cine poate decide asupra denumirii?

☛ Ce sugerează apozitia?

7 Prezentați-vă, în text coerent de 5-6 enunțuri, utilizând în fiecare enunț apoziii care vă caracterizează: ca membru/ă al/a unei familii; ca elev/ă al/a unei instituții; ca locuitor/locuitoare al/a unui sat/oraș; ca persoană pasionată de sport/muzică/literatură etc.

Apoziția poate fi evidențiată grafic prin corpul de literă ori ghilimele:

Fabrica *Franzeluța* a lansat un produs nou: tortul *Chișinăul de seară*.

Fabrica „Franzeluța” a lansat un produs nou: tortul „Chișinăul de seară”.

Izolarea apozitiei se face prin aplicarea virgulei, parantezelor, liniilor de pauză.

Reguli:

1. Se izolează apozitiile care determină un pronume sau un substantiv propriu.

Ei, nanule Manuc, sunt eu, Ruxandra!

2. Se izolează apozitiile dezvoltate. *Sunt Vlaicu – fost căpitan și fost cluceraș al domniei – și sunt de-al Săcuienilor.*

3. Se izolează apozitiile introduse de cuvintele specializate: *adică, sau, ori, anume, cu alte cuvinte, în special, mai ales* etc.

Hanul lui Manuc, sau Hanul Manuc, obiectiv turistic și restaurant din București, a fost construit în secolul al XIX-lea pe locul curții domnești, numite și Curtea Veche.

- 8** **Lucru în perechi.** Examinați enunțurile date. Propuneți apoziii adecvate pentru contextul dat și semnele de punctuație aplicate:

Am citit azi-dimineață un anunț despre desfășurarea concursului „.....”.
 Noi,, am decis să participăm la acest concurs.
 Condițiile concursului prevăd elaborarea unei machete, adică
 Macheta noastră,, o vom confecționa din materiale ecologice, mai precis din....
 Sperăm să luăm un premiu, în special

Unele apoziii dezvoltate, folosite foarte frecvent, au devenit clișee și substituie, în comunitatea culturală respectivă, nume de personalități și obiecte geografice: *Luceafărul literaturii române – Mihai Eminescu; cântărețul limbii noastre – Alexei Mateevici.*

- 9** Restabiliți numele proprii substituite de apoziiiile dezvoltate: *micul Paris, mica Vienă, perla Mediteranei, perla Bosforului, a doua Veneție, marele zimbru al literaturii române, Ceahlăul literaturii române, bardul de la Mircești.*

- ☛ Ce semnificație are calificativul de *capitală culturală europeană*?
- ☛ Care dintre orașele din spațiul românesc au fost declarate *capitale culturale*?
- ☛ Ce merite/calități ar trebui să aibă un oraș, ca să fie desemnat *capitală a tineretului*?
- ☛ Care municipiu din Republica Moldova este considerat *Capitala tineretului 2023*?

- 10** Acumulați 12-15 apoziii care desemnează, în cartierul sau satul vostru, diverse întreprinderi, organizații, instituții, localuri. Alcătuiți un colaj, reprezentând obiectivele respective și denumirile lor.

TEST DE PUNCTUAȚIE

ADEVĂRATA MOARTE

La câțiva ani după moartea unui mare poet, mai mulți învățați chinezi s-au adunat pentru a încerca să răspundă la o întrebare care îi punea în mare încurcătură:

- Când se poate spune despre un poet că a murit?
- Când își pierde viața, spuneau unii.
- Când nu mai publică nimic, spuneau alții.

Câțiva susțineau că un poet moare atunci când nu mai poate să scrie.

Însă aproape toți au fost de acord cu cel care a spus:

- Atunci când nimeni nu-l mai citește. Abia atunci e mort cu adevărat.

Jean-Claude Carrière

- ✓ Copiați textul.
- ✓ Numerotați toate semnele de punctuație cu cifre în paranteze (1); (2) etc.
- ✓ Explicați, cu referire la regula de punctuație, aplicarea fiecărui semn.
- ✓ Grupați semnele care se referă la aceeași regulă.

Cartea, obiect cultural. Biblioteca virtuală/ electronică. Cărțile audio

La finele acestei unități de învățare, veți putea:

- realiza o prezentare orală multimodală;
- exprima un punct de vedere propriu privind o prezentare orală pe o temă;
- lectura textului literar și nonliterar prin prisma componentelor de structură;
- reflecta, original și flexibil, în textele proprii, experiențele, ideile, judecățile, opiniile, argumentele.

Pre-text

Faceți un sondaj în clasă pentru a afla preferințele colegilor de a se informa sau de a se delecta cu texte: *a)* tipărite; *b)* online; *c)* surse audio (radio, cărți audio); *d)* videoinformații (TV, internet ș.a.).

Monologul interior al unui e-book

de Umberto Eco

Până acum câțva timp nu știam ce sunt. M-am născut gol, dacă-mi este îngăduit să mă exprim astfel. Nu eram în stare nici măcar să spun „eu”. Apoi ceva a pătruns în mine, un șuvoi de litere, m-am simțit plin și am început să cuget. Desigur, am început prin a cugeta asupra a ceea ce pătrunsese în mine. Senzația era foarte plăcută, căci puteam să simt în ansamblu tot ceea ce aveam în memoria mea sau puteam să parcurg totul rînd cu rînd, sau puteam să sar de la o pagină la alta.

Textul care eram se numea *De la carte la e-book*. E un adevărat noroc că cineva, pe care cred că ar trebui să-l numesc utilizatorul meu sau stăpânul meu, mi-a pus înăuntru acel text, din care am învățat multe despre ce este un text.

Dacă mi-ar fi pus înăuntru altceva, eu aș fi gândit altceva acum. În schimb, eu știu că sunt o carte și știu ce sunt cărțile. Sunt un lucru minunat: un text e un univers și – din câte am price-

put – o carte devine acel text care a fost tipărit în ea. Cel puțin așa se întâmplă cu textele tradiționale, a căror istorie detaliată este povestită de textul meu. Cărțile tradiționale sunt legături de multe foi de hârtie, iar o carte pe care este tipărită, de exemplu, *Odiseea* (poem antic grec, dar nu prea știi despre ce se povestește) gândește și trăiește tot ceea ce se întâmplă în *Odiseea*. Și trăiește toate acestea de-a lungul întregii sale vieți, care poate să fie foarte lungă, căci există și cărți care au aproape cinci sute de ani. Desigur, diferiți utilizatori pot să lase însemnări pe ea, și cartea, bănuiesc eu, le gândește și pe acelea. Nu știu ce se întâmplă cu o carte pe care se fac sublinieri, dacă gândește cumva mai abitir lucrurile subliniate sau dacă remarcă numai că acele rânduri îl interesau în mod special pe cititorul său. Bănuiesc că și o carte care a trăit patru sute de ani și și-a schimbat utilizatorii (am înțeles de la textul meu că utilizatorii cărților sunt muritori și că trăiesc oricum mai puțin decât o carte) știe să recunoască mâna fiecăruia dintre cititorii săi și diferențele între felurile de a citi și a interpreta textul. Poate că există cititori care scriu pe margine: „Ce prostie atroce!” și nu știu dacă acea carte se simte jignită sau își face examen de conștiință. Ar fi frumos dacă cineva, într-o zi, ar scrie un text în care să povestească despre viața interioară a unei cărți.

[...] De la textul pe care mi l-au pus înăuntru am aflat că sunt un e-book, o carte electronică, ale cărei pagini curg pe un ecran. Se pare că eu am o memorie mai mare față de cea a unei

cărți de hârtie, pentru că o carte de hârtie poate avea zece, o sută, o mie de pagini, dar nu mai multe. În schimb, eu aș putea să găzduiesc foarte multe texte, toate laolaltă. Nu știu însă dacă aș putea cugeta asupra tuturor deodată sau, pe rând, asupra fiecăruia, în funcție de activitatea făcută de utilizatorul meu. Totuși, pe lângă textele pe care mi le vor pune înăuntru, mai am și un program intern, ca o memorie a mea. Înțeleg cine sunt nu numai grație textului pe care îl găzduiesc acum, ci prin însăși natura circuitelor mele. În sfârșit, nu mă pricep să explic mai bine, dar e cum aș ști să ies din textul pe care îl găzduiesc și să spun: „Ia te uită ce lucru curios, găzduiesc acest text!” Nu cred că o carte de hârtie poate face asta, dar cine știe! Bănuiesc că nu voi avea niciodată ocazia să dialoghez cu o carte de hârtie.

(Traducere: Anamaria Gebaila)

Umberto ECO

(n. 1932, Alessandria, Italia – m. 2016, Milano, Italia)

Ilustru lingvist și romancier italian. Sunt bine-cunoscute romanele sale *Numele trandafirului*, *Pendulul lui Foucault*, *Baudolino*, *Insula din Ziua de ieri*, *Misterioasa flacără a reginei Loana*, *Cimitirul din Praga*. Autor de studii teoretice și de eseuri, pe Eco îl interesează deopotrivă vechile manuscrise, dar și cele mai noi forme de comunicare și depozitare a informației.

I. Lumea cuvântului

- 1 Ce sens are englezismul *e-book*?
- 2 Ce obiecte din realitatea imediată mai cunoașteți, denumite cu ajutorul cuvintelor străine?
- 3 Care sunt echivalentele românești ale acestora?
- 4 Selectați din textul de mai sus cuvintele care fac parte din câmpul conceptual al cărții.
- 5 Înscrieți cuvintele care se asociază cu memoria.

Amforă grecească reprezentând o scenă din *Odiseea* lui Homer

Odiseu (Ulise). Château de Fontainebleau, Franța

- 6 Explicați sensul cuvântului *utilizator*.
 - Justificați relația de sinonimie contextuală care se produce între cuvintele *utilizator* și *stăpân*.
- 7 Știți ce este *Odiseea*?
 - Ce relație există între substantivul comun *odisee* și numele propriu *Odiseea*? De unde ați aflat despre *Odiseea*? Alegeți, eventual, din lista de mai jos: a) din textul studiat; b) din enciclopedie/dicționarul mitologic; c) din Wikipedia; d) de la bibliotecă, am citit cartea; e) de la lecția de istorie, în clasa a V-a; f) am privit filmul.
- 8 Scrieți un sinonim al cuvântului *atroce*.

Dicționar cultural

Un *e-book* (abreviere din engleză de la „*electronic book*”, în română: „carte electronică”) este un fișier electronic digital ce conține textul și imaginile unei cărți. Cărțile electronice sunt cărți virtuale. Ele se pot citi pe mai multe tipuri de aparate cu monitor (ecran), în general portabile: calculatoare personale sau dispozitive special construite pentru cititul cărților, numite *e-reader* sau *e-book reader*.

Dicționar cultural

Odiseea este o epopee atribuită (împreună cu *Iliada*) rapsodului din Grecia antică Homer.

Este una dintre cele mai vechi opere literare din mitologia antică (și din istoria umanității). Ea prezintă peripeziile regelui Odiseu (în limba latină: Ulise) și ale însoțitorilor lui din Itaca pe drumul de întoarcere acasă, după Războiul Troian.

În multe limbi, termenul „*odisee*”, inspirat de această epopee, desemnează o călătorie pe tărâmurile necunoscute, plină de peripezii.

- 9 Ce înseamnă *a-și face examen de conștiință*?
- Scrieți un enunț în care să includeți expresia de mai sus.
- 10 Scrieți două propoziții, în care cuvântul *program* să aibă sensuri diferite.

II. Lumea textului

- 1 Numiți și descrieți naratorul-personaj din textul de mai sus.
- Distingeți în povestirea naratorului: a) ce știe despre sine; b) ce știe despre alții; c) ce presupune sau ce deduce el despre sine și despre alții.
 - Datorită cărui fapt el a aflat ceva despre sine?

- 2 Deduceți din monologul naratorului acestui text ce este comun între o carte obișnuită și o carte electronică.

- 3 Amintiți-vă de la lecțiile de informatică și spuneți: ce sunt purtătorii de informație?

- Numiți câțiva purtători de informație. Puteți să apelați la cunoștințe din istorie, limba română, informatică, educație muzicală, matematică etc.

- 4 Scrieți într-un tabel (conform modelului alăturat): ce au în comun, prin ce se deosebesc și care sunt avantajele și dezavantajele unei cărți obișnuite, tipărite și ale unei cărți electronice.

Criterii de comparație	Carte pe suport de hârtie	Carte electronică
Elemente comune	1. 2. ...	
Deosebiri		
Avantaje		
Dezavantaje		

- 5 Citiți în dicționarul explicativ și memorați sensurile cuvântului *text*.
- Alcătuiți două enunțuri în care cuvântul *text* să aibă sensuri diferite.
- 6 Afând că *text*, *textură*, *textil* sunt din aceeași familie de cuvinte, definiți într-un eseu de o jumătate de pagină cuvântul *text* ca țesătură (= textură).

7 Textul lui Umberto Eco este unul literar sau nonliterar? Argumentați.

Amintiți-vă!

Textul literar

În noțiunea de „text literar” intră toate genurile și speciile literare, ale ficțiunii artistice (dar și ale eseisticii). Autorul își exprimă subiectiv gândurile și sentimentele, transmite emoții și stări afective prin intermediul imaginilor artistice, într-un limbaj expresiv, apelând adesea la figuri de stil.

Textul nonliterar

Noțiunea de „text nonliterar” include lucrările științifice, informative, știrile și articolele de ziar, buletinele meteo și anunțurile, instrucțiunile de utilizare și rețetele de bucătărie sau cele medicale. De regulă, aceste texte sunt obiective, seci, exacte, monosemantice, neutre stilistic.

- Comparați definiția unui *e-book* dintr-un dicționar (tipărit sau electronic) și explicația din textul lui Umberto Eco. Remarcați deosebirile în ceea ce ține de obiectiv/subiectiv; emotiv/neutru; general/particular.

III. Lumea cărților

1 Căutați în surse diferite (cărți tipărite și surse electronice) informații privind noțiunile: *carte*; *text*; *e-book*; *memorie*; *informație*.

2 Continuați, într-un text de maximum jumătate de pagină, ideea: „Cartea și calculatorul sunt purtători de informație care se susțin și se completează reciproc...”

3 Ce forme ale cărții electronice cunoașteți?

- Ce este un audiobook/carte audio?
- Ați ascultat vreodată o carte audio?
- Ce impresie ați avut?
- Care carte a apărut mai întâi (în opinia voastră): *e-book* sau audiobook?
- Ce avantaje credeți că are o carte audio față de una obișnuită sau față de un *e-book* cu text scris?
- Care ar fi lacunele unei cărți audio față de o carte cu text scris/imprimat?

Dicționar cultural

Cartea audio (cartea vorbită sau audiobook) este un text citit de cineva și înregistrat pe un suport: disc de vinil, bandă magnetică, DVD, CD sau alte mijloace, de pe care pot fi reproduse și ascultate. Sunt, în general, aceiași purtători de informație ca și suporturile pentru muzică sau înregistrarea oricărui sunet.

Deși diapazonul acestor înregistrări este foarte mare, de la lectura unor texte literare la lectura unor cărți de popularizare, manuale sau la înregistrarea unor spectacole de teatru și a unor emisiuni, de obicei, noțiunea de carte audio se referă la formatul sonor al unor cărți de literatură artistică, texte literare, în special, romane sau nuvele. Bineînțeles că ele sunt înregistrate fie de autorii înșiși, fie, mai des, de actori sau lectori cu dicție corectă și clară.

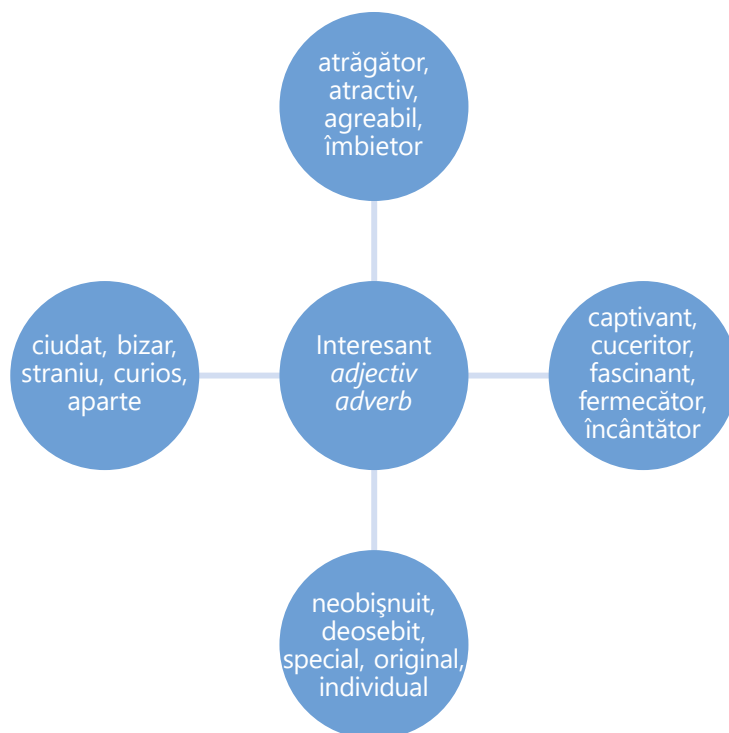
- 4 Scrieți un eseu/o poveste intitulat(ă): *Eu sunt o carte* (sau: *Eu sunt o bibliotecă*). Vorbiți în el despre fiecare dintre voi, ce sunteți, cum sunteți, ce vă place, dar parcă ați vorbi despre un personaj: cartea/biblioteca. Puteți fi o carte de poezii, un roman de aventuri, un manual de geografie ori de matematică. Puteți fi o carte ilustrată, o carte electronică, o carte vorbită (un audiobook) – orice vă sugerează firea și imaginația.
- Înregistrați acest text pe un purtător de informație auditivă și propuneți colegilor să asculte prima carte audio a fiecăruia dintre voi.

IV. Dincolo de cărți

- 1 Precizați ce este comun între o bibliotecă și o rețea electronică de tipul Internetului.
- 2 Organizați o dezbatere cu privire la avantajele cărții tradiționale, pe suport de hârtie, și ale cărții electronice (precum și ale surselor electronice de informație).
 - Construiți-vă argumentele pe criterii cum sunt: operativitatea informației, credibilitatea (veridicitatea) informației; comoditatea, accesul, durata păstrării, actualitatea etc.
- 3 Organizați o dispută (sau o ședință de brainstorming) cu tema-interogația: „Cum ne protejăm de falsuri și cum testăm veridicitatea informațiilor din internet?”.

Sintaxa (IV)

Câmpul semantic al cuvântului *interesant*

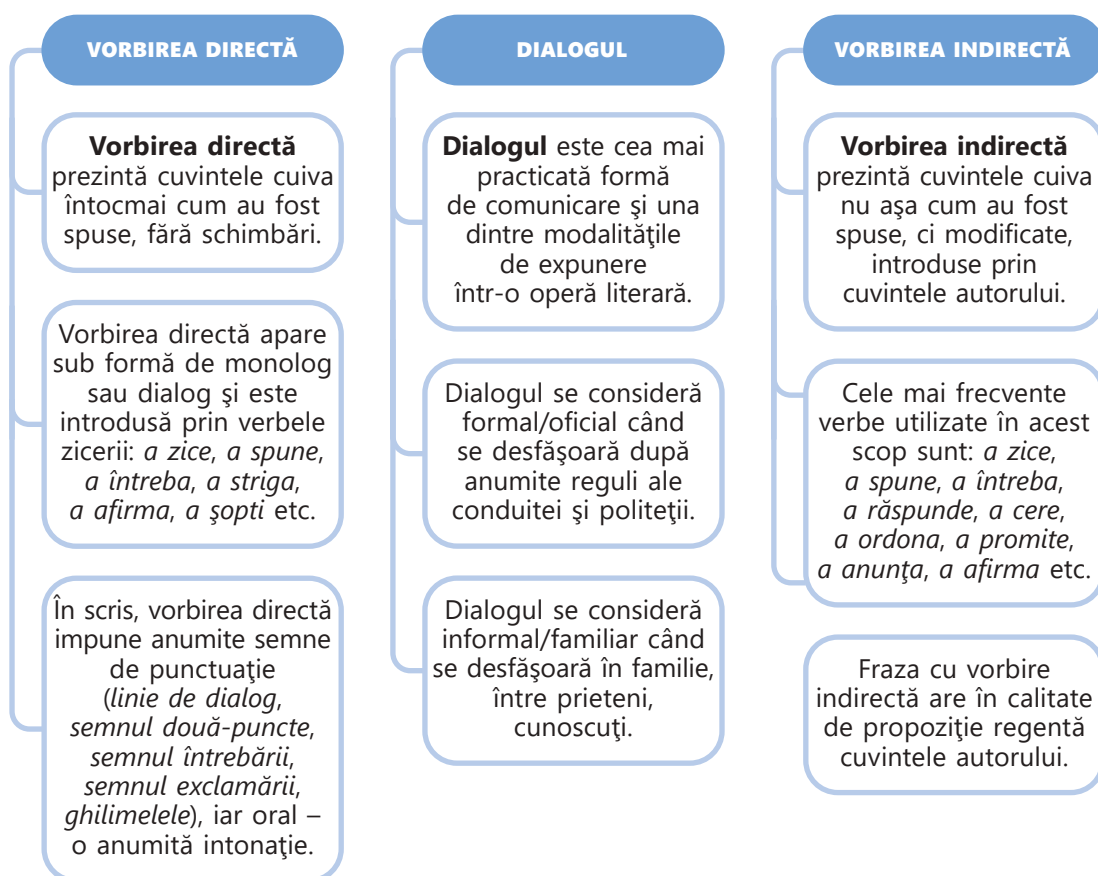
- 1 Examinați câmpul semantic al cuvântului *interesant*. Propuneți sintagme în care adjectivul *interesant* se subordonează unor substantive, iar adverbul *interesant* – unor verbe.
- 2 **Lucru în grup.** Raportați capacitatea de a trezi interes la diverse produse ale creației artistice. Discutați despre cărțile și filmele pe care le-ați putea califica drept:
 - a. foarte interesante,
 - b. interesante,
 - c. destul de interesante,
 - d. puțin interesante,
 - e. neinteresante.
 - 👉 După ce criterii calificați o carte drept *interesantă/neinteresantă*?
 - 👉 Recomandați colegilor o carte pe care o considerați interesantă.
- 3 Apelând la dicționar, definiți sensul locuțiunilor: *ieșit din comun*, *puțin obișnuit*, *demn de atenție*, *vrednic de interes*.
- 4 Explicați oral, în enunțuri dezvoltate, care sunt diferențele dintre adjectivele *interesant*, *captivant*, *cuceritor*, *fascinant*, *fermecător*, *încântător*, în raport cu substantivele: *priveștiște*, *interlocutor*, *subiect*, *discurs*, *scenariu*, *proiect*.
- 5 Includeți în enunțuri dezvoltate adjectivele *neobișnuit*, *deosebit*, *special*, *original*, *individual* pe rol de nume predicative.

Descrieți o zi interesantă din viața voastră, insistând pe experiența care ar putea să fie utilă și pentru alții.

Vorbirea directă și vorbirea indirectă. Textul cu dialog. Utilizarea citatelor

1 Continuați lista, trecând în revistă situațiile de viață în care e necesar să intrați în discuție/să dialogați cu cineva:

- Căutați o carte la biblioteca școlii.
- Solicitați (la telefon) o precizare în legătură cu orarul antrenamentelor.
-
-
-

2 Identificați, în textele literare incluse în prezentul manual, situații de comunicare cu vorbire directă și vorbire indirectă. Remarcați diferențele.

3 Exemplificați informația din casete cu referințe la propria experiență de comunicare:

- participarea la un dialog formal;
- participarea la un dialog informal.

4 Analizați relațiile dintre verbele *a auzi*, *a desluși*, *a asculta*, *a audia*, *a răspunde*, *a accepta*, *a riposta*, *a reacționa*, *a replica* și verbul *a tăcea*.

1-2 Prezentați diferite situații de comunicare unde/când activitatea vorbitorilor poate fi numită prin aceste verbe.

5 Citiți fragmentul. Analizați spusele participanților la dialog (mama, Dănuț, Olguța, Monica), completând tabelul:

- Dănuț, spune tu, ce ți-a făcut?
- Eu am iertat-o! Îngână posomorât și răgușit Dănuț.
- Asta nu, sări Olguța. Iertare nu primesc. Eu am dreptate. El m-a lovit întâi. Așa-i, Monica?
- Asta-i adevărat. Am văzut și eu ... la gară.
- Vedeți? triumfă Olguța.
- Minți! se revoltă Dănuț.
- Ba tu minți!
- Nu-i adevărat!
- Ba da!
- Tu m-ai insultat!

Ionel Teodoreanu. *La Medeleni*

Verbul de declarație	Cine vorbește	Cui i se vorbește	Esența replicii

6 Comentați utilizarea semnelor de punctuație în dialogul de mai sus.

7 Citiți fragmentul. Transformați vorbirea indirectă în text dialogat și înscrieți-l, aplicând semnele de punctuație necesare.

Noi eram trei surori la casa părintească. Tata ne-a întrebat într-o zi cum îl iubim noi. Surorile mele cele mai mari, una îi răspunde că îl iubește ca mierea, alta ca zahărul. Eu îi zisei că-l iubesc ca sarea în bucate. Așa am socotit că nu se poate mai multă iubire decât aceasta. Tata s-a supărat pe mine și m-a gonit din casă.

Petre Ispirescu. *Sarea în bucate*

8 Relatați în text narativ esența dialogului, transformând vorbirea directă în vorbire indirectă.

[Naratorul – un scriitor cunoscut – este abordat, într-un local, de Radu Negrescu.]

- Plecați? mă întrebă pe neașteptate.
- Da, zisei, trebuie să plec.
- Păcat. Eu vă cunosc.
- Nu mă miră, zâmbii. Am obiceiul să particip la multe șezători și alte sindrofii literare.
- V-am ascultat odată, întâmplător. Nu v-am citit.
- Mă bucură sinceritatea!
- Nu vreau să par altcineva decât sunt, dar într-adevăr citesc puțină, cum să-i zic..., beletristică. Mă enervează uneori prea multa ei asemănare cu viața, iar alteori mă scoate din sărite siropul pe care-l servește drept viață...
- O, e alta discuția! Dar fie-mi permisă remarca: cum poți ajunge la asemenea concluzii când nu citești?

Aureliu Busuioc. *Singur în fața dragostei*

Scrieți corect!

Locatar

Locație

Locuitor

Conlocutor

Interlocutor

Interviu

Intervievat

Respondent

Correspondent

Antevorbitor

- 9 **Lucru în perechi.** Dialogați despre planurile voastre pentru vacanța de vară. Individual, rezumați dialogul purtat.
- 10 Citiți regulile dialogului și apreciați:
- Care dintre ele au fost respectate de ambii participanți?
 - Care au fost ignorate?
 - La ce aspecte ale comunicării orale trebuie să mai lucrați?

Reguli ale dialogului:

- Formulați exact și clar mesajul pe care vreți să-l transmiteți.
- Alegeți o formulă incipientă de adresare pentru interlocutor și situația de comunicare.
- Variați formulele de adresare.
- Evitați utilizarea cuvintelor de umplutură (care nu spun nimic).
- Ascultați atent replica și faceți precizările de rigoare dacă e nevoie.
- Fiți atenți la modul în care comunicați (intonația, mimica, gestică, poziția corporală pe care o aveți în momentul comunicării).

- 11 Alcătuiți un dialog din zece replici între doi elevi care participă la o expoziție de ilustrații la textele literare clasice.
- 12 Citiți secvența de interviu. Identificați cuvintele-cheie ale întrebării și ale răspunsurilor. Care dintre regulile dialogului au fost respectate?

– *Ce reprezintă pictura pentru tine? Care este crezul tău artistic?*

– Pictura pentru mine este o lirică a culorilor și un sens al existenței mele. Precum bisturiul unui chirurg, atât de esențial profesiei sale și existenței lui ca medic, așa este pictura pentru mine, parte din întreg. Tot cu exemplul bisturiului vreau să răspund și la următoarea întrebare legată de crezul artistic: consider că arta este pe mâini bune atunci când este însoțită de cele mai sincere și pozitive intenții. Dacă acel bisturiu ajunge pe mâna unui criminal, devine o armă letală și face rău, dar în mâinile unui chirurg salvează vieți. Vorbim de același obiect, în cazul de față, arta, care este un apel direct la emoțiile privitorului. Ce stare îi transmitem? Ce învățătură îi oferim? În ce univers îl transpunem? În opinia mea „artă”=„frumosul”. Ea are putere precum cuvântul în literatură și mesajul în media.

Interviu cu pictorul Radu Goia

🗣️ Răspundeți în scris la întrebarea „Ce reprezintă pictura pentru voi?”.

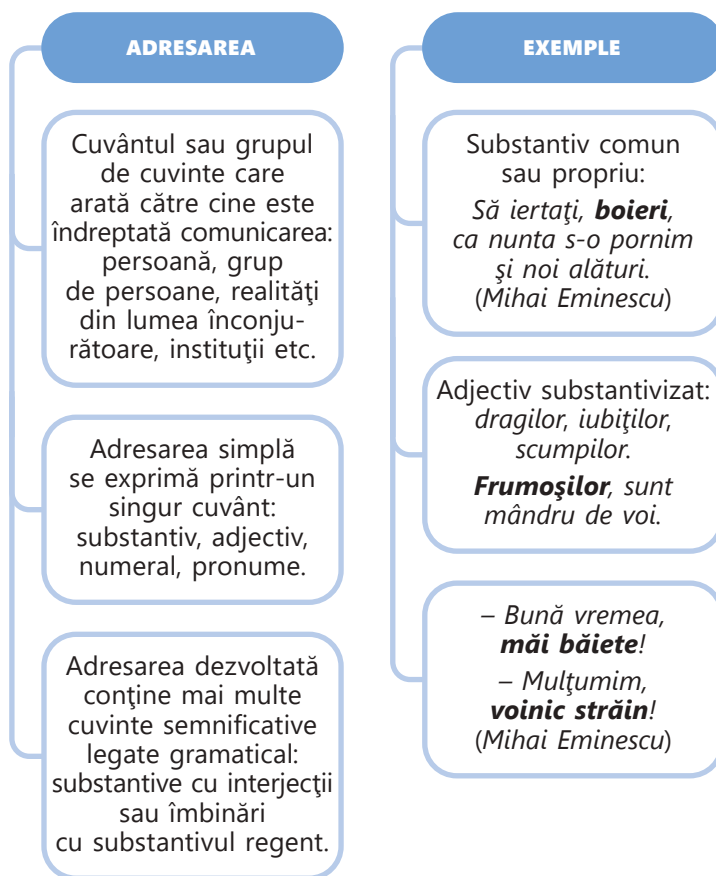
🗣️ Citiți cu voce răspunsurile.

- 13 Ce întrebări ați vrea să-i adresați unui artist plastic-ilustrator de cărți?
- 14 Apreciați importanța dialogului în următoarele contexte:
- reportaj la o emisiune de știri;
 - participarea la un concurs televizat;
 - textul unui spot publicitar;
 - adresarea la un centru de asistență tehnică (call center);
 - talk-show.

Adresarea. Norme de punctuație la adresare.

Forumul de discuție

- 1 Amintiți-vă cu cine ați discutat azi-dimineață acasă, pe drum spre școală, în clasă. Cum v-ați salutat? Cum v-ați adresat către acea persoană? De ce ați ales această formulă de salut și de adresare?
☞ Priviți această situație de comunicare din cealaltă perspectivă: Cum vi s-a răspuns la salut? Cu ce formule s-au adresat către voi?

- 2 Citați versurile a 4-5 cântece care conțin adresări. Raportați adresările la categoriile din casele de mai sus: simple sau dezvoltate.
- 3 Citiți balada populară *Miorița*. Extrageți secvențele care conțin adresări. Specificați de fiecare dată cine cu cine dialoghează. Explicați de ce este utilizată **anume** această adresare.

Cazul specializat al adresării este **vocativul**, dar substantivul sau pronumele pe rol de adresare poate avea și forma de **nominativ**.

Copile, -ți las drept moștenire această limbă fără moarte. (Nicolae Dabija)

4 Scrieți formele cazului vocativ, numărul singular și plural, pentru cuvintele date: *fată, puștoaică, frumoasă, domn, băiat, frate, copil*. Examinați posibilitatea de a recurge la formele nearticulate sau la cele articulate. Comentați diferențele.

5 Delimitați substantivele proprii care au forme speciale de vocativ de cele care nu le pot constitui: *Maria, Diana, Irina, Ioana, Elena, Marina, Andreea, Adriana, Beatrice, Angela, Liliana, Paula, Laura, Iana, Tudor, Ștefan, Răzvan, Bogdan, Sandu, Alexei, Anton, Matei, Luca, David, Daniel, Robert, Artur, Ion*.

☞ Prin ce s-ar explica diferențele?

6 Cineva dintre elevii/elele clasei voastre urmează să țină un discurs la festivitatea de încheiere a anului școlar. Ce formule de adresare către public ar putea utiliza în acest discurs?

☞ Alcătuiți o listă comună a clasei și alegeți variantele cele mai potrivite.

☞ Înregistrați câteva idei ale eventualului discurs.

7 Citiți textul. Formulați problema pe care o ia în discuție autorul.

Gânditorii profesioniști sunt salutați cu numele profesiei: „Bună ziua, dom' arhitect!”, „Multă sănătate, dom' profesor!”, „Avem onoarea, dom' doctor!”. Doar artiștii nu sunt salutați cu precizarea specialității. Nu zice nimeni „Bună dimineața, dom' actor!” și nici „Omagiile noastre, dom' poet!”.

Tudor Octavian

☞ Propuneți câte o formulă adecvată de adresare către un scriitor/o scriitoare, un actor/o actriță, un cântăreț/o cântăreață, un pictor/o pictoriță.

☞ Ce formule de adresare pentru deținătorii de funcții publice vă sunt cunoscute?

8 Citiți proverbele. Deduceți cui ar putea să i se adreseze cel care a formulat învățătura/povața. Scrieți enunțul cu adresare.

Model: *Nu lăsa turma lângă bârlogul lupului. Păstorule, nu lăsa turma lângă bârlogul lupului.*

- > *Nu arunca semințele în pământ uscat.*
- > *Nu deschide prăvălie până n-ai învățat să zâmbești.*
- > *Nu judeca cartea după copertă.*
- > *Nu merge în pădure fără secure.*
- > *Nu tăia copacul care-ți face umbră.*
- > *Nu te lega la cap, dacă nu te doare.*

Adresarea poate ocupa orice poziție în enunț: la început, în interior, la sfârșit.

Doamnă, *dă dovadă de înțelegere!*

Doamnă! *Dă dovadă de înțelegere!*

Dă, doamnă, *dovadă de înțelegere!*

Dă dovadă de înțelegere, **doamnă!**

Fie simplă sau dezvoltată, adresarea se izolează întotdeauna prin virgule sau semne de exclamare:

Tu mă iartă, o, mă iartă, **casa mea de humă, tu.** (Grigore Vieru. *Casa mea*)

- 9 Alcătuiți enunțuri cu adresări care numesc: (1) relațiile dintre persoane; (2) gradele de rudenie; (3) funcția, profesia, ocupația adresatului.
- 10 Citiți expresiv dialogul. Copiați-l, aplicând semnele de punctuație necesare.
- Sărutăm mâna jupâniță mică spuse Aurică, ridicând de pe cap pălăria de paie.
 - Bună dimineața Aurică răspunse Ruxandra, oprindu-se pentru o clipă și întorcându-se cu fața către el.
 - Ziua bună, cu sănătate și cu belșug cinstite boier Miroane Bine v-am găsit sănătoși! spuse Manuc paharnicul. Ziua bună frumoasă jupâneasă Aristiță
- Selecție din Simona Antonescu. *Hanul lui Manuc*
- 11 **Lucru în perechi.** Pregătiți-vă în prealabil pentru a dialoga, timp de 4-5 minute, în fața clasei cu cineva dintre colegi, la unul dintre subiectele: *Aventură și călătorie; Călători și exploratori celebri; Transportul viitorului; Profesiile din domeniul turismului; Atracții turistice în Republica Moldova.*
- 12 Citiți poezia. Formulați problema abordată. Deduceți mesajul pe care îl transmite.

Forum/For: piață publică în Roma antică, unde era concentrată viața social-politică, religioasă și economică a orașului și unde se judecau procesele.

Forum: spațiu virtual consacrat discuțiilor, prin mesaje scrise, între membrii unei rețele; comunicarea nu se face în timp real, ci prin postarea de texte.

Forumist: participant la un forum virtual de discuție.

Poveste

de Vasile Romanciuc

A pornit Făt-Frumos
în căutarea norocului.

A făcut înconjurul pământului
și – l-a găsit.

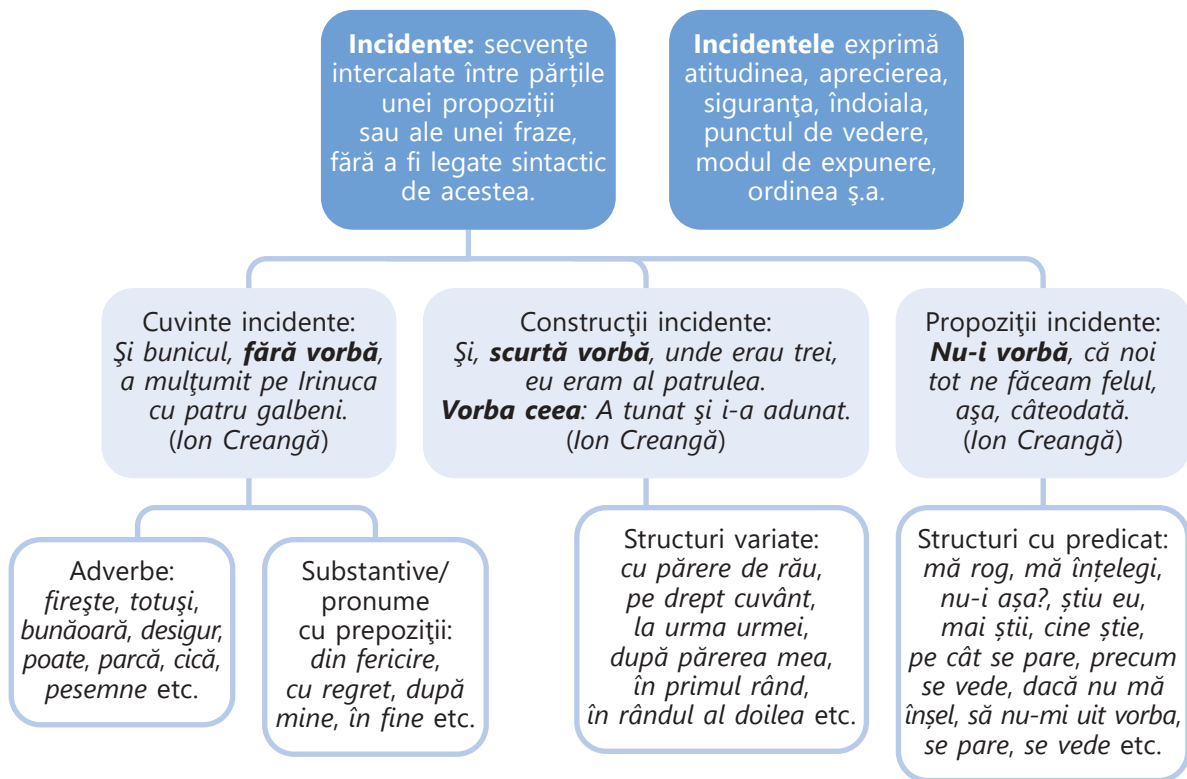
Norocul
era pe locul
de unde-a pornit.

- 13 Discutați pe forum mesajul poeziei lui Vasile Romanciuc. Raportați mesajul acestei poezii la experiența personală și la evenimente relevante pentru voi.
- Respectați algoritmul:
- a. Alegeți un moderator, dintre elevi. Moderatorul va deschide un forum de discuție și îi va accepta ca membri pe elevii din clasă.
 - b. Stabiliți o limită temporală (de astăzi în 3 zile) pentru ca fiecare elev să aibă posibilitatea de a vizita forumul.
 - c. Intervențiți în discuție minimum de trei ori, făcând postări și comentarii.
 - d. Revizuiți materialele de pe forum și rezumați în scris esența discuției.
- 14 Vizitați alte forumuri active pe rețelele de socializare. Remarcați subiectele discutate. Notați-le pe cele la care ați vrea să vă implicați în discuție.
- 15 Alcătuiți o listă de eventuale formule de adresare către participanții de pe un forum. Cum se face simțită atitudinea voastră față de participanți? Cum vă adresați către un forumist/o forumistă aparte?

- 16 Listați 3-5 subiecte pe care ați vrea să le discutați pe forum. Examinați diferite variante de formulare a problemei de start. Redactați textul adresat comunității de forumiști.

Cuvinte/construcții/propoziții incidente. Norme de punctuație

- 1 Comparați sensurile celor două substantive. Remarcați trăsăturile comune și diferențele.
- 2 Enumerați fapte pe care le-ați urmărit și care pot fi catalogate drept **incidente**.

- 3 **Lucru în perechi.** Citiți informația din casete. Analizați exemplele și explicați, într-o formă liberă, de ce secvențele marcate sunt considerate *incidente*.
- 4 Utilizați în contexte câte două cuvinte, construcții și propoziții incidente din casetele de mai sus.
- 5 Citiți afirmația. Identificați incidentele și explicați, pentru fiecare, ce exprimă.

Se spune, de obicei, despre cuvinte că ele călătoresc. Expresia aceasta figurată poate fi înțeleasă în două feluri: sau oamenii călătoresc și duc cu ei cuvintele dintr-un loc în altul; sau oamenii stau pe loc

Incident

Întâmplare neașteptată (și neplăcută), dificultate care survine în cursul unei acțiuni.

Accident

Eveniment imprevizibil care întrerupe mersul normal al lucrurilor.

și transmit prin comunicare cuvintele – și, în general, orice inovație în limbă – de la om la om. Cazul dintâi s-a întâmplat adesea, mai ales la noi, unde mișcările de populație au fost atât de dese.

Sextil Pușcariu. *Limba română*

- 👉 Exprimați, în limita unui enunț dezvoltat, esența afirmației.
- 👉 Dați exemple de cuvinte „călătoare”.
- 6 Precizați contextele posibile de utilizare pentru următoarele structuri incidente: *chipurile, prin urmare, din păcate, natural, printre altele, mai bine zis, nici vorbă, negreșit, de altminteri, în fond, mai pe scurt*.
- 👉 Alcătuiți enunțuri cu trei dintre acestea.
- 7 Ce înțelegeți prin *atitudine*? Cum își poate exprima vorbitorul atitudinea față de cele comunicate? Apreciați ponderea mimicii, gesturilor, cuvintelor, intonației într-un act comunicativ propriu.
- 8 Interpretați emoticoanele de mai jos ca pe niște incidente. Înscrieți cuvintele, construcțiile, propozițiile incidente echivalente cu fiecare imagine.

Cuvintele, construcțiile și propozițiile incidente se izolează prin virgule, paranteze, linii de pauză. Fac excepție cuvintele incidente *totuși, poate, parcă, deci, însă*, care nu se izolează.

*Destinul ne iubește și **totuși** nu ne cruță, / Dar de destin, **fărăste**, nu poți să te dezici.*
(Vsevolod Cernei)

Unele structuri incidente cer și semnul exclamării (*Vezi bine!*) sau semnul întrebării (*Așa?*), alături de alte semne obligatorii.

- 9 Rescrieți textul, adăugând 5-6 cuvinte, construcții sau propoziții incidente în dialogul tatălui cu fiul.

G a b r i e l: Tată, hai ș-om semăna flori aici, la parcelă.

C r i s t o f o r: Trebuie să hotărâm, Gabriel, cu ce rămânem: cu cartofii și ceapa sau cu florile.

G a b r i e l: Eu mai degrabă aș rămâne cu florile. Cartofi găsim la magazin sau la piață.

C r i s t o f o r: Dar dacă și ceilalți vor cultiva numai flori? Uite cum suntem, Gabriel, noi am vrea să cultivăm florile, adică frumosul, parfumul, suavul, iar alții trebuie să umble cu degetul în glod, să sădească cartofi, sfeclă-de-zahăr, tutun...

Liviu Damian. *Dialoguri la marginea orașului*

- 👉 Formulați esența problemei discutate și mesajul pe care îl transmite fiecare vorbitor.
- 10 Completați dialogul cu replicile posibile. Faceți precizările de rigoare prin cuvintele autorului.
–
– Ca să vezi!
–

- Totuși...
-
- Ba bine că nu!
-
- Desigur!
-
- Fără îndoială.

11 Exprimați și argumentați un punct de vedere cu privire la cartea electronică versus cartea imprimată. Includeți diferite cuvinte, construcții și propoziții incidente, pentru a puncta ordinea argumentelor, a accentua certitudinea vorbitorului, a sublinia punctul de vedere personal.

 Rostiți discursul argumentativ, având grijă să modelați intonația adecvată pentru incidente.

12 Copiați textul, numerotând semnele de punctuație, și explicați prin regulă utilizarea lor. În cazul când este aplicată aceeași regulă, alături de ea scrieți toate numerele acordate semnelor de punctuație.

O apariție fulminantă (cu toate nuanțele de sens ale adjectivului respectiv) și o carieră promițătoare, numai în circa zece ani, cunoaște, în discursul public, calificativul *viral*, referitor la aproape tot ce se difuzează exploziv și în proporție de masă pe internet. Punctul de plecare al istoriei îl reprezintă, firește, *virusul* („agent patogen... care se reproduce în interiorul celulelor vii și provoacă boli infecțioase”), destul de rapid atras, cu nedisimulată prețuire, în zona informaticii, unde este utilizat spre a numi (pe scurt) „programul ce infectează filtrele unui calculator prin autocopiere, de obicei atunci când fișierul este încărcat în memorie”. De unde, apoi, un derivat: *a virusa*.

Stelian Dumitrăcel. *Cuvintele, încotro?*

Reflecție

Proces de examinare profundă a unei idei, situații sau probleme; cugetare adâncă; meditație.

Sciere reflexivă

Procedură de elaborare a unui text în baza propriilor gânduri, cugetări, meditații, aprecieri în raport cu o problemă. Asemenea texte nu au o structură riguroasă, ele pornesc de la percepții și asocieri individuale și oglindesc eul autorului.

Reflecția. Scrierea reflexivă

1 Numiți un subiect la care ați reflectat recent:

- a. Cine/ce v-a provocat cugetarea?
- b. Ce idei ați avut la început?
- c. Cum ați dirijat procesul de gândire?
- d. Cu ce s-a încheiat reflecția?
- e. Cum ar arăta textul scris în baza acestei reflecții?

2 Reprezentați grafic, în baza fragmentului de mai jos, relația dintre **carte, lectură, citit** și **a citi**.

De fapt, pe mine nu m-au format cărțile, ci lectura. Există o lume a lecturii, în absența căreia cărțile nu înseamnă nimic. Mai întâi a fost, pentru mine, plăcerea cititului,

apoi obiceiul cititului, în fine, monomania cititului. Dar toate acestea sunt trepte inferioare ale actului de a citi. Abia când cititul a devenit pentru mine adicție, am început să pătrund în filozofia sa, care este lectura. În lumea lecturii nu mai citești cărți, ci trăiești sub enorma lor boltă, construită din cărți, dar depășindu-le, așa cum o catedrală e mai mult decât pietrele din care e făcută. Depășind cititul către lectură, se poate spune că faci pasul de la zidar la arhitect.

Mircea Cărtărescu. *Edificiul lecturii*

- 3** Construiți lanțurile asociative pentru conceptul de **casă**, respectând algoritmul:
- Scrieți (pe foi detașabile) primele cinci cuvinte pe care le asociați cu ideea de **casă**.
 - Comparați asocierile proprii cu ale colegilor.
 - Acumulați pe tablă toate cuvintele diferite. Pe cele care coincid suprapuneți-le.
 - Observați o conexiune logică între serii de cuvinte, aranjându-le în șiruri (de exemplu: *acaret – sarai – poiată – hambar – debara – cămară*).
 - Interpretați asocierile interesante, neobișnuite, proaspete.
 - Comentați multitudinea și originalitatea asocierilor.

- 4** **Lucru în perechi.** Cercetați proverbul. Formulați 3-5 întrebări și discutați variantele de răspuns. Includeți într-un text coerent răspunsurile la întrebări.

Casa care-i mare mai multă viață are.

- 5** Amintiți-vă cum identificați cuvintele-cheie într-un text (inclusiv proverb sau aforism). Arătați grafic legătura dintre cuvintele-cheie ale proverbului de mai sus.
- 6** Citiți reflecția scriitorului. Extrageți cuvintele-cheie ale textului și reprezentați grafic relația dintre ele. Formulați tema meditației.

Și iarăși revin la mama, la acest cuvânt rotund, frumos, pe care noi mai mult îl cântăm decât îl rostim și uneori se pare că tot ce a fost mai frumos și mai măreț plăsmuit în fașa limbii noastre e legat de acest cuvânt...

Aș zice că era harnică și silitoare ca o furnică mama, dar nu știu ce fac furnicile acolo în furnicarul lor iarna, pe când mama iarna întreagă torcea, țesea, cosea, cârpea, iar de cu primăvară până toamna târziu basmaua ei albă, căci purta basma albă, zbura ca o pasăre – ba e în casă, ba e afară, ba e în Cubolta, unde ne erau hectarele, ba se întorcea în amurg, albind ușor pe o dungă de deal, în seninul serii; alerga, pentru că avea, cum zicea ea, copii, și azi, gândindu-mă la pasărea ceea albă a copilăriei mele, nu pot spune că am văzut-o măcar o singură dată, măcar o singură clipă stând pe-o ramură, lângă cuibul său.

Ion Druță. *Horodiște*

Maternitate. Pictură de Nicolae Grigorescu. 1867

- 7** Citiți secvența. Selectați o idee și reflectați în baza ei, completând *jurnalul dublu*:

Sunt cărți pe care nu le poți citi într-un chip continuu. Încep, reîncep și ajung la idei care mi se par extraordinar de adevărate, idei care mă opresc să meditez pe marginea

lor, pagini pe care le recitesc și, câteodată, le transcriu. Asemenea cărți sunt prea încărcate de gând ca să le citești dintr-o suflare.

De aceea las cartea, după ce am citit câteva pagini, apoi o redeschid la întâmplare, la un anumit pasaj, și adesea entuziasmul meu de cititor e atât de mare încât un singur gând pascalian îmi antrenează toată puterea de cugetare. Asemenea lecturi sunt, într-un anumit sens, anevoioase, dar extrem de rodnice. În schimb, citesc sute de pagini dintr-o răsuflare, pagini care nu-mi dau decât superficial de gândit.

Jeni Acterian. *Jurnalul unei fete greu de mulțumit*

Secvența selectată	Comentariul cititorului

- 8 Care ar fi pentru voi cărțile din fiecare categorie?
- 9 Alcătuiți o listă comună a clasei.
- 10 Examinați aforismele lui Lucian Blaga. Optați pentru cel care vă este mai aproape prin mesaj. Schițați planul simplu de idei al unei reflecții în baza lui.
- > *Cele șapte minuni ale lumii sunt cele șapte culori.*
 - > *Cenușa e moartea jarului, dar și apărătoarea jarului.*
 - > *Dacă am fi absolut siguri de virtuțile memoriei – nu am ridica monumente.*
 - > *Este numărul 1 tatăl sau fratele numărului 2?*
 - > *Umbrele seamănă ce-i drept cu întunericul, dar sunt fiicele luminii.*
- 11 **Lucru în grup.** Discutați despre specificul rezumării unui text narativ în raport cu rezumarea unui text reflexiv. Elaborați 4-5 sugestii pentru întocmirea rezumatului unui text reflexiv.
- 12 Din cartea pe care tocmai o citiți extrageți 3-5 citate care ar putea deveni prilej de meditație. Explicați oral de ce considerați că aceste afirmații sunt subiecte de reflecție.
- 13 Citiți secvența din jurnalul scriitoarei Monica Pillat. Raportați ideea acestui pasaj la aforismul lui Lucian Blaga, elaborând un text reflexiv de 50-60 de cuvinte. Subliniați în textul propriu cuvintele-cheie ale textelor date.

29 iulie – 5 august 1994

Vacanța mea la Pia (mătușa Monicăi – *n.n.*), în Țara Galilor, e pe sfârșite. Mă uit la căsuța ei albă, pe jumătate acoperită de tufele de flori care cresc năvalnic laolaltă cu buruienile, la copacii care treptat se transformă într-un zid viu, înconjurând așezarea, și îmi aduc aminte de povestea „Frumoasei din pădurea adormită”, de fantastica vegetație ce năpădise castelul pierdut în somn. Venind aici, am intrat într-un spațiu al mișcărilor lente, al moliciunii, într-un timp al ceasornicelor care bat tot mai rar, pe ritmul unei muzici încetinite.

Monica Pillat

Ținta ultimă a călătoriilor este întotdeauna amintirea lor, căci aici e singurul ținut unde frumusețea înflorește nestânjenită.

Lucian Blaga

- 12 Enumerați trei imagini vizuale inspirate de citatul dat. Apreciați expresivitatea și plasticitatea imaginilor: ce figuri de stil contribuie la crearea lor?

E cu neputință să discerți unde, pe harta ca o plasă de păianjen, tridimensională și nesfârșită, a situației tale în lume, te găsești cu spaima și fascinația ta: în fundătura Iluziei, în șoseaua Reveriei, în parcul Memoriei, în gara Halucinației, în cartierul Realității...

Mircea Cărtărescu. *Orbitor*

Citat: fragment dintr-o scriere, reprodus exact (cu indicarea sursei), pentru a ilustra sau a confirma o idee.

A cita: a reproduce textual, indicând sursa.

- 15 Determinați unde vă situați pe această hartă în acest moment. Explicați-vă opțiunea în text coerent scris.

Prezentarea orală multimodală. Utilizarea citatelor

- 1 Pe parcursul unei zile, fiți atenți la citatele pe care le surprindeți în comunicarea scrisă, orală, multimodală.
- Notați citatele și sursele.
 - Optați pentru citatul care v-a plăcut cel mai mult.
 - Explicați esența lui.
- 2 Redactați o postare proprie pentru rețelele de socializare, în baza citatului de mai jos. Aranjați-o pe pagina de caiet așa cum ați vrea să arate în rețea. Alegeți un fundal muzical.

Au existat civilizații extraordinare care nu au folosit roata,
dar nu a existat nicio civilizație care să nu spună povești.

Ursula K. Le Guin

- 3 Elaborați slide-uri cu cinci citate potrivite pentru unul dintre subiectele: *Călători și călătorii*; *Aventură și călătorie*; *Călătoria – fereastră spre lume*. Indicați sursa și autorul. În baza citatelor, structurați un discurs de maximum 5 minute.
- 4 Însotiți prezentarea de slide-uri cu un fundal muzical corespunzător și imagini relevante.
- 5 Cronometrați în prealabil cât durează prezentarea; ajustați-o la timpul oferit.
- 6 Prezentați lucrarea proprie și urmăriți prezentările colegilor.
- 7 Faceți autoevaluarea și evaluarea reciprocă. Repere: (a) corespunderea citatelor cu tema; (b) respectarea cerințelor față de slide-uri; (c) aspectul estetic al slide-urilor; (d) corectitudinea lingvistică a prezentării.

Reguli de citare:

1. Selectați citatul cu care veți opera.
2. Convingeți-vă că acest citat se referă la subiectul discutat.
3. Introduceți citatul prin prezentarea autorului sau a sursei, comentarii, aprecieri.
4. Reproduceți exact textul citat.
5. Diferențiați grafic citatul, prin ghilimele sau schimbarea de caractere.
6. Indicați autorul, eventual sursa.

„O limbă este un dialect cu armată și steag național.”

Max Weinreich

„«Ce este o limbă?» Răspunsul clasic al unui lingvist (Max Weinreich, care a rămas în istorie doar pentru asta) este că o limbă nu e altceva decât «un dialect cu armată și steag național» ... subînțelegând că orice dialect ar fi putut avea șansa de a deveni limbă oficială.”

Dan Alexe. *Babel: la început a fost Cuvântul*.
București: Humanitas, 2022, p. 33

- 8 Interpretati, într-un text coerent de comentariu propriu, citatul din prima coloană. Apelați și la alte citate despre limbă.

- 9 Elaborați un text reflexiv de 10-12 rânduri, pornind de la un citat care v-a impresionat în prezentările urmărite. Citiți expresiv textul propriu, înregistrați-l pe un dispozitiv electronic și perfecțați o prezentare multimodală.
- 10 Vizionați un film sau o scenetă umoristică din grila televiziunii publice. Raportați cele observate la esența citatului de mai jos.

Talentul actorilor stă tocmai în ușurința de a ghici „modalul”, adică gesturile, mimica, intonația și mlădierea vocii pe care ar fi avut-o autorul dacă nu scria, ci vorbea, și pentru redarea cărora nu-i ajungeau, când scria, mijloacele grafice și sintactice.

Sextil Pușcariu. *Limba română*

Discursul scris. Etica redactării: originalitatea

- 1 Documentați-vă cu privire la un eveniment cultural care a avut loc recent: consultați publicații tipărite și electronice. Comparați informația din cel puțin trei surse, pentru a decide:
 - ✓ Cine a venit cu prima informație?
 - ✓ Cum a fost dezvoltată și completată știrea?
 - ✓ Care text este cel mai bogat?
 - ✓ Ce secvențe „migreză” de la o sursă la alta?
 - 2 Alcătuiți o listă de texte pe care le-ați elaborat pe parcursul acestui an de studii. Examinați lista din perspectiva:
 - ✓ Frecvenței: care texte au fost mai solicitate?
 - ✓ Dificultății: care texte v-au cerut mai mult timp și efort?
 - ✓ Implicării: ce texte v-a plăcut să scrieți?
 - 3 Formulați argumente în sprijinul afirmației: „Un text pe care îl semnezi trebuie să fie original”.
- Acumulați în plen toate argumentele.
- 4 Elaborați un discurs scris (de 10-12 rânduri) prin care vă exprimați punctul de vedere în raport cu originalitatea textelor scrise de elev.

Etică – totalitate a normelor de conduită morală.

Originalitate – însușirea de a fi propriu unei persoane sau unui autor, neimitat după altcineva.

Plagiat – copiere, însușire, în întregime sau în parte, a ideilor altora pentru a le prezenta drept creații personale.

PROBĂ DE EVALUARE: discurs argumentativ

- ✓ Citiți relatarea scriitorului Umberto Eco.
- ✓ Construiți un discurs argumentativ de 2-3 minute pentru a vă exprima punctul de vedere în legătură cu acumularea cărților într-o bibliotecă proprie. Utilizați cel puțin un citat din text.
- ✓ Susțineți discursul în fața clasei, fără a utiliza textul scris sau digital.

CUM SĂ JUSTIFICI O BIBLIOTECĂ PRIVATĂ

Li se întâmplă multora care se află în condiția mea, adică oamenii care posedă o bibliotecă destul de vastă, în asemenea măsură încât, intrând la noi în casă, nu poți să nu o observi, asta și pentru că altceva nu există. Vizitatorul intră și zice: „Ce de cărți! Le-ați citit pe toate?” La început credeam că fraza aceasta revela numai persoane puțin familiarizate cu cartea, obișnuite să vadă doar două-trei rafturi cu cinci romane polițiste și o enciclopedie pentru copii cumpărată în fascicule. Dar experiența m-a învățat că fraza poate fi rostită și de persoane mai presus de orice bănuială. Se poate spune că e vorba de persoane care au o idee despre raft ca depozit de cărți citite, și nu despre bibliotecă înțelesă ca instrument de lucru, dar nu e de ajuns. Cred că în fața unui mare număr de cărți fiecare e cuprins de neliniștea cunoașterii, alunecând fatalmente către întrebarea care îi exprimă chinul și remușcările.

Fereastra spre lume

La încheierea acestui an de studii, aveți competențe de a:

- relata despre sine ca reprezentant al etniei;
- adapta norme de etichetă verbală în diferite situații de comunicare orală;
- distinge trăsăturile specifice ale textului literar și nonliterar;
- rezuma un text științific;
- comenta mijloacele expresive ale unui text literar;
- elabora texte reflexive, funcționale, imaginative pe diferite suporturi;
- elabora propriul act de comunicare prin raportare la norma fonetică, lexicală, gramaticală;
- utiliza dicționarul în activități de învățare la toate disciplinele școlare;
- structura un discurs cu ajutorul tehnologiilor digitale;
- gestiona experiențe de lectură în contexte școlare și de viață,

manifestând atitudini specifice predominante:

- curiozitate și toleranță;
- coeziune și coerență discursivă;
- spirit de observație și creativitate artistică/literară;
- responsabilitate pentru propria exprimare și autocontrol;
- idei personale și comportamente literar-artistice;
- atitudine pozitivă și interes pentru valorile lecturii.

Obiectivul, ca un ochi de ciclop

de Lorina Bălțeanu

În grădina devastată de primele vânturi de toamnă nu mai rămase nimic frumos în picioare, doar câțiva hlujeni de răsărită, semințele cărora noi le mâncaserăm încă de verzi. Și gutuiul bătrân, care-și mai ținea câteva fructe galbene-n dinți. Neamurile venite la hram din toate părțile își căutau un loc potrivit să se fotografieze. Ca să umple pustiul din jur, au adus din casă un scaun cu speteaza rotunjită, pe care mama l-a cumpărat de la o vecină, plecată pentru totdeauna din sat și din țară. Să fie

ca în pozele vechi, s-au așezat pe scaunul cu speteaza rotundă pe rând, când bunica, când bunelul. Ceilalți, mai tineri, s-au grupat în jurul lor, ca un stol de hulubi. Mama cu surorile ei, bunica cu doi nepoți, un verișor drept cu un verișor de-al treilea, mătușile mele cu frate-miu. Nana Raia cu un măr roșu în mână. De mine, ca totdeauna, uitară toți.

Doar el mă privea. Prin aparatul de fotografiat. Obiectivul, ca un ochi de ciclop, umbla după mine și eu mă ascundeam după trunchiul

gutuiului bătrân, după fusta crețoasă a bunicii. Îmi turnam frunze uscate de nuc în cap, îmi acopeream ochii cu mâinile. Mă uitam printre degete dacă nu cumva m-a pierdut din vedere. Dacă nu cumva se uită la alții. Mă simțeam legată de el cu o funie invizibilă și nu mă duceam prea departe, să nu se rupă cumva. Eram fascinată că se uită la mine, că mă vede. Simțeam cum mă prefac în pasăre zburătoare, în pasăre cântătoare, în verighetă mică și proastă. În pui de lup în fața focului, pe care nu știe să-l ocolească.

Din cauza aparatului de fotografiat, pe care-l ținea tot timpul la ochi, nici nu i-am văzut fața. Doar silueta lui înaltă și tristă. Parcă era acoperit cu ceață. Parcă jumătate era aici, iar altă jumătate, dincolo. Îmi venea să râd și să plâng în același timp, să fiu și, totodată, să dispar, să mor și iar să mă nasc. Să expir aerul pe care îl inspiram, să aibă și el cu ce respira.

Nici n-am observat cum seara s-a scurs printre nori și a întunecat ziua la față. Cum toți s-au împrăștiat, odată cu frunzele duse de vânt. L-am căutat cu privirea prin ceața de sub pleoape și nu l-am găsit. Am răscolit aerul cu mâinile. M-am ridicat pe vârfuri cât am putut

de sus. Să văd zarea îndepărtată. Să văd unde s-a dus. Să mă duc după el.

Am simțit durerea doar când m-am prăbușit pe pământ de pe nori și mi-am strivit suflarea cu propriul trup. Ca pe-un fluture alb.

M-a dus tata în brațe în casă și mama, speriată că mor, a urlat la cer de durere și spaimă. Tot timpul cât am ars ca un rug, m-a ținut de mână și nu m-a lăsat să plec înapoi de unde căzusem. Mi-a dat apă cu lingura. Mi-a scos arsura de pe frunte cu buzele. Mi-a spus că o să-mi treacă.

Mi-a trecut. Când țaca Vera a venit primăvara să ne aducă fotografiile de la hram, eu mă jucam pe cuptor cu păpușa. Le-a pus pe masă și, rușinată, și-a cerut iertare că nu sunt prea multe. A stricat toată *pleonca** cu fata asta a voastră și le-am aruncat, că nu erau bune, a zis.

După plecarea ei, m-am uitat cu mama la fotografiile și mi-am amintit de toți care au fost în toamnă la hram. De bunica și bunelul, de nana Raia, de verișori și de mătuși. Numai pe el nu mi-l aminteam. Fiindcă nu era în niciuna din poze. Nu mi-am amintit nici de mine. Nici eu nu eram.

* *pleonca* – peliculă (din limba rusă)

I. Lumea cuvântului

- 1 Explicați ortografia în următoarele cazuri: *care-și* (*mai ținea*); *mai* (*rămase*); *galbene-n* (*dinți*); *de-al* (*treilea*); *s-au* (*așezat*); *frate-miu*; *m-a* (*pierdut*); *la alții*; *să-l* (*ocolească*); *pe care-l* (*ținea*); *n-am* (*observat*); *s-a* (*scurs*); *mi-am* (*amintit*); *ca pe-un* (*fluture*); *mi-a* (*spus*); *o să-mi* (*treacă*); *niciuna*.
- 2 Explicați sensul cuvintelor (eventual apelând la dicționar): *devastată*; *hlujeni*; *hram*; *ciclop*; *fascinată*; *siluetă*.
- 3 Comentați sensul și expresivitatea imaginii: „grădina devastată de primele vânturi de toamnă”. Scrieți un sinonim pentru cuvântul *devastată*.
- 4 Ce figură de stil construiește autoarea în această secvență picturală: „gutuiul bătrân, care-și mai ținea câteva fructe galbene-n dinți”?
- 5 Urmăriți în detaliile lor enumerările din frazele de la sfârșitul primului alineat. Câte personaje sunt, de fapt, enumerate?
- 6 Comentați efectul plastic al comparațiilor: *ca un stol de hulubi*; *ca un ochi de ciclop*; *parcă era acoperit cu ceață*; *ca pe-un fluture alb*; (*am ars*) *ca un rug*.
- 7 La ce figură/figuri de stil apelează autoarea în secvența: „Îmi venea să râd și să plâng în același timp, să fiu și, totodată, să dispar, să mor și iar să mă nasc”.

- 8 Numiți figura de stil folosită și comentați efectul ei: „mi-am strivit suflarea cu propriul trup”.
- 9 Cuvântul „bunel” este un regionalism (norma literară recomandă: *bunic*). Găsiți în text și alte regionalisme sau forma familiare.

II. Lumea textului

- 1 Care este scena spectacolului descris în această narațiune?
- 2 Cine sunt cei care vor să se fotografieze?
- 3 Cum este amenajată scena/decorul? Care sunt detaliile naturale și care este recuzita artistică?
- 4 Cine este naratorul/naratoarea acestei secvențe? Conturați-i un portret fizic și psihologic.
- 5 Cine sunt personajele principale? Dar cele secundare?
- 6 Observați în ce moment se schimbă optica (punctul de vedere) al naratoarei, mutându-se de pe personajele fotografiate pe fotograf.
- 7 Descrieți stările naratoarei pe parcursul acestei povestiri.
- 8 De ce din tot portretul fotografului reținem (și noi, și naratoarea) doar aceste epitete: „silueta lui înaltă și tristă”?
- 9 De ce autoarea, răsfoind fotografiile, și-a amintit numai de rudele ei, nu și de fotograf, nu și de sine?
- 10 De ce lipseau din fotografii tocmai protagoniștii acestei secvențe narrative?

III. Lumea cărților

- 1 Cunoașteți opere literare (din literatura universală sau națională) în care apar fotografi și fotografii?
- 2 Găsiți la bibliotecă și citiți nuvela lui Lewis Carroll (autorul cărții *Alice în Țara Minunilor*, matematician, scriitor, fotograf) intitulată *O fotografie neobișnuită* și comentați (ca pe o metaforă desfășurată) efectul magic al imaginii fotografice supuse prelucrării chimice.

IV. Dincolo de cărți

- 1 Fotografia (ca și pictura) poate fi numită „ferastră spre lume”: cineva fixează instantanee din locurile vizitate sau imagini ale unor oameni și apoi noi, ceilalți, privim aceste poze și ne imaginăm acele locuri. Există reviste specializate în reproducerea imaginilor din întreaga lume și multă vreme ele erau cele mai vii și impresionante mărturii ale existenței unei lumi diverse și fascinante.
 - Ce fotografi celebri cunoașteți?
 - Ce fotografi renumiți din Republica Moldova cunoașteți?

- Ce reviste de popularizare a imaginii lumii diverse știți?
- Azi, în secolul al XXI-lea, care ar fi tehnologiile moderne ce pot fi intitulate „ferestre spre lume”?

2 Organizați o expoziție de fotografii (coppii după original, ca să nu le pierdeți), în care unele poze de familie să fie prezentate ca imagini ale unor epoci istorice.

Acasă. Fotografie de Mihai Potârniche

Fotograf la un meci de fotbal american

Conferință de presă cu cameramani. 1957

Reporteri și cameramani la Summitul Comunității Politice Europene de la Bulboaca, Rep. Moldova. 1 iunie 2023

Familia scriitoarei engleze Christina Rossetti fotografiată de marele Lewis Carroll în 1863

Lectura imaginii (temă interdisciplinară)

Istoria unei vieți (triptic)

de Mihai Greco

I. Tabloul din stânga

- 1 Priviți primul tablou (din stânga tripticului) și expuneți-vă o primă opinie despre el:
 - Cine este în prim-planul tabloului?
 - Cine vine în planul doi?
 - Care este atmosfera și dispoziția?
 - Care este impresia spectatorului?
 - De ce pictorul apelează la o pictură naivă, care trimite concomitent la istorie (începuturile artei) și la desenele copilărești? Apelați și la opinia criticului de artă Ludmila Toma: „Un merit deosebit al lui M. Greco rezidă în faptul că el a fost primul pictor din Moldova care s-a inspirat din tradițiile artei populare și a apărut, consecvent și cu fermitate, valoarea estetică a diferitelor forme ale ei, inclusiv a așa-zisului «primitiv» – arta naivă a pictorilor neprofesioniști din popor”.
- 2 Remarcați elementele care amintesc de geometria unui covor tradițional.
- 3 Comentați opinia expusă de artistul plastic Andrei Mudrea, unul dintre discipolii lui Mihai Greco: „Celebra sa lucrare *Copilărie* din tripticul *Istoria unei vieți*, creată în 1967 (!), a devenit «copilăria» tuturor popoarelor. Și pe bună dreptate, căci «copilul» lui a devenit «copilul» tuturor, iar durerea acestui copil a devenit durerea tuturor copiilor și speranța acestui copil a devenit speranța tuturor”.

Mihai Greco *Istoria unei vieți. Băiatul cu boii*

II. Tabloul din mijloc

- 1 Comentați tabloul din centrul tripticului ca pe o pictură apropiată de realism, ca manieră.
 - De ce personajele și obiectele centrale (fiul și tractorul) sunt aproape invizibile?
 - Alegeți din variantele posibile: ei sunt situați departe pentru a arăta cât de imens este câmpul arabil; imaginea sugerează îndepărtarea copilului de părinți și a noilor tehnologii de tradițiile vechi; tabloul evocă o etapă a revoluției tehnice, care părea incredibilă, ca un miraj.

Mihai Greco *Istoria unei vieți. Tractorul*

- 2 Comentați această ipostază a părinților, care s-au dat la o parte și ne invită și pe noi, spectatorii, să urmărim această minune-miraj, astfel încât punctul lor de vedere coincide cu al nostru.
- 3 Urmăriți atent detaliile secundare, dar situate în prim-plan: gardul împletit din nuiiele, florile ce răzbat prin el precum florile și culorile în țesătura unui covor. Ce sugerează aceste detalii?

III. Tabloul din dreapta

- 1 Cine sunt personajele din partea a treia (din dreapta) a tripticului? Cine sunt situați în prim-plan? Dar în planul al doilea?
- 2 Ce stare generală vă sugerează echilibrul perfect al imaginilor (inclusiv, al gesturilor) din prim-plan și din planul doi?
- 3 Care este personajul discret, mai greu de descoperit, dar care subliniază armonia perfectă și sugerează liniștea și pacea din familie?
- 4 Care este rolul simbolic al copacului din acest tablou?
- 5 Deduceți (subiectiv, ca percepție) maniera/stilul/genul tabloului care încheie tripticul. Alegeți, eventual, din următoarele variante posibile: realism; panou promoțional; panou decorativ; frescă/tablou mural; graffiti; suprarealism; fantasy.

Mihai Greucă *Istoria unei vieți. Familia*

IV. Analiza estetică/plastică:

Subiectul lucrării (Ce se „povestește” sau ce se „descrie”)

Genul lucrării (pictură; grafică; sculptură; grup statuar; triptic)

Tehnici, materiale, instrumente folosite (creion, hârtie, tuș, carioca, peniță, ulei pe pânză, pensulă)

Procedee artistice (compoziție, forme, linii, culori, contraste)

Mesajul (meditație tristă; joc și veselie; pesimism, evoluție, formare, progres, optimism)

- 1 Care detalii/elemente ale tablourilor sunt importante pentru transmiterea mesajului artistic?
- 2 Ce emoții trezește lucrarea la fiecare etapă?
- 3 Ce simboluri plastice/vizuale desprindem din aceste pânze?

- 4 Identificați personajele din imagine. Ce vârstă credeți că au ele? Ce meserii și ce calități credeți că au?
- 5 Identificați personajul central în toate cele trei tablouri, descrieți portretul său fizic și moral.
- 6 Comentați emoțiile personajului în fiecare imagine.
- 7 Ce momente importante din viața personajului surprinde tripticul?
- 8 Puteți să vă imaginați sunetele, mirosurile, stările atmosferice din aceste tablouri?
- 9 Ce vi se pare neobișnuit în aceste tablouri?

V. Conexiuni

- 1 Cum ar recunoaște un vizitator al Galeriei Tretyakov din Moscova (muzeul care a achiziționat lucrarea) că are în față opera unui pictor din Republica Moldova?
- 2 Ce detalii din acest triptic sugerează că lucrarea aparține unui pictor autohton și ce detalii vorbesc despre valori general-umane?
- 3 Comparați aprecierea de mai sus a lui Andrei Mudrea cu definiția dată de G. Ibrăileanu *Amintirilor din copilărie* de Ion Creangă: „Creangă povestește copilăria copilului universal”.
- 4 Imaginați-vă un triptic creat în baza *Amintirilor din copilărie*. Care ar fi cele trei secvențe din biografia personajului ce ar putea fi plasate pe cele trei panouri ale tripticului?

Poarta strămoșilor, 1979. Tablou de Mihai Grecu

VI. Evaluare/Proiect individual

- 1 Corelați titlul general al tripticului cu denumirile fiecărui tablou.
- 2 Scrieți sinonimele potrivite pentru cuvintele *istorie*, *viață*, *copilărie*... Care dintre aceste sinonime pot înlocui cuvintele din titlul lucrării/lucrărilor lui Mihai Grecu fără să afecteze esența?
- 3 Ați putea propune un titlu de alternativă acestei/acestor lucrări (privite împreună, dar și separat)?
- 4 Tablourile din tripticul lui Mihai Grecu sugerează o narațiune. Care este povestea relatată aici?

Femei din Ceadâr-Lunga, 1959–60

Recruții, 1965

- 5 Ce elemente de descriere remarcăți în aceste trei pânze? Dar ce verbe de acțiune vom folosi atunci când prezentăm aceste lucrări?
- 6 Imaginați-vă că *Istoria unei vieți* începe cu ultimul tablou al tripticului și că va relata continuarea istoriei cu biografia celor mai tinere personaje: fata sau băiatul din acest tablou („Istoria unei vieți II”). Ce ar reprezenta următoarele două tablouri? Unde s-ar regăsi (geografic și istoric) aceste personaje în viitor?
- 7 Sintetizați informațiile și/sau impresiile de la analiza lucrărilor într-un text coerent de maximum două pagini de caiet.

Varianta I. Apelând la cunoștințe din istorie, educație plastică, educație pentru societate ș.a., scrieți o istorie a vieții personajelor în formă de scenariu de film sau benzi desenate, privind tablourile reproduse aici ale lui Mihai Grecu ca pe niște secvențe din producția respectivă.

Varianta II. Redactați un eseu (descriptiv; descriptiv-narativ; argumentativ – la alegere), sintetizând informațiile cumulate în cadrul analizei lucrării lui Mihai Grecu, impresiile proprii și informându-vă suplimentar din alte surse.

Mihai GRECU

(n. 1916, Faraoani – m. 1988, Chișinău)

Pictor, fondator al modernismului plastic din Republica Moldova. Inovator și, totodată, valorificator al tradiției culturale naționale, aplicând tehnicile picturale cele mai neobișnuite și concepțiile artistice moderne.

Lucrări importante: *Ospitalitate*; *Istoria unei vieți*; *Recruții*; *Fetele din Ceadâr-Lunga*; *Luna la Butuceni*; *Tragica Veneției*; *Geneză*; *Vulcan*; *Masa de piatră*; *Poarta strămoșilor*.

Ortografia părților de vorbire

(sinteză)

- 1 Amintiți-vă problemele de ortografie a substantivelor, cu care v-ați confruntat în ultimul timp. Formulați problema și înscrieți-o.
 - ☞ Cum ați soluționat problema?
 - ☞ La ce sursă de documentare ați apelat?
 - ☞ De ce orice limbă care are scris își stabilește regulile de ortografie?
 - ☞ De ce este pleonastică sintagma *ortografie corectă*?
- 2 Ce erori de scriere a substantivelor comune și proprii observați în jurul vostru?
 - ☞ Ce reguli au fost încălcate?
- 3 Cum procedați atunci când remarcați o greșeală de ortografie în textul scris? Relatați o experiență personală.
- 4 Cum reacționați la observația cuiva față de textul pe care l-ați scris?
- 5 Citiți regulile de ortografie a substantivului, completând pe caiet *tabelul SINELG (Sistem interactiv de notare pentru eficientizarea lecturii și a gândirii)*.

Am știut această regulă	Acum am aflat această regulă, o accept	Credeam că acest cuvânt se scrie altfel	Am nevoie de documentare, explicații
V	+	-	?

Ortografia substantivelor comune

- ✓ Substantivele comune, nederivate și derivate, precum și cele formate prin conversiune, se scriu într-un singur cuvânt: *conviețuire, cupțoraș, învățatul*.
- ✓ Articolul substantival hotărât postpus se scrie în limitele aceluiași cuvânt cu substantivul la care se atașează: *insul, copila, persoanei, insului, oamenilor*.
- ✓ Se recomandă atașarea fără cratimă a articolului sau a desinenței la împrumuturile – chiar neadaptate sub alte aspecte – terminate în litere din alfabetul limbii române, pronunțate ca în limba română: *boardul, boarduri, boardurile; clickul, clickuri, clickurile; tiruri, tirurile; trendul, trenduri, trendurile*.
- ✓ Se admite scrierea cu cratimă (între cuvântul propriu-zis și desinențe, articole) a substantivelor neologice, care încă nu s-au încetățenit în limbă, și a abrevierilor: *show-ul, show-uri, show-urile; ATV-ul, ATV-uri, ATV-urile*.
- ✓ Formele de cazuri oblice și de număr plural ale substantivului se ortografiază în conformitate cu modelele de declinare.

Ortografia substantivelor abreviate

- ✓ Substantivele abreviate constituite în limba română se scriu cu utilizarea sem-nului ortografic (.) **punct**, dacă o literă sau un grup de litere substituie în scris cuvântul: *a.c. (anul curent), dr. (doctor), ex. (exemplu), nr. (numărul)*.
- ✓ Substantivele abreviate în care e prezent începutul și sfârșitul cuvântului se scriu fără cratimă: *dl (domnul), dna (doamna), dra (domnișoara), bdul (bulevardul)*.
- ✓ Substantivele abreviate utilizate pentru desemnarea unităților de măsură se scriu fără punct, cu inițială minusculă (dacă majuscula nu e cerută de simbolul respectiv): *kg (kilogram), l (litru)*.
- ✓ Substantivele abreviate cu statut de sigle se scriu cu majuscule, dar fără puncte între litere: *DOOM (Dicționarul ortografic cu elemente de ortoepie și morfologie), DEX (Dicționarul explicativ)*.

Ortografia substantivelor proprii

Toate substantivele proprii se scriu cu inițială majusculă; substantivele proprii compuse se scriu cu inițială majusculă la toate cuvintele semnificative:

- ✓ Numele de persoană (nume de familie, prenume, supranume), pseudonime sau porecle: *Șoimaru, Tudor, Mircea cel Bătrân, Luceafărul-de-Seară, Maria-Magdalena, Brătescu-Voinești, Zâna-Zorilor*.
- ✓ Numele de animale: *Grivei, Zambilica*.
- ✓ Numele punctelor cardinale, folosite ca toponime: *Nord, Vest, Apus*. Simbolurile literale ale punctelor cardinale se scriu de asemenea cu majusculă: *E, N - E, S - V*.
- ✓ Denumirile geografice: *Balta Albă, Asia Mică, Slobozia Nouă, Insula Șerpilor*.
- ✓ Numele de aștri și constelații: *Marte, Cloșca-cu-Pui*.
- ✓ Denumirile sărbătorilor: *Anul Nou, Dragobete, Crăciun, Ziua Independenței, Ziua Recunoștinței*.
- ✓ Numele de specii și soiuri (de plante și animale) folosite ca termeni științifici: *Cardinal, Victoria, Feteasca*.
- ✓ Numele produselor agricole și industriale: *Lămâiță (napolitane), Ghiocel (conge-lator), Coca-Cola (companie), dar coca-cola© (băutură)*. În textul scris de mână asemenea denumiri se iau în ghilimele, iar în textul tipărit se iau în ghilimele sau se evidențiază prin corpul de litere.
- ✓ Abrevierile formate din litere inițiale: *O.N.U. (Organizația Națiunilor Unite)*.
- ✓ Denumirile compuse ale organelor, organizațiilor, întreprinderilor, instituțiilor: *Universitatea de Stat din Moldova, Curtea de Conturi*.
- ✓ Denumirile de ordine, medalii, premii, distincții și titluri onorifice: *Premiul de Stat al Republicii Moldova, Maestru în Artă*. În textul scris de mână asemenea denumiri se iau în ghilimele, iar în textul tipărit se iau în ghilimele sau se evi-dențiază prin corpul de litere.

Inițiala majusculă se utilizează și în alte cazuri decât scrierea substantivelor proprii:

- ✓ Simbolurile elementelor chimice sau ale unităților de măsură: *Fe* (fier), *K* (kaliu), *Hz* (hertz).

Substantivele proprii se scriu cu inițială majusculă numai la primul cuvânt dacă:

- ✓ Sunt denumiri de monumente: *Arcul de triumf*, *Masa tăcerii*.
- ✓ Sunt titluri ale publicațiilor periodice, ale emisiunilor televizate și radiofonice, ale textelor literare, ale operelor de artă: *Dacia literară* (revistă), *Printre cuvinte* (emisiune), *Șalul verde* (poem de Spiridon Vangheli).

Notă: Dacă în denumire apar substantive proprii, acestea se vor scrie cu majusculă: *Unchiul din Paris* (roman de Aureliu Busuioac).

- ✓ Sunt denumiri compuse de soiuri, specii sau produse industriale: *Uriașul alb* (iepure), *Vișină în ciocolată* (bomboane).

Ortografia substantivelor compuse

Substantivele compuse se scriu cu cratimă dacă:

- ✓ Sunt alcătuite dintr-un substantiv la cazul nominativ care se declină și unul la cazul nominativ care rămâne neschimbat la declinare: *cal-putere*, *cai-putere*; *copil-minune*, *a copilului-minune*.

Excepții: *câine-lup*, *câini-lupi*; *mașină-unealtă*, *mașini-unelte*; *redactor-șef*, *redactori-șefi*.

- ✓ Sunt alcătuite din două substantive la cazul nominativ; la declinare se schimbă cel de-al doilea, iar primul rămâne neschimbat: *nord-vest*, *nord-vestului*.
- ✓ Sunt alcătuite dintr-un substantiv la cazul nominativ și unul la cazul genitiv (ambii termeni și-au pierdut sensul direct); la declinare se schimbă primul: *traista-ciobanului*, *traistei-ciobanului*.
- ✓ Sunt alcătuite dintr-un substantiv la nominativ, o prepoziție și un substantiv la acuzativ; la declinare se schimbă doar primul termen: *drum-de-fier*, *drumului-de-fier*.
- ✓ Sunt alcătuite dintr-un substantiv și un adjectiv sau dintr-un adjectiv și un substantiv; la declinare unele rămân invariabile, dar pot primi articol nehotărât: *niște gură-spartă*, *unui coate-goale*, *despre un mațe-fripte*; altele își modifică doar primul termen: *argint-viu*, *argintului-viu*; la unele se schimbă ambii termeni: *bună-cuviință*, *a bunei-cuviințe*.
- ✓ Sunt alcătuite dintr-un substantiv și un numeral sau dintr-un numeral și un substantiv; la declinare se poate schimba oricare dintre termeni: *prim-ministru*, *primului-ministru*, *prim-ministrului*.

- ✓ Sunt alcătuite din diferite părți de vorbire, dar includ obligatoriu un verb: *târâie-brâu, gură-cască, lă-mă-mamă, nu-mă-uita*. La declinare aceste substantive rămân invariabile, dar pot primi articol nehotărât: *un vântură-lume, a unui vântură-lume, niște vântură-lume*.
- ✓ Sunt alcătuite dintr-un substantiv precedat de prefixul **ex-** (cu sensul de **fast**); substantivul este variabil: *ex-ministru, ex-ministrului, ex-miniștri*.
- ✓ Sunt substantive proprii (nume de personaje fantastice, mitologice, nume de constelații): *Păsări-Lăți-Lungilă, Făt-Frumos, Ursa-Mare*.

Excepție: *Ileana Cosânzeana*

- ✓ Sunt denumiri de localități sau nume de persoană, formate din două cuvinte independente: *Slobozia-Cremene, Cluj-Napoca, Rădulescu-Motru*.
- ✓ Sunt compuse nesudate care denumesc substanțe chimice distincte și specii distincte de plante sau de animale (cu nume științifice diferite): *brad-negru, brad-roșu, arbore-de-cafea, arbore-de-cacao, pătlăgică-roșie, pătlăgică-vânăță, broască-țestoasă, gândac-de-bucătărie, gândac-de-Colorado, urs-brun, gaz-ilariant, verde-de-Paris* etc.

Substantivele compuse se scriu împreună dacă:

- ✓ Sunt alcătuite din elemente de compunere care nu există independent în limba română: *aero-, auto-, bio-, foto-, micro-, termo-, fon-, graf-, -log*: *autobiografie, fotomodel, psiholog*.
- ✓ Sunt alcătuite dintr-un adjectiv sau adverb și un substantiv; la declinare primul termen rămâne invariabil, iar substantivul se schimbă: *dreptunghi, dreptunghiuri; botgros, botgroși; bunăstare, bunăstării; binecuvântare, binecuvântării*.
- ✓ Sunt alcătuite prin contopirea prepoziției **de** cu un substantiv sau cu un participiu substantivizat: *deînmulțit, deîmpărțit, demers, demâncare*. Se declină, dar unele nu au forme de plural.
- ✓ Sunt alcătuite din elemente unite printr-o vocală de legătură: *anotimp, pomicultură, acupunctură*.
- ✓ Sunt alcătuite din substantive precedate de unul dintre elementele *contra, port, sub, vice*: *contraofensivă, portavion, subtitlu, viceconsul*.
- ✓ Sunt substantive proprii (nume de persoană sau de localități ai căror termeni nu mai sunt sesizați separat de către vorbitori): *Barbăneagră, Poalelungi, Câmpulung*.

6 Exemplificați trei dintre regulile incluse în coloana a doua (*acum am aflat această regulă, o accept*). Înscriseți pe tablă toate exemplele propuse.

7 **Lucru în perechi.** Discutați dacă problemele de ortografie a adjectivului sunt diferite de cele ale ortografiei substantivului. Listați câteva probleme specifice scrierii adjectivului.

- 8 Citiți regulile de mai jos. Aduceți câte un exemplu propriu în continuarea fiecărei reguli.

Ortografia adjectivului

- ✓ Adjectivele nederivate, derivate sau formate prin conversiune se scriu într-un singur cuvânt: *alb, atent, solid*.
- ✓ La declinarea adjectivului, dacă acesta e în prepoziția substantivului și își anexează articolul substantival hotărât, se scrie, la genitiv-dativ singular și la formele cazuale de plural, litera identificată prin pluralul nearticulat: *o declarație naivă – niște declarații naive – naivei declarații – naivelor declarații; un copil naiv – niște copii naivi – naivilor copii*.
- ✓ Adjectivele compuse se scriu într-un cuvânt, fără cratimă, dacă sunt formate din cuvinte întregi, existente și independent în limbă, dar percepute ca un adjectiv: *binefăcător, binecuvântat, cumsecade, răuvoitor*.
- ✓ Adjectivele compuse se scriu într-un cuvânt, fără cratimă, dacă sunt formate cu elementele *prea, atot, nema* + adjectiv: *preacuvios, preaplîn, atotmilostiv, atotcuceritor, nemaîntâlnit*.
- ✓ Adjectivele compuse se scriu într-un cuvânt, fără cratimă, dacă sunt formate din elemente internaționale, ce nu există independent în limba română: *aurifer, electromagnetic, retoroman*.
- ✓ Adjectivele compuse se scriu într-un cuvânt, fără cratimă, dacă se formează din termeni ce indică originea etnică, uniți printr-o vocală de legătură: *dacoromân, istroromân, macedoromân*.
- ✓ Adjectivele compuse se scriu într-un cuvânt, fără cratimă, dacă sunt formate de la mai multe nume proprii sau denumiri geografice compuse: *băimărean* (Baia Mare), *camilpetrescian* (Camil Petrescu), *antonpannesc* (Anton Pann).
- ✓ Adjectivele compuse se scriu cu cratimă, dacă sunt formate din cuvinte întregi nesudate sau unite printr-o vocală de legătură: *albastru-azuriu, austro-ungar, indo-european*.
- ✓ Adjectivele compuse se scriu cu cratimă, dacă sunt formate dintr-un adverb și un participiu sau adjectiv: *nou-născut, sus-pus, liber-cugetător*.

- 9 Alegeți două reguli comparabile și construiți diagrama Venn pentru specificarea lor.
- 10 Alcătuiți o listă de adjective compuse care numesc culori; comentați ortografia lor cu referire la regulă.
- 11 Documentați-vă cu privire la sensul cuvintelor compuse *bun-rămas, bun-gust, bun-plac, bun-simț, rău-platnic, rea-credință, rea-voință, bună-cuviință*. Includeți-le în enunțuri.
- 12 Înscrieți cu litere datele personale și indicatorii numerici care vă caracterizează existența: codul poștal, adresa de domiciliu, numărul de telefon, adresa școlii, identificatorul sălii de clasă, data și anul nașterii.

☞ Ce probleme apar la scrierea numeralelor: ordinale, adverbiale, colective, multiplicative, distributive?

- 13 Actualizați regulile de scriere a numeralelor. Adresați câte o întrebare colegilor.

Ortografia numeralului

- ✓ Numerales simple se scriu în cuvinte aparte: *patru, șapte, zece*.
- ✓ Numerales compuse 11–19 și zecile se scriu într-un cuvânt: *doisprezece, patruzeci*.
- ✓ Numerales compuse, alcătuite din numerales existente și aparte în limba română, se scriu despărțit: *patruzeci și doi, o sută cincizeci*.
- ✓ Numerales fracționare, adverbiale și distributive se scriu despărțit: *o dată, de șapte ori, câte trei, cinci treimi*.

Excepție: *câteșitrei, câteșipatru*.

- ✓ Numerales multiplicative se scriu într-un cuvânt: *îndoit, însutit*.
- ✓ Numerales ordinale păstrează în forma de masculin desinențele numeralelor cardinale: *al patrulea, al sutălea, al treizecilea*.

- 14 Parcurgeți articolele din dicționarul ortografic pentru următoarele numerales:

sută1 (o ~)/sută num. invar.; 100/C (*o ~ de dolari, sută la sută simb. 100%; la sută simb. %*)

cinci sute [(în tempo rapid) *cinci* pron. *čin*] num. invar.; 500/D

opt sute num. invar.; 800/DCCC

nouă sute num. invar.; 900/CM

mie1 (o ~)/mie num. invar.; 1.000, M (*o mie de dolari, cinci la mie*)

👉 Observați prin ce litere și simboluri sunt reprezentate cantitățile respective.

👉 Scrieți cu cifre romane anul și ziua în care vă aflați.

- 15 Acumulați pe tablă ortograme care conțin forme neaccentuate ale pronumelor personale.

Ortografia pronumelui

- ✓ Pronumele simple silabice se scriu în cuvinte aparte: *noi, dânsii, ei, le, lor, îmi, mi*.
- ✓ Pronumele nesilabice se scriu cu cratimă cu cuvintele conjuncte: *s-au, m-am, le-a, n-o, ți-i*.
- ✓ Pronumele compuse se scriu într-un singur cuvânt: *însuși, dumnealui, cineva, același, nicio, niciunul, niciuna, fiecare, oricui*.

Excepție: pronumele relative compuse: *cel ce, ceea ce*.

- ✓ Pronumele de politețe percepute ca două cuvinte în limba română se scriu despărțit: *Măria Sa, Excelența Voastră*.

- 16** **Lucru în grup.** Recitați textul Lorinei Bălțeanu *Obiectivul, ca un ochi de ciclop*. Selectați exemple pentru regulile citate mai sus. Explicați din ce se alcătuiește ortograma.
- 17** Conjuțați în scris, la timpul prezent al modului indicativ, următoarele verbe: *a alcătui, a copia, a efectua, a încheia, a crea*.
- 18** Treceți în revistă problemele de ortografie a formelor verbale:
- a. directe însoțite de pronume;
 - b. inversate însoțite de pronume;
 - c. negative.
- 19** Citiți regulile de ortografie a verbului. Pentru care dintre acestea aveți nevoie de comentarii și explicații?

Ortografia verbului

- ✓ Verbele nederivate, derivate și compuse se scriu într-un cuvânt: *(a) ști, (a) desface, (a) binevoi, (a) autoadministra*.

Formele verbului românesc sunt simple (alcătuite dintr-un singur cuvânt) și compuse (alcătuite din verbul propriu-zis și instrumentele gramaticale: *prepoziția specifică infinitivului a, verbe auxiliare, conjuncția să, pronume reflexive*).

- ✓ Formele simple se scriu într-un singur cuvânt (*chem, chemam, chemai*), iar cele compuse – în cuvinte aparte (*am chemat, vei fi chemând, să fi chemat, se cheamă*).
- ✓ Formele de infinitiv și supin se scriu în cuvinte aparte, prepoziția și pronumele fiind separate de verbul propriu-zis: *a zice, a se zice, de zis*.
- ✓ Forma negativă, în cazul omiterii vocalei **u** din **nu**, se ortografiază cu cratimă: *n-am chemat, n-oi chema*.
- ✓ Formele negative ale gerunziului sau ale participiului se scriu numai împreună, adverbul negativ **nu** substituindu-se prin prefixul **ne-**: *neștiind, neștiut, nechemat, nepricepând*.
- ✓ Formele compuse, scrise în topica firească în cuvinte aparte, în forma inversată se ortografiază cu cratimă: *veni-va, trecut-am, facă-se*.

- 20** Alcătuiți 12 sintagme cu verbele *a rămâne, a ține, a veni, a căuta* și câte un adverb simplu, derivat, compus. Atenție la ortografia lor!

Ortografia adverbului

- ✓ Adverbele nederivate, derivate sau formate prin conversiune se scriu într-un singur cuvânt: *bine, repede, repejor, bineșor, bătrânește*.
- ✓ Adverbele de mod formate de la substantive sau verbe cu sufixul **-iș/-âș** se scriu fără **i** la sfârșit: *cruciș, (pe) furiș, pieptiș, târâș*.
- ✓ Adverbele formate din *iară, tot(u), cât(u), acu + și* se scriu cu **i** la sfârșit: *iarăși, totuși, cătuși, acuși*.
- ✓ Adverbele constituite de la substantivele-nume de zile ale săptămânii și de la alte adverbe, care se termină în **i**, primesc la formare litera **e** în loc de **i**: *luni, dar luna, marți, dar marțea, miercuri, dar miercurea, vineri, dar vinerea, aici, dar aicea, asemeni, dar asemenea, altminteri, dar altmintrelea*.
- ✓ Adverbele compuse, în care termenii s-au contopit demult, se scriu într-un singur cuvânt: *așadar, înadins, aseară, acasă, alaltăieri, poimâine*.
- ✓ Adverbele compuse se scriu cu cratimă, dacă au următoarea structură:
 - Adjectivul *astă* + substantiv: *astă-vară, astă-noapte, astă-seară*. Excepție: *astăzi*.
 - Prepoziția *într(u), dintr(u)* + adverb: *într-adevăr, într-adins, dintr-acolo*.
 - Prepoziția *după* + substantiv: *după-prânz, după-masă, după-amiază*.
 - Două cuvinte repetate sau rimate: *calea-valea, harcea-parcea, câine-câinește, hodoronc-tronc*.
- ✓ Locuțiunile adverbiale și adverbele compuse din cuvinte care își păstrează înțelesul se scriu separat: *de abia, de aceea, de jur împrejur, pe atunci, pe de rost, pe din dos*.

- 21** Examinați conexiuni între regulile de scriere a cuvintelor compuse: substantive, adjective, numerale, pronume, adverbe. Comentați: în ce situații apare cratima?

Test-grilă de vocabular

- Scrieți pe o foaie detașabilă numerele de la 1 la 20.
 - În dreptul fiecărui număr veți indica litera corespunzătoare variantei corecte a afirmației din item.
1. **Sinonimul cuvântului *comunitate* este:**
a) proprietate; b) colectivitate; c) interes.
 2. **Definiția cuvântului *baștină* este:**
a) loc unde s-a născut și trăiește (tot timpul) cineva; b) moștenire de familie; c) localitate marcată pe hartă.
 3. **Varianta corectă a enunțului este:**
a) Am pierdut meciul datorită ploii; b) Am pierdut meciul grație ploii; c) Am pierdut meciul din cauza ploii.

4. Sintagma corectă este:
a) oralul trenurilor; b) orarul sunetelor; c) oralul lecțiilor.
5. Seria sinonimică este alcătuită din:
a) Sinonimele și antonimele unui cuvânt. b) Totalitatea sensurilor unui cuvânt. c) Cuvintele care sunt sinonime în unul dintre sensuri.
6. Antonimul cuvântului *a externa* este:
a) a interioriza; b) a exterioriza; c) a interna.
7. Șirul de sinonime ale adverbului *pururi* este:
a) deseori, frecvent, adesea; b) puțin, rareori, ocazional; c) mereu, permanent, veșnic.
8. Cuvântul care nu se potrivește cu șirul *doină, baladă, romanță, cântec, legendă, poem* este:
a) strofă; b) ghicitoare; c) proverb.
9. Se dă definiția *Obiect de bagaj portabil, de formă dreptunghiulară și relativ plată, cu încuietore, confecționat dintr-un material ușor*. Prin ea a fost definit cuvântul:
a) geantă; b) rucsac; c) geamantan.
10. Verbul *a devia* cere utilizarea prepoziției:
a) din; b) de la; c) de.
11. Subiectul adecvat pentru verbul *a deraia* este:
a) autobuz; b) troleibuz; c) tren.
12. Cuvintele *a stabili – a constata* sunt:
a) sinonime; b) omonime; c) antonime.
13. Cuvântul care se potrivește cu șirul *stradă, bulevard, piață, stradelă, potecă* este:
a) râu; b) cărare; c) port.
14. În expresiile frazeologice *a pune ... de la ..., a avea ... liberă, de ... întâia* a fost omis cuvântul:
a) palmă; b) mână; c) ureche.
15. Cuvântul *carte* se raportează la cuvântul *biblioteca* precum:
a) tablou la pinacotecă; b) disc la gramofon; c) sculptură la parc.
16. Termenul generic pentru *mov, violet, maro, gri, roșu* este:
a) acuarelă; b) culoare; c) vopsea.
17. Cuvântul care nu face parte din câmpul lexical *neam* este:
a) familie; b) popor; c) avere.
18. Echivalentul verbal al expresiei frazeologice *a se da bătut* este:
a) a plânge; b) a învinge; c) a ceda.
19. Adjectivul cu care nu se potrivește cu substantivul *câine* este:
a) roib; b) roșcat; c) grivei.
20. În enunțul *Copilul s-a lăsat pe tânjală* cuvântul subliniat numește:
a) tristețe; b) lene; c) proțap pentru jug.

Fiecare răspuns corect valorează 1 punct.

Test de ortografie

Citiți fiecare item și scrieți pe caiet doar numărul lui și opțiunea voastră: litera **A** pentru afirmațiile pe care le considerați adevărate, litera **F** pentru afirmațiile pe care le considerați false.

1	Substantivele abreviate în care e prezent începutul și sfârșitul cuvântului se scriu fără cratimă.	A F
2	Locuțiunile adverbiale și adverbele compuse din cuvinte care își păstrează înțelesul se scriu împreună.	A F
3	Substantivele compuse se scriu cu cratimă dacă sunt alcătuite din elemente de compunere care nu există independent în limba română.	A F
4	Formele de infinitiv și supin se scriu în cuvinte aparte, prepoziția și pronumele fiind separate de verbul propriu-zis.	A F
5	Adjectivele compuse se scriu cu cratimă, dacă sunt formate dintr-un adverb și un participiu sau adjectiv.	A F
6	Pronumele de politețe se scriu întotdeauna cu majuscule.	A F
7	Numeralele compuse se ortografiază cu cratimă.	A F
8	Formele negative ale gerunziului sau ale participiului se scriu numai împreună.	A F
9	Denumirile sărbătorilor se scriu cu inițială majusculă la fiecare cuvânt semnificativ.	A F
10	Pronumele nesilabice se scriu separat de cuvintele conjuncte.	A F
11	Forma corectă de genitiv-dativ, numărul singular, pentru substantivul <i>tinerețe</i> este <i>tinereței</i> .	A F
12	Forma corectă de imperativ negativ a verbului <i>a se preface</i> este <i>nu te prefă!</i>	A F
13	Forma corectă de imperfect a verbului <i>a bea</i> la persoana I sg. este <i>beiam</i> .	A F
14	Forma corectă a adjectivului <i>dragă</i> la vocativ plural este <i>dragile mele</i> .	A F
15	Forma inversată a ortogramei <i>să i se facă</i> este <i>facă-i-se</i> .	A F
16	Forma corectă a denumirii localității este: <i>Slobozia-Doamnei</i> .	A F
17	Forma corectă a denumirii localității este: <i>Slobozia-Cremene</i> .	A F
18	Forma corectă a denumirii localității este: <i>Vadul-lui-Vodă</i> .	A F
19	Forma corectă a denumirii localității este: <i>Vadul-Rășcov</i> .	A F
20	Forma corectă a denumirii localității este: <i>Jora de Mijloc</i> .	A F

TEME TRANSDISCIPLINARE

Literatura și geografia

Atelier de lectură: *Relieful și societatea umană*

Evocare Asocieri libere

- ♦ Numiți 5-7 substantive care se asociază cu noțiunea de *relief*.
- ♦ Construiți împreună câmpul asociativ al cuvântului, organizându-l într-o formă grafică.
- ♦ Comentați oral legătura de sens dintre noțiuni.
- ♦ Delimitați cuvintele utilizate cu sens propriu de cele utilizate cu sens figurat. Explicați cum ați judecat.

Realizare a sensului *Lecturi paralele*

- ♦ Citiți textele propuse.
- ♦ Împărțiți foaia de caiet în 2 coloane egale.
- ♦ În prima coloană, extrageți din fragmentele de texte artistice informațiile referitoare la relief.
- ♦ În coloana a doua, înscrieți datele științifice selectate din manualul de geografie la tema „Caracterizarea fluviului Nistru”.
- ♦ Comparați relevanța detaliilor din textul artistic cu exactitatea informațiilor științifice.
- ♦ Consultați alte surse enciclopedice și completați coloana a doua.
- ♦ Concluzionați: cum influențează relieful asupra activităților umane.

Nistrul încă nu se vede, dar simți undeva pe aproape suflarea apelor în fundul văilor. Câteva sute de case se încălzesc la soare pe malul drept al Nistrului. E un mal înalt de humă albă, cu crăpături adânci, umplute pe jumătate cu stânci de piatră. Pe creștetul stâncilor, prin văgăunile mai dosite, cu câte-o palmă de loc drept, vezi ici-colo câte-o casă. Și dacă ograda unui frate e sus în vârful dealului, celălalt frate nu mai are unde-și face acolo casă, și o zidește jos, la temelia aceluiași deal. Dar, neamuri fiind, de la un frate la altul coboară o cărare, care nu e atât cărare cât o frânghie spânzurată, pe care nici să urci, nici să cobori.

Ograda bunicii, o palmă de pământ amestecat cu maluri de piatră, desprinsă din vârful dealului și care, alunecând la vale, nu se știe cum și de ce, s-a oprit. Acolo trăia bunica, acolo s-a născut tata și toate neamurile noastre din Slobozia. Câțiva curpeni de cartofi, câțiva copăcei de mere pădurețe, iar încolo, toată ograda – numai stânci de piatră ce-și scoteau din pământ care o falcă, care un grumaz. Păreau niște animale ciudate, preistorice, adunate în ograda bătrânei, iar dincolo de ocol, după gârduceanul scund, pământul iară se rupea în două – un perete de humă împresurat cu bolovani de piatră cobora la vale, și tocmai hăt la talpa lui se vedeau lucind la soare apele Nistrului.

Ion Druță. *Horodiște*

Din umbrele nopții se desprindeau încet, abia-abia încreionate, frumoasele văi nistrene. Se ițeau rușinoase, una de după alta, ca niște fete. Cum ochiul se obișnuiește cu întunericul, de acolo de unde cerul se împreunează cu pământul, se desprinde o sprânceană de mal, care se face hotar între lumină și întuneric. Tot ce urcă de la acea dungă în sus începe a se lumina, ceea ce vine în jos rămâne beznă. Peste un timp însă zorile prind a săpa și bezna de sub mal.

O tot răzmoaie, și-o topesc, făcând-o să curgă cu râul la vale. Întunericul se tot destramă, până ce apare, la fundul văii, străvechiul râu al neamului nostru. Apele coboară din noapte, ducând pe val cununa dimineții, și ți se tulbură sufletul când și tu îl vezi, și el te vede.

Domol și măsurat, râul neamului vine și vine, și vine la vale, căci mai este mult până la mare. A muncit ieri ziua întreagă și toată noaptea a fost la drum, și în ziua ce se naște apele lui vor tot veni val după val, veac după veac, căci, dacă nimic nu este veșnic pe lume, Nistrul e singurul dintre noi care a trecut pe lângă nemurire.

Ion Druță. *Biserica Albă*

Reflecție *Descriere de natură*

- ♦ Descrieți, în text coerent de 10-12 rânduri, relieful localității de baștină.
- ♦ Despre care dintre obiectivele geografice ați putea spune că „au trecut pe lângă nemurire”?

Evenimente culturale

Atelier de scriere: *Reflecții despre un concurs*

Evocare Acumulare

- ◆ Definiți substantivele de mai jos.
- ◆ Specificați diferența de sens dintre cuvintele alăturate în șirul sinonimic:

competiție	eveniment	concurs	gală	meci	întrecere	joc	campionat	cupă	partidă
------------	-----------	---------	------	------	-----------	-----	-----------	------	---------

- ◆ Examinați verbele din lista de mai jos și raportați-le la substantivele din șirul sinonimic.

- a se derula
- a merge
- a evolua
- a se desfășura
- a disputa
- a se petrece
- a repurta
- a izbândi
- a cuceri
- a dobândi
- a învinge
- a câștiga
- a obține

Realizare a sensului: *Maratonul de scriere (Un concurs memorabil)*

- ◆ Amintiți-vă la ce concursuri / competiții ați participat.
- ◆ Elaborați câte un text coerent la fiecare etapă de scriere, răspunzând la întrebările propuse.

Etapa I: *În rol de organizator*

- ◆ De ce v-ați implicat în organizarea concursului?
- ◆ Ce tip de concurs intenționați să propuneți?
- ◆ Cât timp va dura concursul?
- ◆ Când se va desfășura?
- ◆ Cine este invitat să participe?
- ◆ Cum ați mediatizat știrea?

 Citiți cu voce textul produs.

 Ascultați textele colegilor.

Competiții internaționale ale parolimpicilor.

Etapa II: În rol de premiant

- ♦ Ce v-a determinat să participați la acest concurs?
- ♦ Cum v-ați pregătit?
- ♦ Cine sunt suporterii voștri?
- ♦ Cine sunt concurenții?
- ♦ Ce emoții aveți?
- ♦ Când ați înțeles că aveți șansa să câștigați concursul?

👂 Citiți cu voce textul produs.

👂 Ascultați textele colegilor.

Etapa III: În rol de suporter

- ♦ Pe cine susțineți în acest concurs?
- ♦ De ce?
- ♦ Cum vă manifestați susținerea pentru un anumit concurent?
- ♦ Care este relația cu alți suporterii?
- ♦ Cum veți sărbători victoria? /Cum veți suporta (eventual) înfrângerea?

👂 Citiți cu voce textul produs.

👂 Ascultați textele colegilor.

Reflecție Reportaj de la un eveniment

- ♦ Elaborați un reportaj de la evenimentul descris mai sus.
- ♦ Redactați textul (până la perfecțiune).
- ♦ Înregistrați personal reportajul pe un suport digital.
- ♦ Prezentați colegilor reportajul înregistrat.
- ♦ Ascultați reportajele realizate de colegi.
- ♦ Apreciați-vă reciproc discursurile.

